

EURIPIDES DRÁMÁI

ALKESTIS, ION, A KÉT IPHIGENIA,
BAKCHANSNŐK

BEVEZETÉSSSEL ÉS JEGYZETEKSEL ELLÁTVA

FORDÍTOTTA

CSENGERI JÁNOS

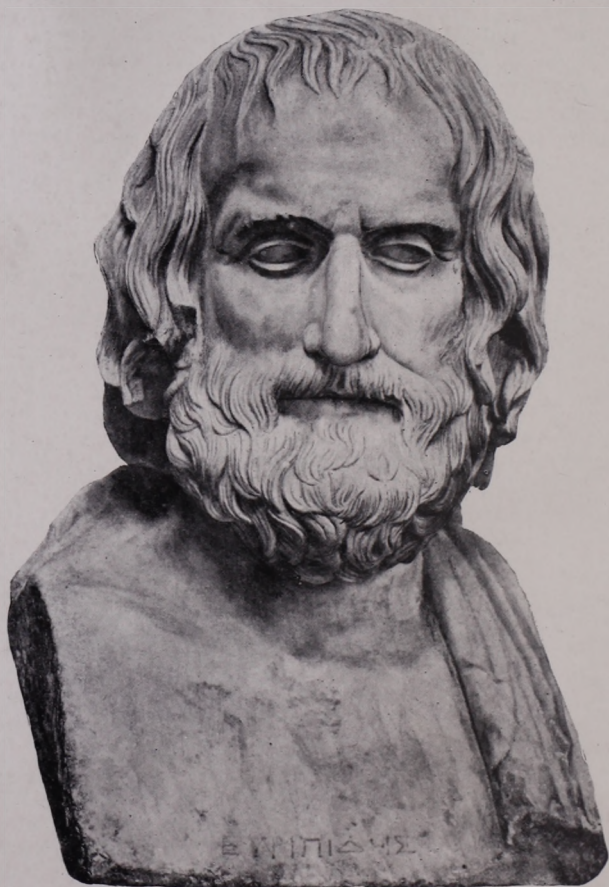

BUDAPEST
A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KIADÁSA

1911

123759

EURIPIDES

(NÁPOLYI NEMZETI MÚZEUM.)

611-T.

L 2773

LIBRARY OF THE HUNGARIAN ACADEMY OF SCIENCES

EURIPIDES DRÁMÁI

FORDÍTOTTA

CSENGERI JÁNOS

A MAGYAR
TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
KÖNYVKIADÓ VÁLLALATA

ÚJ FOLYAM, LVI. KÖTET
1911—1913. CYCLUS

EURIPIDES DRÁMÁI

FORDÍTOTTA
CSENGERI JÁNOS

1912

AZ 1911-DIK ÉVI ILLETMÉNY ELSŐ KÖTETE

ELŐSZÓ.

1904 őszén, mikor a Kisfaludy-társaságban Euripides *Hippolytos*-ával széket foglaltam, azt az ígéretet tettem, hogy a nagynevű társaság elismerését, melylyel magyar Aeschylusomat kitüntette, ha Isten erőt ad, *Euripides* átültetésével kívánom meghálálni. Az a mindinkább növekvő, élénk érdeklődés, melylyel a művelt nagy nemzetek philologusai az utóbbi években s napjainkban épen Euripides felé fordulnak, csak megerősített abban a meggyőződésemben, hogy Euripidesnek mind philológiai, mind költői szempontból megfelelő átültetésével irodalmunknak egyik igen érezhető hiányát töltöm be; hiszen azt a tragikust igyekszem sajátunkká tenni, kinél nagyobb hatást Homeroson kívül egy antik költő se tett a későbbi korok költészetére s kinek drámái közül a magyar irodalom eddigelé alig egy-kettőt bír élvezhető alakban.

Akadémiánk classica-philológiai bizottságának két-nyelvű Görög és Latin Remekírói közt Euripides első kötetéül már megjelent Herakles¹ és Hippolytos. Második kötetül a Phoenikiai Nők és Medeia vannak tervben. Ezek az eredeti szöveggel is ellátott kiadások alig jutnak a művelt nagyobb közönség kezébe. Annak

¹ Ezt a darabot boldogult Latkóczy Mihály fordította.

a czéломnak elérését, hogy Euripidest a művelt nagy közönség is olvashassa, a Magy. Tud. Akadémia könyvkiadó-bizottsága mozdította elő, midőn a jelen kötetet kiadványai sorába iktatta.

Az itt nyújtott öt darabot úgy iparkodtam kiszemelni költőnk elég gazdag hagyatékából, hogy Euripides fejlődéséről és sokoldalúságáról tanulságos képet tárjanak az olvasó elé s költészetének a fentebb említett négy darab után legjellemzőbb ismertetéseül szolgáljanak. Így *Alkestis* legrégebb a költő ránk meredt művei közt s egyúttal a legrégebb és legbájosabb tragikomédiája a világirodalomnak. *Ion*, mely magyarul itt jelenik meg először, a romantikus drámák őse. A két *Iphigenia* kiváló költői érdemén kívül azért is jelentős, mert egyebek közt Racine és Goethe megfelelő alkotásait sugalmazták. Végre a *Bakchansnök* — szintén első magyar fordítás — a költő legutolsó, legérdekesebb s egy Goethe szerint is legkiválóbb alkotása a színpad bölcsének.

Mint Aeschylusomban, itt is lehetőleg megtartottam az eredeti versalakokat, egyrészt, mert a görög szellem legsajátosabb termékében, a drámában közkeletű, modern formákkal igazi antik szint és hangot, tehát belsőbb hűséget elérnünk alig lehet;¹ másrészt, mert a nevére méltó műfordítás, mely tartalom és forma szempontjából szigorított költészet, mint irodalmi mű csak akkor tesz igazán számot és hathat fejlesztoleg, ha a tőlünk távol esőt és szokatlant is elfogad-

¹ Mikor Arany János Aristophanesében a iambikus trimetert a Shakespeare, illetőleg Lessing óta divó ötös és hatodfeles jambussal cserélte föl, nem vétett a vigjátéknak úgy is alantabb járó tónusa ellen. Bizonyos vagyok benne, hogy a görög tragikusok trimetereit nem váltotta volna apróbb pénzre.

tatja s ezzel költői nyelvünk hajlékonyságát, kifejező erejét gyarapítja. *Ardua res est vetustis novitatem dare* (Plinius).

Fordításom leginkább *Wecklein* szövegein alapszik, de tekintettel voltam mások (Weil, Bruhn, Busche, Sandys stb.) kiadásaira is.

Kolozsvár, 1910 nyarán.

A FORDÍTÓ.

EURIPIDES.¹

Euripides a hagyomány szerint a salamisi győzelem napján (Kr. e. 480 szept. 23.) Salamis szigetén született, hova szülei más athéneiekkel együtt menekültek volt. Ez az irodalomtörténeti mythos szellemes inventióval hozza össze a hellen dicsőség nagy napján a tragikus szín három fölkent bajnokát. Aeschylus ugyanis, a perzsaverő költő-titán, élete delén állva ott harczolt honfitársai közt; Sophokles, mint 16 éves deli ifjú a győzelmi ünnepet kartánczczal ünneplő ifjak vezére volt, s Euripides, az athéni tengeri hatalomnak hivatott költője, éppen ezt a fényes napot nyerte földi pályája kezdetéül. Így egyesítette ez a dicső nap eszmeileg, „symbolikus igazsággal“ (Wilamovitz) Dionysos három fölkenntjét, mint férfit, ifjút és csecsemőt.

Euripides atyja Mnesarchos vagy Mnesarchides volt, egy Phlye községbeli, nem épen nemes származású, de azért elég jó családból való ember. Erre mutat az, hogy családjának Phlyében része volt a delosi Apollon cultusában, s a fiatal Euripides egy Apollon-ünnepen, mint fáklyavivő, majd Athénben mint Apollon tánczosainak ünnepi pohárnoka szere-

¹ A Heraklest és Hippolytost magában foglaló kötethez irt bevezetésem mássa — rövidebb alakban.

pelt. Anyja Kleito, Philochoros¹ bizonyossága szerint „nagyon előkelő“ család sarja volt; tehát nem „zöldségárús kofa“, a minek az Euripidest ostorozni nem szünő Aristophanes csúfolja. Nem is lett volna ügyes tréfa, ha igaz lett volna. Kleito a kertjében termett vetemény egy részét talán áruba bocsátotta az athéni piacon, s ez adhatott alkalmat Aristophanesnek a gúnyos elnevezésre. Közelebb jár az igazsághoz Aristophanes, mikor Euripidest a „parlag istennő fiának“ nevezi; mert Euripides egész költészetén végig vonul a földművelő nép iránti szeretet; ebben a legfontosabb államfenntartó elemet látta a mindinkább fölkerülő iparossággal szemben. Atyja tehát nyilván földművelő kisbirtokos volt, nem Boeotiából bevándorolt szatócs, a minek a vígjátékirók csúfolták. Egyébiránt az apa korán elhalt s kikerülte Aristophanes csipkedéseit, míg az anyának ugyancsak kijutott belőle. Salamisi birtokukat az apa halála után is béken birhatták tovább. Euripides ott nevelkedett, később is szívesen oda menekült a nagy világ zaja elől s tengerre néző árnyas barlangjában irogatta drámáit, melyeknek annyi képe idézi szemünk elé az eleusisi öböl remek amphitheatrumát.

Ifjúkori fejlődéséről keveset tudunk, de minden arra mutat, hogy előkelő ifjakhoz méltó nevelésben részesült. Meseszerűleg hangzik, hogy apja athletává akarta kiképeztetni. Euripides t. i. egy töredékében

¹ Philochoros jós és oltárnéző volt a Krisztus előtt 3. század végén, Attika egész történetét megírta, a tragikusokkal is foglalkozott s kritikai életrajzot írt Euripidesről, mely sajnós, egyéb műveivel együtt elveszett, de egyes adataira hivatkozásokat találunk későbbi írónál, s épen ezek az adatok érdemelnek legtöbb hitelt.

hatalmas támadást intéz az athleták hasuknak élő fajzata ellen s általában nem a dór testedzésben, hanem az ion szellemképzésben látja az embernevelés ideálját. Valószínűbb az az adat, hogy a képírással is megpróbálkozott. Annyi bizonyos, hogy a képzőművészet iránt elevebbérteket tanusít, mint bármelyik tragikus társa. Festői leírásai páratlanok, műremekeket gyakran rajzol s költészete gazdag forrásává lett a képzőművészeteknek. Hadi kötelezettségének eleget tett-e, arról hallgatnak adataink. A dicső harczok kora elmúlt, ő csak belső harczokban vehetett részt. Általában ép úgy elfordul a szellem műveit hátráltató háborúktól, mint Aristophanes: ebben az egyben egyetértenek. De azért béke vágya a nyers Spárta erős gyűlöletével s Athén dicsőségére büszke hazafiúi öntudattal párosul.

Hogy a drámai költészetben ki volt a mestere, arról semmit se hallunk. De nagyon természetes, hogy a Dionysos-ünnepek színi versenyeire apja magával vitte, s az Akropolis déli lejtőjéről Aeschylosnak, Sophoklesnek nem egy diadalát élte át a fogékony ifjú lelke. A hagyomány Euripides tanítóiról szólva főleg Anaxagoras, Protagoras, Prodikos és Sokrates nevét említi. Mondják, hogy Protagoras, Euripides házában olvasta föl először az istenekről szóló istentagadó fejtegetését; hogy Sokrates többnyire csak akkor ment el a tragikus versenyekre, ha Euripides is a versenyzők között volt. Sokrates azonban, ki körülbelül tíz évvel fiatalabb volt nála, nem tett rá nagyobb hatást. Életnézetük, philosophiájuk is eltért egymástól. Sokrates a helyes cselekvésre nézve elegendőnek tartja a jó megismerését; az Euripides-féle Medeiák látják a jót és helyeslik s mégis rosszat

teszik, mert a szenvedély erősebb rugó a megismerésnél. Sokrates tehát optimista, Euripides pessimista. Sokrates a nyilvánosság embere, Euripides a visszavonultságé. Hogy jó viszony volt köztük s hogy Sokratest Euripides darabjai érdekelték legjobban, azt nem nehéz elhinnünk: hogyne vonzotta volna az élet bölcsét a „színpad bölcse“? ¹ Hogy Euripides sokat tanult a sophistáktól, Protagorastól és Prodikostól (bár erkölcsi nihilismusokat elítéli) s a philosophusoktól, Heraklitostól, Anaxagorastól és másoktól, annak fényes bizonyosságai drámái, melyek őt mint a retorika és philosophia költői képviselőjét mutatják nekünk. Általában a Sokrates-előtti philosophiát Euripides drámái tüntetik fel a legteljesebb és legérdekesebb képben. Ebben nyilvánuló s kora egész tudását átölelő műveltségét megmagyarázza az az adat, mely szerint nagy kedve telt a könyvekben és könyvtára a legtekintélyesebbek közé tartozott. Aristophanes persze még ebből is fegyvert kovácsol költőnk gúnyolására.

Családi életéről való képünk nagyon elmosódott. Az itt-ott megmaradt s szemünket szinte bántó, rikítóbb színek a vigjátékiróktól festett torzkép maradványai. Hiszen ezek híresztelték anyját csaló kofának, ezek pletykáltak két hűtlen feleségről, sőt bigámiáról s egyik feleségének, ki a tragédiairásban segítő famulusával, Kephisophonnal állítólag megcsalta, ezek adtak Choirile (koczácska) nevet. Ettől elválik s Melitót veszi nőül, de avval se jár jobban stb. Természetes, valahogy csak meg kellett magyarázni Euripides hirhedt *nőgyűlöletét*. Tagadhatatlan, hogy

¹ Így nevezi Euripidest Athenaeus.

drámáinak számos helye igazolni látszik Aristophanes e gúnyos vádját. Minthogy Euripides a női szív első fölfedezője, a női lélek mélységeinek első bűvara, ki onnan nemcsak gyöngyököt hozott fel, hanem ázalagot, salakot is, természetes, hogy becsmérő nyilatkozatot nem keveset tesz vagy tétet a nők ellen. Ezt azonban a drámai helyzet, a szóban levő nő jelleme vagy a beszélő egyénisége mindenkor igazolja. S bár szenvedélytől elvakult, női szörnyeteget nem egyet vitt színre, épen úgy nem hiányoznak nála az ideális, nemes női alakok, mint Shakespeare-nél nem hiányzik Lady Macbeth vagy Goneril mellett Cordelia vagy Ophelia. Euripidesnél is ott van a Stheneboeák, Phaedrák, Medeiák mellett Iphigenia, Alkestis, Makaria, Polyxena. Valóban meglepő a női jellemelekben látható sokoldalúság, gazdagság. Meglevő darabjai közül tizenegynek nő a hőse s tizennégyben nőkből áll a kar. „Kevés költő van, — mondja Wilamovitz — kinek a női nem több hálával tartoznék.“

Visszatérve családi életére, bizonyosnak tarthatjuk, hogy házas ember volt s nejétől, Melitótól három fia született: Mnesarchides, Mnesilochos és Euripides. Az első kereskedő lett, a második színész, a harmadikról pedig azt halljuk, hogy apja halála után színre vitte Athénben s talán kiegészítette apja utolsó tetralogiáját.

A drámai versenyek porondjára már 25 éves korában kilépett s Peliadesével harmadik díjat nyert. Első győzelmét csak 39 éves korában aratta s a drámai koszorúért való küzdelme egész pályája alatt nem szünt meg. Mindössze négyszer nyerte el az első jutalmat; ötödik győzelmét posthumus művével aratta.

Euripides nem vett részt a nyilvános életben, nem

viselt hivatalt; de visszavonultságában is élénk megfigyelője volt az eseményeknek. Drámái belenyúlnak a napi, politikai kérdésekbe. Hazája dicsőítésére minden alkalmat megragad. Gyűlöli Spartát, erősen korholja a spartai hitszegést s azt ajánlja hazájának, hogy Argossal szövetkezzék. 419-ben dicsőítő ódával üdvözli az olympiai játékon négyes fogatával győzelmes Alkibiadest. Egy ideig hazája reménycsillagát látja benne. De csakhamar kiábrándul, s mikor Alkibiades a siciliai expedícióra készül, megjósolja a hajóhad romlását. S e Cassandra-jóslat beteljesedett. A radikális demokratia túlkapása már régen elkeserítették; Athén szégyenletes megalázása után minden politikától megcsömörlött. Keserű lesz, fanyar, embergyűlölő, de azért embertanító marad. A komédiairók gúnyözőne ismét rázudul. Egy töredéke, mely az üresfejű, szemtelen gúnyolókat nem is sorolja az emberek közé, mutatja, hogy a gúnyolást nem vette közömbösen. Vagy talán attól tartott, hogy Diopeithes törvénye alapján a felséges nép ép úgy rásüti az istentelenség vádját, mint Anaxagorasra, Protagorasra (s néhány évvel később Sokratesre)? Annyi bizonyos, hogy a hetvenéves költő el volt keseredve s 408-ban, Orestes színre vitele után arra szánta el magát, hogy elhagyja hazáját s a költészetpártoló Archelaos makedon király meghívását elfogadva, a pellaui udvarba megy élete végét leélni. Vagy remélte, hogy még visszakerül hazájába? Aligha; azzal a nagy elkeseredéssel, mely a görög műveltség egyik leglelkesebb szóvivőjét egy félbarbár, katonás fejedelmi udvarba kergette, nem fért meg semmi remény. Igaz, hogy előtte volt Pindaros és Aeschylus példája, kik a század első felében Hieron syrakusai udvarában időztek,

s a pellaui udvarban is talált rokon szellemeket, kedvelt költőtársát, az athéni Agathont, Choerilost, a samosi epikust, Timotheust, a miletosi zenészt s talán az Athénből számkivetett Thukydideszt is.

A hazájában annyit gúnyolt, félreértett költőt ott ünnepelték, a kitüntető figyelem és elismerés minden jelével elhalmozták. Archelaos egy lakoma alkalmával arany serleggel ajándékozta meg a múzsák föl-kent szolgáját. Mindamellett Euripides életének fája nem bírhatta ki sokáig az átültetést. Az athéni demokratia neveltjére csak fojtó lehetett az udvari légkör s bár a Bakchansnök 902. és köv. verseiben örömet fejezi ki, hogy végre boldog révpartra jutott, csakhamar éreznie kellett Sophokles szavainak igazságát, hogy

„ . . . a ki a tyrannus udvarába megy,
Szolgája lesz, habár szabadként ment oda.“

Az udvarnál nem maradtak el a kellemetlenségek, az irigység, a rosszakarát, az ármány. Hír szerint ennek lett az áldozata. A király kegyét irigylő udvari emberek ráuszították a király vadászebeit s azok halálra marták. Egy más tudósítás szerint meg épen asszonyok (!) tépték szét a nőgyűlölőt, mint a Bakchansnök hőst, Pentheust. Bizonyos, hogy a Kr. e. 406 tavaszán bevégezte a múzsák szolgálatában telt munkás életét s Archelaos nagy tisztességgel temette el Arethusa mellett, a Bolbe tavánál. Az athéniak, miután a költő hamvait hasztalanul kérték Archelaostól, kenotaphionnal tisztelték meg emlékét, s az ekkor még élő agg Sophokles a nagy Dionysos-ünnepen színre került drámájában gyászruhában léptette föl a kart. A kenotaphion fölirata ez volt:

Euripidesnek egész Hellás a sírja, porának
 Ad helyet a makedon föld, a hol élte szakadt.
 Honja Athén, Hellásnak a Hellasa; múzsaseregnek
 Nyújtva ezernyi gyönyört, éri dicséret ezer.

Arcza vonásait több herma és mellszobor fenntartotta számunkra. Egyénisége legjobban tükröződik a nápolyi nemzeti múzeum szobrában, melynek képe könyvünket diszíti. Megfelel egy régi életrajz leírásának: „komor tekintetű, gondokba merült, fanyar, mosoly- és asszonygyűlölő“. Egy elveihez ragaszkodó, bizalmunkat meg nem csaló, szigorú, de becsületes férfiú arcza.

Fordítsuk tekintetünket szellemi arczképére, mely műveiből sugárzik felénk. Euripides termékenységében vetekedett nagy elődeivel s mintegy 22 tetralogiát, azaz 88 darabot írt. Fennmaradt 17 tragédiája¹ és egy satyrosjátéka. Ezek időrendben a következők: Alkestis (Kr. e. 438), Medeia (431), Heraklidák (429—7), Hippolytos (428), Andromache (430—424), Hekabe (425—4), Ótalomkeresők, Herakles (424 után), Ion, Trójai nők (415 ?), Elektra, Iphigenia a taurosoknál, Helena (412), Phoenikiai nők (411—409), Orestes (408), Iphigenia Aulisban, Bakchansnők (406) és a satyrosjáték, Kyklops, melynek korát nem tudjuk.

Euripidesnek valamint élete, úgy költészete is nagyon különbözik az Aeschylosétól s a Sophoklesétől. A diadalittas, perzsaverő Aeschylos, a barbár görög megalázásának tanuja, hívő lélekkel csügg a szent hagyományokon s rendületlenül bízik benne, hogy a földön minden bűn megbűnhődik. Ismeri az istenek

¹ A nevét viselő *Rhesos* cz. dráma későbbi szerzőtől való.

irigységét, mint Herodotos, de jámbor hittel nem magában az emberi boldogságban találja fel az okát, hanem a boldog ember elbizakodásában. Épen úgy, mint Pindaros, rendületlenül vallja, hogy Zeus, az erkölcsi világrend őre, nem zsarnoki szeszélylyel, nem kicsinyes irigységgel, hanem változhatatlan, igazságos törvény szerint intézi az emberek sorsát, s ott is bölcsen, javunkra működik, a hol eljárása visszatetsző a véges emberi észnek. Ugyanez a felfogás ismétlődik Goethe Iphigeniájában.

Sophokles már nem ily naiv lélek, nem ilyen istentenes hívő. A kétség már meg-megszállja lelkét s a lemondás fájó, néha dissonans, irónikus hangjait fakasztja belőle, de ezek a hangok nem zavarhatják meg azt a szép harmoniát, mely a sors e kegyeltjének egész életét átzeni. Észreveszi, hogy az egyén jelleme és sorsa között nincs meg a várt összhang sőt hogy a nagy léleknek nem ritkán csak annál nagyobb szenvedés jut osztályrészül. De meghajlik a mindenható istenség kifürkészhetetlen útjai előtt, mert a tehetetlen embernek nincs joga az isten tetteit bírálni. Igaz, hogy a bűnhődés sokszor meg nem érdemeltnek látszik, a végzet könyörtelen hatalommal uralkodik a nyomorult egynapi lény fölött, de jobban megvizsgálva a dolgot, azt látjuk, hogy nem az isteni végzet a hibás, hanem maga az ember jelleme. Küzdelemre száll a sors hatalmával, a helyett, hogy saját indulatait, szenvedéyleit fékezze. Csak önmagát okolhatja tehát, ha elbukik. De a nagy ember nemcsak küzdelemben, hanem bukásában is nagy, ha hibáját belátva istenével megbékél. Nagy szenvedések árán a boldogságot is elnyerheti, mint Elektra, vagy legalább sirja szélén s a halálban boldog, mint Oedipus. S nem

az élet a legfőbb javunk; a ki nagy eszmének áldozta életét, mint Antigone, annak a halál megváltás és örök dicsőség.

Az ötödik század második felében, mely Euripides tevékenységét határolja, oly szellemi áramlat indul meg, mely a hellén világot rendkívül megváltoztatja. A naiv hiten a kétkedés, az optimismuson a pessimismus, a közvetlen érzéseken az okoskodó reflexio kerekedik felül. A demokratia útát nyit minden egyéninek, minden újnak, hadat üzen minden hagyománynak. A tekintély helyébe önző érdekek tusája lép. Mindenki érvényesülhet, ha van esze s jól tud beszélni. Tehát az ész és beszéd gyakorlati művelésére van legtöbb szükség. Azt a philosophusok, ezt különösen a sophisták végzik. Mindezeknek valószínű Mekkája volt akkor Athén. Azok közül a már meghalt Heraklitos és Anaxagoras, ezek közül Protagoras volt Euripidesre legnagyobb hatással. A philosophusoktól tanulta a józan kétkedést. Ebből indul ki, akár istenekről, akár emberekről van szó. Mindenben az észszerűséget keresi, mint Heraklitos és Anaxagoras. Ez utóbbinak híve a szemlélődő élet szeretetében s az ész, értelem cultusában. Nem fogadja el vakon a hagyományt, mindent új vizsgálódás tárgyává tesz. Nála is, mint Protagorasnál, minden dolognak az ember a mértéke. Tőle tanulta azt a rhetorikai tételt, hogy minden dologról kétféleképp lehet beszélni s a rhetori vitatkozást művészi szóversenynyé fejlesztette. De bár a sophistikának nagy tért enged, ő maga nem lesz sophistává, sehol se szószólója az erkölcsi nihilismusként, s nem egyszer kifakad a csillogóan összefűzött, de igazságtól üres szép szavak ellen. Ő nem elégedett meg a sophisták örökös két-

Így megszűnik a látszólagos ellenmondás, habár zavartalan harmonia nem lép helyébe. Épen, mert a mythost koholmányoknak tartja, nincs iránta kegyelettel, kénye-kedve szerint alakítja, korához közelebb hozza, eszméinek hordozójává teszi. Inventio dolgában általában a legnagyobb költők egyike. Bátran hozzányúl az elődei által már színre vitt mythosokhoz is: genialis bátorsággal változtat, újít, néha csaknem parodizál. Nála a hősök nem járnak kothurnosban. Agamemnon és Iphigenia találkozása Aulisban, a halni készülő Alkestis búcsúja, a szeretteit keblére ölelő Herakles: milyen megindító, életből ellesett jelenet!

Euripides azzal, hogy a mythost kegyelet nélkül alakítgatta, a hősöket első sorban *embereknek* rajzolta s az Olympos isteneit önmagukkal megtagadtatta, csak hivatott befejezőjévé lett a görög dráma V. századbeli fejlődésének s előkészítője a további fejlődésnek. A drámának, ha fejlődni akart, ép úgy nem volt szabad megmaradnia valláshoz és cultushoz kötött dionysosi játéknak, mint a hogy egyéb művészetek sem maradtak a vallás és a cultus szolgálatában, bár létüket épen azoknak köszönhatték. Méltatlan tehát *Nietzsche* vádja, hogy Euripides szentségtörő kézzel nemcsak a mythost, nemcsak az Olymposzt, hanem a dráma dionysosi lényét is megölte s a görög tragédia sírját megásta. A görög dráma dionysosi lényét a mindent nivelláló rationalismus kora ölte meg. A tragédia halála elkerülhetetlen volt, mihelyt az attikai nép a mondák korából kinőtt. Némelyek meg azt vetik szemére, miért nem ment még tovább: miért nem vetette el a mythost teljesen s miért nem teremtette meg már ő a polgári drámát? Ilyet csak az követelhet, a ki a fejlődés törvényét nem veszi figyelembe. Euripi-

desnek az jutott feladatul, a mit elvégzett: lejártni a régit s előkészíteni az újat. Ő, az átmeneti kor költője, a kettő között áll, ő a színpad multba és jövőbe tekintő, Janus-arczú philosophusa. Örök érdeme, hogy mint ember első sorban az ember iránt érdeklődve, varázsvesszejével megnyitotta az emberi keblet, mely azóta minden költészetnek kiapadhatatlan forrása. Ő játszik először megindítóan a szív húrjain s a tragikus részvét föl-keltésében maig fölülmúlatlan. Így érdemelte ki Aris-totelestől a „legtragikusabb“ jelzöt.

A *vallástalanság* vádját könnyű szemére vetni a polytheismus elszánt ellenségének, de kérdés: jogosult-e? Bátran alkalmazhatjuk reá Schiller szavait, hogy: vallástalanságának épen a vallásosság a forrása, az a vallásosság, mely nem talál kielégítést a babonás tömeg vakhitében, hanem az erkölcsösségben, a humanismusban, az önzetlen kötelességteljesítésben látva az ember legfőbb feladatát: a tetteinkért való felelősséget, az emberek közötti egyenlőséget és a szellemi munka fensőségét hirdeti. Bátran kimondja, hogy az ember becse nem születésétől, hanem erkölcsi tartalmától függ, hogy némely rabszolga többet ér, mint a szabad ember, s védelmébe veszi az idegent (a „barbárt!“) és a fattyút. Euripides nem volt eléggé vallásos, mert nem volt igazán pogány. Az ő lelkében már az egyisten-hit hajnala hasadoz. Az igazságosságon alapuló világkormányzás talán még nem hit, de már követelmény az ő lelkében. Nem csoda, hogy a polytheismus ellen küzdő egyházatyák annyiszor hivatkoznak Euripidesre.

A mythosok átalakítása és az istenvilág gépezet-szerű szerepeltetése érthetőkké fogja tenni előttünk a velük járó technikai következményeket. Ilyen a

prologos és a *deus ex machina*. Mindkettőért sokat korholták Euripidest s el kell ismernünk, hogy a drámai műszerkezet szempontjából egyik se jelez haladást. Euripides ugyanis eltérve elődeinek művészi expositiójától, többnyire egy, a cselekvényen kívül álló személy szájába adja prologusait (mint *Ion*-ban, dicséretes kivétel a Bakchansnök prologja), s így ezek nincsenek a darab cselekvényével szerves összefüggésben: mintegy a darab élére biggyesztett színlap tisztét teljesítik és gyakran a dráma csorbája nélkül elmaradhatnának. Már Aristophanes legmaróbb gúnyjának czéltábláivá teszi Euripides prologusait. Lessing ellenben védelmébe veszi,¹ sőt magasztalja e prologusokat; azt hiszi, Euripides épen ezekkel vívta ki Aristotelestől a *legtragikusabb* jelzöt, mert azzal, hogy a nézőknek előre tudtára adta a bekövetkezendő szerencsétlenséget, már akkor részvétet támasztott bennük személyei iránt, mikor ezek még maguk sem sejtették, hogy részvétre méltók.

Mi nem osztozunk Lessing e magasztalásában, de attól is távol vagyunk, hogy Schlegellel azokhoz a szalagokhoz hasonlítsuk e prologosokat, melyek régi festmények alakjainak a szájából jönnek, hogy szavaikat írásban tudtunkra adják. Euripides prologosait szükség-szülte történeti *productum*oknak tartjuk. Míg Sophokles, a művészi szerkesztés mestere, a művésziesebb módot választotta s elődje nyomain haladva alkotta meg az expositiót, melybe az előzmények ügyes műfogásokkal voltak beszöve, s épen ezért ugyancsak próbára tette a közönség intelligentiáját, addig Euripides, a ki az egész néphez szólt s amellet a

¹ Hamburgische Dramaturgie 48. 49.

mythost rendszeren kivetkeztette hagyományos alakjából, érezte, hogy Sophokles művészi eljárásával nem boldogulna. Megteremtette a prologost, nem törődve a gáncsolókkal, s tapasztalta, hogy az ő közönségének ez tetszik, mivelhogy ezekből az előljáró beszédekből könnyen és kényelmesen tájékozódhattak mindenről, a mi a darab megértéséhez szükséges volt. Aristoteles se jót, se rosszat nem mond Euripides prologosairól, s ez a hallgatag kritika még leginkább eltalálja az igazat. Euripides prologosait se magasztalni, se ócsárolni nincs okunk. Az új attikai és a római vígjáték átvette, némi módosítással Shakespeare-nél, Goethenél is találkozunk vele; az idő próbáját tehát kiállotta.

Drámai technikájának másik különössége a *deus ex machina*, vagyis a drámai csomónak végül egy gépezeten megjelenő isten által való megoldása. A fennmaradt darabok közül tizenkettőben találkozunk e naiv műfogással. Mi a művészet lényegéből kiindulva nem helyeselhetjük az emberileg kötött csomónak ilyenén természetfölötti kettévágását s könnyebben belenyugodnánk Aeschylosnál vagy Sophoklesnél,¹ mint éppen Euripidesnél, de a régiek, úgy látszik, eleinte a naiv hit, később a *conventio* következtében nem voltak az ilyen „görögtüzek“ megoldásával szemben olyan kényesek. Platon és — úgy látszik — Aristoteles sem helyeselte. A finom műízlésű Horatius megengedi, ha egy isten közbelépésére méltó a bonyodalom. *Lindskog* szerint² a *deus ex machina*t nem Euripides találta ki, s mivel mindegyikben valamely

¹ Sophokles fennmaradt darabjai közül csak Philoktetésben találkozunk vele.

² Studien zum antiken Drama. Lund, 1897.

cultus felállításáról, város alapításáról, monda magyarázatáról van szó, föl kell tennünk, hogy az ilyen isteni kijelentések a dionysosi szent játék aetiologiai elemeivel függenek egybe; a költő tehát végül visszatér a szent legendához, melyet előbb maga szétrombolt, hogy a hallgatóságra nézve érthető és vonzó módon magyarázzon meg bizonyos szent hagyományokat és meglevő intézményeket, mint pl. Aeschylos is tette az Oresteióban.

A *karnak* a szerepe is nagyot változott Euripidesnél. Valamikor a kar volt a dráma fő eleme és tartalma. De kifejlődik a cselekvény és Sophoklesnél már annyira tágul, hogy Aeschylos cselekvő karát háttérbe szorítja. Euripidesnél még jobban kibővül a drámai cselekvény: a kar elveszti lába alól a talajt, megmarad emlékeül a dráma cultusjellegének, de theatrális ékességgé, zenei intermezzóvá devalválódik. Euripides kardalái lyrikus betétek; mint ilyenek, költői szépségekkel teljesek, gyakran elragadóak, de többet ne kívánjunk tőlük, inkább csodáljuk a költő művészetét, hogy a rá nézve alkalmatlan örökséggel így tudott operálni. Azonkívül, hogy a kardalokkal drámai hangulatokat is keltett, a kart mintegy saját bölcselkedéseinek, elmélkedéseinek organumává tette.

A prologos, a deus ex machina és a kar helyzete a dráma szerkezetére is befolyással van. Ha most magát a szerkezetet vesszük szemügyre, meg kell vallanunk, hogy Euripides nem annyira mestere az egyöntetű, szerves egységnek, mint nagy elődei. De Aeschylosszal nem is méltányos Euripidest ily szempontból egybevetni. Bármily óriás feladatokat tűzött is maga elé Aeschylos, a trilogiás szerkezet némileg kényelmesebbé tette a dolgát. Az egyes részek viszony-

lagos egysége könnyen beleilleszkedett a nagyobb egységbe s nem támasztott magával szemben nagyon szigorú követeléseket. Az összefüggő trilogiás szerkezetre Euripidesnél is van ugyan példa,¹ de általában Sophoklest követte és csaknem minden tragédiája magában befejezett egész. Minthogy pedig rendesen gazdagabb cselekményt ölelt fel, mint Sophokles, s azt bonyodalmasabbá, néha cselszövényessé tette, ne csodáljuk, ha a sophoklesi harmonikus kimértséget, bölcs mérsékletet, erős okadatolást nála néha hiába keressük. Egyik-másik darabja, mint pl. a *Trójai nők*, lazán összefűzött epizódok sorozata; *Andromache* oly két részből áll, melyek belső egység hijján széthullanak. Az érdeklődést a főszemélyről gyakran eltereli. Néha meglepő változások történnek kellő előkészítés nélkül. Így pl. Iphigenia irtózik a haláltól, majd minden átmenet nélkül, büszkén vállalkozik Hellas javáért élete feláldozására. Azonban Euripides felülmulja nagy elődeit az emberi szenvedélyek megragadó festésében, a cselekvény érdekfeszítő bonyolításában, s egyes jelenetek megindító alakításában. Ő markol először szívünkbe, ő facsar először könnyet szemünkből. A fölismerések művészetét is ő teremtette meg. A szerelemnek ő adott a színpadon örök otthont. S felülmulja elődeit a jellemzésben is. Ő a reális jellemzőmód megteremtője. Ha olykor túlment a határon, ha személyeit gondolatai szócsöveként szerepelteti, vagy ha az igaz emberit keresve a nagyság helyett a törpeséget, a magasztos helyett a mindennapit vitte színre, nem szabad neki felrónunk. Úttörő lángelméknek kiváltsága a túlzás. A túlzás becsülteti

¹ Így pl. Hippolytos ilyen trilogia tagja volt.

meg velünk legjobban a mértékszerűt. Aztán Euripidesnek volt érzéke a magasztos iránt, csakhogy azt nem istenekben és félistenekben, hanem az emberi lélekben találta meg. Ezért mondja Goethe Schlegel euripidesi hyperkritikáira czélozva: „Alle, die dem Euripides das Erhabene abgesprochen, waren arme Heringe, und einer solchen Erhebung nicht fähig; oder sie waren unverschämte Charlatane . . .“

Euripides az úttörő lángelmék abbeli sorsában is osztozott, hogy költészete csak lassanként tudta kivívni az elismerést s hogy olyan elkeseredett ellenségei voltak, mint Aristophanes, a ki még halála után sem kímélte. Azonban kezdettől fogva hatott s hatása folyvást erősödött. Ellenségeit is rákényszerítette, hogy vele foglalkozzanak „Aristophanes — mondja Péterfy Jenő — Euripidesszel szemben mindig eszembe juttatja a cigány és az ördög meséjét. A cigány is elfogta az ördögöt, csakhogy ez többé el nem ereszti, Aristophanes is folyton támadja Euripidest, de aztán nem is nyughatik Euripidestől“. Valóban Aristophanes gúnyolódása erős bizonyossága Euripides népszerűségének, mert Aristophanes nyilván abban a föltevésben idézgeti Euripides verseit, hogy a közönség rájuk ismer. Aztán ha Sokratest nem ítéljük el az Aristophanes rajzolta torzkép miatt, Euripidest sem szabad a rakonczátlan humorista szempontjából megítélnünk. S viszont Aristophanest sem szabad elítélnünk kíméletlen támadásaiért. Neki, mikor a satnya közállapotok fölött suhogtatta ostorát, népszerű típusokra volt szüksége. Ezért nem riad vissza attól, hogy egy Sokratesben tüntesse fel a sophisták üres szócsavarásait; s ezért tette gúnyainak czéltáblájává az eltörpült élet leghivebb rajzolóját, Euripidest. Ő egy

mértékkel méri Aeschylost és Euripidest s a régi művészetnek adja a pálmát, bár tudja, hogy annak kora visszahozhatatlanul letűnt. Szemére veti, hogy a régi istenek helyett a sophisták széllel-béllelt isteneit imádja s az istenfélő hősök és fennkölt Penelopék helyett koldus-alakokat s rima Phaedrakat szerepeltet; Aeschylos darabjaiból vitézséget, polgári erényeket lehetett tanulni, az Euripideséiből házasságtörést, üres fecsegést, hitetlenséget. „S nem meg vala már, vagy az ujjamból szoptam tán Phaedra meséjét?“ — veti ellen Euripides.¹ Mire Aeschylosszal ezt felelteti Aristophanes: „Igenis, megvolt: hanem a költő a rosszat rejtse, takarja, ne pedig mutogassa, tanítsa bizony; mert lám, a gyenge gyerekek van, ki vezesse, tanító; ilyen felnőt embernek a költő“.

Íme a régi pör, mely azóta annyiszor megújult s napjainkban is, akár mint lex Heinze, akár mint rendőrségi beavatkozás annyiszor hangoztatja veto-ját az erkölcs nevében, melynek szempontjából szólni alig van több joga, mint Aristophanesnek volt. Szó sincs róla, vannak határok, melyeken túlmenni merénylet a jó ízlés ellen; de hova jutott volna a költészet s mily anathémának kellene alávetnünk a legnagyobbakat, élükön Shakespearet, ha a költőt Aristophanes recipéje kötelezte volna? S mit csinált volna maga Aristophanes, ha tételéből magára nézve is levonta volna a következtetést? Mert ha vaskos, sőt trágár élezeit elfogadhatókká tette az akkori komédia levegője, kérdem, hogy vethetett Euripidesnek istentelenséget a szemére az, a ki egyes isteneket nevetségesen törpéknek, kicsinyeseknek, hitványaknak rajzol? Egyéb-

¹ Aristophanes Békák, 1001. s köv.

iránt Aristophanesben nem hiányzott az érzék Euripides költészetének méltánylására. Nyelvművészetét pl. kénytelen elismerni és követni. De mivel a kort osztorozni akarta, a kort leghivebben kifejező tragikust se kimélhette.

A nevetségesség azonban nem ölte meg Euripidest. Már Sophokles tanult tőle. Népszerűsége folyton növekedett s elődeiét is túlszárnyalta. Platon elismeréssel említi, Aristoteles „legtragikusabbnak“ nevezi s főleg az ő műveiről vonja le a tragédia szabályait. Mondásai szálló igék lettek és az apostolok történetébe, Szt. Pál leveleibe is bejutottak. A római tragikusok Enniustól Senecáig Euripidest fordították és utánozták. A képzőművészet mint gazdag forrásból merített belőle. A byzanci kor is olvasta. A helytelenül Nazianzosi Gergelynek tulajdonított *Szenvedő Krisztus* cz. középkori dráma euripidesi versekből van mozaikszerűleg egyberóva. Hid lett a régi és új dráma között; a francia tragikusoknak fő mintaképe volt s a modern operára is hatást tett (Gluck Alkestise, két Iphigeniája, Cherubini Medeája). Igaz, hogy Voltaire és La Harpe mélyen lenézték Racine mellett és Schlegel is nagyon igazságtalanul ítélte meg. Annál nagyobb elismeréssel adózott Euripidesnek Goethe. Lelkes szavakkal magasztalja Euripidest, mint kora hű kifejezőjét, keményen megleckézteti Schlegelt, sőt általában a philologusokat, kik Aristophanes után indulva Euripidest elődeiének alája rendelik. A philologia csak a legújabb időben kezdte Euripidesszel szemben elkövetett vétkeit jóvá tenni, mulasztásait pótolni s Euripidesnek igazságot szolgáltatni. A német Wilamovitz-Moellendorf és Nestle, a francia Décharme, Weil és Masqueray, az angol Verrall és Sandys művei azt bizonyítják,

hogy korunk érzi az Euripidesszel való bensőbb érintkezés szükségét, érzi korunk szellemének az övével való rokonságát.

Mi, magyarok, mindeddig — sajnos — keveset foglalkoztunk Euripidesszel. A Fabchich József által a XIX. század elején lefordított tíz darab kéziratban maradt (a Magy. Nemz. Múzeumban). Egyes darabokat fordítottak *Guzmics Izidor* (Iphigenia Aulisban 1840), *Szabó Károly* (mind a két Iphigeniát és Elektrát 1849), *Szabó István* (Akestist 1875), *Csiky Gergely* (a Kyklopsot 1890), *Radó Antal* (Iphigenia Aulisban 1892), *Kempf József* (Iphigenia Taurisban 1895), *Latkóczy Mihály* (Heraklest 1909). Ez utóbbival együtt jelent meg az én Hippolytos-fordításom. Szép tanulmányt írt Euripidesről és elődeiről *Péterfy Jenő*, a lelkes görög-barát, kit a végzet oly hamar megirigyelt tőlünk. Ő a magyar irodalommal foglalkozva jutott arra a belátásra, hogy a görög szellemmel való érintkezésre nagy szükségünk van, mivelhogy eddig a görög szellem csak elvétve, vagy római közvetítés útján hatott irodalmunkra. Arany Jánosnak felét Homeros hatásának köszönhetjük. Csiky Gergely Sophokles fordítója, nem keveset tanult Sophoklestől. Tengődő drámai irodalmunk — úgy látszik — nem tudja, hogy a legüdébb italt nem a vízvezetékek, hanem az ősforrások szolgáltatják. Ilyen, ránk nézve csaknem ismeretlen ősforrás Euripides, melyből meríteni nekünk se kevesebb a jogunk, mint más nemzeteknek.

ALKESTIS

BEVEZETÉS.

Alkestis Pelias iolkosi (thessaliai) királynak szépségével és jóságával kiváló leánya. Míg nénjei a bosszúálló Medeia hitegetésére hajtván, földarabolják és megfőzik atyjukat, hogy ifjúságát Medeia csábító ígérete szerint visszaadják,¹ Alkestis nem vesz részt e szörnyen kockázatos műveletben. Némely adat szerint azért nem vehetett részt benne, mert már ekkor nem volt otthon, férjnél volt, Admetos, a thessaliai Pherae királya nyerte el kezét, mivel a sok kérő közül csak ő teljesítette a Peliastól kiszabott feltételt, t. i. — Apollon segítségével — vadkant és oroszlánt fogott együvé egy kocsiba. A lakodalom alkalmával azonban elfeledett Artemisnek áldozni; ezért nászszobáját kígyókkal ellepve találta. Apollon megígérte neki, hogy hugát kiengeszteli iránta. De Admetosra ezenkívül súlyos végzet nehezedett: rövid ideig élvezheti a boldogságot, mert ifjan kell meghalnia. Apollon azonban, ki az égből való számkivetése éve alatt Admetosnak a nyájait őrizte, emberséges bánásmódjáért úgy megszerette volt Admetost, hogy a sors istennőit, a Moirákat lerészegítette s azt az ígéretet

¹ Ezt tárgyalta Euripides első, elveszett tetralogiájának egyik sokszor emlegetett darabja, a Peliades (Pelias leányai).

csalta ki tőlük, hogy életben hagyják Admetost, ha valaki hajlandó halálba menni helyette. De sem öreg szülői, sem barátjai nem szánják el magukat erre az áldozatra. Alkestis, a boldog fiatal asszony, ki inkább meghal, semhogy férjét ifjan elveszítse, önként ki mondja a nagy szót: veszszen az ő élete, csak a férjéé megmaradjon. Ha az ősnépekre, vagy akár a mai indusokra gondolunk, kiknél még ma sem tudta a cultura kiirtani azt az ősz szokást, hogy az életben maradt nőt meghalt férjével együtt eltemetik; arra a primitív műveltségi állapotra, melyben a nőnek férjével szemben, attól különválva létjoga sincsen, annak föltétlen birtoka, ha még oly becses birtoka is: nem fogunk csodálkozni az ősz monda Admetosán, hogy neje önfeláldozását elfogadta. Így aztán Alkestis a halál martaléka lesz. Persephonét azonban, az alvilág királynéját, meghatja Alkestis önfeláldozó hűsége, nem fogadja be őt az árnyvilágba, hanem visszaküldi, hogy éljen férjével együtt boldogan tovább. Így adhatta elő e történetet egy régi, elveszett epikus költemény, mely Hesiodost vallotta szerzőjének, s melyet Euripides kétségkívül ismert és felhasznált.

Aeschylos elődje, Phrynichos már satyrosjátékká, azaz bohózatos drámává alakította ezt a tárgyat. Valószínűleg ő vitte be a cselekvénybe Herakles alakját. Herakles egy nagy munkájára, Diomedes thrák király emberevő lovainak elrablására indulva, útközben betér Pheraebe, Admetos királyhoz; az szívesen fogadja, noha neje éppen a ravatalon fekszik. Mikor ezt Herakles, a ki mitsem sejtve mulatott barátja házában, megtudja, elmegy és a halállal megbirkózva, visszahozza Alkestist s boldogítja szíves házigazdáját.

Ez a tárgya Euripides drámájának is: *Alkestis*

nagylelkű önfeláldozása s a Halál karjai közül Herakles által való kiragadása.

Az athéni közönség, mely Kr. e. 438-ban Euripidesnek azt a tetralogiáját látta a színen, melynek Alkestis a negyedik darabja volt, tudta, hogy a megható szomorúsággal kezdődő dráma jól fog végzödni; először, mert ismerte Alkestis történetét, melyet Phrynichos, sőt nemrég más színműfírók (Aristomenes, Antiphanes) is színre vittek, s melyet régi vázaképek, sarkophagosok, falfestmények annyiszor ábrázoltak; másodsor, mert azt is tudta, hogy a tetralogia, melynek leggyakoribb befejezése az úgynevezett satyrosjáték volt, csak vidám cselekvénnyel, földérintő hangulattal végzödhetik. Épen ez magyarázza meg e dráma sajátságoságát, tragikomikus jellegét, hogy t. i. egy sentimentalisan komoly és egy bohóságig víg részből áll. Shakespeare Velencei kalmárjára gondolunk, bár ott a komoly és víg elemek szervebben szövödnék együvé. Minthogy a régi classikusok hozzászoktattak bennünket a tiszta műfajokhoz, a kritikusok sokáig zavarban voltak, mit csináljanak Euripides Alkestisével, melyben a tragédia a komédiával látszik egyesülni. Csak 1834-ben derült ki egy régi följegyzésből, hogy Alkestis az illető tetralogiában a satyrosjáték helyét foglalta el. Már ez érthetővé teszi drámánk siró és nevető arczulatát. Másfelől szép világításba helyezi előttünk a költő szívét és genialis újítását. Ő a hitvesi hűség és szeretet példaképét, Alkestist nem rajzolta másként, mint komolyan, egész tiszteletreméltó magasztosságában s ezért nem bohó satyrosjátékot csinált belőle, hanem megható tragédiát, melyben az általános emberi jut kifejezésre. A monda második részében, Alkestis

visszavívásában ő már nem hitt, s már ezért sem rajzolta egészen komolyan. Heraklest, a satyrosjátékok nagyehető vasgyúróját a közönség még nem is fogadta volna el komoly drámai személynek.

A drámai színen épen itt, Euripides Alkestisében találkozunk először Herakles alakjával, mintha már jelezni akarná, hogy nemsokára a tragikus színen is meg fog jelenni (Euripides Heraklesében és Sophokles Trachisi nőiben). Ne rójjuk fel tehát Euripidesnek az ő merész, de genialis újítását. Magától a mythostól, a hagyománytól itt alig tért el, de új színeket és új hangokat talált, s lehetetlen nem érezni a bohókás vidámságon keresztül is a költő mély humorát, melylyel a naiv monda hiszékenységét költőileg értékesítve egyszer ő is olyanoknak rajzolja az embereket és az emberi sorsot, a milyeneknek mindnyájan óhajtanók. A halál hatalmán való győzedelmeskedés vágya mindig benne volt az ember lelkében. Halhatatlanságra mindnyájan törekszünk. S mily szép gondolat, milyen jó útlevel az életre, hogy *a szeretet erősebb a halálnál*. Alig van dráma a világirodalomban, melyben szebb és nemesebb érzelmek volnának a cselekvény rugói. Nem lehet rajta csodálkozni, hogy Euripides drámáját a világirodalomban annyit utánozták, annyiszor újjá alakították, a nélkül, hogy csak egyszer is utólérték volna. Még Gluck operája (1776) a legbecsesebb e nemben. Wieland Alceste-jének, bár nincs poesis hijján, Goethe ítélete adta meg a halálos döfést.

Euripides fennmaradt drámái közt Alkestis a legrégebb keletű (438). Különben negyedik tetralogiájának, mely a második díjat nyerte el, negyedik darabja volt.

SZEMÉLYEK.¹

Apollon.

Thanatos, a halál istene.

Pheraei aggok kara.

Cselédlány.

Alkestis, Admetos felesége.

Admetos, pheraei király.

Eumelos, fiacskájuk.

(Leánykájuk, néma személy.)

Herakles.

Pheres, Admetos atyja.

Öreg szolga.

Kiséreték.

¹ A görög tragédiák föllépésük sorrendjében sorolják föl személyeket.

Szintér: a pheraei királyi palota előtti tér. A palota előtt oltárok.

APOLLON

(kilép a palotából; rajta hosszú ruha, lengő fürtjei közt hosszú gyapjukötélék, bal kezében íj, jobbában babérág; hátán tegez).

Admetos háza, benned én a szolgaság
Kenyerét isten-létemre szívesen evém.
Zeus műve volt ez; mert midőn Asklépios
Fiam keblét átjárta gyilkos mennyköve,¹

5 Bosszúmban én lelődözém villáminak
Kovácsit, a kyklopsokat. Ezért atyám
Megbüntetett és földi szolgálatra kénytetett.
E földre jöttem, szolgálatba álltam itt
És ezt a házat hiven őrzém mind maig.²

10 Mert hozzám méltó jámbor gazdát leltem itt,
Pheres fiát s megmentém a haláltul őt,
Csalfán³ a Moiráktól ígéretet vevén,
Hogy Admetos most elkerüli a halált,
Ha Hadesnek mást állit kárpótlás gyanánt.

15 Ő sorra járta mind és kérte kedvesit,
Atyját, elaggott anyját, a ki őt szülé;
Olyan, ki érte halni és több napsugárt.

¹ Asklepiost (= Aesculapius) azért sujtotta villámával Zeus, mert orvosi tudományával a holtakat is föltámasztotta.

² Tehát éppen ma telt le a szolgálat éve.

³ T. i. leitatva őket.

Nem látni kész, nem akadt senki, csak neje.
 Szegény asszony, haldoklik is már oda bent
 20 Szerető karok közt; mert a végzet e napon
 Szólítja őt az élőknek sorából el.
 S én elhagyom e kedvessé vált hajlokot,
 Hogy itt ne érjen a halálnak mételye.¹
 Ott látom immár, ott közelg már a Halál,
 25 A holtak papja. Jó, hogy elvezesse őt
 Hades honába. Pontosán megérkezett,
 Jól megjegyezte, mely napon kell halnia.

HALÁL

(fekete ruhában, hosszú fekete szárnyakkal, jobb kezében
 kivont kard).

Ah, ah!

Mit akarsz te e háznál? Mit keresel
 30 Phoebos? A Hades tiszteletét,
 Jogait csorbitani jössz-e megint?
 Nem elég-e neked, hogy az Admétos
 Holtát ravaszul gátoltad, a Sors
 Istennőit rászedve? Megint
 35 Íjat ragad-é kezed a Pelias-
 Lányért,² ki magát a férje helyett
 Elszánta cserébe' halálra?

APOLLON.

Csak légy nyugodt! Joggal s jó szóval harczolok.

HALÁL.

Miért az íj, ha a jogot hangoztatod?

¹ A halott látása megfertőztető volt az istenekre, kivált Apollonra és Artemisra, a világosság és élet isteneire nézve. (V. ö. Hippolytos 1438.)

² Alkestis Pelias iolkosi (thessaliai) király leánya volt.

APOLLON.

40 Mindig magammal szoktam íjam hordani.

HALÁL.

S e házat azzal jогtalan' segíteni?

APOLLON.

Mert kedves emberem balsorsán búsulok.

HALÁL.

És megfosztasz e második halottul is.¹

APOLLON.

Erővel én az elsőt sem ragadtam el.

HALÁL.

45 Mért van hát még a föld színén s nem föld alatt?

APOLLON.

Neje, kiért te most jössz, megváltotta őt.

HALÁL.

El is viszem magammal most a föld alá.

APOLLON.

Menj hát és vidd! Mert nem vehetlek rá, tudom...

HALÁL.

Hogy azt megöljem, a kit kell?² Hisz tiszttem ez.

APOLLON.

50 Hogy azt öld meg, ki érett a halálra már.

HALÁL.

Úgy, most már értem jámbor óhajtásodat!

APOLLON.

Tehát Alkestis aggkorát megérheti?

HALÁL.

Nem, nem lehet! Becsvágyó a Halál is ám.

¹ Az első Admetos lett volna.

² Gúnyos föltevés.

APOLLON.

Hisz nem többet nyersz benne, *egy* lelket csupán.

HALÁL.

55 Nagyobb dicsőség nyernem *ifju* életet.

APOLLON.

Ha mint öreg hal, temetése gazdagabb.

HALÁL.

Phoebos, te a vagyonos osztályt pártolod!

APOLLON.

Ej, ej, ki hinné? Élczelődik a halál?

HALÁL.

A gazdag hosszú éltet kapna pénzeért.

APOLLON.

60 Így hát e szívességet tőlem megvonod?

HALÁL.

Bizony meg én, hisz ismered már jellemem.

APOLLON.

Melyet halandó fél s az isten mind gyűlöl.

HALÁL.

Mi meg nem illet, nem kapod meg azt te sem.

APOLLON.

Engedni fogsz te még, akármily nyers vagy is.

65 Vendégül Admetoshoz száll egy férfiú,
Kit a fagyos thrák földre küld Eurystheus,
Hogy hozza el a híres négyes fogatot.¹
Admetosnál sziveslátásban részesül
S erővel elragadja tőled ezt a nőt.

70 S számot ne tarts hálámra! Bárha megteszed,
A mire kérlek, béred gyűlölet leszen. (El.)

¹ Herakles Eurystheus parancsára elindult, hogy Diomedes thrák király emberevő lovait elrabolja.

HALÁL.

Fecsegj, a mennyit tetszik, mitsem érsz vele:
 A nő velem jó Hades országába le.
 Megyek s e pallossal halálra szentelem;
 75 Kinek hajából egy fürtöt levág e kard,
 El van jegyezve alvilág hatalminak.
 (Bemegy a palotába.)
 (A pheraei aggok *kara* bevonul.)

KARVEZETŐ.

Mért környezi ily csend a palotát?
 Mért némula úgy el minden a házban?
 S nincs senki közelbe', ki nekünk
 80 Megmondja, vajjon sirassuk-e már
 Holtul a királynét, avvagy a nap
 Sugarát még látja szegény
 Alkestis, egész föld asszonyi közt
 A kinél nemesebb
 85 A férje iránt soha senki se volt még.

ELSŐ FÉLKAR.

Hallatszik-é a házba' jaj?
 Sírnak s a mellük verdesik,
 Mintha vége volna már?

MÁSODIK FÉLKAR.

Nincsen senki a szolgasereg
 90 Közül kívül a kapunál.
 Apollon, a baj viharában
 Mentőként jelenj meg!

ELSŐ FÉLKARVEZETŐ.

Gyászházban e csend lehetetlen.

MÁSODIK FÉLKARVEZETŐ.

Oda van már!

ELSŐ FÉLKARVEZETŐ.

Nem viheték ki halottuk a házból.

MÁSODIK FÉLKARVEZETŐ.

95 Mibe' bízakodol? Örömod korai.

ELSŐ.

Admetos az ő szeretett hitesét

Hogy tenné sírba ily egyszerűen, sietősen?

MÁSODIK.

Szentelt vizet se látok a

Kapu előtt, miként szokott

100 Lenni halottas ház előtt.¹

ELSŐ.

És nem látni a gyász jelét:

Hajfürtöket áldozatul

A halottért,² és nem hallani nők

Jajját, bús siralmát.

MÁSODIK.

105 Pedig eljöve a kitüzött nap . . .

ELSŐ.

Minek emlegeted?

MÁSODIK.

A mely a sírba ragadja szegény nőt.

ELSŐ.

Lelkembe, szivembe nyilalt a szavad!

MÁSODIK.

Óh hogyha a sors letiporja a jót,

110 Mindenki busúl,

A kinek él az erény a szivében.

¹ Hogy a halottat látogatók távozáskor a bele mártott babérgalylyal tisztulás végett meghinthezzék magukat.

² A hozzátartozók hajukból is áldoztak egy-egy fürtöt a halottnak.

KAR.

S küldjünk akármily messzire,
 Tenger árjain túl,
 Lykia partjaira,
 115 Ammoni bús sivatag
 Puszta vidékeire:¹
 Meg nem mentjük az éltét
 Szegénynek; a halál hamar
 Közelg, s én nem tudom, melyik
 120 Isteni tűzhelyen
 Kellene kérni segílyt.

Csak egy tudná, Asklépios,²
 Phoebos bölcs szülötte,
 Megszabadítani őt
 125 Hadesi zord kaputól —
 Ám az is elmene már!
 Holtakat is felidézett,
 Míg őt magát le nem veré
 Zeus lesujtó mennyköve.
 130 Hol vegyem én a reményt
 Asszonyom élethez?

KARVEZETŐ.

A király már mindent elkövetett,
 Gőzölgének áldozatoktól
 Oltári az ég örök isteninek,
 135 Még sincsen a bajba' segítség.
 (A házból egy cseléd jő.)

De im' a házból könnyeket hullatva egy
 Cselédleány jön. Mit fogunk vaj' hallani?

¹ Lykiában Kisázsziában, Patara városában Apollonnak volt híres temploma, Libyában Zeus Ammonnak.

² L. a 4. verset és jegyzetét.

(A kezét tördelő cselédhez :)

Részvéted, hogyha baj sujtotta uraid,
Természetes ; de azt szeretnők hallani,
140 Hogy a királyné él-e még, vagy holtra vált?

CSELÉDLÁNY.

Élőnek is, halottnak is nevezheted.

KARVEZETŐ.

Egyszerre hogy' lehetne élő és halott?

CSELÉDLÁNY.

Fejét lehajtá s a halállal küszködik.

KARVEZETŐ.

Milyen nemes nőt vesztesz, óh nemes király!

CSELÉDLÁNY.

145 A férj csak akkor érzi majd, ha nem leszen.

KARVEZETŐ.

És életéhez nincs egy csepp remény se már?

CSELÉDLÁNY.

Megérkezett a végzetes nap kényszere.

KARVEZETŐ.

S a végtisztességről már gondoskodva van?

CSELÉDLÁNY.

Készen van a dísz, melyben férje temeti.

KARVEZETŐ.

150 Dicső halál lesz, affelől biztos lehet
A legnemesb nő a széles mennybolt alatt.

CSELÉDLÁNY.

Oh hogyne voln' a legnemesb? Ki kétli ezt?

Egész világon vajh ki mulhatná felül?

S vajjon mi volna fényesebb tanújele

155 Hűségének, mint az, hogy érte halni kész?

De tudja mindezt városunknak népe már ;

- Azt halld csodálva, benn a házban mit művelt.
 Érezve, hogy válása percze már közel,
 Fehér testét forrás vizével megmosá,
 160 Czédrus-ládából ékességeket, ruhát
 Szedett ki, abba diszesen felöltözött
 S a tűzhelyhez járulva, így imádkozott:
 „Hestia úrnőm!¹ Sírba szállok, jól tudod;
 Hozzád intézem végső esdeklésemet:
 165 Árvaim őrizd, adj kedves nőt hitvesül
 Fiamnak, és leányomnak dörék urat,
 S ne hagyd, hogy oly korán a sírba szálljanak,
 Mint én, szegény szülőjük. Add, hogy boldogan
 Éljük az ősi földön végig életük“.
- 170 Így minden oltárt, mely Admetos termiben
 Áll, sorra eljárt és virággal szórt tele,
 Megszedve a myrtusnak zsenge zöld galyát;
 És nem sirt, nem sohajtott, arcza szép színét
 Halványra nem festette a közel halál.
- 175 Csak a midőn ágyas házába bérohant,
 Csak ott fakadt könnyekre és ekkép beszélt:
 „Óh édes ágy, a hol megoldtam szűz övem
 A férfiúnak, a kiért most meghalok,
 Isten veled! Én nem haragszom, bár te vagy
 180 Elvesztöm; hozzád és férjemhez nem leszek
 Hűtlen, hát meghalok. Majd más nő foglal el,
 Nem hívebb nálamnál, de boldogabb talán!“
 És ráborult és csókdosá s könnyzápóra
 Megnedvesíté ágya minden vánkösát.
- 185 Hogy végre a sok sűrű könnnyel jóllakott,
 Lecsüggedt fővel elhagyá a nyoszolyát,
 S távozván a szobából, vissza-visszatér

¹ A házi tűzhely istene, a családi boldogság öre (Vesta).

És végre újra ráborult párnáira.
 A gyermekek megfogva anyjuk köntösét
 190 Ott sírtak; ő hol egyiket, hol másikat
 Ölelte föl s hinté rá végső csókjait.
 A ház cselédi együtt sírtak ő vele
 Úrnőjüket sajnálva. Ő mindenkinek
 Kezét nyújtá, oly hitvány egy sem volt neki,
 195 Hogy búcsuszót ne váltott volna még vele.
 Ily balszerencse sujtá Admetos lakát.
 Ha meghalt volna,¹ vége volna; most, hogy él,
 Örök búbánat terhe nyomja a szívet.

KARVEZETŐ.

Bizony zokoghat bánatában a király,
 200 Hogy ily dicső hitvest kell elveszítnie.

CSELÉDLÁNY.

Zokog bizony, ölelve drága hitvesét
 És kéri őt, — hiú kívánság! — hogy ne hagyja el.
 Az sorvad és fogy és a kórtól lankadoz,
 Bágyadt testét alig tarthatja fenn a férj.
 205 És mégis, ámbár lélekezése meg-megáll,
 206 A napsugárt még látni vágyik a szeme.
 209 De már megyek s jelentem benn itt-létetek;
 210 Mert a király iránt nem oly sokan hívek,
 Hogy balsorsában részt vennének szívesen:
 Ti uraimhoz mindig hívek voltatok.

(El a házba.)

ELSŐ FÉLKAR.

Óh Zeus, hol leszen ily szörnyű csapás
 Ellen segítség s a király sorsa merre fordul?

¹ Admetos. Szóval kisebb baj lett volna rá nézve a halál.

MÁSİK FÉLKAR.

15 Jó már valaki? Lenyirjam-é
Fürteimet s fekete gyászt
Öltsek-e már magamra?

ELSŐ FÉLKAR.

Úgy van, úgy, hivek! Úgy van, ám azért
Az istenekhez esdjetek! Mert nagy az ő hatalmuk.

MÁSİK FÉLKAR.

220 Urunk, Apollon!
Találj Admetos bánatára balzsamot.
Óh nyujts, óh nyujts segélyt! Hisz' máskor is már
Ótalmat adottál.
Hárítsd el óh most is a zord halált,
225 Tova űzve a gyilkos Hadest.

ELSŐ FÉLKAR.

Óh jaj!
Pheres fia, hová leszel nődet elveszítve?

MÁSİK FÉLKAR.

Nem jobb-e halálos tördöfés,
Avagy a nyakra ráfonott
230 Lenge kötél hurokja?

ELSŐ FÉLKAR.

Nem csupán nemes, ámde a legnemesb
Nőt kell ma látnod, jó uram, sirja ölébe szállni.

MÁSİK FÉLKAR.

Óh nézd, oh nézd!
Ott jó szegény a házból férje karjain.
Óh sírj, zokogj, Thessaliának földje,
235 A legdicsőbb nő
Hogy sorvadoz el, hogy emészti a kór
S ma leszáll az örök homályba!

(Alkestis vánszorogva jő a palotából férje karján, két gyermeke és szolgálkiséret utána. Cselédek egy sóphát hoznak.)

KARVEZETŐ.

Sohsem állítom én, hogy több örömet
 Ad a nász, mint bút. Sok mult esemény
 240 Igazolja hitem s a király e jelen
 Balsorsa is, a ki a legderejobb
 Nőt vesztve az életnek soha sem
 Éldelheti többet az üdvét.

ALKESTIS

(az ég felé tekintve).

Nappali fény, ragyogó sugár!
 245 Futva futó felhők a magas égnek ívén!

ADMETOS.

Ők látnak engem s téged — két boldogtalant!
 Mit vétettünk, hogy érte halni kell neked?

ALKESTIS.

Óh honom, én szíves otthonom!
 Jolkosi drága föld szűz nyoszolyája, édes!

ADMETOS.

250 Csak tartsd magad, ne hagyj el, óh boldogtalan!
 Hatalmas istenink irgalmát esdekeld.

ALKESTIS.

Im' ott a két-evezős hajó,
 S a halotti révész,
 Charon, kezét kormányán tartva így kiált rám:
 255 „Ne késs', siess! Ne gátolj!”
 Így nógat, ilyen hevesen siettet.

ADMETOS.

Óh jaj, keserves egy hajózást emlegetsz!
 Mire jutottunk! Ah, szerencsétlen fejünk!

ALKESTIS.

Látod, ragad valaki, ragad
 260 Le az árnyvilágba ;
 A szárnyas Hades az rémes tekintetével!
 Ne bánts! Bocsáss! Mi szörnyű
 Ez az út, melyen én haladok, szegény nő.

ADMETOS.

Óh szörnyű kedvesidnek és kivált nekem,
 265 És gyermekidnek, kik velem kesergenek.

ALKESTIS.

Bocsássatok el, bocsássatok!
 Támaszsz meg, térdem lerogy.
 Itt van a vég már!
 A halál homálya ráborúl szememre.
 270 Gyermekim, édes gyermekeim!
 Nincsen anyátok már ti nektek.
 Örüljetek ti fényes napsugárnak. (Elalél.)

ADMETOS.

Óh jaj, ez a szó nekem oly keserű,
 Keserőbb a halál gyötrelmeinél.
 275 Ne hagyj el, oh kérlek az égre, ne hagyj!
 Árvákká gyermekidet te ne tedd!
 Csak tartsd magadat.
 Ha te meghalsz, én se legyek.
 Veled élünk és te veled halunk,
 A szerelmed szent a szívünknek.

ALKESTIS

(magához térve fölemelkedik).

280 Admetos, látod, dolgaim hogy állanak ;
 Mielőtt meghalnék, halld meg kívánságimat.
 Becsülve téged, éltedért egy életet

- Adok cserébe', csak hogy lásd e napsugárt,
 × És meghalok s nem kénytelenségből teszem.
- 285 Thessaliából kaphattam vón más urat
 S gazdag királyi laknak volnék asszonya.
 Nem vágytam élni elveszítve tégedet
 Kis árváimmal s ifjuságom eldobám,
 Volt kincse bár, melyben gyönyörködém, nem egy.
- 290 Cserben hagyott saját atyád, szülő anyád,
 Pedig hozzájuk illet voln' ez áldozat,
 Dicső halállal fiokat megváltani.
 Egyetlen gyermekük valál s nem volt remény,
 Hogy, bár te meghalsz, kaphatnak majd más fiat.
 Akkor tovább is együtt élnök életünk
- 295 És nőd elhunytát gyászolnod nem kellene
 Anyátlan gyermekiddel. Ám egy isten rendelé,
 Hogy mind ez így történjék. Légyen meg tehát!
 Erről elég! De tedd meg ezt a kedvemért.
 Méltó viszonzást nem kérek tőled soha
- 300 — Hisz nincs a földön kincs, az életnél becsesb —
 Csupán jogost, bevallod. Gyermekeinket úgy
 Szereted ép, mint én, ha tisztedet tudod;
 (Magához öleli gyermekeit.)
- Hát hagyd meg őket itt házam gazdáinak
- 305 S ne hozz a gyermekeknek mostohát ide,
 Ki nálam hitványabb levén s irigykedő,
 Az én és a te gyermekidre vet kezét.
 Csak ezt ne tedd, ez egyre kérlek tégedet!
 A második nő az elsőnek gyermekit
- 310 Gyűlölni szokta s a kígyónál nem különb.
 311 Atyjában a fiú erős várat talál;¹
 313 De, kis lányom, boldog szüzzé virulsz-e te

- És mostohád nem lesz-e hozzád szívtelen?
 315 Jaj, csak mocskot ne ejtsen tiszta híreden
 S virágkorodban meg ne rontsa nászodat.
 Mert nem anyád fog férjhez adni, gyermekem,
 És legválságosb perczedben¹ se bátorít,
 A melyben senki sem pótolja az anyát.
 320 Hisz' meg kell halnom; és nem holnap vár reám
 E borzasztó sors, sem pedig holnapután:
 Egy óra mulva a halottak közt vagyok.
 Hát éljetek mind boldogul! Férjem, te rád
 Dicsőség az, hogy a legjobb hitvest bírad,
 325 S ti rátok, gyermekim, hogy a legjobb anyát.

KARVEZETŐ.

Bízzál, e férfiú nevében mondhatom:
 Megtészi mind ezt, mert hisz jó érzületű.

ADMETOS.

- Úgy lesz bizonynyal, úgy, ne félj! Holtodban is,
 Ép úgy, mint életedben bírtalak, csak is
 330 Te lészesz hitvesem, és más thessáli nő
 Nem fog nevezni engem férjének soha.
 Nincs oly nemes szülőktől származott leány,
 Habár szépsége meghalad mindenki mást.
 Itt vannak gyermekim! Csak adják istenek
 335 Élveznem őket, ha elvettek tégedet.
 Nem is vet egy esztendő gyászomnak határt;
 Gyászollak én, míg életem tart, drága nő,
 S szülő anyámat és apámat gyűlölöm,
 Mert nem tettel, csupán szóval szerettek ők.
 340 Te ellenben a legbecsesbet áldozád
 Az éltemért! Nincs-é okom kesergeni,
 Ha ilyen élettársat el kell vesztenem?

¹ A vajúdás fájdalmaiban.

- El is hagyok mulatságot, víg társakat,
Virágot és házamban otthonos zenét.
- 345 Meg sem pendítem többet a lant húrjait
S libyai¹ fuvolához nem zengek danát;
Mehalt te véled éltem minden öröme.
Művész kezeiktől alkotott képmásodat
Majd özvegy ágyam vánkosára fektetem;
- 350 Reája dőlök, karjaimba zárom azt
S neved susogva azt hiszem, hogy tégedet
Ölöllek, édes, bár tudom, hogy nem te vagy.²
Fagyos vigasz, de megkönnyíti tán ez is
Szívemnek terhét. S bárcsak álmaimban is
- 355 Gyakran meglátogatnál! Mert álunkban is
Édes, ha látjuk azt, a kit szívünk szeret.
Ha Orpheusnak bírnám nyelvét és dalát
S az Alvilágnak elbájolhatnám urát
S úrasszonyát, hogy téged visszaadjanak.³
- 360 Leszállanék és sem Pluto kutyája, sem
Árnyak hajósa, Charon nem rémítene,
Hogy a fényes napvilágra fel ne hozzalak.
De várj ott rám, a mig utánad elmegyek
S készíts helyet, hogy együtt élhessünk megint.
- 365 És meghagyom, hogy véled egy czédrus legyen
Nyugvóhelyem s hogy keblem a te kebleden
Pihenjen ott, mert téged a halálba' sem
Hagyhatlak el, én hívem, én egyetlenem!

¹ Mert afrikai lotos-szárból készült.

² A régiek általában őszintébbek, szókimondóbbak, mint mi vagyunk. Ez nekünk néha gyöngédtelenség vagy tapintatlanság színében tűnik fel.

³ Orpheus leszállott az alvilágba s lantjával úgy megindította annak urát, hogy meghalt feleségét, Eurydikét visszakapta; de mivel útközben a kikötés ellenére visszatekintett reá, újra, végkép elveszítette.

KARVEZETŐ.

S mi hű baráti szívvel segítünk neked
370 Nagy gyászod elviselni; ő méltó reá.

ALKESTIS.

Ti hallottátok, gyermekim, a jó apa
Adott szavát, hogy más nőt nem veszen soha
Ti néktek mostohául s hozzám hű marad.

ADMETOS.

Fogadom újra és meg is tartom szavam.

ALKESTIS.

375 Így hát fogadd kezemből e két gyermeket.

ADMETOS.

A drága kézből drága zálogok nekem.

ALKESTIS.

Légy most helyettem gyermekimnek anyja te!

ADMETOS.

Annak kell lennem: téged elveszítenék!

ALKESTIS.

Óh gyermekim, bár élhetnék még, meghalok.

ADMETOS.

380 Mihez kezdjek, jaj, hogyha elveszítelek?

ALKESTIS.

Gyógyít az idő! Hisz a ki meghalt, semmi már.¹

ADMETOS.

Óh vigy, az istenekre, vigy magaddal el!

ALKESTIS.

Elég lesz az, ha én éretted meghalok.

¹ Tehát értéktelen.

ADMETOS.

Kegyetlen sors, mily hitvestől fosztasz te meg!

ALKESTIS.

385 Éj száll reám, a szempillám már oly nehéz.

ADMETOS.

Végem van akkor, hogyha elhagysz, kedvesem.

ALKESTIS.

Nem létezem már, élőnek ne is nevezz.

ADMETOS.

Emeld föl arcod, óh ne hagyd el gyermekid!
(Támogatja.)

ALKESTIS.

Oh mint maradnék! Gyermekim, isten véletek!

ADMETOS.

390 Tekints reájuk, óh tekints!

ALKESTIS.

Már nem vagyok!

ADMETOS.

Óh mit téssz? Elhagysz?

ALKESTIS.

Légy boldog! (Elhanyatlik.)

ADMETOS (ráborul).

Elveszttem én!

KARVEZETŐ.

Kimúlt szegény! Admetosnak nincs hitvese!

EUMELOS

(remegve atyjához simul).

Jaj, jaj, én szegény! Ugy-é bár, Apus,¹
Anyácska elment, a hová

¹ Nagyrészt dochmiusok (— — — — — vagy : — — — — —)

395 Sohse hat napsugár?

Oda ment le szegény s a fiát

Árvaságra hagyta!

Nézd, nézd megtört szemét,

Lelankadt kezét. [könyörgök,

400 Hallgass meg, anyácska, jaj, hallgass meg,

Anyám, én, fiad, hívlak tégedet,

Csüngve az ajkaidon, én, a te kis fiókád.

ADMETOS.

Nem hall már többet ő, nem lát. Óh mily súlyos

405 A sors csapása, mely rátok s reám szakadt!

EUMEOS.

Ilyen kis fiút, atyám, mért hagy el

Az édes, jó anyácska, mondd!

Fáj nagyon a szívem

S te is, úgy-e, kicsinyke hugom,

410 Szenvedsz velem együtt?

Apuskám, te oly

Hamar elveszítetted őt, aggkorodnak nem lesz

Támasza, társa, mert ifjan a sírba szállt.

415 Édes anyánk, te veled mink is a sírba szálltunk.

KARVEZETŐ.

El kell viselned, Admetos, balsorsodat;

Nem te vagy első s nem utolsó, a kinek

Derék nőt kellett vesztened. Gondold meg azt,

Hogy egy halállal tartozunk mindannyian.

ADMETOS (felegyenesedik).

420 Tudom, s e nagy csapás nem is véletlenül

Sujtott le rám; rég tudtam s rég gyötört a bú.

De mennem kell, hogy eltemessem holtamat;

Maradjatok gyászdallal ünnepelni most

- Az Alvilág kérlelhetetlen istenét.
 425 Thessaliában, a meddig hatalmam ér,
 Ily asszonyért én országos gyászt rendelek:
 Haját lenyirja s gyászruhát öltson kiki.
 Négyesfogat s hátszó fékezói ti,
 A ló nyakáról nyírjátok le a sörényt!
 430 Ne hangozzék se fúvola, se lant szava
 E városban tizenkét holdnak fogytaig.
 Kedvesb halottat nem temethetek soha,
 Se hozzám jobbat; méltó mindenekfelett
 Tisztelnem: ő adá csak értem életét!

(A holtat a palotába viszik; Admetos gyermekeivel
 s kíséretével utána.)

KAR.

- 435 Óh peliási leány,
 Isten veled, élj te örömben ott is,
 Hades szomorú, sötét lakában!
 És tudja meg azt a sötéthajú Hades, tudja meg ő is,
 440 Charon, a vén evezős,
 Árnyak szállítója,
 Hogy a legnemesebb, a legdicsőbb nőt
 Szállítja az Ácheron vizén át evezője párja.
 445 Téged a múzsafiak
 Sokszor megzengnek a héthuru lanton
 S zenezótalan édes himnuszokban
 Spártába', mikor beköszönt Karneia havában az
 450 S tündököl a teli hold [ünnep¹

¹ Spártában Thargelion (április) havában holdtöltekor ülték Apollon Karneios kilencz napig tartó ünnepét, a Karneiát, azért ezt a hónapot Karneia havának is nevezték. Ez alkalommal lant kísérete mellett és a nélkül is énekeltek költeményeket.

Hosszú éjtszakákon
 S a fényes, a boldog, a kincses Athénben
 Meghalva is élsz te a dalosnak ajakán örökre.

- 455 Állana csak mi rajtunk,
 Csak volna erőnk, kihoznánk
 A hádesi bús homályból,
 Kókytos vize mellől
 A halál folyóján átevezve.
- 460 Egyedül te valál a nők sorában,
 Te meréd csak
 Ten-életeden kiváltani férjed
 Hades kezéből. Könnyeden
 Nyomja a föld a te hamvaidat! Legyen
 Hű nyoszolyádhoz urad, ha nem, akkor gyűlöli
- 465 S gyűlölni fogja két kis árvád. [szívünk

Gyermeke hely'tt a sirba
 Nem szállt le az édes anyja,
 Nem szállt le megőszült atyja.

— — — — —

- Fiokért ők sajnálták az éltük,
 470 Ősz fővel a két boldogtalan agg!
 S te viruló
 Korodban a férjedért kimúltál.
 Bár adna a sorsom nékem is
 Ily szerető hitvest — biz' a földön ritka jelenség! —
- 475 Éltét hogy' óvnam bútól-bajtól!

(Szünet.)

HERAKLES

(vállán oroszlánbőr, kezében buzogány; útasként érkezik).

Jó emberek, Pheresnek városát lakók,
 Mondjátok, honn találom Admetos királyt?

KARVEZETŐ.

Úgy van, Herakles, itthon van Pheres fia.
De mondd, mi hoz Thessaliába tégedet,
480 Pherae várossát látogatni mért jövel?

HERAKLES.

Munkát rótt rám Eurystheus, Tiryns ura.¹

KARVEZETŐ.

S hová igyekszel, mi az útid célja, mondd.

HERAKLES.

A thrakiai Diomedes négyese.

KARVEZETŐ.

Ilyet mersz? Vad gazdáját tán nem ismered?

HERAKLES.

485 Nem én; még Thrakiában nem jártam soha.

KARVEZETŐ.

E paripákra szert csak nagy bajjal tehetsz.

HERAKLES.

A baj elől kitérni nem szoktam soha.

KARVEZETŐ.

Vagy te ölod meg őt, vagy halva ott maradsz.

HERAKLES.

Nem ez lesz első élet- és haláltusám.

KARVEZETŐ.

490 És mily haszonnal jár, ha rajta győzni fogsz?

HERAKLES.

A négy csikót Tiryns urának elviszem.

¹ Ismeretes, hogy Herakles Eurystheus tirynsi (argosi) király parancsára volt kénytelen 12 nagy munkát végrehajtani.

KARVEZETŐ.

Szájukba vetni nem könnyű a zabolát.

HERAKLES.

Csak nem fuvallnak lángot orruknek lyukán?

KARVEZETŐ.

Gyors harapásuk egy-egy embert izre tép.

HERAKLES.

495 Vadállat marja szét az embert, nem a ló.

KARVEZETŐ.

Vérrel beföcskendezve látod jászoluk.

HERAKLES.

És ki fiának mondja gazdájuk magát?

KARVEZETŐ.

Az apja Ares, pajzsos thrákok főura.

HERAKLES.

Úgy balszerencsém szánta e bajt is nekem,

500 Mely mindég zordon meredekre kényszerít,

Ha már örökké Ares sarjadékival

Kell harczba szállnom. Első Lykaon vala,¹

Aztán jött Kyknos,² és most ez a küzdelem

A thrák csikókkal s gazdájukkal — harmadik.

505 De nincs halandó, a ki Alkméné fiát³

Rettegni lássa bármely ellenségítől.

(Admetos gyászruhában, lenyírt fővel jő a palotából.)

KARVEZETŐ.

De ép' most lép ki palotája ajtaján

Admetos, országunk királya, s erre tart.

¹ Erről nem tudunk semmit.

² Heraklesnek Kyknossal való harczát megénekelte Hesiodos.

³ Herakles Alkmene fia volt Zeustól.

ADMETOS.

Üdv néked, Perseusnak sarja, Zeus fia!

HERAKLES.

510 Pherae királya, üdv Admetos, néked is!

ADMETOS.

Bár úgy lehetne! Nem kétlem jó szívedet.

HERAKLES.

De mért viselsz gyászt? Mért nyírad le a hajad?

ADMETOS.

El kell temetnem még ma egy halottamat.

HERAKLES.

Az isten óvja gyermekidnek életét!

ADMETOS.

515 Épségben élnek ők, szerette magzatim.

HERAKLES.

Atyád, ha elhunyt, a halálra már megért.

ADMETOS.

Atyám megvan még s anyám is, Heraklesem.

HERAKLES.

Nem halt meg tán Alkestis, ifju hitvesed?

ADMETOS.

Igen-nel, nem-mel egyaránt felelhetek.

HERAKLES.

520 Hogy értsem ezt? Holtról vagy előről beszélsz?

ADMETOS.

Megvan s még sincs meg, a búbánat földre sujt.

HERAKLES.

Rejtélyesen szólsz; többet ezzel sem tudok.

ADMETOS.

Hát nem tudod, milyen balvégzet vár reá?

HERAKLES.

Tudom, hogy érted elvállalta a halált.

ADMETOS.

525 Hogy' élne hát, ki erre szánta el magát?

HERAKLES.

Előre mért siratnod? Akkorra halaszd!

ADMETOS.

Ki halni kész, meghalt s a ki meghalt, halott.

HERAKLES.

De lenni vagy nem lenni: nem mindegy talán?

ADMETOS.

Te így hiszed, Herakles, én viszont amúgy.

HERAKLES.

530 Mit sírsz tehát? Ki halt meg kedvesid közül?

ADMETOS.

Egy nő, hiszen beszéltünk róla már imént.

HERAKLES.

Idegen avvagy közelibb rokon veled?

ADMETOS.

Idegen, ám szorossan házamhoz kötött.

HERAKLES.

Hogy ép' házadban mult ki, az mikép esett?

ADMETOS.

535 Elvesztve atyját, árvául köztünk maradt.

HERAKLES.

Mért is jövék, Admetos, ilyen gyásznapon?

ADMETOS.

Mit készülsz tenni? Hova czéloz e beszéd?

HERAKLES.

Egy más barátom tűzhelyéhez költözöm.

ADMETOS.

Ne tedd, uram, ne hozz reám ily bánatot!

HERAKLES.

540 A gyászolóknak a vendég terhükre van.

ADMETOS.

A ki meghalt, meghalt; ám te csak kerülj belül.

HERAKLES.

Nem illik gyászos házhoz vendégeskedés.

ADMETOS.

Elkülönítve állnak a vendégszobák.

HERAKLES.

Ezer hálával tartozom neked, bocsáss!

ADMETOS.

545 Nem engedlek más ember tűzhelyéhez én.

(Egy szolgálóhoz):

Vezesd vendégünk, a külső vendégszobát

Nyisd fel s a sáfároknak hagyd meg azt,

Jó lakomát készítsenek. Zárjátok el

A közbenső ajtókat! Semmi jaj, panasz

550 Ne háborítsa vendégünk a lakomán.

(A szolgálta elvezeti Heraklest.)

KARVEZETŐ.

Óh mit művelsz? Ily gyászodban vendégeket

Fogadsz, Admetos? Elhagyott talán eszed?

ADMETOS.

S ha házamból és városomból a betért
 Vendéget tova üzném, tetszeném neked?
 555 Nem, nem, hisz' azzal nem javítnám semmivel
 Sorsom, csupán a gazda tisztét sérteném,
 S bajom másik bajjal tetézném: házamat
 Nem tartaná vendégszeretőnek senki sem.
 Ő benne én a legszívesb gazdát lelem,
 560 Tudom, ha Argos szomju földjén utazom.

KARVEZETŐ.

De mért titkoltad ő előtte sorsodat,
 Ha olyan jó barátod, mint mondád magad?

ADMETOS.

Sohase lépte volna át a küszöböm,
 Ha tudta volna, mily csapás zudúlt reám.
 565 Lehet, hogy esztelennek is mond s nem dicsér
 Némelyik érte: én házam vendégeit
 Megbántani, elüzni nem tudtam soha.

(Bemegy a palotába.)

KAR.

Áldott ház, vendégszerető, derék háza a férfiúnak,
 570 Te benned a delphii lantverő Apollon
 Szívesen lakott volt,
 S gondoskodó hű pásztora volt
 A te nyájaidnak
 575 Hegyeken, mély völgyeken át,
 És pásztori nászdalokat fújt
 Nékik nádfurulyáján.

És a bájos dalnak örülve jött a hiuz is legelni
 580 S elhagyta a sokszakadékú Othrys¹ odvát
 Vörhenyő oroszlán.

¹ Thessaliai hegy.

Ott perdült tánczra a lantod előtt,
 Phoibos, a tarka dámvad;
 585 Kicsalá a te lantod őt
 És könnyen előszökeltt
 Fenyvese ormai közzül.

Juhnyája ezért viruló,
 590 És a Boebe¹ szépvizü habjainál
 Földje bő termést ad; ekéje szántja
 Sikjait és mezeit
 A molossusi hegy töveig, hol a Nap
 Estvére a négy paripát kifogja;
 595 És a határa tengerig ér
 A Pelion meredő faláig.
 Most is kinyitá kapuját
 S vendégét könnyezve is elfogadá,
 Bárha ép' elhunyt felesége holtan
 600 Fekszik még oda benn.
 A nemes szivü tiszteletünkre méltó.
 Jóság becsesebb a bölcseségnél. Én bámulom őt!
 És bizalomra buzdul e sziv:
 605 Üdvöt ad isten a jámboroknak.

(Admetos jő a palotából; gyászkiiséret hozza a nyitott koporsót, melyben a holt Alkestis felékesítve fekszik. Szolgák és szolgálók serege követi halotti ajándékokkal megrakodva.)

ADMETOS.

Pherae polgári, bánatomban osztozók!
 Végtisztességben részesült halottamat
 Nyugvó helyére hozza már a szolgahad.
 Hát üdvözljétek most ős szokás szerint
 610 S utolsó útján tőle végyetek bucsút.

¹ Boebe tó Boebe városa mellett, nem messze Pheraetől.

(Pheres jő szemben a városból halotti ajándékokat hozó
szolgák kíséretében.)

KARVEZETŐ.

Atyád jön ime reszketeg lépésivel,
Szolgák kísérik, hozva sok halotti dísz
Holt hitvesednek tiszteletajándokul.

PHERES.

- Jövök, fiam s mély bánatodban osztozom;
615 Hisz senki sem tagadja, hogy derék, nemes
Hitvest veszítél. Ámde ezt a nagy csapást
El kell viselni mégis, bármilyen nehéz.
Vedd ezt a díszet, hadd szálljon föld alá vele;
Hisz drága testét nagy tisztesség illeti,
620 Ki éltedért od' adta életét, fiam,
Nem tett gyermektelenné engem, nem hagyá,
Hogy téged elveszítve, gyászban aggjak el.
Ez oly nemes tett, melylyel nemcsak önmagát
Dicsőíté meg, ám a nők egész nemét.
(Búcsút intve a halottnak.)
625 Fiamnak megváltója, a ki engem is
Főlemeltél estemből, üdv néked, áldva légy
Az alvilágban! — Ily asszony a férfitra
Igazi áldás, másként jobb, ki nőtelen.

ADMETOS.

- A temetésre tégedet nem hívtalak
630 S jelenléted nekem kedves nem is lehet.
Csecsebecséddelel nem díszítem holtamat:
Sírjába száll s ajándokidra nem szorul.
Hol volt a részvét, hogy a sír szélén valék?
Nem, félre állva, halni vén létedre őt
635 Hagyád, az ifjat s holtában most siratod?

- Nem is vagy hát atyám valósággal nekem,
 És úgy nevezett anyám se volt nekem soha
 Igaz szülöm, nem, szolgavérből származom,
 Csak oda loptak a te nőd emlőire.
- 640 Eléggé megmutatta jöttöd, hogy ki vagy,
 Nem is hiszem, hogy gyermeked vagyok, soha.
 Hisz gyávaságban minden másan túlteszel,
 Ki ily korodban, életednek alkonyán,
 Se nem akartál, sem nem mertél a fiad
- 645 Helyett meghalni; másra biztatók ti ezt,
 Idegen nőre! S most nem méltán tisztelem
 Anyámul és apámul egy személyben őt?
 Pedig dicső harczot harczoltál volna te,
 Ha fiadért meghaltál volna, hisz nagyon
- 650 Rövid az élet, melyre még számíthatál;
 S én ezzel együtt élném végig életem
 S magamra hagyva nem siratnám sorsomat.
 Mit boldog ember életében élvez, azt
 Mind élvezéd: ifjan nyeréd el trónodat,
- 655 És én valék e ház örököse, fiad,
 Nem kelle félned, hogy meghalva magtalan'
 Idegen fogja bitorolni birtokod.
 Nem mondhatod, hogy nem becsültem ősz fejed,
 Azért vetél prédára; mert mindenkoron
- 660 Nagyon tiszteltelek: cserében érte most
 Tőled s anyámtól háladijul ezt nyerém.
 Hát csak ne késsél és szerezz más fiaikat,
 Kik ápolgassák aggkorod s holttestedet
 Szeretve földszítsék a ravatalon.
- 665 Az én kezemtől e szolgálatot ne várd!
 Felőled holt vagyok s ha egy angyal kegye
 Éltem megóvta, annak lettem gyermeke
 És aggkorában hálás és hű gyámola.

(A karhoz.)

Üres beszéd, ha halni kíván az öreg
 670 S az aggkort szidja és a hosszú életet.
 Ha jó halála percze, senki sem kíván
 Meghalni már, az élet egynek sem teher.

KARVEZETŐ.

Hagyjátok abba a vizályt — elég a baj
 A nélkül is! — ne ingereld atyád szívét.

PHERES.

675 Fiú, mit képzelsz, kit mocskolsz, szidalmazol,
 Egy lyd vagy phryg rabszolgát, kit pénzen vevél?
 Hát nem tudod te, hogy szabad vagyok s nemes,
 Thessali vér és thessali atya fia?
 Szidsz vakmerőn s ifjonti módon sértegetsz;
 680 De bántó gögöd nem marad büntetlenül.
 E ház urának nemzélek, neveltelek,
 Halálba menni helyetted nem tartozom.
 Nem ős törvény tudtommal s nem hellen szokás,
 Hogy az apák fiaik helyett haljanak.
 685 Ha jó, ha rossz a sorsod, a te dolgod az,
 Tőlem megkaptad mind, mivel csak tartozám.
 Sok nép ural, sok holdnyi föld néz még reád,
 Mind az, mit egykor rám az én atyám hagyott.
 Mi jogtalant tevék? Midet raboltam el?
 690 Értem ne halj meg, mint én érted nem fogok.
 Örülsz napodnak; s én talán nem, azt hiszed?
 Ott lenn elég hosszú időt kell töltenünk;
 A földi élet bár arasznyi, édes ám!
 Hiszen te is arczátlan' küzdél éltedért,
 695 És a neked szánt sorsot elkerülve *élsz*,
 Míg ezt megölted! S most a gyávaság bűnét
 Kennéd rám, óh pulya, kit gyöngé nő legyőz,

A szép legényért drága éltét áldozó?
 Jó szert találtál a halál ellen, ravasz:
 700 Majd sorba' minden nődöt szépen ráveszed,
 Haljon meg érted! És szidod tiéidet,
 Kik ezt megtenni gyávák, épp úgy, mint magad.
 Hallgass, tanuld meg, élni nem csak te szeretsz,
 De más is, és ha ócsárolsz és sértegetsz,
 705 Mint érdemled, lesz tőlem is mit hallanod.

KARVEZETŐ.

Imént is, most is sok sértő szó hangozék;
 Öreg, oh szünj meg már gyalázni gyermeked.

ADMETOS.

Beszélj, én már beszéltem! Hogyha fáj neked
 Az igaz szó, miért vétettél ellenem?

PHERES.

710 Meghalva érted: vétkem súlyosb volna most.

ADMETOS.

Hát egyre menne, hogyha agg, ha ifju hal?

PHERES.

Csak egyszer élünk, onnan meg nem térhetünk.

ADMETOS.

Élj hát örökké, élj Zeusról is tovább!

PHERES.

Szidod szülődet, jogtalant bár nem művelt?

ADMETOS.

715 Mert látom azt, csak élni kívánsz, semmi mást.

PHERES.

E holtat sírba nem *magad helyett* teszed?

ADMETOS.

Ép ez mutatja aljas gyávaságodat.

PHERES.

Nem én miattam halt meg, azt nem mondhatod.

ADMETOS.

Ah!

Bár rá szorulnál egykor a fiadra még!

PHERES.

720 Csak házasodjál, hogy mentől többet temess.

ADMETOS.

Rád szégyen az, ki a haláltól rettegél.

PHERES.

Édes az isten szép világa, édes az!

ADMETOS.

Óh gyáva lélek, nem méltó egy férfihoz.

PHERES.

A vén embert kaczagva sirba nem dugod.

ADMETOS.

725 Akármikor halsz, dicstelen lesz e halál.

PHERES.

Ha már meghaltam, nem bánom, gyalázzanak.

ADMETOS.

Piha! Az aggkor mily szégyen nélkül való!

PHERES (a halottra mutatva).

Ez itt nem az volt: jó bolondként lépre ment.

ADMETOS.

Távozzál, hadd temessem békén holtamat!

PHERES.

730 Megyek, temesd csak el, a kit meggyilkolál:
A sógoroknak még felelni fogsz ezért.

Ha férfiú Akastos,¹ akkor biztosan
Bosszút áll rajtad a testvére véreért.

ADMETOS.

Hordd el magad te s hozzád méltó hitvesed!
735 Gyermektelen' vénülve, mint érdemlitek,
Fiatok él bár. Egy fedél alatt velem
Nem is lakoztok. Hogyha kell, hát híradók
Hirdessék, hogy felmondom őseim lakát.
De most a sors csapását túrni tartozunk,
740 Menjünk s tegyük máglyára drága holtamat.

(A menet megindul a halottal. A kar tagjai a halott felé tárják
karjaikat búcsúzóra.)

KAR.

Isten veled, óh hősl elkü, dicső hölgy,
Te nemed legjobbja, te legnemesebbje!
Oda lenn Hades és a siri Hermes
Kegyesen fogad, és ha a jót jutalom
745 Várja, te élvezd a jök örömét
Persephonénak a jobbján.

(A kar a gyászmenethez csatlakozik s mindnyájan elvonulnak.
Szünet. Egy öreg szolga lép ki a vendégszoba ajtaján.)

SZOLGA.

Sokféle országból én annyi idegent
Láttam betérni Admetos házába már,
És mind elláttam; ámde ilyen szemtelen,
750 Mint ez, nem űlt még asztalunknál soha sem.
Mindjárt csak az, hogy, gyászban látta bár urunk,
Betért s át merte lépni ezt a küszöböt!
Aztán, bár tudja a bajt, épen nem szerény,
Ha kínálják mind azzal, a mivel lehet,

¹ Pelias fia, Alkestis bátyja, iolkosi király.

- 755 De ha egy és más hiányzik, még ő sürgeti.
 Kezébe kapja a borostyános kupát
 S a barna szőlő tiszta nedvét csak nyeli,
 Míg csak fejébe nem száll a bor lángheve;
 Aztán myrtusszal ékesítve homlokát
- 760 Vadúl üvöltöz. Így volt itt kétféle dal:
 Ez benn ujjongott nem törődve jó urunk
 Bajával; és mi, mint cselédek, asszonyunk'
 Sirattuk úgy, hogy a vendég nem láthatá
 A könnyeinket: Admetos rendelte így.
- 765 És most a házban ily vendéget látok el,
 — Valószínűleg útonálló, gaz zsvivány —
 Őt meg kivitték, s én ki sem kísérhetém,
 Búcsúra nem tártam kezem, nem siratám
 A drága úrnőt, a ki jó anyánk vala
- 770 Mindannyiunknak, annyiszor ótalmazott
 Az úr haragját csendesítve! S nincs okom
 Gyűlölni ezt, ki ily bajban nyakunkra jött?

HERAKLES

(megkoszorúzva jó, kezében boros kupa).

- Hé, bátya, mit vágsz ily gondos, komoly pofát?
 Nem illik, hogy mogorva légyen a cseléd
- 775 A vendéghez, hanem beszédes és vidám.
 Uradnak egyik jó pajtását látod itt;
 S te még komor s ránczos homlokkal fogadod,
 Egy idegennek a halálán jár eszed.
 Jer csak, férjen fejedbe egy kis bölcsesség!
- 780 Tudod-e, milyen a halandó élete?
 Alig hiszem. Hogy is tudnád? Hallgass reám!
 Előbb-utóbb mindönknek meg kell hálnia,
 És nincsen oly bölcs, hogy meg tudná mondani,
 Vajjon megéri a következő napot.

- 785 A sors szeszélye merre száll, homály födi,
Nincs művészet, mely arra megtanítana.
Tanuld meg tőlem ezt a leczkét, öregem,
Mulass, igyál s hidd el, csupán a mai nap
Tiéd, a többi a szerencse birtoka.
- 790 S tiszteld az istenek legédesebbikét,
Aphroditét, a ki irántunk oly kegyes.
Ne is törődj egyébbel, hallgass csak reám,
Hahogy belátod, hogy szavam nem helytelen.
Én úgy hiszem. Hagyd abba a nagy búsulást,
- 795 Jer a szobámba, koszorúzd meg homlokod
S igyál egy húzamost: jót állok affelől,
Hogy bátran hajtogatva a telt serleget,
Mogorvaságod és zord kedved földerül.
Az ember: ember, érezzen hát emberül,
- 800 Mert ránczba vont szemöldökű s komolykodó
Emberfiának, véleményt ha mondhatok,
Az élte nem is élet, inkább gyötirelem.

SZOLGA.

Mind ezt tudom, de helyzetünk most nem olyan,
Hogy hozzá mulatás és vígság illenék.

HERAKLES.

- 805 *Idegen* volt az asszony! Oly túlságosan
Ne vedd szívedre! Élnek a ház urai.

SZOLGA.

Azt mondod, élnek? Nem tudod házunk baját?

HERAKLES.

Ha csak a gazdád engemet rá nem szedett.

SZOLGA.

Óh szíves gazda ő, óh túlontúl szíves!

HERAKLES.

810 Egy idegen meghalt: ezért ne mulassak én?

SZOLGA.

Óh hogyne! Idegen volt, nagyon idegen!

HERAKLES.

Talán csak el nem hallgatott egy nagy csapást?

SZOLGA.

Menj, menj, örülj! Uram baján *mi* búsulunk.

HERAKLES.

Ez a beszéd nem távol álló bajt jelent.

SZOLGA.

815 Hisz másként én se bánnám széles kedvedet.

HERAKLES.

Hisz akkor engem lóvá tett a ház ura!

SZOLGA.

Bizony te most e házba nem jókor jövel.

[Gyászban vagyunk; hisz láthatod lenyírt hajunk'

És gyászruhánkat!

HERAKLES.

Hát beszélj, ki halt meg itt?]¹

820 Tán atyja hunyt el, avvagy egyik gyermeke?

SZOLGA.

Nem, Uram, Admetosnak hunyt el hitvесе.

HERAKLES.

Mit mondasz? S engem vendégül fogadtatok?

SZOLGA.

Átallt a házától elútasítani.

¹ A zárójelbe tett sorok — mint feltűnő kibővítései a soros párbeszédnek — nyilván betoldottak.

HERAKLES.

Szegény barátom, ily hitvest elveszteni!

SZOLGA.

825 Óh nem csupán ő: elvesztünk mi mind vele.

HERAKLES.

Hisz vettem észre, mily kisírt a két szeme,

Láttam lenyírt haját, bús arczát: elhivém

Mégis, hogy idegen nő az, a kit temet.

Magammal küzdve léptem át a küszöböt

830 S ivám a jó barát lakában, a ki nagy

Bajában is ily szíves gazda. S mulatok

Koszorús fővel!

(Letépi fejről a koszorút.)

És te mért titkoltad el,

Milyen csapás sujtotta jó barátomat!

S hol fogja eltemetni? Hol találom őt?

SZOLGA.

835 A Larissába vezető országuton,

Túl a kapún kőből faragva áll a sír.

HERAKLES.

No hát sokat merészelt szívem és kezem,

Mutassátok meg most, Zeusnak mily fiat

Nevelt Alkmene, tiryinsi királyleány.

840 Meg kell a nem rég elhunyt asszonyt mentenem

S e háznak visszaadnom szép Alkestisét:

Megtésem Admetosnak e szolgálatot.

Megyek hát fölkeresni árnyaknak fejét,

A hollószárnyu zord Halált; majd meglelem

845 A sír körül szürcsölve áldomásitalt.¹

¹ A síron feláldozott állatnak a véré.

- S kitörve leshelyemről hogyha rajt' ütök,
 Megmarkolom s karommal átnyalábolom,
 Bordája roppan s meg nem menti senki sem
 A két karomtól, míg ki nem adja a nőt.
- 850 S ha e fogást elvétem, mert nem lesz jelen
 A vérivásnál, akkor Hades naptalan
 Honába szállok, Persephone trónjaig,
 Kikérem és bizton hiszem, hogy fölhozom
 Alkestist jó barátom karjai közé,
- 855 Ki házában vendégül látott szívesen
 És el nem üzött, bármily bánat sujtolá,
 Nemes szívébe zárta gyöngéd lelke azt.
 Van-é Thessaliában vendégszeretőbb,
 Van-é Hellasban? Ah, nem fogja mondani,
- 860 Hogy egy hitványra tékozlá nemes szívét. (El.)

(Admetos a kartól kísérve szomorúan megtér a temetésről.)

ADMETOS.

Óh!

Jaj, szörnyü belépnem, szörnyü látnom
 Megürült lakomat. Jaj, jaj nekem, ah!
 Most mit tegyek, ah, mit szólhatok én?
 Halni szeretnék!

- 865 Rettenetes balsorsra születtem:
 Irigylem a holtakat, ő velük ott
 Óhajtok lakni a sírnak ölén.
 Hisz sem a napfényt látnom nem öröm,
 Sem jártatnom a földön a lábam,
- 870 Oly drága a kincs, a melyet Thanatos¹
 Hadesbe dobott kebelemről.

¹ = a Halál.

KAR.

Csak lépj be, lépj be házad belsejébe!

ADMETOS.

Jaj, nem!

KAR.

Könnyekre méltó szenvedés!

ADMETOS.

Ah, ah!

KAR.

Iszonyú gyötrelem,
875 Tudom jól.

ADMETOS.

Óh jaj!

KAR.

Holtadnak ebből haszna nincs.

ADMETOS.

Óh jaj nekem!

KAR.

Bizony nagyon keserves a hű feleség
Arczát nem látni többé.

ADMETOS.

Jaj felszakítod szívem sebeit!
Lehet-é iszonyúbb baj a férfirra, mint
880 Elveszteni drága nejét? Minek is
Folyt boldogan éltem e házba' vele?
Mily boldog a nőtlen, a gyermektelen!
Egy életnek nem olyan nehezen
Hordjuk a terhét;
885 Ám látni beteg gyereket s a halál
Által kiürített násznyoszolyát:
Az rettenetes! Jobb annak, a ki
Sohse nősül s gyermeke sincsen.

KAR.

Bizony nehéz e sorsot elviselni!

ADMETOS.

Hajh, hajh!

KAR.

890 De mért nem szabsz határt a búnak?

ADMETOS.

Ah, jaj!

KAR.

Nagyon is súlyos ez,
De mégis . . .

ADMETOS.

Jaj, jaj!

KAR.

Viseld! Az első nem te vagy . . .

ADMETOS.

Óh jaj nekem!

KAR.

Ki nőt veszíte. Ezt ilyen, azt meg olyan
Csapással sujtja sorsa.

ADMETOS.

895 Nem, soha elhunyt kedveseinkért
Nem szűnik a bú.

Minek is tartátok vissza a sír
Üregétől, hogy bele vetve magam
A legjobb nővel halva pihenjek?

900 Hades két lelket nyer vala egy helytt,
Két hű szeretőt, kik az Acheronon
Egyesülten szállanak által.

KAR.

Volt én nekem
 Egy rokonom, kinek egy fia volt csak,
 905 S azt is elragadta
 A halál. S kibírta
 E nagy csapást, gyermektelen',
 Pedig őszbe borult már,
 És lába a sirhoz
 910 Nagyon is közel járt.

ADMETOS.

Óh drága küszöb, hogy lépjelek át?
 Hogy lakjam e házban, a melyet a sors
 Így földre típort? Mily más vala rég'!
 915 Pelionhegyi fáklyavilág lobogott,
 Jöttem a nász dal zengzete mellett,
 A kezemben a kedves hitvesi kéz.
 Hangos dalu víg sokaság követett,
 Dicsérve a boldog párt, a melyet
 920 Egyrangú, nemes születés köte szép
 Nászfrigy kötelékivel össze e nap.
 Most nász dala helyett bús zokogás,
 Ünnepi dísz helyett gyászruha fődte
 Sokaság kísér
 925 Megürült, árvult nyoszolyámhoz.

KAR.

Szerencse volt
 Mindig a részed, még sohse láttál
 Bánatot; de élted'
 Legalább megőrzéd.
 930 Nőd és szerelme sirba szállt.
 Mi van ebbe' szokatlan?

Már számtalan ember
Juta ép e sorsra.

ADMETOS

(a karhoz közelebb lépve).

- 935 Barátim, én nőm végzetét jobbnak hiszem
A magaménál, bárha más másként hiszi;
Mert őt nem éri többé semmi fájdalom,
Nem egy bajtól megmenté a dicső halál.
De én — halálra szánva s elkerülve azt —
940 Keserves éltet élek: csak most látom át.
Belépni most e házba óh hogy tudjak én?
Benn kit köszöntsek? Engemet ki üdvözöl?
Örömtelen belépés! Ah, hová legyek?
Elűz hazulról a kietlen pusztaság,
945 Ha nőm üres ágyára függesztem szemem,
A székre, melyben ült s a portól bélepett
Padlatra. És a gyermekek térdem körül
Siratják anyjuk és a háznép mind keserg
Úrasszonyáért, a kit elvesztett a ház.
950 Ily otthonom lesz! Künn pedig Thessalia
Sok lakodalma és a női társaság
Űz tova engem. Ah, mert el nem nézhetem
Szép hitvesemnek ifju játszótársait.
És így beszél majd egyik-másik rossz szívű:
955 „Ím', a ki halni nem mert s szégyenszemre él,
Gyáván kerülve Hadest, önnön hitvesét
Áldozta fel. S magát ez férfinak hiszi?
Szülőit gyűlöli, bár kedve néki sem
Volt halni!“ Nincs elég bajom még, tűrni kell
960 A megszólást. Mit ér az élet, kedvesim,
Ha ily nyomor s ilyen gyalázat terheli?

(Néma fájdalomba merülve a palota előtt marad.)

KAR.

Én a dalnak a szárnyán
 Föl-föl az égig emelkedém
 S gondolkodva kutatgaték :
 965 Ámde a *kényszerűségnél*
 Nem találtam erősb urat.
 Azt nem bírja le Orpheus
 Bűvös igéje, se Phoebos
 Balsama, melyet az emberek kínjait enyhítgetni
 970 Ő ada Asklepios gyermekinek kezébe.

S ennek az istenségnek
 Nincs oltára, de képe sincs,
 975 Nem kell ő neki áldozat.
 Hozzám óh sohse légy, te dicső,
 Rettenetesb, mint egykoron.
 Nélküled azt, a mit ígért,
 Nem válthatja be Zeus sem.
 980 A te erőd a chalybsi vasat¹ széttöri, összezúzza,
 És a mit egyszer akarsz, teljesül az bizonynyal.

Rád is zord kényszerűség tette e szörnyű béklyót.
 985 Türd el! Semmi siralmaddal a holtat
 Többé föl nem idézheted!
 Mert Hades ölébe hullnak
 990 Még istenfiak is.
 Kedves vala ő, a míg élt,
 S kedves marad a halálban.
 A nőknek legnemesebbje
 Volt a te életed édes párja.

¹ A chalybsok népe a Fekete-tenger mellett híres volt kovács-művészetéről.

- 995 És a te nőd sírja ne is légyen egyéb halandók
Sírjával rokon: azt látva a vándor
Járuljon hozzá közelebb
- 1000 És isteni tisztelettel
Szóljon a hamvaihoz:
„Óh te dicsőült, boldog szellem,
Férjedért a ki sírba szálltál,
Üdv neked, óh kegyes, áldj meg!“
- 1005 Így áldják a haló porában.

(Herakles lassan közeledik egy egészen elfátyolozott nőt
vezetve, ki mereven lépdel.)

KARVEZETŐ.

Ha nem csalódom, íme, Alkméné fia
Házadhoz, óh Admetos, újra visszatér.

HERAKLES.

(Admetoshoz lépve).

- A jó baráthoz nyíltan szól a jó barát,
Admetos, és a megrovását sem szabad
- 1010 Szívébe zárni. Nagy bajodból, azt hiszem,
Baráti szívem méltán részt kívánhatott;
Te eltitkoltad, hogy nőd a ravatalon
Fekszik s vendégül befogadtál engemet
[Mint hogyha csak idegen gyász foglalna el].
- 1015 S én ebben a gyászházban még füzért fonék
Fejemre s isteneknek önték áldomást.
Rosszallom, rosszallom, hogy ezt tetted velem,
De korholással nem tetézem bánatod.
Miért fordultam vissza s itt most mért vagyok,
- 1020 Halld: Vedd át tőlem ezt a nőt s gondját viseld,
Míg a biston királyt¹ megölve, győztesen

¹ Diomedest. A biston nép Thrákiában lakott.

- A thrák lovakkal hozzád vissza nem jövök.
 Ha bajom esnék, mitől óvjon istenem,
 Háza cselédjeül ajánlom föl neked.
- 1025 Az én kezemre nem kis munkával került.
 Egy helyre értem, hol nyilvános verseny állt
 Bármely küzdőnek, fáradságra érdemes.
 Győztes levék és őt nyerém mint pályabért.
 Ki könnyü harcban győzött, az lovat kapott
- 1030 Jutalmul; a nagyobb versenynek győztese
 — Ökölvívó vagy birkozó — tulkot nyere
 És ráadásul e nőt. Már ha ott valék,
 Resteltem ily dicső díjról lemondani.
 De, mint már mondám, vedd gondodba ezt a nőt;
- 1035 Mert nem raboltam, tisztességes küzdelem
 Jutalma. Egyszer érte tán meg is dicsérsz.

ADMETOS.

- Nem becsmérlés vagy ellenséges érzület
 Titkoltatá el árva nőm sorsát velem;
 De új búval tetéztem voln' a meglevőt,
- 1040 Ha udvaromból más baráti házba mégy.
 Búmat siratni én elég valék magam.
 De ezt a nőt, uram, kérlek, ha csak lehet,
 Bízd másra, a kit nem sujtott ilyen csapás
 Thessaliában. Hisz Pheraeben van nem egy
- 1045 Szíves barátod. Fel ne szaggasd bánatom!
 Házamban őt nem tudnám látni könny nekül;
 Fájdalmam újabb fájdalommal ne tetézd,
 Elég a meglevő bú terhét hordanom.
 Hová is tennék házamnál egy ifju nőt?
- 1050 Mert dísze és ruhája fiatalra vall.
 A férfinéppel együtt csak nem lakhatik?
 Ifjak között forogva tiszta hogy' marad?

Az ifju vért fékezni mily nehéz, tudod,
Herakles. A te érdekedben mondom ezt.

- 1055 Avagy lakozzék boldogult nőm termiben?
Hogy adjak annak ágyában helyet neki?
Kettőt tekintek: egyik az, hogy városom
Szememre vetné, mily rútúl elárulám
Megmentőm és egy más nő keblén nyúgoszom;
1060 Aztán a holtat kell nagyon tekintenem,
Ki oly nagy tiszteletre méltó. Asszonyom,
Akárki vagy, termetre és tartásra is
Alkestisemnek a szakasztott mássa vagy.
Óh jaj, az istenekre, vidd el ezt a nőt
1065 Szemem elől, ne kínozz kinjaimba' még!
Ha látom őt, úgy tetszik, mintha hitvesem'
Látnám; szívem repes, könnyek patakja tör
Elő szememből. Jaj nekem, szegény fejem!
Gyászom minden keservét újra izlelem.

KARVEZETŐ.

- 1070 Boldognak a te sorsodat nem mondhatom;
De a mit isten ad, ember fogadja el.

HERAKLES.

Bár oly hatalmam volna, hogy hű párodat
Hades honából én felhozhatnám neked,
Baráti szívem megmutathatnám vele!

ADMETOS.

- 1075 Tudom, megtennéd szívesen, de hát hogyan?
A napvilágra meg nem tér a holt soha.

HERAKLES.

Hát törd nyugodtan és ne gyászolj mód felett.

ADMETOS.

Inteni könnyebb, mint bú terhét hordani.

HERAKLES.

Mit nyersz vele, ha csak kesergesz szüntelen'?

ADMETOS.

1080 Tudom, hogy semmit. Szívem mégis arra kész.

HERAKLES.

Holtad szerelme, az fakasztja könnyedet.

ADMETOS.

Úgy tönkre tett, hogy nem lehet kimondani.

HERAKLES.

Derék hitvest veszítél; ki tagadja azt?

ADMETOS.

Úgyhogy az élet nem nyujthat már több gyönyört.

HERAKLES.

1085 Még friss a seb, de balsam lesz rá az idő.

ADMETOS.

Idő? Igen, majd a halálnak ideje.

HERAKLES.

Új asszony, új nász majd enyhíti vágyadat.

ADMETOS.

Hallgass! Mit mondasz? Tőled ezt nem vártam én.

HERAKLES.

Hogyan? Sohsem nősülsz meg és özvegy maradsz?

ADMETOS.

1090 Nincs asszony, a kivel ágyam megosztanám.

HERAKLES.

És a halottnak, mondd, ebből mi haszna lesz?

ADMETOS.

Bárhon van ő, mindig tisztelni tartozom.

HERAKLES.

Óh szép, nagyon szép; ámde mégis balgaság.

ADMETOS.

Nem, vőlegénynek többé senki sem nevez.

HERAKLES.

1095 Dicséretes, hogy nőd ily híven szereted.

ADMETOS.

Haljak meg inkább, mint elhagyjam holtamat.

HERAKLES.

Fogadd be hát nemes házadba ezt a nőt.

ADMETOS.

Csak ezt ne kívánd, Zeus atyádra kérlek én.

HERAKLES.

De nagy hibát követsz el, hogyha nem teszed.

ADMETOS.

1100 S ha megteszem, bánat mardossa lelkemet.

HERAKLES.

Engedj, talán e szívesség javadra lesz.

ADMETOS.

Jaj!

Miért is vívtad őt ki, mért a versenyen?

HERAKLES.

De győzelmemnek osztályossa vagy te is.

ADMETOS.

Hálás vagyok, de csak hadd távozzék a nő.

HERAKLES.

1105 Elmegy, ha kell; de nézd előbb, szükséges-e?

ADMETOS.

Szükséges, hogyha meg nem bántalak vele.

HERAKLES.

Én is tudom, miért kívánom tőled ezt.

ADMETOS.

Ám győzz le, csakhogy nem dicsérem tettetted.

HERAKLES.

Lesz még idő, hogy dicsérsz, csak fogadd szavam.

ADMETOS (kíséretéhez).

1110 Ha meg kell lenni, rajta, vigyétek be hát.

HERAKLES.

Nem, ezt a nőt cseléd kezére nem bizom.

ADMETOS.

Ha úgy kívánod, ám vezesd be őt magad.

HERAKLES.

Én nem, csupán a te kezedre bizhatom.

ADMETOS.

Nem érintem, lépjen be, ajtóm nyitva áll.

HERAKLES.

1115 Csupán csak a te jobb kezedre bizom őt.

ADMETOS.

Uram, te akaratom ellen kényszerítség.

HERAKLES.

Nyujtsd csak bátran kezéd s illesd az idegent.

ADMETOS.

Nos hát nyujtom, akár csak Gorgó-fő felé.¹

(Elfordult arccal megy felé s kezét megfogja.)

¹ A Gorgo Medusa kövé tette a rá tekintőt. Ezért Perseus tükörből nézve vágta le a fejét.

Tartod? ¹

HERAKLES.

ADMETOS.

Tartom.

HERAKLES.

Tartsd is meg őt, és csakhamar

1120 Nemes vendégül dicséred Zeus fiát.

S most nézz reá, nem hitvesednek mássa-é,

És búcsúzzál el bánatodtól boldogan.

(Admetos lassan Alkestis felé fordul, növekvő bámulattal szemléli, aztán fölemeli fátyolát.)

ADMETOS.

Nagy istenek, mi ez? Hallatlan egy csoda!

Valóban édes hitvesem szemlélem-é?

1125 Vagy egy daemon hiú örömmel áztat el?

HERAKLES.

Dehogy! Tulajdon nődet látja a szemed.

ADMETOS.

Talán egy árnykép alvilág homályiból?

HERAKLES.

Szellemidézőnek ² ne hidd barátodat.

ADMETOS.

Az volna hát, kit eltemettem, hitvesem?

HERAKLES.

1130 Úgy van. Nem is csodálom, hogy kételkedel.

ADMETOS.

Illessem-é, szólítsam élő nőm gyanánt?

¹ Kétértelmű (= fogod és = bírod).

² Thessaliában a varázslás sok neme közt ezt is gyakorolták.

HERAKLES.

Szólítsd! Szivednek minden vágya teljesült.

ADMETOS.

Óh drága nőnek édes szeme, termete,
Reményem ellen, váratlan' bírlak tehát!

HERAKLES.

1135 Birod! Csak meg ne irigyelje istened!

ADMETOS.

Magasságos Zeusnak óh nemes fia,
Áldás fejedre! Tartson meg dicső atyád!
Te építéd fel összeomlott éltemet.
De hogy hozád fel az örök homálybul őt?

HERAKLES.

1140 Megküzdtem azzal, a ki elragadta volt,

ADMETOS.

És hol folyt a Halállal ez a küzdelem?

HERAKLES.

Lesből ütöttem rajta ép a sír körül.

ADMETOS.

De vajh miért nem nyitja szóra ajkait?

HERAKLES.

Nem hallhatod meg hölgyed üdvözlő szavát,
1145 A míg az alvilág nagy istenséginék¹
Nem áldozott s a harmadik nap nem virad.
De most vezesd be, Admetos, s jövőben is
Mindig igaz légy és becsüld vendégedet.
Légy boldog! Én megyek, hogy elvégezzem azt,
1150 Mit rám parancsolt Eurystheus király.

¹ Mert már azoknak volt szentelve.

ADMETOS.

Maradj velünk még tűzhelyünk vendégeül.

HERAKLES.

Majd máskor! Útam sietős, isten veled! (El.)

ADMETOS.

Élj boldogul és győztesen térj vissza majd!
 Most városomnak, országomnak meghagyom,
 1155 Kartánczczal ünnepelje megnyert üdvömet
 S szent oltárokról füstölögjön áldozat.
 Mert jóra fordult gyászba omlott életem;
 Nem is fogom tagadni, hogy boldog vagyok.
 (Alkestisszel és kíséretével a palotába vonul.)

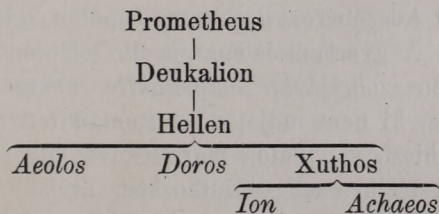
KAR (elvonulóban).

Sok alakba' tűnik fel az isteni sors, X
 1160 Megesik sok az ég tetszése szerint
 Váratlan', a várt meg messze marad.
 Útat lel az isten a nem-hihetőre.
 Ez eset szint' így mene végbe.

ION

BEVEZETÉS.

Az egymástól annyira különböző görög törzseket (aeol, ion, dór, achajai) történetük, fejlődésük még jobban elválasztotta, idegenek-, sőt ellenségekként is szembe állította egymással; a mythos azonban közös eredetüeknek hirdette őket, akár csak a magyarokat meg a hunnokat. Íme a mythikus családja:

Hellen, a ki az egész hellenség közös őse, a thessaliai Phthiában uralkodott s Aeolosra, legidősb fiára hagyta az uralkodást: az Aeolosról nevezett törzsé lett egész Közép-Görögország Attika és Doris kivételével. A másik két fiú kivándorolt; Doros Dorisban, Xuthos Attikában telepedett le. Xuthos ugyanis megsegítette Athén királyát, Erechtheust az euboeaiak ellen való háborújában, ezért jutalmul nyerte a király leányát, Kreusát. Ebből a házasságból származott Ion és Achaeos. Az ion törzshöz tartozó athéniek Ionban államszervező törzsfőjüket tisztelték. Ion azonban nem

volt telivér athéni, hiszen egy Thessaliából betolakodott idegennek, Xuthosnak a fia volt. A magát bennszülöttnek hirdető athéni polgár nem tűrhette sokáig ezt a szeplőt;¹ kapva-kapott a mondának egy olyan változatán, mely azt hirdette, hogy Ion nem Xuthosnak, hanem Apollon istennek a fia.² Kreusa, Erechtheus király leánya, még leánykorában virágot szedve magányosan elbolyongott. Apollon isten szemet vetett a szép királyleányra, az Akropolis északi részének barlangjába magával ragadta és anyává tette. Kreusa félve szülői haragjától, titkon szüli meg gyermekét s egy kosárban az említett barlangba teszi ki abban a föltevésben, hogy Apollon gondoskodni fog fiáról. Úgy is történik: Apollon megbizásából Hermes elviszi a csecsemőt Delphibe s leteszi Apollon templomának küszöbére. Pythia, a papnő megtalálja s fölneveli. A gyermek istenatyjának templomában nő fel és isten szolgájává, templomórré, sekrestyéssé lesz. Kreusa, ki nem tudja, mi történt kitett gyermekével s azt hiszi, vadállatok martalékává lett, szülői kívánságára férjhez megy Xuthoshoz, atyja szövetségéhez. E házasság azonban sok ideig, mintegy 16 évig gyermektelen. A szülők búsulnak, hogy nincs, a ki trónt örökölje, nincs, a ki öregségükben támaszuk legyen. Elhatározzák, hogy elmennek Delphibe s Apollon jósszékétől kérnek tanácsot. Kreusát talán az a gondolat is vezérli, hogy Apollontól mintegy

¹ Darabunkban maga Ion eleven vonásokkal rajzolja az ilyen félvérnek Athénben való szerepét és helyzetét (589—606).

² A fentebbi családfa Euripidesnél egyébként is változik, t. i. szerinte Xuthos Aeolosnak, Zeus fiának a fia; továbbá Xuthos és Kreusa fiai később még Doros és Achaeos. (L. az 1590. verset.)

számon kérheti elveszett gyermekét. Ez a helyzet, melyből drámánk kiindul, s ezek az előzmények, melyeket Hermes is tudunkra ad a prologosban; sőt tudunkra adja röviden a darab cselekvényét is:

„Igy intézte Loxias,
 Ki nem feledte magzatát, a mint hiszik.
 Xuthosnak ő, mihelyt jósszékéhez belép,
 Önnön-fiát od' adja, hogy sajátjaúl
 Hadd birja az, hogy otthon aztán anyja is
 Elismerhesse, jussához jusson fia
 S Phoebos szerelme hadd maradjon mély titok;
 Egész Hellással *Ión*nak neveztetí
 Őt, ázsiai gyarmatország főurat.“

Ugyanezt a tárgyat — valószínűleg előbb — Sophokles is feldolgozta Kreusa cz. drámájában, mely — sajnos — elveszett, s a belőle fennmaradt néhány sornyi töredék nem elégséges arra, hogy belőle a cselekvény alakítására nézve tájékozódjunk. Annyi bizonyos, hogy Ion Sophokles drámája szerint is Delphiben nevedett, s a jóslatot kérő Xuthos és Kreusa ott ismerkednek meg vele. Sophoklesnél azonban először nem Kreusa, hanem Xuthos találkozik Ionnal. Euripides merészen mindjárt az anya és fiú által exponáltatja a cselekvényt. Sok egyéni vonással ruházhatta fel Euripides Sophoklesszel szemben a világtól elvonulva istennek szolgáló kedves ifjút, Iont és valószínűleg erősebb színekkel rajzolta Kreusában a családja tisztaságára büszke, telivér athéni matrónát.

Félreismerhetetlen a dráma hazafias irányzata. Ion isteni eredete, nagy hivatása a fő tárgy: ebből következik az athéni nép isteni származása és bennszülöttvolta. Mert hiszen Erechtheus, kinek történetét szintén dramatizálta volt Euripides, a költő szerint¹ Erich-

¹ Eredetileg Erechtheus azonos Erichthoniosszal.

thonios fia, Erichthonios pedig Hephaestosnak magvából és a *Földből* született. Ion eredete tehát kifogástalan, hiszen egy istennek és a földszülte Erichthonios unokájának a gyermeke. A költő épen mint athéni hazafi fogadta el ezt a természetfölötti származást drámája alapjául. Szíve és költészete valónak tüntette föl a hazafias, szent hagyományt, a melynek esze és rationalismusa ellenmondott. S szíve nem tudta elhallgattatni az ész tiltakozását. A kettő közt a dráma egész folyamán részint burkolt, részint nyílt harc folyik. Nemcsak Kreusa kárhoztatja Apollont, hanem a jámbor Ion is. Kreusa nem kételkedik ugyan Apollon istenségében, de annál inkább elítéli. Ion azonban Apollon apaságát is kétségbe vonja majdnem úgy, mint Herakles a Zeusét. Tudva azt, hogy Euripides szerint: „Rosszat cselekvő istenek nem istenek“,¹ nem lehet kétségünk a felől, hogy a költő maga nem hiszi a mythost, melyet dramatizált, s a dráma befejező vallásos akkordjai nem a balga néphitet akarják igazolni, hanem a költőnek polytheismustól ment mély vallásosságát, mondhatnók: az isteni gondviselésbe vetett hitét fejezik ki.

A cselekvény drámai alakítása, az érdekesítő bonyodalom, a találó jellemzés és a gyöngéd, finom érzelmek mesteri rajzának szempontjából Euripides egyik legkiválóbb drámája van itt előttünk, melytől még Euripides legszigorúbb bírálói sem vonhatják meg elismerésüket és dicséretüket.² Világirodalmi jelentőséget ad e darabnak az, hogy a romantikus drá-

¹ Bellerophontes 292. töredék. V. ö. Euripides Herakles-Hippolytos. Franklin. 1909. p. 31.

² Talán az egy Gruppe kivételével, a ki nem ismer irtalmat (Ariadne p. 406—16).

mák és cselszövényes vigjátékok igazi ősapja. Ionnak és a bibliának egybeolvadó hatása alkottatta meg Racine-nal legeredetibb mesterművét, az *Athalie*-t. Nagy hatással volt Ion Wieland Agathon-jára. Wieland különben már előbb szépen folyó, költői (bár kevésbé hű) fordításban tette Iont a német irodalom tulajdonává; *Schlegel* pedig egy tökéletesebb Iont akart nyújtani az ő *Nachdichtung*-jában, melyet Klein¹ *müßige Umarbeitung*-nak nevez. *Patin* pedig azt mondja róla,² hogy a művészi utánczás, a tudós részletek, szellemes vonások és választékos versek nem adnak kárpótlást: „à la nullité dramatique, à la fatigue, à l'ennui des derniers actes, fâcheuse addition dont Schlegel, démentant sa théorie par sa pratique, a eu le tort d'appauvrir la riche simplicité d'Euripide“.

Mily nagyra becsülte Iont Goethe, kitűnik abból a nyilatkozatából, melyet halála előtt egy pár hónappal diktált naplójába: „Ich las hernach den Ion des Euripides abermals zu neuer Erbauung und Belehrung“. S ezzel kapcsolatban csodálkozását fejezi ki azon, hogy a philologusok aristokrátiája még mindig nem méltányolja kellőképp Euripidest.³

Euripides túl volt a hatvanon, mikor Iont írta; kétségkívül a *Trójai nők* előtt, mely Trója pusztulásában voltaképp Athén megalázását, kudarczát siratja. Ion még tele van az ősi dicsőség fölemelő érzésével, Athén dicső jövőjébe vetett hazafias hittel. Így csak 421—413 közt keletkezhetett.⁴

¹ Geschichte des Dramas I. p. 473.

² Études sur les Tragiques Grecs II. p. 72.

³ V. ö. Euripides Herakles-Hippolytos p. 57.

⁴ Wilamowitz Hermes XVIII. 242.

SZEMÉLYEK.

Hermes.

Ion, Apollon templomőre Delphiben.

Kar, Kreusa királyné női kísérete.

Kreusa, Erechtheus király leánya.

Xuthos, Kreusa férje.

Aggastyán, Kreusa volt nevelője.

Kreusa szolgája.

Pythia, Apollon jós papnöje.

Athena.

ION.

Szintér: Apollon templomának homlokzata és előcsarnoka Delphiben. Idő: kora reggel. Az üres színen megjelenik Hermes isten.

HERMES.

Atlas, ki isteneknek ős lakóhelyét,
A mennyet tartja ércz vállán, nemzette volt
Egy istennővel Maiát: ez szült engemet,
Hermest a nagy Zeusnak — égi követül.
5 Delphibe jöttem, itt zeng a föld köldökén¹
Trónolva Phoebos embereknek jósigét,
Jelen- s jövőnek föllebbentve fátyolát.
Mert van Hellasnak egy nagyhirű városa,
Aranylándzsás Pallastól vette a nevét,²
10 Ott Phoebos egykor szerelemre csábítá
Erechtheus lányát, Kreusát a Pallashalom³
Északra néző szirtje alján, a melyet
Hosszúnak hívnak Attikának urai.⁴
Nem tudta atyja — így akarta Phoebos ezt —
15 Leánya állapotját. Hogy megjött a percz,
Kreusa otthon megszülé a gyermeket

¹ Delphiben képzelték a föld közepét.

² Athén.

³ Az akropolis.

⁴ A „Hosszú szirtek”, Μακρὰί πέτραι vagy Κερρονίαι az Akropolis északi oldalán húzódtak.

- S elvitte abba a barlangba, a hol őt
 Phoebos ölelte; és kitette, veszszen el,
 Egy gömbölyű kosárnak öblös méhiben.
- 20 De megtartá az ős szokást: a földszülött
 Erichthonios mellé Zeus lánya egykoron,
 Midőn a kisdedet Aglauros lányinak
 Gondjára bízta, egy kigyópárt renделе
 Őrizni éltét.¹ Innen most a szent szokás
- 25 Erechtheus népe közt, hogy a gyermek nyakát
 Arany kigyóval övezik. Így Kreusa is
 Rákötte ékszerét és halni ott hagyá.
 S a bátyám, Phoebos, kérve hozzám így beszélt:
 „Menj el, öcsém — hisz Pallas városát tudod —
- 30 A híres Athén földszülötte népihez,
 S az újszülöttet vedd ki, úgy, a hogy leled,
 Pólyástul, kosarastul a szirt odviból
 És vidd el őtet jósszékemhez, Delphibe
 És tedd le mindjárt templomomnak küszöbén.
- 35 A többire — mert tudd meg, apja én vagyok —
 Nekem lesz gondom.“ — Bátyám, Loxias szavát
 Fogadva fölvevém a font kosárt, ide
 Hozám s letettem a szent hely lépcsőfokán,
 És felnyitottam a fonott kosárfedélt

² Erichthoniosnak, Hephaestos fiának, a Föld adott éltet, minthogy Pallas nem viszonzta Hephaestos szerelmét. De Pallas azért gondoskodott az újszülöttről, egy szekrénybe vagy kosárba zárva Kekrops és Aglauros leányaira, Aglaurosra, Pandrososra és Hersére bízta, de megtiltotta nekik a szekrény kinyitását. Azok kíváncsiságuknak nem állhattak ellen, kinyitották és ott látták a gyermeket kigyóktól övezve. Ekkor büntetésül megőrülnek s leugranak az Akropolis szirtjéről. Erichthonios aztán Athena szent helyén felnövekedik s a gyermektelen Kekropstól átveszi Attika uralmát, utána pedig fia, Erechtheus. *Erechtheus népe* tehát az athéniek.

- 40 S így láthatóvá lett ölében a gyerek.
 A mint a Nap fogatja már útjára kelt,
 A jós papnő az isten szent helyére lép
 S a csecsemőre ráesik tekintete:
 Elképed, isten házát így megsérteni
- 45 Egy delphi szűz titkos szüléssel hogy' meri,
 S már-már kidobja a szent helyről a kicsinyt.
 De nyersesége szánalomba olvad át:
 Isten megóvta ön-házában gyermekét.
 A jósnő fogta, fölnevelte s nem tudá,
- 50 Hogy atyja Phoebos, sem az anyját, hogy ki volt,
 És a fiú sem tud semmit szülőiről.
 A míg kicsiny volt, játszva bujkált a rakott
 Oltárok alján; férfivá hogy serdüle,
 Az istennek kincstárnokává tette őt,
- 55 Hű sáfárává Delphi népe; itten él
 Szentül azóta s őrzi isten csarnokát.
 Kreusát pedig, ki ifjúnk életét adá,
 Xuthos vevé el; erre ez adott okot.
 Athéne népe s Chalkodon¹ polgári közt,
- 60 Kik Euboeán lakoznak, harcz keletkezett;
 Ő ebbe' részt vett, elhárítá a veszélyt,
 Ezért jutalmul nyerte Kreusa szép kezét,
 Bár idegen, achájai, de Aeolos
 Az apja, Zeus fia.² Bár régi házások,
- 65 Gyermeektelen mind ekkorig frigyük. Ezért
 Utódra vágyva Phoebosnak jósszékihez
 Érkeznek épen. Így intézte Loxias,
 Ki nem feledte magzatát, a mint hiszik.

¹ Chalkodon, euboeai király.

² A hagyomány szerint Xuthos, Doros és Aeolos Hellen fiai voltak.

Xuthosnak ő, mihelyt jósszékéhez belép,
 70 Önnön-fiát od' adja, hogy sajátjaúl
 Hadd birja az, hogy otthon aztán anyja is
 Elismerhesse, jussához jusson fia
 S Phoebos szerelme hadd maradjon mély titok.
 Egész Hellasszal *Iónnak* neveztetí
 75 Öt, ázsiai gyarmatország főurat.¹

De most e repkényes barlangba indulok,
 Az ifjú sorsa, hadd lássam, hogy' teljesül.
 Látom kilépni épen Loxias fiát,
 Hogy kisöpörje a templomnak udvarát
 80 Babérgalyával. Első isten én vagyok,
 Ki öt Iónnak mondom majdani nevén. (El.)

(Ion kilép a templom ajtaján; szolgák kísérik. A kelő nap
 sugarai megaranyozzák a templom homlokzatát.)

ION.

Négyes fogatával Hélios im'
 Már ott ragyog a Föld színe fölött;
 Elfutnak a csillagok éji homályba
 85 Ég lángja elől;
 A Parnasos meredek csucsai
 Átveszik a nap arany sugarát
 S tova küldik az emberi nemnek.
 Fölszáll a tetőkí a száraz myrrha
 90 Füstgomolyagja.
 A delphii nő² ül a szent tripuson
 S mint lelkébe sugallja Apollon,
 Zeng helléneknek jóslatokat.
 De ti, delphii szolgák, menjetek el

¹ Ionia gyarmatosítóját.

² A delphii nő, a jósló Pythia, kí a szent tripuson, a háromlábón ülve, Apollon ihletétől megszállva hirdette jóslatait.

- 95 Kastalia kristály habjaihoz
 S az ezüst színü árban megmosakodva
 Lépjetek a templomba sietve.
 Ájtatosan hallgasson a szátok,
 És kik az istent
- 100 Megkérdik, azok csak is üdvös igét
 Halljanak ajkaitokról. (Szolgák el.)
 És én, a ki már gyermekkorom óta
 Híven szolgálom istenemet,
 E babérlombbal tisztára lesöpröm
- 105 A szent küszöböt, víz cseppjeivel
 A talajt locsolom s a madárrajjokat,
 A szent adományok károsítóit,
 Szétűzöm e nyilnak vesszeivel.
 Így szolgálom Phoebosnak a házat,
- 110 Hű gondviselőmet
 Én, az apátlan, anyátlan.
 (Hozzá fog a tisztogatáshoz.)

Strophe.

- No te, zöld lomb, jöszte ide,
 Te, a legremekebb babérfa galya,
 Mely Phoebos szent padozatját
- 115 Tisztára kisöpröd.
 Szép, isteni kertnek ölen
 Téptelek, a hol a tiszta habok
 Lágy harmata el nem apadva
 Locsolja örökké
- 120 A szent myrtusnak lombozatát.
 Véled söpröm a templom
 Szent talaját, mihelyest
 Felszárnyal az égre a Nap,
 És szolgálom az istent.

125 Óh Paeon, óh Paean,¹
 Hadd legyek, ah legyek én
 Boldog örökké, Leto fia!

Antistrophe.

Beh nagyon szép tiszt ez, Uram,
 Melyet én a te házában viselek,
 130 Szent jósszékednek a híve.
 Dicső ez a munka,
 Szolgálni az isteneket,
 A kiken úr sohse lesz a halál.
 Lankadni nem is fogok én
 135 E kegyes műveletben.
 Phoebosban látom a gondos apát
 S mint táplálómat is áldom;
 Őt, a kinek köszönök
 Mindent, eme templom urát,
 140 Méltán mondom atyámnak.²

Óh Paeon, óh Paean,
 Hadd legyek, ah legyek én
 Boldog örökké, Leto fia!

Ámde most hagyd abba munkád,
 145 Jó babérlomb,
 Hintsem szét arany vödörből
 A föld árját,
 Mely Kastáliának
 Kútfejből fakadoz;
 Hadd hintsem e permeteget
 150 Szerelemtől szűz kezeimmel.

¹ Paeon, a *gyógyító* Apollon mellékneve.

² Tudtán kívül igazat mond.

- Bár ne szünném én Apollont,
 Így szolgálni s ha megszünném,
 Bár az is javamra válna!¹
 Hah, hah!
- Gyülekeznek már, oda hagyták
 155 Parnasosi fészüküket a madarak.
 Nehogy egy is a párkányhoz közelítsen,
 Sem a szép, arany istenházhoz!
 Meglőlek e nyíllal, Zeus hiradója,²
 A ki horgas csőrrel a többi madár
 160 Legerősbejt is levered.
 Oltár fele ott egy másik evez,
 Egy hattyu! Viszed
 Máshova mindjárt rózsaszín lábad?
 Meg nem véd a nyilamtól
- 165 Hangod, a phoebosi lant rokona.
 Csak szállj tova, szállj
 S a delosi tó színére siess.³
 Ha szavamra süket vagy, a véredet ontom
 Széphangu dalod zengése alatt.
- 170 Ejh, hah!
 Milyen új szárnyas repül erre megint?
 Fészket akar tán pelyhesinek
 Rakni a templomeresznek alatta?
 Ijam süvitő nyila menten elűz!
 Nem hallgatsz rám? Menj, költs fiakat
- 175 Az Alpheiosnak a habjainál

¹ Öntudatlanul ismét olyat mond, a mi a darab folyamán teljesül, sőt annak éppen tulajdonképeni tárgya.

² A sas.

³ Delos szigetén, Apollon születése helyén, volt egy kör-alakú szent tó, melyen szent hattyukat tartottak.

Avagy Isthmosnak ligetében: ¹

Phoebos csarnoka s szent adományi

Tönkre ne menjenek.

Átallak elejteni benneteket,

180 Kik az istenigét hozzátok a földre. ²

Ámde a tisztlem terhe szerint

Szolgálom Apollont szüntelenül

És tisztelem isteni gondviselőmet.

(Visszamegy a templomba. Szünet. Felvonúl a *Kar*, Kreusa udvari cselédsége s bámulja a templom ékességeit.)

KAR.

Nemcsak az isteni szép Athénnek

185 Van remek oszlopokkal ékes

Isten háza s az utak őré³

Nem csupán ott tisztelik;

A Leto-fi Loxiasnál

Szépszemü arcza a két ikernek

Nem kevésbé tündökö⁴.

FÉLKA R A.

190 No nézd itt e képet:

A lernai hydra, Herakles

Lenyakazza arany kaszával. ⁵

No nézd csak, szívem, nézd.

¹ Az Alpheios Olympia mellett folyik, a hol Zeusnak volt híres temploma. Isthmos a korinthosi földszoros (mely most át van vágva) Poseidon templomával. Ion csak Apollon templomát félti, a többi nem bánja.

² A madarak röptéből t. i. jóslatokat olvastak ki.

³ Az utak őrző istene Phoebos Apollon.

⁴ Azaz Delphiben, Apollon templomában épen olyan fényes Apollon és Artemis cultusa, mint Athénben.

⁵ Herakles egyik nagy munkája: a sokfejű lernai vizikigyó elpusztítása.

FÉLKAR B.

Látom; és lobogó fáklyával
 195 Áll egy másik az oldalán,
 Az talán, a kiról mesélni
 Annyit szoktunk, szöve-fonva,
 A pajzshordó hős Iolaos,
 A ki Zeus fiával együtt
 200 Annyi küzdelemre szállt.¹

FÉLKAR A.

No nézzed csak ezt is:
 Szárnyas lovon ül s a hármás
 Testű, lángot okádó
 Szörnyeteget leszúrja.²

FÉLKAR B.

205 Mindenfele jártatom a szememet:
 Nézd csak a kőfalakon
 A gigászi tusákat.³

FÉLKAR A.

Látjuk, kedveseink, mi is.

FÉLKAR B.

Látod-e őt, a ki Enkeladosra
 210 Lenditi ép gorgós paizsát?

¹ Iolaos, Iphikles fia, segítségére volt mostohatestvérének, Heraklesnek, a lernai hydra legyőzésében; minthogy t. i. a kilenczfejű hydrának minden levágott feje helyén kettő nőtt, Iolaos égő fáklyával kiégette a levágott fő helyét s így onnan új fő nem nőhetett ki.

² Bellerophon a Pegazuson ülve ölte meg a tűzokádó chimæerát.

³ A gigasoknak, a Föld szörnyeteg fiainak (Enkelados, Mimas stb.) az olymposi istenek ellen támadó harczát (gigantomachia) gyakran ábrázolta a görög művészet templomok oromfalán vagy képövéen (fries).

FÉLKR A.

Látom, az én hős Pallasom az!

FÉLKR B.

Hát a messzelövő Zeus
Kezében a kettős lángú
Villám tönkre verő tüzét?

FÉLKR A.

Látom, a mint izzó heve
215 Megemészti a büszke Mimast.

FÉLKR B.

És egy másikat a föld sarjai közzül
Bromios öl meg épen
Nem harczra termett thyrsosával.¹

KARVEZETŐ

(Ionhoz, ki ismét kijött a templomból).

Szólj, a ki ott vagy a templom előtt:
220 Meztelen lábbal szabad-é
A templomba belépnem?

ION.

Nem szabad, asszonyok.

KARVEZETŐ.

Ámde talán kérdezhetek egyet?

ION.

Mi az, mit tudni kívánsz?

KARVEZETŐ.

Vajjon a föld közepét igazán
Phoebos e temploma zárja magába?²

¹ Bromios = Dionysos, Bakchos.

² A költő skepticismusát jellemző kérdés.

ION.

Szallag övedzi, körülte a Gorgók.¹

KARVEZETŐ.

225 Ekkép mondja a bir is.

ION.

Ha Phoebos igéjét hallani vágytok,
A templom előtt áldozatok: akkor
Be lehet majd lépnetek, ámde juhvér
Nélkül sohasem juthattok oda.

KARVEZETŐ.

230 Tudom tehát már

S nem szegem én meg az isteni törvényt:
Abban gyönyörködöm, mi künn van.

ION.

Nézzetek itt meg mindeneket szabadon.

KARVEZETŐ.

Urunk küldött ide,
Hogy lássuk az isten csarnokit.

ION.

És mely háznak vagytok ti cselédi?

KARVEZETŐ.

235 Pallas várossa az én uraimnak

Tápláló hazája.

De a kit kérdél, épen itt jó.

(Kreusa föllép.)

¹ A föld közepe vagy köldöke gyapjukötélékekkel körülfont kúpalakú kő volt; ezenkívül ábrázolva volt rajta az a két galamb vagy sas, melyek Zeustól a világ két végéről útnak indítva, ott összetalálkoztak. Ezeket magyarázza a költő Gorgonoknak.

ION (Kreusához).

Nemes gondolkodásra, szép lélekre vall
 Arczod minden vonása, óh nő, bárki vagy.
 Mert megmutatja azt a külső rendesen,
 — Ha megfigyeljük — hogy milyen lelket takar.
 (Kreusa a templom láttára mélyen megindul.)

Ah!

Hogy megijesztesz! Földre szegzed a szemed
 S könnyek fürösztik arczodnak nemes színét,
 Hogy megpillantád Phoebos szent jóstemplomát.
 Miféle bú felhője szállt meg, asszonyom?
 245 A hol mindenki örvend e szent csarnokok
 Láttára, ott bús könny áztatja arczodat?

KREUSA.

Nem ütközöm meg, jó uram, beszédeden
 És meg se lep, ha könnyemen csodálkozol.
 Hogy megpillantám itt Apollon templomát,
 250 Egy régi emlék éledett keblemben föl,
 S bár itt vagyok, de lelkem mégis honn időz.
 Óh mi, szegény nők! Mit mertek még, istenek?
 Mi lesz? Igazságot vajjon hol nyerhetünk,
 Ha a hatalmas eltíporhat jogtalan'?

ION.

255 Mi rejtélyes bú nyomja lelked, asszonyom?

KREUSA.

Nem, semmi! Ellövém nyilam!¹ Már hallgatok
 Minderről és te se törődj többé vele.

¹ A görögben többször előforduló kép annak jelzésére
 hogy az illetőnek nincs több mondani valója vagy nem akar,
 többet mondani.

ION.

Ki vagy te? Honnan jössz? Hol van hazád?
S milyen néven kell tégedet szólítanunk?

KREUSA.

260 Nevem Kreusa, az atyám Erechtheus,
Hazám meg az athénieknek városa.

ION.

Hires városnak lánya vagy, nemes szülők
Adták az éted. Ah, tisztellek, asszonyom!

KREUSA.

Egyébben úgy sem kedvezett a sors, uram.

ION.

265 Az égre, mondd, igaz, mit a világ beszél?

KREUSA.

E kérdéssel mily dologra célozol?

ION.

Hogy ősatyád a föld méhéből származott?

KREUSA.

Erichthonios? Úgy van. De származás mit ér?

ION.

S Athena volt, ki őt a földről fölvevé?

KREUSA.

270 Ő vette szűz ölébe, bár nem ő szülé.

ION.

S átadta, mint gyakorta látni képeken —

KREUSA.

Nevelni Kekrops lányinak látatlanúl.¹

¹ Lásd a 24. vershez való jegyzetet.

ION.

Hallám, hogy ők kibontották a kosarat.

KREUSA.

Ezért omlott ki vérük a sziklák fokán.

ION.

Jó, jó!

275 De az való-e vagy csak pusztá szófia?

KREUSA.

Mit kívánsz tudni? Szólj, időm megengedi.

ION.

Atyád, Erechtheus testvérid' föláldozó?

KREUSA.

Rávitte lelke, hogy megölje a honért.¹

ION.

S hogyan maradtál életben te egymagad?

KREUSA.

280 Mint újszülött, anyám ölében nyugovám.

ION.

Aztán a föld valóban elnyelé atyád?

KREUSA.

Halálra sujtá Poseidonnak szigonya.

ION.

S hol elveszett, a helynek *Makrae* a neve?²

¹ Ezt a történetet Erechtheusában dramatizálta Euripides. Erechtheus Eumolpos thrák királyljal való háborújában azt a jóslatot kapta, hogy egy (vagy több) lánya feláldozásával mentheti meg hazáját; ezért felesége beleegyezésével lányait a táborba csalta s feláldozta. Aztán elejtette Eumolpost, de annak atyja, Poseidon, bosszút állt fia haláláért és földrengést támasztott, melyben Erechtheus elveszett.

² L. a 13. vershez való jegyzetet.

KREUSA.

Mért említéd ezt? Emlékim felbolygatád!

ION.

285 Kedvelli Phoebos és villáma e helyet.

KREUSA.

Kedvelli, mondod? Bár ne láttam vón soha!

ION.

Mért gyűlölöd az istennek kedves helyet?

KREUSA.

Óh nem, de barlangjához szégyenfolt tapad.¹

ION.

De mely athéni a te férjed, asszonyom?²

KREUSA.

290 Nem bennszülött, csak külföldről bevándorolt.

ION.

Ki az? Bizonynyal jó családból származott.

KREUSA.

Xuthos, Zeusfi Aeolosnak gyermeke.

ION.

És mint külföldi, polgárlányt hogy' kaphatott?

KREUSA.

Euboea Attikával szomszédos sziget.³

¹ Apollon ott ejtette volt hatalmába Kreusát.

² Ion föl sem teszi, hogy egy athéni királynénak nem-athéni férje lehessen, mert hiszen Athénben csak teljesjogú polgár és polgárnő közötti házasságot ismertek el törvényesnek.

³ Minthogy a soros párbeszéd szabálya (stichomythia) szerint a beszéd itt egy-egy sornál többre nem terjedhet, bizonyos nehézség állott elő az efféle kimagyarázásoknál, minek példája itt is látható.

ION.

295 Mondják, tengerszoros választja tőle el.¹

KREUSA.

Szövetkezett Athénnel és elfoglalá.

ION.

Mint hű frigyestárs, aztán elnyeré kezed?

KREUSA.

Mint harczy zsákmányt, a segély jutalmaúl.

ION.

Férjestül jöttél a jósszékhez vagy magad?

KREUSA.

300 Vele; Trophonios szent helyére tért be ő.²

ION.

Hogy megtekintse vagy jósige kedveért?

KREUSA.

Phoebostól s tőle *egy*et kíván kérdeni.

ION.

Gazdag termést kívántok avvagy gyermeket?

KREUSA.

Már régen egybekeltünk s nincsen gyermekünk.

ION.

305 Gyermektelen vagy? És nem is szültél soha?

KREUSA.

Jól tudja Phoebos, mily gyermektelen vagyok.³¹ Az Euripos.² Trophonios boeotiai jós volt. Orákuluma Lebadeiában, a Helikon tövében volt s a kik Delphibe indultak jóslatért, előbb szívesen betértek hozzá is.³ Kétértelműleg.

ION.

Szegény nő, boldog s ez egyben boldogtalan!

KREUSA.

S ki vagy te, ifjú?! Boldog nő szült tégedet!¹

ION.

Az isten szolgájának hívnak s az vagyok.

KREUSA.

310 A város szánt rá avvagy pénzen vettenek?²

ION.

Egyet tudok csak: Loxias az én uram.

KREUSA.

Akkor, barátom, én is szánlak tégedet.

ION.

Mert nem tudom, ki volt anyám, ki volt apám.

KREUSA.

Van hajlokod vagy isten házában lakol?

ION.

315 A hol elalszom, isten háza hajlokom.

KREUSA.

Ifjan jövé-e vagy még gyermekül ide?

ION.

Ki tudni véli, azt állítja, kisededül.

KREUSA.

S mely delphibéli nő emlője szoptatott?

ION.

Nem láttam anyaemlőt; a ki fölnevelt...

¹ Ezzel Ion részvevő, nemes szívét dicséri.

² „Delphi városa szentelt az Isten szolgálatára vagy más-honnan pénzért szegődtettek?”

KREUSA.

320 Ki volt az, árva!? Más is szenved, nemcsak én.

ION.

Phoebos papnője volt anyám helyett anyám.

KREUSA.

S ki táplált, a míg férfivá serdülél?

ION.

Táplált az oltár és minden zarándoka.

KREUSA.

Szegény boldogtalan, akárki volt, anyád!

ION.

325 Egy lánynak ballépése adta éltetemet.

KREUSA.

S jó életed van? Hisz van diszes köntösöd!

ION.

Az isten, a kit én szolgállok, felruház.

KREUSA.

S nem mentél még kutatni származásodat?¹

ION.

Nincs semmi jel, mely rávezetne, asszonyom!

KREUSA.

Ah!

330 Más nő is van, ki ép úgy szenved, mint anyád.

ION.

Ki az? Bajomban hogyha részt vesz, mily öröm!

¹ Wecklein hogy logikusabbá tegye a sorrendet, a 326—7. verseket a 324—5. elébe teszi. Az áthelyezés szüksége azonban nem meggyőző.

KREUSA.

Miatta jöttem, mielőtt megjő uram.

ION.

Mit kívánsz tudni? Számithatsz rám, asszonyom.

KREUSA.

Phoebostól titkos ígét vágyom hallani.

ION.

335 Mondd el csak, én a többit majd elvégezem.

KREUSA.

Halld meg tehát a dolgot. Ám szégyen fog el.

ION.

A szégyen tétlen isten: avval mitsem érsz.¹

KREUSA.

Barátnőm vallja, Phoebos egyesült vele.²

ION.

Phoebos halandó nővel? Asszonyom, ne mondd!

KREUSA.

340 S az istennek szült — atyja tudtán kül — fiat.

ION.

Dehogy! Szégyenli, mit *halandó* tett vele.³

KREUSA.

Azt ő tagadja; és nagyon megszenvedett.

ION.

Mi vétke volt, ha *isten* egyesült vele?

¹ A mi közmondásunkhoz, hogy: „Szemérmes koldusnak üres a tarisznyája“ — már Homeros is mond hasonlót (Od. 17, 347).

² Az életből vett régi példája a szégyenkezésből való tetetésnek.

³ S ezért háritja istenre az apaságot. A költő rationalismusa, melylyel nem átallja a jámbor illusio fátylát félrelebbenteni.

KREUSA.

Az, hogy kitette, a kit szült, a gyermeket.

ION.

345 És a kitett gyermek vajh hol van? Él-e még?

KREUSA.

Nem tudja senki! Ezt vágyom megkérdeni.

ION.

S ha már nem él, mily végzet érhető utól?

KREUSA.

Attól remeg, talán vadállat ölte meg.

ION.

S e balsejtelmét mily jelekre építi?

KREUSA.

350 Kereste kitevése helyén s nem lelé.

ION.

Vércseppeket látott talán az ösvenyen?

KREUSA.

Azt mondja, hogy nem, bár nyomozta mindenütt.

ION.

S mily régen történt, hogy a gyermek elveszett?

KREUSA.

Ha élne, épen véled lenne egykorú.

ION.

356 Aztán világra nem hozott több gyermeket?

KREUSA.

355 Nem a szegény; isten méltatlan' bánt vele.¹

¹ E két sor eltér Weckleintől s Hermannhoz csatlakozik. Wecklein t. i. a 356. előtt és a 355. után egy-egy sornyi hézagot föltételez, meghagyja a hagyományos sorrendet ellenkező személyjelzéssel.

ION.

De hátha Phoebos ellopá s fölneveli?

KREUSA.

Közös gyönyört illő élvezni egyedül?

ION.

Óh jaj, az én sorsommal e sors mily rokon!

KREUSA.

360 Szegény anyáért sóvárogsz, ugy-é, te is?

ION.

Ne költsd fel a bút, mely szivemben szendereg.

KREUSA.

Jó, hallgatok. Csak teljesítsd kérésemet.

ION.

Tudod-e, hogy dolgodban van egy bökkenő?

KREUSA.

Szegény asszony dolgában hol nincs bökkenő?

ION.

365 Hogy' jósol isten ollyat, mit titkolni vágy?

KREUSA.

Egész Hellasnak üli jósló tripusát.

ION.

Szégyent hoz rá ez ügy; ne zaklasd hát vele.

KREUSA.

Ki megszenvedte, nem kisebb a bánata.

ION.

Senkit se lelsz, ki földeritse titkodat.

370 Phoebos, kit a bűn vádja ön-házában ér,

Méltán torolná azt meg, a ki a bűnöst

Kimondaná rá. Távozzál hát, asszonyom.

Ne kérd az istentől, mi ellenére van.
 Meggondolatlan esztelenség lenne az,
 375 Ha istenektől tetszésüknek ellene
 Csikarnók azt ki, mit titkolnak, áldozó
 Oltárokon vagy szárnyasoknak röptiből.
 Mert a mit isten ellen így erőltetünk,
 Áldatlan jó, bár megszereztük, asszonyom.
 380 Mit önként adnak, áldást az hozhat reánk.¹

KARVEZETŐ.

Óh hány halandót hány csapásnak terhe nyom,
 Csupán alakra más! Alig található
 Egy boldog ember annyi közt a föld színén.

KREUSA.

Igaztalan vagy itt, mint ott a nő iránt,
 385 Phoebos, ki a távolból általam beszél:
 Nem mentéd meg, mint illett volna, gyermeked,
 És jós-létedre anyjának választ nem adsz,
 Hogy sírhalom boruljon rá, ha már nem él,
 S ha él, hadd lássa végre anyjának szeme.
 390 De hagynom kell a dolgot, isten hogyha tilt
 Megtudnom azt, mit tudni úgy ohajtanék.
 De im', barátom, Xuthost, drága férjemet
 Látom közelgni; elhagyá Trophonios
 Jós barlangját. A mikről itt beszélgeténk,
 395 Ne hozd előtte szóba: szégyent hozna rám
 Hogy titkokat kihordok, s a szó oly irányt
 Vehetne, a mely célomnak meg nem felel.
 A női sors a férfival szemben nehéz:²

¹ Goethe Iphigeniája is épen ezt hirdeti.

² V. ö. Goethe, Iphig. „Allein der Frauen Schicksal ist beklagenswert“.

Rosszak közé sorozva sokszor megvetést
 400 Nyer a derék is; ily boldogtalan nemünk!
 (Xuthos király a színre lép s először a templom felé fordul.)

XUTHOS.

Fogadja mindjárt első üdvözlésemet
 Az isten, őt köszöntöm, aztán téged, hitvesem.
 Késő jövéssem nem ijesztett meg talán?

KREUSA.

Óh nem, bár gondok környékeznek. Nos, beszélj,
 405 Trophoniostól mily jövendölést hozol?
 Van-é remény, hogy gyermekáldást nyer frigyünk?

XUTHOS.

Elébe vágni Phoebos jósigéinek
 Átallott; egyet mondott, hogy sem én, se te
 Gyermeektelen' nem térünk e helyről haza.

KREUSA

(a templom előtt álló Leto-szoborhoz).

410 Óh Phoebos isten-anyja! Kellő hadd legyen
 Jövésünk, és előbbi egyességeink¹
 Fiaddal, engedd, kedvezőbbre váljanak.

XUTHOS.

Úgy légyen! Isten jóslatát ki hirdeti?

ION.

Én künn szolgállok, a belső tiszt másoké,
 415 Kik a tripushoz közel ülnek, idegen,
 A delphieknek sors-jelölte legjava.

¹ Kétértelmű szó: Kreusa Phoebossal való viszonyára gondol, de úgy beszél, hogy a jelenlevők a Phoebosnak hozott áldozati adományokra, mint az isten és ember közötti alku alapjára, értsék.

XUTHOS.

Helyes! Most tudva mindent, a mit tudni kell,
 Már bémehetnék. Mint hallám, az áldozat
 Ma ment itt végbe ép' az istenház előtt
 420 Minden zarándokért: így hát e kedvező
 Napon kívánok én is nyerni jósigét.¹
 Babérfalombbal járulj, drága hitvesem,
 Az oltárokhoz s küldj az éghez hő fohászt,
 Hogy gyermekáldást ígérjen Phoebos szava.
 (Bemegy a templomba.)

KREUSA.

Úgy léssen, úgy! Ha hajlandó lesz Loxias,
 Hogy helyre hozza, a mit jogtalan' művelt,
 — Egészen bár avval sem engesztelne ki, —
 De elfogadnám, a mit nyujt, hisz isten ő. (El.)

ION.

Mit akar e nő, hogy burkolt szavakkal oly
 430 Rejtélyesen folyvást gyalázza Loxiast?
 Ki helyett jóslatot kér, oly kedves neki?
 Vagy titka van, melyről hallgatni kénytelen?
 De mit törődöm Erechtheus lányával én?
 Mi közöm hozzá? Inkább megyek és arany
 435 Korsóm megmártva a medencze szent ölén.
 Széthintem árját.

(Indul, majd megáll.)

Ám Phoebost hibáztatom:

Hogy tehet illyet? Elcsábitni szüzeket
 S elhagyni! Titkon gyermekeket nemzeni
 És veszni hagyni! — Így ne tégy! Hisz van erőd,

¹ A jósszéktől nem lehetett bármely nap jóslatot kapni; a jóslathirdető napok meg voltak állapítva s akkor is csak kedvező áldozat esetén volt helye a jóslásnak.

- 440 Hát légy erényes! Istenek megbüntetik
 A halandót is, a ki rossz lelkiületű.
 Méltányos-é hát, hogy ti, a törvényadók,
 A törvény ellen épen ti vétkezzetek?
 Ha ti — sohsem történik meg, csak fölteszem —
- 445 Lakolnátok halandó nők bántásaért,
 Te és Poseidon és Zeus, az ég ura:
 A sok birságtól kiürülne házatok.¹
 Mert az gonoszság, hogy kéjvágyatok előbb
 Jár, mint megfontolástok. Így hát nem jogos
- 450 Vádolni minket, hogyha rossz példátokat
 Követjük: a rossz mesterekre száll a vád.²
 (El, dolga után lát.)

KAR.

Strophe.

- Hozzád esdek, én Athénám,
 Kit nem anya szült világra
 Fájdalmas kinok között,
- 455 Ámde Zeus dicső fejéből

¹ A templomaitokban felhalmozott kincs rámenne a sok birságra, a mit fizetnetek kellene.

² Tagadhatatlan, hogy ez a jámbor Ionnak szájából meglepő blasphemiaként hangzik. Nehéz elhinnünk, hogy a Phoebosról hallott cronique scandaleuse mindjárt ilyen kifakadásra bírhatta Phoebos hűséges és alázatos szolgáját, kivált, ha meggondoljuk, hogy ő még kétkedett is istene bűnösségében. Az ilyen passusokban tehát (v. ö. Iphig. a taurosoknál 366—377. Herakles 1312—1317) nyilván inkább a költő beszél, ki alig mulaszt el egy alkalmat is, hogy a néphitnek megfelelő isteneket ne discreditálja. Az ő elve az, hogy: „Rosszat cselekvő istenek nem istenek“. Apollon tehát vagy nem isten, vagy rágalom őt olyannak hirdetni, a milyennek az itt dramatizált mythos hirdeti. S itt van a meghasonlás a költő és legendás tárgya közt.

- Prometheus hozott világra,
 Győzelemnek istene! ¹
 Jöjj ide Delphi ölébe,
 Hagyd el arany palotádat
 460 És amaz útra szállj le,
 A hol a föld kellő közepén
 A phoebosi tűzhely
 Tánczkoszorúzta tripusa mellett
 Hirdeti jóslatait.
 465 Jöjj Leto lányával ² együtt,
 Szűz istennők mindaketten,
 Phoebos két dicső huga.
 Ti is könnyörögjeteK, óh szüzek,
 Hogy Erechtheus ősi nemének
 470 Igérje meg itt kétségtelen istenige
 A gyermeket, a mire vágynak.

Antistrophe.

- Mert az adja a halandó
 Tornyosuló jóllétének
 Legszilárdabb talpkövét,
 475 Hogyha ősi hajlokában
 Mint tavasz virága, nyilnak
 Kedves arczu gyermekek ;
 És az atyáktul öröklött
 Ősi vagyont az utódra
 480 Megsokasítva hagyják.
 Mert a veszélyben védelem az,
 És üdv az örömben,
 És a hazának, hogyha a harc dül,

¹ A mythos szerint vagy Hephaistos, vagy Prometheus bárdja nyitott rést Zeus fején Athena számára.

² Artemisszel.

Vigasz-adó menedék.

- 485 Mert királyi csarnokoknál,
 Drága kincsnél többet érnek
 Jól nevelt, derék fiak.
 Gyermektelen éltet gyűlölök én
 És gáncsolom, a kinek ez kell.
- 490 Szerény javakat s mellé jó gyermekeket
 Adj, végzetem, és megelégszem.

EPODOS.

- Óh te, Pánnak szent tanyája¹
 S véle szomszéd sziklafal
 Makrae üregében!
- 495 Ott Aglauros három lánya
 Lenge lábbal tánczra lendül
 Pallas temploma előtt,
 Zöldellő szép pázsiton
 Pásztori sípszó változatos
- 500 Hangjai mellett, a mikor ott
 Pán furulyázik dallamokat
 Barlangjai árnyas ölében.
 Fájdalom, ott szülé a fiút
 Apollonnak a szűzleány
 És kitevé lakomául az orvmadaraknak
- 505 És a vadaknak a hajh! keserű szerelem
 Gyümölcsét. Én a fonóba' se hallék
 Esetet, hogy földi anyák és isten-apák
 Magzatit üdv kísérte volna.

(Ion visszatér.)

¹ Pán szenthelye közel volt Kekrops és Aglauros három leányának barlangjához az Akropolis tövében. (L. még a 12. és 24. vershez való jegyzetet.)

ION.

510 Szolganók, kik tömjén-illatot lehellő templomunk
 Lépcsején őrséget állva várjátok királyotok,
 Elhagya-e már a szenthely jóslatzengő tripusát
 Xuthos, avagy bennidőzve gyermekáldást esdekel?

KARVEZETŐ.

Benn időzik, isten házát nem hagyá el mostanig.
 515 Ám ha jól hallom, közelg már, mert a templom
 ajtaja
 Megcsikordult s látni is már, rajta hogy kilép
 urunk.

XUTHOS

(nagy örömmel lép ki a templom ajtaján s Ion felé
 tárja karjait).

Üdv neked, fiam! — szavamnak ez legillőbb
 kezdete.

ION.

Nékem üdv, okosság néked — s mindaketten jól
 vagyunk.

XUTHOS.

Nyújtsd felém csókolni jobbod, hagyd ölelnem
 testedet!

ION.

520 Óh uram, józan vagy-e vagy isten megbontá eszed?

XUTHOS.

Megbomlottam, mert ölelni vágyom föllett
 kincsemet?

ION.

El, ne érints, mert letéped főmről a szent koszorút!

XUTHOS.

Hadd öllek, nem tépem le, föltaalált kincsem nekem!
 (Átöleli.)

ION.

Félre tőlem, mert különben nyilvánvesszöm szivedbe
száll.

XUTHOS.

525 Mért futsz tőlem? Bennem ismerd meg leghűbb
barátodat.

ION (iját emelve).

Esztelen vad idegent hívemnek én nem tarthatok.¹

XUTHOS.

Ölj s égess, ha megteszed, atyádnak lészel gyilkosa.

ION

Én — atyámnak? S az te volnál? Nem nevetséges
beszéd?

XUTHOS.

Nem biz', a beszéd folyása nyilvánóságossá teszi.

ION.

530 Mit beszélsz hát?

XUTHOS.

Én atyád vagyok s te nékem a fiam.

ION.

És ki mondja?

XUTHOS.

Loxias, a ki enyémül fölnevelt.

ION.

Tenmagadnak vagy tanúja!

XUTHOS.

Istenige oktatott.

¹ Az 525—6. verseket Wecklein kellő ok nélkül az 520. vers után tette. Igaz, hogy így logikusabban következik az 524. után az 527., de lazábbá válik a kapcsolat az 520. után.

ION.

Rejtélyes szavát nem értéd.

XUTHOS.

Azt hiszed, süket vagyok?

ION.

S hogy' hangzott az istenige?

XUTHOS.

A kivel találkozom . . .

ION.

535 És mikor találkozol?

XUTHOS.

Ha isten házát elhagyom.

ION.

Azt milyen sors fogja érni?

XUTHOS.

Benne föllelem fiam.

ION.

Mástól kaptad vagy te nemzéd?

XUTHOS.

Mástól, ám édes fiam.¹

ION.

És velem találkoztál először?

XUTHOS.

Úgy van, gyermekem.

ION.

És hogy érhet ily szerencse?

¹ Xuthos úgy gondolja, hogy saját fiát, kiről nem volt tudomása, most Phoebos ajándékozta neki vissza.

XUTHOS.

Rejtély mindkettőnk előtt.

ION.

540 Nos tehát mondd, mily anyától származám?

XUTHOS.

Azt nem tudom.

ION.

Phoebos sem mondá?

XUTHOS.

Örülve válaszában, nem kérdezém.

ION.

Hát a földből keltem-é ki?!

XUTHOS.

Gyermekeket nem szül a föld.¹

ION.

Hogy lehetnék a tied hát?

XUTHOS.

Nem tudom, Phoebos szava!

ION.

Kezdjük máson a beszédet.

XUTHOS.

Jobb is lesz úgy, gyermekem.

ION.

545 Mondd, öleltél más leányt is?

XUTHOS.

Balga ifjukurba' még.

¹ Skeptikus czélzás Erichthoniosra. (L. a 24. vers jegyzeté.)

ION.

Nem valál még házas ember?

XUTHOS.

Nem, mint házas hű valék.

ION.

Igy tehát még akkor nemzél?

XUTHOS.

Az idővel egybevág.

ION.

És e helyre hogy' kerültem?

XUTHOS.

Nem tudom megfejtani.

ION.

Ily nagy messzeségen által?

XUTHOS.

Ez zavar meg engem is.

ION.

550 Jártál Delphi szirtjein már?

XUTHOS.

Bakchos fáklyás ünnepén.

ION.

És kinek vendége voltál?

XUTHOS.

A ki Delphi lányival . . .

ION.

Bakchosnak rajába vitt, ugy-é?

XUTHOS.

Bakchos maenásihoz.

ION.

Józanúl vagy ittasan már?

XUTHOS.

Bakchos nedvétől vigan.

ION.

Így esett fogantatásom!¹

XUTHOS.

Hely s idő megegyezik.

ION.

555 S a templomba hogy jutottam?

XUTHOS.

A leány nyilván kitett.

ION.

Nem rabszolgaúl születtem!

XUTHOS.

Ím, fogadd atyád, fiam!

ION.

Istenben nem bízni vétek!

XUTHOS.

Helyesen gondolkodol.

ION.

S mit kívánhatnék külömbet?...

XUTHOS.

Úgy látod, mint látni kell.

¹ Ion megkönnyebbülve mondja ezt, mert attól kellett tartania, hogy anyja rabszolga volt; ha azonban delphii leány adta életét, az nem lehetett rabszolga, mert Bakchos ünnepén csak szabad polgárnők vehettek részt.

ION.

Mint eredni Zeus fiától?

XUTHOS.

Úgy van, attól származál.

ION (ölelésre tárva karjait).

560 Hát ölelhetem, ki nemzett?

XUTHOS.

Istenedben ha bizol.

ION.

Üdvöz légy, atyám!

XUTHOS.

Örömmel hallom ezt a szép nevet.

ION.

A ma földerült nap engem . . .

XUTHOS.

S engem óh mint boldogít!

ION (ölelkezés után).

Óh anyám, meglátom egyszer a te drága arcod is?
 Bárki vagy, most sokkal inkább vágylak látni,
 mint előbb.

565 Ah de hátha sirba szálltál és többé nem láthatunk!

KARVEZETŐ.

Királyi házunk üdve mindkettőtöké;
 De azt szeretném, jutna asszonyunknak is
 S Erechtheus házának gyermekekben üdv.

XUTHOS.

Fiam, az isten jól intézte, hogy reád
 570 Találtam, egyesített tégedet velem
 S váratlanul a legdrágábbat fölleled.
 De mit méltán óhajtál, vágyam nékem is:

- Anyádat vajha föl találnád, gyermekem,
 És én a nőt, kinek méhéből származál.
- 575 Föl is találjuk, bizzuk az időre csak!
 De hagyd el isten földjét, hol vándor valál,
 S atyáddal egyetértve jöjj Athénbe most,
 Királyi pálcza vár ott rád atyád után
 És kincsözön: a két baj közzül egy se nyom,
- 580 Szegénynek s nemtelennek senkisémet nevez,
 Mivel nemes vagy s kincsekben bővelkedel.
 Miért hallgatsz? A földre mért sütöd szemed?
 Miért hogy vidámságod búra változott,
 Atyádat új gondokkal mért rémitgeted?

ION.

- 585 Nem egy alakban lát sok dolgot a szemünk,
 Ha távolabb állunk hozzájuk vagy közel.
 Áldom szerencsém, a mely feltaláltatá
 Velem atyámat; ám halld aggodalmimat.
 Athénnek büszke népe, mondják, bennszülött¹
- 590 S híres honába nem kívülről költözött;
 Ha bétolakszom, két szennyfolt tapad reám:
 Fattyú vagyok s bevándoroltnak gyermeke.
 E szégyenfolttal, mert hatalmas nem vagyok,
 A semmiből lett semmi léssen a nevem.
- 595 Ha feltörekszem fogni a kormányrudat
 S valami lenni: lenni a tehetetlenek
 Gyűlölni fognak, mert irigylük az erőst.
 A jók pedig s a bölcseségre képesek,

¹ Ezt jelzi a mythos is, mely szerint Athén őskirálya, Erichthonios, a föld méhéből származott. Az itt következőknek actualis politikai színezetük van. Az athéniak Periklesnek az idegen Aspasiával nemzett fiát sem akarták teljesjogú athéni polgárnak elismerni.

- Mert nyugton ülnek s nem törtetnek fölfelé,
 600 Gúnyolni fognak, dórén mért nem nyughatom
 E sok veszélylyel teljes város színterén.
 A kiknek a városban döntő a szavuk,
 Ha feljebb hágok, választáskor ellenem
 Pártot szerveznek. Így szokták ezt, jó atyám!
- 605 A városok vezéri ellenségei
 Azoknak, a kik rangban versenytársaik.
 S ha mint jött-ment, idegen házba bémegeyek,
 Gyermektelen nőhöz, ki mindedig *veled*
 Viselte sorsát és reménye-vesztve most
- 610 Annál keservesebben hordja *egymaga*:
 Hogyan kerüljem el méltó gyűlöletét,
 Ha oldaladnál lát majd engem állani
 Es boldogságod bántja a gyermektelent?
 Vagy elfordulva tőlem ő hozzá hajolsz,
- 615 Vagy mert szeretsz, házad nyugalját feldulod?
 [Hány gyilkoló szert, hány mérget, halálhozót
 Találtak már ki a nők férjük vesztire!]
 S én szánom nődet, óh atyám: gyermektelen'
 Fog majd elaggni: nem méltó dicső atyák
- 620 Lányához a gyermektelenség bánata.
 A helytelen' dicsért királyi trón pedig
 Bár szemre vonzó, otthonunkban annyival
 Gyötrelmesebb; mert vajjon az boldog lehet,
 Remegve a ki abban agg, nem sujt-e rá
- 625 Az orv erő? Inkább ohajtok egyszerű
 Polgári sorban élni, mint király gyanánt,
 Ki boldogul, ha a gazokkal fog kezét,
 S mert félti éltét, gyűlöli a jobbakat.
 Azt mondhatod, hogy a kincs mindezzel fölér
- 630 És dúsnak lenni jó; de gáncsot hallani
 S gonddal vesződni kincsek közt sem vágyom én

- Közepes sorsban bútlan' éljem életem.
 Halld most, atyám, hogy itt mily jókat élvezék:
 Először ember fő javát, szabad időt,
 635 Nem sok tolongást; helyemből ki nem zavart
 Itt semmi hitvány. Mert az el nem tűrhető,
 A hitványabbnak átengedni a helyünk'.
 Imádság közt vagy emberekkel váltva szót,
 Örvendezőkhöz, nem sírókhoz volt közöm.
 640 Egyik zarándok elment, jött helyette más,
 S az új vendégnek mindig új s kedves valék.
 S a mit dicsér, habár nem kedvel, a világ,
 Isten iránt igaznak lenni egyaránt
 Készített a törvény s hajlam. Hogyha ezt
 645 Megfontolom, jobb nékem itt, mint ott, atyám.
 Hadd éljek itt magamnak: nem nagyobb öröm
 Örülni soknak, mint kevéssel érni be.

KARVEZETŐ.

Szépen beszéltél, hogyha üdvöt ad szavad
 Azoknak, a kik a szívemnek kedvesek.

XUTHOS.

- 650 Tanulj boldognak lenni és ekkép ne szólj!
 Im' a hol fölतालतालक, veled közös
 Asztalhoz ülve öntök áldomásítalt,
 Megülve későn születésed ünnepét.
 És egyelőre csak házam vendégeként
 655 Veszél részt benne s Attikába is csupán
 Mint látni vágyót viszlek, nem mint fiamat.
 Mert nem szeretném nőmet megbúsítani
 Boldogsággommal, a szegény gyermektelent.
 Lesz alkalom majd és nőmet rábirhatom,
 600 Engedje meg, hogy rád hagyhassam trónomat.
 És Iónnak hívlak a jó sors emlékeül,

Hogy a midőn az isten házát elhagyám,
 Elsőnek jöttél szembe.¹ Rajta, gyűjtsd tehát
 Barátid össze víg ünnepre s mondj nekik
 665 Istenhozzád-ot, mert hisz' Delphit elhagyod.

(A karhoz.)

Nektek, leányok, hallgatást parancsolok;
 Hahogy nőmnek fecsegték, béretek halál.

ION.

Megyek tehát, de üdvömnem még hijja van;
 Mert hogyha azt, ki szült, föl nem lelem, atyám,
 670 Mít ér az élet? És ha kívánnom szabad:
 Óh bár athéni polgárnő voln' a szülöm,
 Anyai részről is legyen szólásjogom.²
 Ha telivér városba idegen kerül,
 Bár névleg polgár, mégis szolgál-zár alatt
 675 Van néma ajka s bátor szóra nem nyílik.

(Xuthossal el.)

KAR.³

Strophe.

Látom a könnyeket, hallom a bús panasz
 És siralom szavát hangzani szüntelen,

¹ Az eredetiben a *jöttél*-nek megfelelő szó (ἵστυ) ad okot *Ion* névre (Ἴων = jövő). A fordító kénytelen volt a *jó* szóval operálni. Euripidesnél elég gyakoriak az ilyen kalandos névmagyarázatok (v. ö. Iphigenia a taur. 32., Bakchansnök 507. stb.).

² A nyilvános gyűlésekben csak teljesjogú athéniinek volt kétségtelen szólásjoga, szabadszólása (παρρησία: lefordíthatatlan fogalom!).

³ Az érzelmes panasz jellemzően lüktető mértéke a nekünk szokatlan *dochmius* ~ ~ ~ ~ vagy ~ ~ ~ ~. Én inkább ez utóbbi alakját alkalmaztam, mely a mi zenei érzékünknek megfelelőbb. A sorok többnyire vagy egy vagy két *dochmius*-ból állanak.

Hogyha nagyasszonyunk látja fiával a
Boldog apát örülni:

680 Csak ő gyermektelen, csak ő az elhagyott!

Leto jós fia, mily jósige hagyta el
Óh a te ajkadat?

E fiú, templomod fölnevelt gyermeke
Honnan eredt, milyen anyától való?

685 Jósige el nem ámit:

Hátha a czélja csalárdság?

Rettegek, óh e sors

Micsoda véget ér?

690 Mert igazán különös isteni jóslat ez

És különöst jelent.

Hogy csalfa sorsu e fiú,

Ki idegen vérből eredt,

Abban ki kételkedhetik?

Antistrophe.

695 És a fülébe, vajh, sugjam-e, kedvesim,

Férje felől az én úrasszonyomnak ezt,

A kibe mindenét lelte szegény s vele

Egy vala búban, örömben?

Most boldog az, s ő bánatában tönkre megy:

700 Aggkora már közelg s gyermeke nincs, a ki

Tiszteli ősz fejét.

Ah nyomorult, a ki dús háznak a kincseihez

Jutva örömben és búba' nem osztozik.

Veszszén, óh veszszén, a ki

705 Rászedi asszonyom ekkép!

Meg se is áldja őt

Istene, bár lepényt

Áldoz a láng fölött! Tudja meg asszonyom,

710 Mennyire hű vagyok . . .

— — — — —¹
 Az új fiú s az új atya
 Ezóta már együtt mulat.

EPOSZ.

Isteni Parnasos, szirteid ormival
 715 A mely az égbe, a fellegekig meredsz,
 Bacchos a hol lobogó fáklyákat rázva kezében
 Éjjeli tánczát járja a bakchansok seregével:²
 Ah sohse lépje át városom' e fiú,
 720 Hamarább veszszén el fiatal élete!
 Sinyli a város is, ha idegen elem
 Tolakodik belé.
 Mert büszke, hogy ős fejedelme
 Erechtheus király.

(Kreusa egy aggastyánnal, az Erechtheus-ház régi nevelőjével,
 visszatér Apollon templomához. Az aggastyán botra támasz-
 kodva ügygyel-bajjal vánszorog.)

KREUSA.

725 Öreg, a ki neveltet volt Erechtheust,
 Atyámat, a míg látta a napfényt szeme,
 Csak rajta, hágj fel istennek jósszékihez,
 Hogy vélem örvendj, hogyha Loxias velem
 Közölte gyermekáldást ígérő szavát.
 730 Együtt örülni kedvesinkkel jól esik;
 És hogyha baj sujt — a mi most távol legyen! —
 Hivünk szemébe nézni akkor is vigasz.
 Miként te tiszteléd atyám, atyám gyanánt
 Tisztellek én is, bárha most úrnőd vagyok.

¹ Hiányzik egy iambikus dipodia.

² A kétormú Parnasos erdős hegyén minden harmadik
 évben fáklyás Bakchos-ünnepet ültek.

AGGASTYÁN.

735 Lányom, dicső atyákhoz méltó érzület
Lakik szivedben; földből sarjadott nemes
Ős törzsöködre szégyent nem hozol soha.
Segits, segíts fel, isten házához vezess!
Meredek az út: támogasd agg lábamat,
740 És ősz koromnak légy irgalmas orvosa!

KREUSA.

Kövess, vigyázva nyomról-nyomra lépegess.

AGGASTYÁN.

Így ni!
Lassú a lábam, annál fürgébb szellemem.

KREUSA.

Az út tekergős: támaszkodj' botodra jól.

AGGASTYÁN.

Bizony ez is vak, oly gyöngén lát a szemem.

KREUSA.

745 Valóban úgy van! Csak fáradtan ki ne dőlj!

AGGASTYÁN.

Nem kész-akarva, ám erő is kellene.
(Végre feljutnak a templom csarnoka elé.)

KREUSA (a karhoz).

Óh asszonyok, szövés-fonásnál társaim,
Mondjátok csak, férjem mily jóslatot kapott
A kérdésben, mely ide-jöttünk célja volt?
750 Beszéljetelek, s ha jó hirt tudtok mondani,
Úrnőtök nem lesz hálátlan jószágtokért.

KARVEZETŐ.

Óh istenem!

KREUSA.

Ez a kiáltás nem jó hirnek kezdete.

KARVEZETŐ.

Óh jaj, szegény!

AGGASTYÁN.

Hogyan? Urunknak jósigéje bajt jelent?

KARVEZETŐ.

Nos hát mit tégyünk, a hol a bérünk halál?¹

KREUSA.

Mért e panasz? Miért remegtek, asszonyok?

KARVEZETŐ.

Megmondjuk vagy ne mondjuk? Avvagy mit
tegyünk?

KREUSA.

Beszélj, te tudsz egy engemet sujtó csapást.

KARVEZETŐ.

760 Hát tudd meg s engem érjen kétszeres halál:
Úrnőm, karod nem ringat gyermeket soha,
Se kebeledre nem szorithatsz magzatot.

KREUSA.

Óh bár meghalnék!

AGGASTYÁN.

Lányom!

KREUSA.

Én, boldogtalan!

Rettenetes csapás! Élni sem érdemes

¹ V. ö. 667. v.

Akkor, óh kedvesim.¹

765 Végem van így!

AGGASTYÁN.

Gyermekem!

KREUSA (kétségbeesve).

Jaj, jaj nekem!

Óh ez a fájdalom keblemen átnylall,

Tépi a szívemet!

AGGASTYÁN.

Óh még ne sírj . . .

KREUSA.

Kell-e nagyobb siralom?

AGGASTYÁN.

770 Míg meg nem halljuk . . .

KREUSA.

Mily hir az, a mi jöhet?

AGGASTYÁN.

Vajjon a férjed épen ily helyzetbe' van

És véled szenved, vagy csak téged sujt a baj?

KARVEZETÓ.

Ő néki, bátya, Apollon fiút adott

775 S üdvét magában, neje nélkül, éldeli.

KREUSA.

Ezzel, a mit beszélsz, csordultig betelt

Kinom serlege.

AGGASTYÁN.

S kiról beszéltél, a fiúnak ezután

Kell még anyától megszületni avvagy él?

¹ Dochmiusok, valamint Kreusa további kesergéseiben is

KARVEZETŐ.

780 Egy immár meglett, fölserdült ifjút adott
Ő néki Phoebos; hiszen ott valék magam.

KREUSA.

Óh hallatlan ez! Hallani, mondani
Nem lehet, asszonyok!

AGGASTYÁN.

785 Hallatlan! És mint teljesült a jósigé,
Mondd el világosabban, s hol van a fiú?

KARVEZETŐ.

Uradnak azt, a kit a templomból jövet
Lát szembe jönni, adta isten mint fiat.

KREUSA.

Óh jaj, jaj nekem! Hát gyermektelen,
790 Jaj, gyermektelen' éljek-e árvaként
Pusztá lakomban én?

AGGASTYÁN.

Kit érte Phoebos? E szegény nő férjével
Ki jött itt szembe? És hogyan, hol látta őt?

KARVEZETŐ.

Óh drága úrnőm, emlékszel az ifjura,
795 Ki a templomot seperte? Az az ő fia.

KREUSA.

Óh bárcsak a hig levegőbe repülnék,
Hellas földjéről a csillagos égig:
Olyan szörnyü szenvedés ez, kedvesim!

AGGASTYÁN.

800 És mily néven nevezte vajjon atyja őt?
Hallád-e, avvagy nem nevezte még sehogy?

KARVEZETŐ.

Iónnak, mivel jó sorsa szembe hozta őt.¹
 Hogy mily anyától származott, azt nem tudom.
 De Kreusa férje, hogy mindent megérts, öreg,
 810 A szent sátorba indult titkon, hogy fia
 Születését áldozattal ünnepelje meg
 S az új fiúval együtt üli most a tort.

AGGASTYÁN.

Így hát minket — mert búd enyém is, — asszonyom,
 Férjed elárult: tervszerűen csúfot üz
 810 Belőlünk s a királyi házból eltaszit.
 Nem, mintha gyülném a férjed, szólok így,
 De mert nálánál jobb' szeretlek tégedet.
 Mint idegen jött városunkba és kezed
 Elnyerve házat és örökséget kapott,
 815 S egy más asszonynyal nemze titkon gyermeket,
 Titkon, bizony, hisz oly világos mint a nap:
 Hogy látta meddőséged, nem tetszett neki
 Osztozni balsorsodban s részét hordani,
 Egy szolgálóval kezdett titkosan viszonyt,
 820 Fiat nemzett és elvitette Delphibe,
 Hogy fölneveljék: istennek szentelve itt
 Isten házában nőtt fel ismeretlenül.
 Hogy ifjává serdültét férjed megtudá,
 Gyermektelenséged dolgában ide csalt.
 825 Így hát az isten nem hazug, férjed hazug,
 Ki rég' fiat nevelve ily gaz cselt koholt:
 Ha rajta veszt, istenre tolja majd bünét,
 Ha nem, idő folytából alkalmat merít,
 A föld uralmát hogy fiának adja át.

¹ V. ö. a 663. vers jegyzetét.

830 S hogy eltalálta számára az új nevet!
 Iónnak nevezte, szembe hogy jó sors hozá!¹

KARVEZETŐ.

Jaj, mint utáltam mindig e rút fajzatot,
 Kik gazságot koholnak és művészi díszet
 Vonnak reája! Én inkább barátkozom
 835 Együgyű jóval, mint oly bölcsessel, a ki rossz.

AGGASTYÁN.

S minden bajod közt legborzasztóbb az leszen,
 Hogy egy anyátlan, számfeletti semmit, egy
 Cseléd fiát házadba úrnak viszi be.
 Nem volna nagy baj, ha nemes nő gyermekét
 840 Vinné lakodba, ha te, mint gyermektelen,
 Megengeded; s ha zokon esnék még ez is,
 Inkább Aeolos házából vett volna nőt.²
 Nagy női tette kell hát elszánnod magad,
 Vagy kardot kell ragadni, vagy cseltszöni, vagy
 845 Méregpohárral elpusztítani férjedet
 S fiát, míg tőlük nem száll pusztulás reád.
 Ezt elmulasztva éltedet kockáztatod.
 Ha két ellenség egy tető alatt lakik,
 Egyik vagy másik okvetetlen' tönkre jut.
 850 Készséggel nyujtok én segédkezet neked:
 Sátrukba csúsztatva, a hol űlik ünnepük,
 Fiát leszúrom, ezt adom mint hálabért
 Tartásomért úrnőmnek, élek vagy halok.

¹ Azaz úgy tünteti fel ezzel a dolgot, mintha a véletlen hozta volna őt eléje, holott előre tudta, hogy itt találja fiát.

² Xuthos t. i. Aeolos fia volt. Tehát: inkább 'ne jött volna Athénbe, hanem maradt volna otthon és saját családjabeli nőt vett volna feleségül.

A rabszolgán csak egy szégyen tapad: neve; +
 855 Különben a rabszolga, ha nemesszívű,
 Szabad embernél nem hitványabb semmivel.

KARVEZETŐ.

Úrnóm, e balsorsodban én is osztozom
 S vagy meghalok vagy élve dicsért lesz nevem.

KREUSA

(magába merülve Apollon szobra előtt).

Én lelkem, hát hallgathatok-é?
 860 Szégyentelenül kibeszélhetem-é
 Titkát e bünös szerelemnek?
 Van-e még akadály, mely visszariaszt?
 Az erény harczát mit harczolom én,
 Ha ilyen ravaszúl cserben hagy a férj?
 865 Oda lesz házam, oda gyermekem is,
 Eltűnt a remény, révpartja felé
 Mit hasztalanul igazita kezem,
 Titkolva a nászt,
 Titkolva a szülés kinjait is.
 870 Csillagsugaras trónjára Zeusnak,
 Amaz isteni nőre a sziklatetőn,¹
 A mély örvényü tritóni habok
 Szent partjaira:²
 Nem titkolom immár szégyenemet;
 875 Terhét ha leráztam, enyhül a szív,
 Könny árja fürösztí a két szememet,
 Sajog a kebelem, bús áldozata
 Ravasz emberi, isteni tervnek;³

¹ Pallas Athene.

² Pallas Triton tava mellett Libyában született.

³ Xuthost és Apollont vádolja.

Mind hitlenek ők:

880 Elcsábitottak, eladtak.

Téged, ki a héthuru lant gyönyörű
Hangját kicsalod, ki a múzsai dal
Lágy hangzatit öntöd

A mezőnek nyers szarujába:

885 Téged vádol be, óh Leto fia,
Szavam e ragyogó nap fénye előtt.
Aranyos fürtöktől fényle fejed
S elibém jöttél, hogy a sáfrány
Arany virágit tépdesém

890 Fölékesíteni keblemet;
És megragadád patyolat kezemet,
Barlang hűvösére vontál,
— Hiába kiáltám: Óh anyám! —
Szemérmetlenül

895 Vitted a gyöngye leányt,
Hogy vágyadat betölthesd.
S neked én, szegény, fiat szülék
S rettegve anyám haragját
Kitevém a te fekhelyedre,

900 A hol, óh gonosz, engem e rút szerelem
Kötélékeivel leigáztál.
Óh jaj nekem, és most eltűnt!
Tán orvmadarak ragadák el az én
Szegény fiamat, fiadat;

905 S te a lant szava mellett
Hymnusokat zengsz.

Leto fia, hallod-e szómat,
Ki a föld kellő közepén
Aranyos székedben ülve

910 Zenged a jóslatidat,

Ha füledbe kiáltom :

„Te gonosz szeretkező,
Te az én uramat, ki neked
Jót még sohse tett,

- 915 Gyermekekkel boldogítottad ;
De az én fiam és a tiéd oda van,
Abból madarak csaptak lakomát
Anyai pólyái közül kiragadva.
Szégyenli magát Delos s a borostyán,
920 Szégyenli miattad a zsenge pálma,
Hol Zeus isteni magzataként
Leto a világra hozott volt.¹

KARVEZETŐ.

Óh jaj, a bajnak mily tárháza tárul itt
Elénk? Könnyet kinek szeméből nem fakaszt?

AGGASTYÁN.

- 925 Szemlélve arczod, óh leányom, szánalom
Tölti be szívem s magamon kívül vagyok.
Alighogy a vész egyik árja elvonult,
Kormányom ellen más támad szavad nyomán,
Jelen bajodnak útját a mint elhagyod
930 S más szenvedések újabb ösvenyére térsz.
Szavad' hogy értsem? Loxiast mit vádolod?
Mily gyermeket szültél te s hol tevéd ki őt
Vadak prédájaúl? Ezt ismételd nekem.

KREUSA.

Szégyenkezem bár, elbeszélem, óh öreg!

AGGASTYÁN.

- 935 Barátim balsorsában híven osztozom.

¹ A Hera haragja elől bujdosó Leto a mindaddig úszó Delos szigetén egy karcsu pálmába fogódzva szülte Apollont és Artemist.

KREUSA.

Nos, halld tehát: tudod Kekropsnak szirtfokát?
[Makrae neve, barlanggá bővül északon.]

AGGASTYÁN.

Tudom, hol Pán oltára és szenthelye van.

KREUSA.

Ott küzdtem egyszer végig szörnyü harcomat.

AGGASTYÁN.

940 Szavad szememből könnyet sajtol. És minőt?

KREUSA.

Ott Phoebos engem gyászos frigykötésre birt.

AGGASTYÁN.

Óh lányom, a mit sejtelmem sugallt, való?

KREUSA.

Azt nem tudom; ha eltalálsz, ráhagyom.

AGGASTYÁN.

Mikor titkos betegség kinja úgy gyötört?

KREUSA.

945 Az volt a baj, melyről most vallomást teszek.

AGGASTYÁN.

S hogy titkolád el Phoebossal kötött frigyed?

KREUSA.

Anyává lettem; meg ne rémülj, jó öreg!

AGGASTYÁN.

S ki gyámolitott? Vagy magadban küszködél?

KREUSA.

Magamban, a barlangban, hol fogantatott.

AGGASTYÁN.

950 És hol a gyermek? Magtalan nem vagy tehát!

KREUSA.

Meghalt, öreg, kitettem a vadaknak ott.

AGGASTYÁN.

Meghalt? Apollon, a gonosz nem óvta meg?

KREUSA (keserű gúnynyal).

Nem óvta meg! Hades neveli gyermekét!

AGGASTYÁN.

S ki tette volt ki? Csak talán nem ten-magad?

KREUSA.

955 Magam, lepelbe göngyölgetve, éjtszaka.

AGGASTYÁN.

Nem tudta senki, hogy kitetted magzatod?

KREUSA.

Csak balszerencsém s a titokzatos magány.

AGGASTYÁN.

S volt lelked a barlangba' hagyni gyermeked?

KREUSA.

Óh sok keserves jajt zokogtak ajkaim.

AGGASTYÁN.

Jaj!

960 Bűnös merénylet! Ám az isten bűnösebb.

KREUSA.

Óh láttad vón, mint tárta kis kezét felém!

AGGASTYÁN.

Áhitva emlőd avvagy ringató karod?

KREUSA.

A honnan eltaszítám, oly méltatlanul!

AGGASTYÁN.

S hogyan jutott eszedbe, hogy fiad kitedd?

KREUSA.

965 Azt hittem, isten majd megmenti gyermekét.

AGGASTYÁN.

Jaj, házad üdvét mint elsöpri a vihar!

KREUSA.

Arczod miért rejtéd el, mért sírsz, jó öreg?

AGGASTYÁN.

Téged s atyádat ily balsorsba' látni fáj.

KREUSA.

Ilyen az emberélet! Minden változó.

AGGASTYÁN.

970 De szárítsuk fel könnyeinket, gyermekem!

KREUSA.

És mit tegyek, mondd! A balsors tanácstalan.

AGGASTYÁN.

Először isten bántalmát torold te meg.

KREUSA.

Hogy győzzek én, halandó, a hatalmason?

AGGASTYÁN.

Lánggal borítsd el Loxias jós templomát.

KREUSA.

975 Félek: a szenvedésben részem volt elég.

AGGASTYÁN.

Merd, a mit megtehetsz hát: öld meg férjedet.

KREUSA.

Régi szerelme szép emléke visszatart.

AGGASTYÁN.

Úgy hát az ifjút, ellened ki támadott!

KREUSA.

Hogyan? Lehetne csak, megtenném szívesen.

AGGASTYÁN.

980 Jó kardokkal szereld fel hű szolgálóidat.

KREUSA.

Jó, indulok! De hol történjék a dolog?

AGGASTYÁN.

A szent sátorban, hol barátival vigad.

KREUSA.

Oly nyíltan ölni! Gyöngé árn a szolganép.

AGGASTYÁN.

Ezt nem helyesled: főzz ki hát tervet magad!

KREUSA.

985 Találtam egyet: csalfa és gyorsan ható.

AGGASTYÁN.

Mindkét irányban kész vagyok segíteni.

KREUSA.

Halld hát: tudod a gigások küzdelmeit?

AGGASTYÁN.

Kik istenekkel küzdtek Phlegra síkjain? ¹

KREUSA.

A rémes szörnyet, Gorgót ott szülé a Föld.

¹ Phlegra városa Makedonia egyik félszigetén, Pallenén volt.

AGGASTYÁN.

990 Az ég ellen hogy megsegítse magzatit?

KREUSA.

Igen, de Pallas, Zeus leánya, megöle.

AGGASTYÁN.

994 Ez-é a monda, melyről rég' mesél a hír?

KREUSA.

Úgy van s Athena keblén hordja most fejét.

AGGASTYÁN.

S aegisnek hívják, Pallas harczyi öltönye?

KREUSA.

997 Az istenek harczában kapta e nevet.

AGGASTYÁN.

992 S mily rém-alakban tűnt fel a vad szörnyeteg?

KREUSA.

993 Kígyó-gyűrűkkel volt övezve kebele.

AGGASTYÁN.

998 S ellenségedben, lányom, ez mi kárt tehet?

KREUSA.

Isméred-é, óh hogyné, Erichthoniost?

AGGASTYÁN.

1000 A föld szülöttét, első ősapátokat?

KREUSA.

Pallastól ez, mint újszülött gyermek, kapott...

AGGASTYÁN.

Mit? Mondd ki gyorsan, és ne késlekedj soká.

KREUSA.

Két cseppnyi vért, mely Gorgo testiből fakadt.

AGGASTYÁN.

Emberre e két cseppnek mily hatása van?

KREUSA.

1005 Egyik halált hoz, a másik kórt orvosol.

AGGASTYÁN.

S miben kötötte a fiú testére ezt?

KREUSA.

Arany hüvelyben. Ezt atyámra hagyta ő.

AGGASTYÁN.

S midőn az elhunyt, rád szállt örökség gyanánt?

KREUSA.

Úgy van, s itt hordja, ime, csuklóján karom.

AGGASTYÁN.

1010 S a két sajátság hogy s mikép érvényesül?

KREUSA.

A csepp, a mely az átvágott érből eredt...

AGGASTYÁN.

Hogy használandó s a hatása miben áll?

KREUSA.

A kórt elüzi és táplálja életünk.

AGGASTYÁN.

S hogy hat a másik, melyről szóltál, gyermekem?

KREUSA.

1015 Halált hoz, a kigyónak méregcseppje az.

AGGASTYÁN.

És együvé vegyítve hordod vagy külön?

KREUSA.

Külön; hisz' a jó a gonoszszal nem vegyül.

AGGASTYÁN.

Édes leányom, mindened van, a mi kell.

KREUSA.

Ettől az ifju elvész; s te ööld meg őt.

AGGASTYÁN.

1020 Hol és miképen? Csak parancsolj, én merek.

KREUSA.

Athénben, a mint tűzhelyemhez érkezik . . .

AGGASTYÁN.

Ez nem helyes! Gáncsod viszonzom, megbocsáss!

KREUSA.

Miért? De sejtem már, eszedbe mi jutott.

AGGASTYÁN.

Gyilkosnak tartanának, bárha nem vagy az.

KREUSA.

1025 Helyes! Fiához — mondják — zord a mostoha.

AGGASTYÁN.

Itt öld meg őtet, akkor eltagadhatod.

KREUSA.

A bosszú kését így előbb is élvezem.

AGGASTYÁN.

S eléje vágysz a férjed cselfogásinak.

KREUSA.

Halld, mit kell tenned! Vedd kezemből e hüvelyt,

1030 Pallas Athene régi, arany ékszerét,

És menj, a hol most férjem titkon áldozik;

A lakoma ha véget ér és áldomást

Akarnak inni, vedd ki köpenyed alól

E mérget és az ifjú serlegébe vedd,

- 1035 De egyedül csak néki — másnak senkinek —
 Ki az én házamban úrrá tolná fel magát.
 Ha ezt lenyelte, akkor el nem jut soha
 A szép Athénbe: a halál itt tartja majd!

AGGASTYÁN.

- Menj vendéglátó gazdátok házába most;
 1040 Én híven teljesítem meghagyásodat.
 (Kreusa el.)

No rajta, vén láb, ifju légy a tett terén,
 Az évek száma máskor ha nem engedi.
 Úrasszonyodnak ádáz ellenére törj,
 Segíts megölni, házából kiirtani!

- 1045 Mert boldogokhoz illik a jámborkodás;
 De a ki ellenségét megtorolni vágy,
 Annak nincs törvény, a mely útját állaná. (El.)

KAR.

Strophe.

- Ösvenyek asszonya, Démétér leánya,
 Éjjeli, nappali utak öre!¹
 1050 Óh juttasd oda a halálhozó poharat,
 Vércseppjét a levágott Gorgo-főnek,
 Földszülötte szörnyetegnek,
 1055 A hova szánta az én kegyes úrnóm, arra,
 Ki a hős Erechtheidák
 Trónjára kinyujtja kezét;
 Városomon soha más ház
 Fia úr ne légyen.
 1060 A dicső Erechtheidákon kívül!

¹ Persephone, kit Hekatével is azonosítottak. Hekate mindenféle varázslat, orv szándék patronája.

Antistrophe.

- Ámde ha nem sikerül az ölésnek terve,
 Hogyha merénylete nem jól üt ki
 S meghiusúl a remény: tört döf keblébe bizony
 1065 Vagy kötelet hurkol keze a nyakára,
 Szenvedést olt szenvedéssel,
 S másik alakja fogadja őt a létnek.¹
 Sohse nézhetné szeme el,
 1070 Házába' miképen uralg
 Más, idegennek a sarja,
 A míg él a földön
 Nemes ősapáknak e büszke lánya.

2. Strophe.

- Szégyenleném magam isten előtt,
 1075 Ki a dalnak örül, ha a fáklya fényét
 A forrás tánczos partjain
 Látná az is szent éjtszakán,²
 Ha Zeusnak a csillagi — tánczra
 Perdülnek az égi bolton ;
 1080 Járja a tánczot a Hold is,
 S Nereus ötven lánya
 Vigan a tenger ölében
 És a folyamoknak örök
 Hullámiban ünnepelik
 1085 Az aranykoszorús leányt
 S szent anyját vele együtt.³

¹ A halál.

² A kar szégyelné, ha a Déméter és Bakchos tiszteletére fílt titokzatos eleusisi ünnepen a jött-ment Ion is részt venne. A Bakchos-ünnepet ülő úgy képzei, mintha a csillagok is tánczot járnának.

³ Persephonét és anyját, Démétért.

Ott vágyik a trónra jutni,
 Aratni a más vetését
 Phoebos jött-ment cselédje.¹

2. *Antistrophe.*

- 1090 Látjátok-é, ti, múzsafiak,
 Kik a dalban olyan sokat énekeltek
 A nőknek hitszegésiről,
 Tiltott szeretkezésiről:
 Hogy a férfit csalfa neménél
- 1095 Hübb, istenesebb a nőké.
 Hát palinódia zengjen
 S a férfi hitszegését
 Tárja elé a világnak!
 Im' Zeus unokája² milyen
- 1100 Hálátlan a nője iránt!
 Közös üdvre a házba' nem
 Vágyik hitvesi szívvel,
 Nem, más szerelembe' lelve
 Az élete boldogságát,
- 1105 Fattyu-fiúra tett szert.
 (Kreusa egyik szolgája lelkendezve föllép.)

SZOLGA.

Erechtheus lányát hol találom, asszonyok,
 Dicső királynénk'? A városban mindenütt
 Jártam, kutattam s nem találtam őt sehol.

KARVEZETŐ.

- Mi újság, szolgatársam? Mi siettet
 1110 Úgy léptidet? Minő új hírrel érkezel?

¹ Ion.

² Xuthos.

SZOLGA.

Nyomunkba' vannak, és e föld fő emberi,
Hogy őt megöljék, megkövezzék, üldözik.

KARVEZETŐ.

Óh jaj, mit mondasz? Fölfedezték volna hát,
Az ifju ellen orvul hogy vést tervezénk?

SZOLGA.

1115 Úgy van s nem a legvégsők közt lakolsz ezért.

KARVEZETŐ.

S napfényre hogy' jött a titkos mesterkedés?

SZOLGA.

Hogy a jogon ne győzzön, a mi jogtalan,
Elhárította isten e fertőzetet.

KARVEZETŐ.

Hogyan? Könyörgök, mondj el mindent pontosan.
1120 Ha tudjuk, akkor édesebb lesz a halál,
Ha halni kell, s édesb a lét, ha élhetünk.

SZOLGA.

Hogy Kreusa férje elhagyá a szenthelyet,
És új fiával lakmározni ment, oda,
Hol isteneknek készíté az áldozást:
1125 Az úton elvált s ment, hol Bakchos lángjai
Szökellnek, Dionysos kettős ormaid
Vérrel locsolni, hogy föllelte gyermekét,¹
S így szóla hozzá: „Itt maradj, fiam s veress
Munkás kezekkel körben egy nagy sátrat itt.
1130 Én áldozok a nemzés istenségeinek;
Soká ha kések, ne várasd vendégidet.

¹ Xuthos a kétormú Parnasosra ment Bakchosnak hála-
áldozatot bemutatni.

- Vevé a barmokat s elindult; a fiú
 A szent sátor fa-várát jó pilléreken
 Felállíttatja, jól ügyelve, hogy a nap
 1135 Oda ne tűzzön déli hév sugarival,
 Sem alkonyatkor, a mikor már hunyni tér.
 Kimért egy négyszögű tért, minden oldalán
 Száz lábnyi hosszut, a belső területe
 Tizezer négyzetes láb, mondják a tudók,
 1140 Mivelhogy Delphi népét mind meghívta rá.
 S a kincsesházból sok szép szőnyeget vevén
 Sátrát befödte, mily látvány a szemnek ez!
 Először a tetőre vet nagy szőnyeget:
 Szent adományul hozta azt Zeus fia,
 1145 Herakles, amazónokkal vitt harcziból.
 Beszöve a szövetbe írott kép vala:
 Az aether ívén csillaggyűjtő *Uranos*.
 Pályája végén ott hajtotta fogatát
Helios s az esti csillag kelt nyomába' már;
 1150 A sötétleplű *Éj* hajtá gyeplőtelen
 Igás fogatját, a nyomán csillag-sereg:
 A *Fiastyúk* a mennybolt közepén haladt,
 És ott a kardos *Orion*, fölötte meg
 A *Medve*, farkát fordítván a sark felé;
 1155 A *Hold*nak telt korongja hónap közepén
 Magasra szállott s a hajós biztos jele,¹
 A *Hyasok*, s a fényes *Hajnaleszillag* is,
 A csillagűző. Aztán a sátor falán
 Feszíte még ki sok szép barbár szőnyeget
 1160 A hellenekkel harczoló hajóhadat,
 Sok félig-állat embert,² özvodászatot

¹ T. i. erős vihar jele.

² Kentaurosokat.

- Lóháton s törbe ejtett orozzlánokat.
 A bejáratnál Kekrops — lányihoz közel —
 Kigyó-gyűrükben,¹ valamely athénei
- 1165 Ajándoka, és a teremnek közepén
 Arany edények. Lábujjhegyre állva most
 A híradó meghívja Delphi népeit
 Ünnepi torra. A mint megtelt a terem,
 Koszorús fővel a dús asztalok körül
- 1170 Ott mulatoztak. Aztán, hogy kedvük betelt,
 Jön az öreg, a sátor közepére áll
 S vidám kaczajra kelti a vendégeket
 Buzgó serénykedéssel: korsóból vizet
 Önt a kezükre, szerte füstölögteti
- 1175 A myrrha nedvét, tölt arany pohárba bort,
 A bortöltőnek tisztét önként végezi.
 Hogy sor került a fúvolára és közös
 Ivásra, így szólt: „Ej, tegyétek félre már
 A kis pohárt és hozzatok nagyobbakat,
- 1180 Vidám örömtől hadd dagadjon a szivünk!“
 A szolganép serényen hordta az ezüst
 S arany pohárt; ő fogta a legszebbiket,
 Hogy új urának kedveskedhessék vele
 S kezébe adja telve, ám előbb erős
- 1185 Mérget hintett beléje; mondják, asszonya
 Adá, megölni férje új fiát vele.
 Nem sejté senki. Hogy a feltalált fiú
 Másokkal együtt áldomáshoz készülé,
 Egy szolgaszájból baljós íge hangozott.
- 1190 Ó, a kit isten háza jósok közt nevelt,
 Rossz jelnek vette ezt s újból megtölteté

¹ Kekropsot, mint Erechtheust és más földszülötte hősöket, kigyó-alakban ábrázolták.

- A serlegét, a melynek első italát
 A földre önté; így tevének mások is.
 Áll néma csend; a szent korsókba friss vizet
 1195 Merítünk újra és Byblosnak a borát.¹
 E munka-közben egy galambesapat repül
 Be sátorunkba; bátorságban laknak ők
 Phoebos házában. A hogy szerte folyt a bor,
 Mohó vágygyal nyujták a csőrüket belé
 1200 S tollas nyakukba csürcsölék a mézitalt.
 A többinek nem ártott isten szent bora;
 De egy galamb, mely új fiunk szétfolyt borát
 Szürcsölgeté, tollas testében megremeg,
 S mint egy veszett, fájdalmas, éles hangokat
 1205 Nyögdel sivitva. A madárnak kinjait
 Álmélkodással nézte a vendégsereg.
 Vergődik, majd kinyujtja bibor lábait
 S kiszenved. Xuthos isten-adta gyermeke
 Asztal felett kitarja meztelen karát
 1210 S kiált: „Ki kívánhatta a halálomat?
 Beszélj, öreg, te sürgölődtél itt imént,
 A te kezedből kaptam ezt a serleget“.
 S motozni kezdi, megragadva agg kezét,
 Hogy megkapván a mérget, tetten érje őt.
 1215 Kisült a gázság, kényszerült bevallani
 Kreusa bűnét, az ital titkos cselét.
 A Phoebos-igétől apát nyert ifju most
 A vendégeknek élén íziben kiront,
 Delphi biráihoz járul és így beszél:
 1220 „Halld meg, te szent föld, mérgével csaknem megölt
 Az idegen, Erechtheus lánya, engemet!“
 Delphi birái eldönték egyhangulag,
 A Phoenikiából való byblosi bor híres volt.

Hogy megkövezve haljon asszonyom halált,
 Ki Phoebos házát egy szent ember vérivel
 1225 Akarta beszennyezni. Mind a város őt
 Nyomozza most, óh, csak vesztére jött ide!
 Gyermekre vágyva jött Phoebos jós székihez
 S most a reménnyel együtt elvesz élte is! (El).

KAR.

Nincsen, nincs a halál elől,
 1230 Nincs számomra menekvés!
 Hisz' világos, mint a nap,
 Hogy Bakchosnak a nedvét
 Mérges kigyó gyilkoló
 Cseppjeivel keverték.
 1235 Tudva van, vesztetre hajh,
 Már a halálos áldozat
 S megkövezés a jutalma nagy asszonyomnak.
 Óh miért nem szállhatok
 Szárnyakon én a föld alá
 1240 Elkerülni a megkövezés
 Szörnyű sorsát? Négyfogatú
 Kocsira bízzam-e tán magamat
 Vagy hajóra szálljak?
 Ah hasztalanul futok, isteni kegy
 1245 Ha ki nem szabadít.
 Boldogtalan asszonyom, ah a kinok
 Mily tengere vár rád! A ki másnak
 Ássa a vermet, nem jogos-é,
 Hogy bele aztán maga hulljon?
 (Kreusa a színre rohan.)

KREUSA.

1250 Ah cselédim! Üldöznek véres halálra engemet
 Delphi törvényszéke ítelt: kezet vethet bárki rám.

KARVEZETŐ.

Oh boldogtalan, mi tudjuk, mily rettentő helyzeted.

KREUSA.

Merre fussak? Ügygyel-bajjal hagyhatám el
házamat:
Ellenem gyilkos dühétől félve lopva jöttem el.

KARVEZETŐ.

Fuss az isten oltárához!

KREUSA.

1255

Mit használhat az nekem?

KARVEZETŐ.

Esdeklőt tilos megölni.

KREUSA.

Törvény mondott rám halált.

KARVEZETŐ.

Hogyha kézre jutsz.

KREUSA.

Hisz' ime, ádáz ellenségeim

Kardot vonva rajtam ütnek!

KARVEZETŐ.

Fogj a tűzhelynél helyet.

Ott habár elér halálod, gyilkosidra legalább
1260 Vérbűn átkát háritád. Sorsod ki nem kerülheted.
(Kreusa Apollon oltárához menekül. Ion fegyveres csapattal
megjelenik.)

ION (nem méltatva tekintetére Kreusát).

Oh bikaarczu Képhisos forrásatya!¹

¹ A Képhisos Athén melletti folyócska. A folyókat gyakran bika-alakban képzeltek. A Képhisos egyúttal isten s anyai részről Kreusa nagyatyja.

Micsoda kígyót, mily sárkányt nemzél te, mondd,
 Kinek szemében a halálnak lángja ég,
 Ki bűnnel telve a Gorgónál nem különb,
 1265 Kinek vérével nékem tervezett halált!?

(Kiséretéhez).

Ragadjátok meg, hadd zilálják szertesét
 Szép fürtjeit a Parnasosnak szirtjei,
 A honnan a mélységbe majd alávetik.
 Jó szellemem védett meg, mielőtt Athént
 1270 Elértem, ilyen mostohától engemet.
 Segédeidben ismerém meg jellemed,
 Milyen halálos ellenségem vagy nekem.
 Hát hogyha még házadba lépve kézre kapsz,
 Hades honába mily könnyen leküldenél!
 1279 Nézzétek a gonosztevőt, ki cselre csel
 1280 Oly jól tud szólni: a szent oltárhoz lapúl,
 1281 Gázságaért ne kelljen meglakolnia.
 1275 Nem ment meg oltár, nem Apollon temploma:
 1276 A szánalomra nálad én méltóbb vagyok
 1277 S az én anyám, ki bárha tőlem testileg
 1278 Távol van is, de lelke itt van én velem.¹

KREUSA.

Azt mondom, ifjú, meg ne gyilkolj engemet:
 Magam s isten nevében mondom, a ki véd.

ION.

Mi köze hozzád Phoebosnak s hozzá neked?

¹ Wecklein Ion beszédében több sort más rendbe helyez, t. i. az 1266—8. verseket Kirchhoffal az 1278. után teszi, a mi nem szükséges. Másik transpositióját, hogy az 1275—8. verseket Musgrave-vel az 1281. után teszi, a gondolatok természetes kapcsolata ajánlja.

KREUSA.

1285 Testem sajátul istenemnek szentelem.

ION.

S isten sajátját, engem majd megmérgezel!

KREUSA.

Nem Loxiásé, ám atyádé vagy te már.¹

ION.

Sajátjaként birt, így atyámnak mondhatom,

KREUSA.

Régebben annak; most már én levék övé.

ION.

1290 Én istenes valék, de te istentelen.

KREUSA.

Csak házam ellenének tervezék halált.

ION.

Én városodra fegyverrel nem támadék.

KREUSA.

Sőt lángba is borítád Erechtheus lakát.

ION.

Milyen fáklyákkal és milyen tűz lángival?

KREUSA.

1295 Elvenni vágytál otthonom, hogy benne élj.

ION.

1300 E vágytól félve akartál megölni hát?

KREUSA.

Halnom ne kelljen, birtokom ha elveszed.

¹ Mióta Loxias Xuthos fiának jelentette ki.

ION.

Te, magtalan, irigyled férjedtől fiát?

KREUSA.

1303 Te meg a magtalanak birtokára törsz?

ION.

1296 Atyám reám hagyhatja szerzett birtokát.

KREUSA.

Aeolos sarja Pallas földjén mit keres?

ION.

Nem pusztá szóval, fegyverrel védelmezé.

KREUSA.

1299 Segitőtárs az országnak még nem ura.

ION.

1304 Atyám javából rész nem illet engemet?

KREUSA.

1305 A kopja és pajzs néked minden birtokod.

ION.

Hagyd ott az oltárt és az isten szent helyét.

KREUSA.

Anyádnak adj intést, ha föltalálhatod.

ION.

Te, gyilkos asszony, elkerüld a büntetést?

KREUSA.

Nem, csakhogy akkor ölj meg itt, e szent helyen.

ION.

1310 Mért vágyol halni isten koszorúi közt?

KREUSA.

Örömmel bántom én is megbántóimat.¹

¹ Phoebost, kinek oltárát vérem megfertőzteti. Ion magára értheti.

ION.

Ah!

Szörnyű, hogy isten embernek mily helytelen,
S nem bölcs belátással hozott törvényeket;
Nem helyes oltárnál megtérni rosszakat,

1315 Hanem elüzni, mert istent érinteni

Csak tiszta kézzel illő! A templomba' csak
Bántalmazott erénynek van csupán helye.

A rossz a jóval mért nyer egyenlő jogot
Az istenek kezéből egy-azon helyen?

(Ion már-már azon van, hogy a szent hely őtalmát nem tekintve,
kezet tegyen Kreusára. Ekkor kilép a templomból Apollon jó-
nöje, *Pythia*, hogy a vérontást megátolja.)

PYTHIA.

1320 Megállj, fiam! Szent jósló székem elhagyám

S átlépek e szent csarnoknak korlátait,
Phoebos papnöje, delphi nők közül szemelt,
Ki őrzöm a szent jósszék ős szokásait.

ION.

Üdv, jó anyám, ha vér szerint az nem vagy is.

PYTHIA.

1325 Ekkép neveznek, én örömmel hallom ezt.

ION.

Hallád-e, mint tervezte ez halálomat?

PYTHIA.

Hallám, de a te bosszuvágyad féktelen.

ION.

Ne öljem azt meg, a ki életemre tör?

PYTHIA.

Mostoha gyermekekre a nők bosszusak.

ION.

1330 Mi is a mostohákra, hogyha bántanak.

PYTHIA.

Nem úgy! E szent helyről ha most honodba mégy...

ION.

Mit tégyek ottan, mire vágyol inteni?

PYTHIA.

Athénbe tisztán, kedvező jósjel vigyen.

ION.

Ki ellenét levágta, mindig tiszta az.

PYTHIA.

1335 Ne tedd! Figyelj szavamra, mit mondok tovább.

ION.

Beszélj! Jó sziv sugallja mindenik szavad.

PYTHIA.

Látod karomra fűzve ezt a kosarat?

ION.

Látom, jó régi, szalagokkal átkötött.

PYTHIA.

Mint újszülöttet egykor ebben leltelek.

ION.

1340 Hogy mondod? Új előttem e hír teljesen.

PYTHIA.

Titkoltam eddig; immár föltárom neked.

ION.

Mért titkolád oly rég' időtől fogva ezt?

PYTHIA.

Isten kívánta, hogy szolgálj és itt maradj.

ION.

És többé nem kívánja? Hogy lássam be ezt?

PYTHIA.

1345 Atyádat megnevezve innen elbocsát.

ION.

Önként tevéd el? Vagy kinek parancsa volt?

PYTHIA.

Szivembe nékem Loxias sugallta volt...

ION.

Hogy mit művelj? Beszélj! Végezd be már szavad.

PYTHIA.

Találmányom hogy őrizzem meg mostanig.

ION.

1350 S mily hasznót avvagy kárt okozhat ez nekem?

PYTHIA.

Melyben feküdtél, ime pólyavánkosod.

ION.

Anyám nyomára jutni jó eszköz nekem!

PYTHIA.

Csak most, mert isten nem akarta hamarább.

ION.

Csodákat hirdető nap! Üdvöz légy nekem!

PYTHIA.

1355 Vedd át tehát s kutasd szülő anyád nyomát.

ION.

Bejárom Európát s egész Kisázsziát.

PYTHIA.

Erről nyomára jutsz. Az isten kedvéért
Neveltelek, fiam, s adom most át neked,

Mit ő akart, hogy önként megtaláljak és
 1360 Őrizzek: én, miért akarta, nem tudom.
 De a világon senki sem tudá, hogy itt
 Van a kezem közt és elrejtve hol vagyon. (Átadja.)
 Élj boldogúl! Őllek en-fiam gyanánt.

(Magához öleli.)

[S kezd el kutatni, a hol legtermészetesb:
 1365 Először is, nem szült-e épen Delphiben
 Egy szüzleány, ki e templom kövére tett?
 Vagy más görög nő? Mindent tudsz most általam
 Phoebostól, a ki így intézte sorsodat.]¹

(Visszamegy a templomba.)

ION (a kosarat szemlélve).

Óh jaj, szememből mily forró könnyár fakad!
 1370 Elszáll a lelkem oda, hol szülő anyám
 Engem, tilos szerelme gyümölcsét, kitett,
 S nem nyujta nékem emlőt; aztán névtelen'
 Isten házában éltem szolga-életet!
 Ámbár az isten jól intézte, ez a sors
 1375 Mégis keserves; mert midőn anyám ölén
 Játshattam volna vidám, boldog gyermekül,
 Az édes anya gondja tőlem messze volt.
 S szegény anyám, ő nem kevésbé szenvedett,
 Hisz gyermekében boldogságot nem talált.
 1380 Most felajánlom istenemnek e kosárt,
 Ne leljek ollyat, a mi nem kívánatos.
 Anyám ha tán rabszolganő volt, tudni ezt
 Sokkalta rosszabb, mint homályban hagyni őt.
 (Apollon oltára felé megy.)
 Ezt, Phoebos, a te templomodnak szentelem!
 (Visszalép.)

¹ A berekesztett verseket Hirzel betoldásnak tartja.

- 1385 De mit cselekszem? Isten ellen harczolok,
 Anyám e zálogát ő tartá meg nekem.
 Föl kell hát nyitnom, elviselnem, bármi jó:
 El nem kerülöm a reám mért végzetet.
 Szent szalagok, mit rejtegettek ti nekem,
 1390 Őrízve, zárva legdrágább emlékimet?
 Mily ép ma is e szépen font kosár fedél,
 Isten csodája, ily üdén hogy megmaradt!
 Fonása nem kopott meg, bár hosszú idő
 Telt el, mióta e kosárkát megfonák.

KREUSA.

(ki már régebben figyelmes lett a kosárra, felnyitásakor
 elámulva fölkiált).

- 1395 Óh mily váratlan látomány tárul elém!

ION.

Hallgass, ne légy terhemre újra, mint előbb.

KREUSA

- Tovább nem hallgatok már, engemet ne ints!
 Hisz' látom a kosárt, fiam, a melyben én
 Kitettelek, mint újszülött kis magzatot
 1400 Kekrops-barlangba, Makrae szakadékiba.
 Ha meghalok is, én ez oltárt elhagyom.
 (A kosár felé rohan.)

ION (kiséretéhez).

Ragadjátok meg! Isten-vert örült gyanánt
 Ugrott el onnan: kössétek meg karjait.

KREUSA (a kosarat megragadva).

- Csak öljetek meg, nem bánom, de tégedet
 1405 És e kosárt s a mit rejt, el nem engedem.

ION.

Nem szörnyőség ez? Csellel így megejteni!

KREUSA.

Nem úgy! A kedves megtalálta kedvesét.

ION.

Én kedvesed? Kit orvul majd meggyilkolál!

KREUSA.

Fiam! Szülőnek van a földön kedvesebb?

ION.

1410 Csak hagyd a cselt! Könnyen leálarcozolnak én.

KREUSA.

Ép erre vágyom, minden célom ez, fiam!

ION.

Üres kosár ez, vagy valamit rejteget?

KREUSA.

A pólya holmit, a miben kitettelek.

ION.

S mielőtt látnád, felsorolhat'd név szerint?

KREUSA.

1415 Ha nem tudnám, meghalni akkor kész vagyok.

ION.

Bámúlatos merészség! Nos, tehát beszélj.

KREUSA.

Van egy szövet, mit lánykoromban szőttem én.

ION.

De milyen? Szőni szőnnek a lányok sokat.

KREUSA.

Bevégezetlen, olyan próbamunka csak.

ION.

1420 Mit ábrázol? Mondd! Lépre nem csalsz egyhamar.

KREUSA.

Középen a Gorgónak arcza néz reánk.

ION (kinyitja a kosarat s bele néz).

Óh Zeus! Milyen sors üldöz bennünket nyomon!

KREUSA.

Kigyók övedzik. mint a festett aegisen.

ION (kiveszi a szövetet).

Im' a szövet, hozzánk jóságoként beszél.

KREUSA (átveszi s kibontja).

1425 Leánykezemnek régi, kedves műve, te!

ION.

Van még egyéb is? Nem csak ezt találtad el?

KREUSA.

Egy pár kigyó is, szinaranyból van fejük.

ION.

Pallas-ajándék, amulett a kisdeden?

KREUSA.

Erichthonios kora óta szent szokás.

ION.

1430 S ez az aranydísz, mondjad csak, mire való?

KREUSA.

Az újszülött gyermek nyakdisze ez, fiam.

ION.

Im' a kigyók! Most mondd, mi a harmadik?

KREUSA.

Tettem fejedre egy olajfa-koszorút

Az első fáról, mely Pallasnak sarjadott.¹

¹ A mythos szerint Pallas Athena sarjasztotta Attikában az első olajfát s ezzel nyerte el fölötté az uralmat Poseidonnal versenyezve, ki a harci lovat teremtette.

1435 Ha ott van, üde lombját el nem vesztheté,
Zöldell örökké, mert örök fáról való.

ION (kiveszi a zöld babérlombot).

Óh mily örömmel látlak édes, jó anyám!
S érinti arczom örvendő orczáidat!

KREUSA (Iont ölelve).

Fiam, világom, drágább, mint a napsugár!
1440 — Bocsáss meg, isten!¹ — karjaim közt tartalak,
Reménytelen kincs! Persephonénak az árnyai közt
Kit a síri homályban képzelék!

ION.

Való, imádott, jó anyám! Karodban én
Majd holtnak, majd élőnek álmodom magam.

KREUSA.

1445 Óh fényes Nap, ragyogó sugár!
Milyen hangra nyiljék
Az ajkam? Ki adta
Nekem ezt a sohsem remélt gyönyört?
Honnan kele rám ez az üdv?

ION.

1450 Óh mindent inkább hittem volna, jó anyám,
Megeshetőnek, mint azt, hogy tied vagyok.

KREUSA.

Szivem még remeg.

ION.

Tán nem hiszel tiednek?

KREUSA.

Mert reményeim
Rég' eltűntenek.

¹ T. i. Helios, napisten.

Óh szent nő, hogyan juthata gyermekem
Te hozzád, hogyan?

1455 Kitől kapta őt Phoebos temploma?

ION.

Isten rendelte! Sorsunk oly boldog legyen
Jövőben, a milyen siralmas volt előbb.

KREUSA.

Nem könnytelenül születél te, fiam,
S könnyek közt téptek el szülőd öléről!

1460 Most a te ajkadon újra lehellek én,
A legboldogabb gyönyört élvezem!

ION.

Hirdetve üdvöd az én üdvöm hirdeted.

KREUSA.

Hát nem vagyok gyermektelen, sem árva!
Erős a házam, földem nem uratlan!

1465 Föléled Erechtheus;
E család, ez a földivadék sohse lát bús éjszakát,
Vidáman tekint föl a nap fényibe.

ION.

Atyám is jöjjön, jó anyám, hogy részt vegyen
E nagy örömben, melyet én szerzek neked.

KREUSA.

1470 Mit mondasz, fiam? Jaj nekem, micsoda baj, zavar!

ION.

Mi baj?

KREUSA.

Óh más, egészen más a törzsököd.

ION.

Óh jaj nekem, hát fattyunak szült lányöled?

KREUSA.

Ah nem a fáklyafény ünnepele a nászt,
 1475 És nem a táncz, fiam,
 Mely a te éltedet adta volt.

ION.

Jaj, alacsony sorból eredtem hát, kitől?

KREUSA.

Gorgót ki megölte,¹ tudja.

ION.

Mit akarsz mondani?

KREUSA.

A ki a sziklatetön,²
 1480 Az olajfa-ligetben uralkodik.

ION.

Titokzatos rejtélybe burkolod szavad.

KREUSA.

Hogy Phoebos a fülmile-szikla tövén . . .

ION.

Azt mondd, Phoebos!?

KREUSA.

Titkosan én velem egyesült.

ION.

1485 Óh mily örömmel hallom ezt! Beszélj, beszélj!

KREUSA.

S hogy a tíz hónap letelt,
 Titkon Apollonnak téged szültelek én.

¹ Pallas Athene.

² Az athéni Akropolison.

ION.

Óh boldogító hír, hahogy valót beszélsz.

KREUSA (a fátyolra mutatva).

És leányi fátyolom,

1490 Mellyet en kezem szövött, anyai emlék gyanánt

Rád borítám, gyermekem!

De anyaemlő tápláló tejével

Nem enyhitélek, sem fürdő vizével,

Hanem elhagyatott, kopár odúban

1495 Ott feküvél, hogy orv szárnyasok és vadak

Föllakomázzanak.

ION.

Anyám! Szörnyűt műveltél!

KREUSA.

Elvevé eszem a félelem,

Gyermekem, éltedet eldobám,

1500 Nem kész-akarva!

ION.

Éltedet én is majd kioltám!

KREUSA.

Óh rémitő volt sorsom akkor

És rémitő ma is: a balszerencse árja

1505 Majd ide, majd oda hajt

S üdv nevet újra reánk.

Oly változó a sors szele!

De maradjon az üdv, türtünk eleget;

Óh fiam, már kedvező a szellő.

KARVEZETŐ.

1510 A földi sorsban semmiféle változást

— Ezt látva — hihetetlennek nem tarthatunk.

ION.

Óh sors, ki a halandók annyi ezreit
 Nyomorba döntöd s újra holdoggá teszed,
 Imé egy hajszal választott csak attul el,
 1515 Anyám megölnöm vagy meghalnom általa.
 Hajh!

Hát míg egünkön e fényes nap fennragyog,
 Reggeltül estig ily sokat megérhetünk?!
 Óh drága kincset leltem benned, jó anyám,
 És származásom' semmi gáncs nem érheti.
 1520 De van egy kérdés, csak veled közölhetem.
 Jöjj közelebb, hogy a füledbe súgjam azt,
 És a mi történt, én homályba burkolom.
 Hát mondd, anyám, nem úgy estél-e meg te is,
 Mint más leányok, titkosan szeretkezők,
 1525 Aztán utólag istenünk hibáztatod
 S hogy rólam így elhárítsd a gyalázatot,
 Phoebos fiának mondasz, bárha nem vagyok?

KREUSA.

Nem, nem, Pallasra, a ki harczi szekerén
 Zeus oldalán leverte a gigászokat,
 1530 Nem földi ember volt a te atyád, fiam,
 Hanem ki fölnevelt itt, Loxias urunk.

ION.

Hogy' adta akkor másnak önnön gyermekét
 S mért mondja azt, hogy Xuthosnak vagyok fia?

KREUSA.

Nem mondja ezt, csak néki ad ajándékul,
 1535 Ön sarjadékát. Hisz barátnak a barát
 Fiát od' adja háza örökösseül.

ION.

Hogy igazat vagy csalfaságot hirdet-é
Isten, lelkembe' méltán kelt zavart, anyám!

KREUSA.

Hallgass reám, mi jut eszembe, gyermekem!
1540 Javad kívánva térszen egy nemes család
Tagjává Phoebos. Mert hisz' mint isten fia
Nem nyerhetnéd el a ház teljes birtokát
S atyád nevét. Nem titkolám-e én magam
Viszonyom véle s élted ellen nem törék?
1545 Ha földi embert ad apádnak, jót akar.

ION.

Ily könnyen e dologban meg nem nyughatom:
Megyek Phoebos házába és megkérdezem,
Ha földi ember-é apám vagy Loxias.
(Indul a templom felé. Ekkor a templom ormán lebegve meg-
jelenik Pallas Athena.)

Ah!

Mely isten az, ki napsugáros arczczal ott
1550 Lebeg a tömjén-illatos templom fölött?
Fussunk, anyám, az égieknek dolgait
Szemünk ne lássa, hogyha látnunk nincs helyén.

ATHENA.

Ne fussatok! Nem ellenséget láttok itt,
Hanem ki itt s Athénben hozzátok kegyes.
1555 Pallas vagyok s hazátokéval egy nevem,
Gyors szárnyalással Apollontól érkezem;
Ő megjelenni átallott előttemek,
Hogy megrovás ne érje itt a multakért;
És engem küldött tudtotokra adnom azt,
1560 Hogy téged Apollon-atyától szült anyád;
Ő átad annak, a ki nemzöd nem vala,

- Hogy fejedelmi ház jusson sajátodúl.
 Midőn egész' nyilvánvaló lett e dolog,
 Féltnén anyád cselétől a te éltedet
 1565 S övét a te kezedtől, mentéstekre jött.
 Külömben itten eltitkolta volna még
 S Athénben hozta volna napvilágra azt,
 Hogy tőle és ettől a nőtől származál.
 De hogy a dolgot, melyért befogám kocsim,
 1570 S isten szavát bevégezzem, figyeljetek!
 Vedd most fiad, Kreusa, és Kekrops honát
 Elérve ültesd a királyi trónra őt;
 Mivel Erechtheus törzsökéből sarjadott,
 Trónjára kedves földemnek méltó leszen.
 1575 Nagy lesz a hire Hellasban; mert négy fiú
 — Egy törzsök négy hajtása — tőle származik;
 S az ország négy törzsének, mely sziklám körül
 Tanyát ütött, e négy fiú lesz törzsfeje.
 Első Geleon törzse, a következők:
 1580 Hoplések, Argadések, Aegikoresek,¹
 Nevük kik aegisemtől kapják; és a kik
 Tőlük születnek, hogyha eljön az idő,
 A Kyklasoknak fogják lakni városit,
 S a tengerpartot, mert hatalmat ép ez ad
 1585 Az én földemnek: két szemközti partvonal
 Hosszáu lakoznak, Ázsiának sikjain
 És Európáén; tőle nyerve nevüket
 Iónok lesznek, messze-földön híresek.

¹ Az athéni nép a hagyomány szerint e négy törzsből, phyléből állott. A geleonok (fényesek) a nemesek voltak, a hoplések a harcosok, az argadések a munkások, az aegikoresek a kecskepásztorok (azé kecske; Euripides azonban Athena aegisétől származtatja nevüket).

(Kreusához.)

Tőled s Xuthostól még egy testvérpár ered:

1590 Dóros: nevérl fogja Dóris államát

Említeni a hír; másik a Pelops-sziget

Lakója s a rhioni partvonal ura,

Achaeos: ennek népe büszke lesz reá,

Hogy híres őse nagy nevét viselheti.¹

1595 Jól rendezett Apollon mindent: fájdalom

Nélkül szültél, hogy meg ne tudják kedvesid;

Hogy e fiút megszülted és pólyáiban

Kitetted, ő küldötte Hermest, hogy vegye

Ölébe s hozza el a csecsemőt ide,

1600 S itt fölnevelte, elpusztítani nem hagyá.

De hogy te szülted őt, arról egy szót se szólj,

Boldog hitétől férjedet hogy meg ne foszd

S örvendve birhasd üdvöd, óh asszony, te is.

Áldás kísérjen! Küzködéstek véget ért,

1605 Jövőre néktek boldog sorsot hirdetek.

ION.

Nagy Zeus leánya, Pallas! Bizalommal hallgatók

Szózatod; nem kétkedem, hogy Loxias s ez

asszony itt

A szülőim; már előbb is hihetőnek gondolám.

KREUSA.

Engem is hallgass meg: dicsérem Phoebost, kit

vádolék,

1610 Hogy kivel nem gondolt, immár visszaadta

gyermekem.

Kedves most isten kapúja, kedves isten jóshelye,

¹ Mint Ion az ionok, Doros a dórok, Achaeos az achájok törzsfeje, heros eponymosa. — Rhion a korinthosi tengeröböl hegyfoka. — Pelops-sziget = Peloponnesos (ma: Morea).

Bár gyűlöltem volt előbb! Örömmel csüggök
gyűrűjén
A templomkapúnak immár s mondom üdvözlő
szavam.

ATHENA.

Helyes, hogy megtérve hozzá istened magasztalod,
1615 Lassu bár isten segít, végre is sikerre jut.

KREUSA.

Induljunk, fiam, honunkba!

ATHENA.

Én követlek, menjetek!

ION.

A legméltóbb útitárs léssz.

KREUSA.

Földünk védő asszonya.

ATHENA (Ionhoz).

Őseidnek trónja vár rád. (Eltűnik.)

ION.

Megbecsülöm birtokát.
(Kreusa és Ion útnak indul.)

KAR.

Zeus s Leto fia, Apollon! Üdv neked! Kinek lakát
1620 Szélvész dülja, istenekben bízzék s ne csüggedjen el!
Mert megérdemelt jutalmát végre a jó elnyeri;
A gonosz, gonoszra termett, boldog nem lehet soha.

IPHIGENIA AULISBAN

BEVEZETÉS.

A tragédia történetében olyan jelentőssé vált Iphigenia személyét és mythosát a homerosi époszok még nem ismerik. A jóval később keletkezett, de elveszett *Kypria* című éposz — melynek tartalmáról a Kr. u. V. században élt Proklos értesít bennünket — beszélt el az Ilias előzményeként ezt a mondát. Elmondta, hogy Agamemnon magára haragította Artemis istennőt, mert szent berkében elejtett egy szarvast s dicsekedett, hogy az istennő se találhatta volna el ügyesebben. Egy későbbi költő, Stesichoros — kit Euripides is követett,¹ — másképp magyarázza Artemis haragját, t. i. szerinte Agamemnon Artemisnek igérte az év legszebb termését, semmit sem tudva leánya születéséről; mikor aztán megtudta, hogy saját leánya az a legszebb termés, melyet föl kellene áldoznia, megszegte fogadalmát. A haragvó Artemis — mint a *Kypria* tovább beszélt — úgy állott bosszút Agamemnonon, hogy ellenes szelekkel visszatartotta Aulis öblében a Trója ellen készülő hajóhadat. A jós Kalchas kijelenti, hogy az istennő haragját csak Iphigenia feláldozásával lehet megengesztelni. Agamemnon elszánja magát erre

¹ Iphigenia a taurosok közt 20. 21. v.

az áldozatra s követet küld Argosba (talán Odysseust) leányáért oly ürügy alatt, hogy Achillesszel akarja eljegyezni. Az elámitott Klytaemnestra elbocsátja leányát a táborba, hol azt az óhajtott eljegyzés helyett az áldozati oltár várja. Már-már kiontja vérét az apai kéz, mikor az istennő egy szarvasgímet tesz helyébe, őt magát a taurosok földjére (a mai *Krim*) ragadja s halhatatlanná teszi.

Kétségtelen, hogy már a Kypria sem nyújtotta az Iphigenia-mondát eredeti alakjában. Iphigenia t. i. eredetileg istennő, azonos a hold istennőjével, Artemisszel, kinek „Iphigenia“ mellékeve volt. Ezt az Artemis-Iphigeniát az ősidőkben emberáldozatokkal tisztelték s ezeknek az emberáldozatoknak az emléke maradt fenn Agamemnon lányának mythosában s a taurosok közé ragadott Iphigenia kegyetlen papnői tisztében.

Euripides előtt már Aeschylus, valamint Sophokles is drámává alakította Iphigenia történetét; Aeschylus egész drámai trilogiában dolgozta fel. E drámák azonban elvesztek, s a fennmaradt pár sornyi töredék nem tájékoztat bennünket a cselekvény alakításáról. Annyit mondhatunk (Aeschylus Agamemnonjának 184—246. versei alapján), hogy Aeschylus valószínűleg megtörténtnek tüntette föl Iphigenia föláldozását.¹ A sophoklesi darab töredékeiből az tűnik ki, hogy Sophokles nagy szerepet juttatott Klytaemnestrának meg Odysseusnak.

Mennyire vonzotta a már agg Euripidest az Iphigenia-monda, kitűnik abból, hogy miután megírta

¹ Euripides másik Iphigeniájában is van egy hely (Iphigenia a taurosok közt 359—377) mely erre céloz. Orestes és így a hozzátartozók is holtnak hiszik Iphigeniát.

„Iphigenia a taurosok közt“ cz. drámáját, mintegy 8 évvel később, élete alkonyán visszanyult hősnője korábbi sorsába s amannak előzményeként, Aeschyloszal és Sophoklesszel még egy utolsó versenyre kelve megalkotta aulisi Iphigeniáját, azt az Iphigeniát, melyet a valamennyit ismerő ókor leggyakrabban, a legdicsőségesebben emleget. Nyilván ez az Iphigenia tett legnagyobb hatást az egykoruakra és későbbiekre egyaránt. Euripides ebben a darabjában is nagy újítónak, öntudatos alkotónak bizonyult. Itt is ő volt a „legtragikusabb“, ki a hőskori tárgyat egészen közel tudta hozni közönsége érzelmvilágához. Hogy csak egy pár újítást említsünk, a sophoklesi Odysseust egészen kihagyta a játékból s behozta helyette a cselekvényhez közelebb álló, abban inkább érdekelt Menelaost és jelentősebbé tette Agamemnon szerepét. Ő alkotta meg Achilles nemes, vonzó, igazán lovagias alakját, s a mi fő, ő alkotta meg a szüzi kellemnek, leányos gyöngeségnek és hősi elszántságnak csodálatos vegyületét, Iphigeniát, ki nem áldozati baromként kényszerítve, hanem saját jószántából megy hősi halálba hazája dicsőségéért, bebizonyítva azt, hogy a fennkölt, tiszta lélek megtalálja a kibontakozást a férfierő és férfiszenvédély okozta legnehezebb bonyodalmakból is.¹

Euripidesnek ezt a drámáját, mely már a görög képzőművészetnek annyi tárgyat adott, melyet a római Ennius s a középkorban Erasmus latinra fordított, Racine művészileg másolt, Schiller művészileg fordí-

¹ V. ö. Schiller: „Diese Mischung von Schwäche und Stärke, von Zaghaftigkeit und Heroismus, ist ein wahres und reizendes Gemälde der Natur.“ Igaz, hogy Aristoteles Poétikájában következetlennek mondja Iphigenia jellemét.

tott, meglehetősen mostoha állapotban tartotta fenn a sors. De ezen nem csodálkozhatunk, ha tudjuk, hogy ez a darab a költő utolsó trilogiájának első része volt (második: az elveszett Alkmaeon, harmadik a Bakchansnök). 405-ben, a makedoniai Pellában írta e trilogiát s a halál nem engedte, hogy maga vihesse színre. Ezt a tisztet fia, az ifjabb Euripides teljesítette Athénben, a nagy Dionysos-ünnepen. Úgy látszik, hogy többet is kellett tennie: darabunknak az eleje és vége nem volt végleges formába öntve, neki kellett kiegészíteni a hiányokat s ehhez több volt benne a jóakarát, mint a tehetség. A befejezés az 1510. verstől kezdve¹ jórészt még későbbi, talán bizánczi korból való gyártmány. Euripides, ha befejezte, valószínűleg úgy fejezte be darabját, hogy Artemis deus ex machina megjelenik és megnyugtatja Klytaemnestrát leánya sorsa felől.

¹ Schiller fordítása itt végződik.

SZEMÉLYEK.

Agamemnon, a görög had fővezére.

Aggastyán, Agamemnon szolgája.

Kar: chalkisi nők.

Menelaos, Agamemnon testvére.

Klytaemnestra, Agamemnon neje.

Iphigenia, Agamemnon és Klytaemnestra leánya.

Achilles, Peleus és Thetis fia.

Hiradó.

MEMORANDUM

Approved by the Board of Directors
of the American Telephone and Telegraph Company
on the 15th day of June, 1915.
The Board of Directors of the American Telephone and Telegraph Company
has approved the proposed plan for the reorganization of the
American Telephone and Telegraph Company, and has authorized the
President of the Company to execute the same.

IPHIGENIA AULISBAN.

Szintér : a görög tábor Aulisban. Reggeli szürkület előtti idő van
Agamemnon kilép a fővezéri sátorból s öreg szolgája sátrába
beszól.

AGAMEMNON.

Kelj fel csak, öreg, jer a sátor elé!

AGGASTYÁN.

Megyek. Ámde mi újba' töröd fejedet,
Agamemnon uram!?

AGAMEMNON.

Siess!

AGGASTYÁN.

Sietek.

Hisz az álom a vén embert kerüli
5 S nyugalomra sem engedi zární szemét.

AGAMEMNON.

Mily csillag az ott? A Sirius-é?
A Fiastyúknak hét csillagihoz
Közel ott halad útja felén még.
Mindenfele csend, nem szól a madár;
10 Hallgat a tenger és hallgat a szél
Euripos tengerszorosán.

AGGASTYÁN (kilép).

Mi űz ki tehát sátradbul, uram,
Ily sietősen?

Aulis körül im' csend és nyugalom,
15 S nem mozdul az őrség a falakon.
Jerünk be tehát!

AGAMEMNON.

Irigyellek, öreg,
S mind azt, a ki menten a véstől
Névtelen' él és dicstelenül;
De a rangba' levőt nem irigylem.

AGGASTYÁN.

20 Pedig annak szép csak az élet!

AGAMEMNON.

Ah, ez a szépség csalfa nagyon;
Bár édes a rang,
De hogyha elértük, gondba merit.
Majd isteneink dolgába' hibázunk¹
25 S ez dűlja fel éltűnk, majd meg a nép
Balvélekedése,
Mely meggyanusít, bár jót akarunk.

AGGASTYÁN.

Hogy' szólhat ilyen nagy férfű így!?
Óh Agamemnon, nem csak öröme
30 Nemzett az atyád.
Egyaránt szükséges örűlni, busulni,
Hiszen ember vagy! Kedvedre ha nincs is,
Így szabták ki az istenek ezt.
Te lámpavilágot gyűjtva imént

¹ T. i. megsértjűk az isteneket azzal, hogy a nekik tett fogadalmat nem teljesítjűk.

- 35 Beírad a lapot,
 A melyet még most is tart a kezed,
 Azután megin' eltörüléd az írást,
 A pecsétet rányomtad s letöréd
 És földre dobád a lapot, fakadó
- 40 Könyüt onta szemed;
 Már-már oda hajt kétségbeesésed
 Az örületig.
 Mi bajod van, uram? Történt valami?
 Óh rajta, közöld bizalmasan azt!
- 45 Hű embered az, kire bízod a szót,
 Kit Tyndareos te neked hozományban
 Ada egykoron át
 Hű szolgájául arádnak.

AGAMEMNON.

- Három leányt szült Leda, Thestios magzata,¹
- 50 Phoebét, Klytaemnestrát, kit hitvesül bírok,
 S Helénát. Ennek Hellas első ifjai,
 A legdúsabbak, jöttek kérni a kezét,
 S fenyegetőleg esküdött halált kiki
 Vetélytársára, hogyha nem ő kapja meg.
- 55 Ez nagy zavarba hozta jó Tyndareost,
 Hogy adja vagy se, legjobban hogy' kösse le
 A jó szerencsét. Végre azt eszelte ki,
 Esküdjenek meg s adjanak reá kezét
 A kérők egy a másnak s máglya lángiba
- 60 Bort öntve megfogadják szent átkok között,
 Hogy azt, ki Tyndareos lányát nőül nyeri,
 Mind megsegítik, hogyha tán elrablaná
 Ő tőle bárki s ágyától megfosztaná;

¹ Thestios aetoliai király volt.

- Mind hadba szállnak és ha barbár, ha görög,
 65 Hős fegyverükkel porba döntik városát.
 Hogy megfogadták és az agg Tyndareos
 Furfangos észszel lépre vitte őket így,
 Lányának adta a jogot, válaszsza azt,
 Kihez Kypris¹ szelid fuvalmai viszik.
- 70 Ő azt választá, kit nem kellett vón soha,
 Menelaost. Mert Phrygiából eljöve
 Spártába az, ki, mint Argosban hirdetik,
 Istennők közt ítelt;² volt czifra köntöse,
 Arannyal ékes, barbár fénytől csillogó,
- 75 S míg Menelaos távol volt, szerelmesen
 Elszökteté szerelmesét az Ida-bércz
 Legelőjére; az dühöngve futja be
 Hellast, hivatkozik a régi esküre,
 A megrabolt férjnek hogy adjanak segélyt.
- 80 A hellenek hát hadra készülődtenek
 S fegyvert ragadva Aulisnak szűk öbliben
 Gyűlt össze számos nagy hajóval, pajzsosan,
 Hadi szekérrel, paripával a sereg.
 Vezérül engem választottak Menelaos
- 85 Kedvéért, mint rokont. E méltóságot ah,
 Nem nékem, másnak kellett volna nyernie!
 Mert íme összegyűlt és rendben áll a had,
 S mi veszteg ülünk Aulisban, nincs jó szelünk.
 Kalchas, a jós, e bajban azt tanácsolá,
- 90 Hogy Artemisnek, ki e táj úrasszonya,
 Áldozzam fel leányom, Iphigeniám:
 Akkor lesz jó hajózás s Trója porba dől;

¹ Aphrodite, Kypros sziget asszonya.

² Hogy Hera, Aphrodite vagy Athena méltó-e a szépség aranyalmájára.

- Feláldozása nélkül semmit sem nyerünk.
 Ezt hallva, már-már meghagyám, Talthybios
 95 Hirdesse fennen: elbocsátom a hadat,
 Mert lányomat megölni nem fogom soha.
 De most öcsém, felhozva száz meg száz okot,
 Rávett e szörnyüségre. Nőmnek írva hát
 Parancsolám, hogy küldje hozzám lányomat,
 100 Mivel Achilles nőül fogja venni őt;
 És feldicsértem e vitéznek érdemét
 S hozzátevém, hajóra sem száll ő velünk,
 Ha nem mi tőlünk visz Phthiába ifju nőt;
 De csak koholtam e nászt gyermekünk felől,
 105 Hogy megnyugtattva rábeszéljem hitvesem.
 A hellenek közt csak mi tudjuk a valót,
 Kalchas, Odysseus, Menelaos, ámde most
 Ez írásban, melyet, mint éjjel láthatád,
 Feltörtem s újra összefűztem, óh öreg,
 110 Rossz tervemet megmásítom s jóvá teszem.
 Hát rajta, indulj, vidd el ezt a levelet
 Argosba. És elmondom élőszóval is,
 Mit rejt magában itt ez írott üzenet;
 114 Hiszen te nőmnek és házamnak híve vagy.

AGGASTYÁN.

- 117 Csak mondd, hogy, a mit ajkam szava mond,
 118 Leveleddel összhangzó legyen az.

AGAMEMNON.

- 115 „Az előbbi levélhez fűzöm ezt,
 116 Óh Léda sarjadéka:
 119 Ne küldd ide édes magzatodat
 120 Euboea öblös szárnya felé,
 Aulis ölébe.

Mert más időben üljük
A mi lányunknak lakodalmát.“

AGGASTYÁN.

És ha Achilles e nászba' csalódik,
125 Bűszke szívében nem gyúl-e harag
A nődre s reád?
Nagy baj lehet az! Mint vélekedel?

AGAMEMNON.

Névleg szerepel, nem tetteg Achilles:
Nem tudja e nászt, nem, hogy mi a terv,
130 Nem, hogy színleg neki szántam a lányt,
Boldog örömré
Hogy násznyoszolyába vezesse.

AGGASTYÁN.

Szörnyü merészség, Agamemnon uram,
Hogy magzatod' isteni sarjnak ígérve
135 Danaoknak szántad áldozatúl!

AGAMEMNON.

Jaj, hogy megbomla eszem!
Óh jaj, mi nyomorba sülyedtem!
Rajta, siess, lépted szaporázd,
Le ne győzzön a kor!

AGGASTYÁN.

140 Sietek, nagyuram.

AGAMEMNON.

Árnyas patakok partján le ne ülj:
Könnyen meglephet az álom.

AGGASTYÁN.

Isten mentsen!

AGAMEMNON.

A keresztutakon mindenfele nézz,
 145 S a figyelmedet el ne kerülje, ha egy
 Kocsi jó görgő kerekekkel ide
 És a danaok gályái felé
 Hozza leányom.

AGGASTYÁN.

Úgy lesz!

AGAMEMNON.

S a csoport ha szemedbe tűnik,
 150 Mely női lakunkból útnak eredt,
 Te rázva a gyeplőt, visszatereld
 Váram kyklopsi falához.¹

AGGASTYÁN.

De hitelre hogyan lelnek szavaim
 A leányod s majd feleséged előtt?

AGAMEMNON.

155 Őrizd e pecsétet, a melyet itt
 Viszel a levelen. De siess! Az egen
 Sugarát már hinti a hajnali fény
 S lángolva közelg a nap fogata.
 Vedd le a terhem!

(Aggastyán elindul.)

160 Óh nincs, a ki boldog az életen át,
 Nem biztos az üdv;
 Bútlan soha senki sem élt még. (El.)

¹ Mykene falait a monda szerint az óriás kyklopsok építették sokszögű nagy kövekből.

KAR¹

(chalkisi — euboeai — menyecskék kara bevonúl).

Strophe.

- Átjövék Aulis partjának
 165 Hullámverte fövenyére,
 Euripos tengerszorosnak
 Átkelvén hullámain,
 S elhagyám hazámat, Chalkist,
 Hű dajkáját Arethusa
 170 Híres, szép forrásainak:²
 Látni ifju hellen hősök
 Sergét s gyors hajóhadát,
 A kiket, mint mondja férjem,
 Szőke fürtü Menelaos
 175 És a dicső Agamemnon
 Víz ezernyi gyors hajóján
 Visszavívni Helenát;
 Őt, kit nádas Eurotas
 Partiról³ Paris, a pásztor
 180 Elrabolt, mert néki adta
 Adományul Aphrodite,
 Hogy Herával és Pallasszal

¹ E kardal strófái annyira változatos (glyconi, pherekratesi, choriambosi stb.) sorokból vannak összetéve, hogy e mértékeket megtartó magyar fordításból a magyar fül nem érezné ki a *verset*. Ezért helyettesítettem itt az eredeti mértékeket újabb rhythmussal.

² Az ifju nők tehát az Aulisszal szemközt elnyúló Euboea szigetéről, Chalkis városából jöttek át, hogy lássák a Trója ellen induló hajóhadat. — Chalkis városa dajkája azaz védője a közeli Arethusa forrásának. Mi talán inkább Arethusát mondanók a város dajkájának.

³ Az Eurotas Sparta mellett folyt.

A pataknak árja mellett
Küzdve győzött bájjival.

Antistrophe.

- 185 És siettem Artemisnek
Áldozó berkén keresztül
— Ifjui szemérem pirja
Festé gyöngé arczomat —
Látni vágyva a görögnek
190 Pajzsos sergét, hadi sátrát,
És lovas csapatjait.
Láttam együtt a két Aiast,
Oileus- és Telamonfit,
Salamisnak csillagát ;
195 Protesilaost, Palamedest
— Poseidonnak unokáját —
Szemben ültek, múlatoztak
Sakktáblán sok változatos
Kőalakokkal.¹ Diomedest :
200 Múlatott az érczkoronggal ;
Ares sarját, Merionest,²
Embereknek kész csodáját ;
A sziklás sziget királyát,
Odysseust, és Nireust,
205 A legszebb görög legényt.³

És a szél fuvallatával
Versent száguldó Achillest,

¹ Protesilaos volt az első, a ki a trójai földre érkezés után elesett. Palamedes a mi sakkjátékunkhoz hasonló játékot talált fel.

² A krétai Idomeneus hadi társát.

³ Nireusról már Homeros is így nyilatkozik (II. II, 673).

- A kit Thetis szült világra
 És a bölcs Chiron¹ nevelt —
- 210 Láttam: épen a fővényes
 Parton, fegyvert öltve talpig,
 Mint a szélvész, úgy repült;
 És versent futott a négyes
 Fogattal, hogy pusztá lábbal
- 215 Megelőzze a kocsit.
 Hajrá! a kocsis rivalgott,
 Pheres sarja, Eumelos,²
 S gyönyörű szép, aranyablás
 Paripáit ösztökélve
- 220 Mind hevesbben hajszolá;
 Közbul a két járomhordó,
 Fehér foltos, tarkaszőrü;
 Szélrül a két lógós, pálya
 Oszlopát együtt kerülő³
- 225 Két sötét pej, a bokáján
 Tarkaszőrü. Ám Achilles
 Nem tágított, ott iramlott
- 230 A kerékagyhoz közel.

*Strophe.*⁴

Láttam a tömérdek sok hajót is;

¹ Chiront Homeros még nem, de későbbi költészet kentaurosznak mondta.

² Eumelos, Admetos és Alkestis fia, Pheres unokája. Már Homeros szerint (Il. II, 763) neki voltak legjobb lovai a görög seregben.

³ A két közbulső ló igába volt fogva, a két szélső lógós volt; a versenypálya oszlopának megkerülésekor nagy feladat volt ezeket együtt tartani, mert a jobboldalinak nagy, a baloldalinak kis kört kellett futnia.

⁴ A kardal hátralevő része, mely az Iliás hajólajstromát utánozza, s adatait követi, valószínűleg nem Euripidestől való.

Csoda látvány, elbeszélhetetlen,
Mit szememmel láttam és a lelkem
Csordultig megtelt gyönyörködéssel.

- 235 A hajóhad szép sorának
Jobb szárnyát foglalta el
Phthiotisi myrmidónok
Ötven gyors hajója.¹
A hajók farán ragyogva diszlett
- 240 Achilles hadának czímeréül
Arany képe Nereus-lányoknak.²

Antistrophe.

- Közel álltak argosiak
Szépevezős, gyors hajói ;
A vezérük Euryalos,³
- 245 Talaos apó neveltje,
S Sthenelos, a Kapaneusfi ;
Attikából Demophonnak⁴
Állt hatvan hajója sorban ;
Rajtuk szárnyas kocsiján
- 250 Szállva Pallas istenasszony
Volt a czímer, tenger habján
Jó szerencsét hirdető.

Strophe.

- És láttam Boeotiának
A hadát, ötven naszádot
- 255 Czímerükkel ékesen :

¹ Homeros szerint is (Il. II, 685).

² Achilles anyja, Thetis is Nereus leánya volt.

³ Az eredeti szerint: „Mekisteus fia“. Ez pedig Homeros szerint (Il. II, 565) Euryalos, Talaos unokája.

⁴ „Theseus fia.“

Kadmos, Theba ős királya¹
 Állt arany sárkánynyal ottan,
 A hajók ormózatán;
 A föld-szülte Leitos
 260 Volt a gályahad vezére;
 És Phokisnak földiről . . .²

* * *

Thronion híres városából³
 Lokrosoknak ugyanannyi
 Gályáját vezette Aias.

Antistrophe.

265 Kyklops-rakta Mykenéből
 Agamemnon száz hajónak
 Hozta egybegyült hadát.
 Öcscse volt vezérlő társa,⁴
 Jó barátnek jó barátja,
 270 Hogy bosszút állhasson érte,
 A ki otthonát elhagyta
 Egy barbár királyfival.
 Pylosból Gereniának
 Hőse, Nestor hozta népét

* * *

275 Alpheios, a bikalábú,⁵
 Czimer a hajók farán.

¹ Theba alapítója; az általa elvetett sárkányfogakból keltek ki a thebaiak ősei. Az arany sárkány valószínűleg Kadmos lábánál hevert s teste egy részével a hajó orrára tekergőzött.

² E sor után hiány van a szövegben.

³ Thronion az epiknemisi lokrosok fővárosa volt.

⁴ Menelaos.

⁵ Az Alpheios peloponnesosi folyó. A folyókat, itt folyami-isteneket bikaalakban is ábrázolták.

Strophe.

- És ott volt az ainiások¹
 Tizenkét hajója is:
 Guneus volt a vezérük.
 280 Közel Elis hős vitézi,
 Úgy hívják: Epeiosok,
 A vezérük Eurytos.
 Echinas szigetsoportról,²
 Hol hajós nem mer kikötni,
 285 Phyleusnak sarja, Meges,
 Hozta a fehér lapátú
 Taphosi nép jó vitézit.

Antistrophe.

- A Salamis-szülte Aias
 290 Volt a két szárny összekapcsolója,
 Mert a balnak közelében
 Horgonyzott a raj legszélén
 A tizenkét lengeteg hajóval.
 Így hallottam, így is láttam
 295 A hajórajt és hadát;
 Jaj a barbár bárka-rajnak,
 Mely ezekkel szembe száll,
 Nem jut az sohsem haza!
 A mit láttam, oly csodás
 300 E dicső hajóssereg,
 A hírét túlszárnyaló:
 Szép emléke a szívemben mindig él.

¹ Thessaliai nép.

² Az Achelóos torkolatához közel. Taphos az Odysseiából ismeretes kis sziget Leukas mellett.

(Menelaos siet a színre, kezében az aggastyán kezéből kiragadott levél.)

AGGASTYÁN (Menelaos nyomában).

Menelaos, ez sok! Ezt művelned nem szabad.

MENELAOS.

Tárgulj! Uradnak kelletén túl híve vagy!

AGGASTYÁN.

305 Becsületemre válik ez a megrovás.

MENELAOS (botot emel rá).

Megbánod ám, ha azt teszed, mit nem szabad.

AGGASTYÁN.

Nem illik, hogy feltörd a rám bízott irást.

MENELAOS.

Hozzád se, hogy minden görög vesztére törj.

AGGASTYÁN.

Ezt másokkal vitasd meg: add irásomat!

MENELAOS.

Azt nem cselekszem!

AGGASTYÁN.

310 Akkor én sem engedek.

(El akarja ragadni.)

MENELAOS.

Véresre fogja verni a fejed' botom.

AGGASTYÁN (megkapja a levelet).

Legyen, dicsőség rám, ha gazdámért halok.

MENELAOS (visszaragadja).

Bocsásd! Mint szolga, túlságos sokat beszélsz.

(Agamemnon kilép sátrából.)

AGGASTYÁN (Agamemnonhoz).

Uram, lásd, bántalmaznak! A kezemből im'
315 Erővel elragadta a te leveled
Menelaos, és minden jogot lábbal tipor.

AGAMEMNON.

Ej, mi zajt, mi rút czivódást hallok itt, ajtóm előtt?

MENELAOS.

Válaszolni nem szolgáltnak, én nekem van itt jogom.

AGAMEMNON.

Mért czivódsz, Menelaos, véle hát, mért rángatod?

MENELAOS.

320 Nézz szemembe! Ezzel kezdem kérdésedre
válaszom.

AGAMEMNON.

Féljek én, egy Atreus-sarj, a szemedbe nézni tán?

MENELAOS.

Látod-é itt ezt az írást, gaz terveknek eszközét?

AGAMEMNON.

Látom és először éppen ezt bocsássá el kezded.

MENELAOS.

Nem, előbb minden görög hadd lássa, a mit
benne írsz.

AGAMEMNON.

325 Ah, te feltöréd, hogy megtudd, a mi rád nem
tartozik?

MENELAOS.

Hogy bosszankodj, fölnyitám és fölfedém ármá-
nyodat.

AGAMEMNON.

S hol fogád el? Istenem, mily aljas egy gondol-
kodás!

MENELAOS.

Vártam éppen lányodat, hogy jő-e már Argos felől.

AGAMEMNON.

Lépteim mi jusson kémsed, óh szégyen nélkül
való!?

MENELAOS.

330 Izgatott a tudni-vágyás; hisz rabszolgád nem
vagyok.

AGAMEMNON.

Szörnyűség! Saját házamban sem vagyok már úr
talán?

MENELAOS.

Mert szándékos útja görbe: tegnap így és hol-
nap úgy!

AGAMEMNON.

Mily finomság! Óh mily undok a gonosz, bár
nyelve bölcs!

MENELAOS.

Ingatag, hűtlen barátnál nincs hitványabb, undo-
kabb.

335 Meg foglak czáfolni mindjárt, csak te nagy
dühödbe' most

El ne vesd az igazságot! Kíméletlen nem leszek.
Jó tudod, hogy a vezéri botra mint áhitozál,
Bár kerültél látszatát, hogy' lángolt érte a szived;
Mily szerényen csúsznál-másznál, megráztál minden
kezet,

340 Tárva-nyitva lelte ajtód' a nép egyszerű fia,
Meghallgattad sorba' mindet, még ha nem kívánta is,
Hogy nyájas viselkedéssel becsvágyad célját elérd.
Ám hogy elnyeréd a rangot, megcserélve lényedet
Nem valál a jó barátnak régi jó barátja már,
345 Hozzá férhetetlen, allig látható. Hisz a derék

Bár magasra jut, nem szokta megmásítani jellemét ;
 Akkor légyen épp leginkább hive jó barátinak,
 A mikor jó sorsra jutva legjobb gyámoluk lehet.
 Rosszálám ezt mindjárt benned, a mint láttam e
 hibát.

350 Majd midőn Aulisba hoztad pánhellének táborát,
 Hol valál, az isten-adta sors mikép megrémitett,
 Mert jó szél nem fútt az útra! Azt kívánta most
 a had,

Oszlasd szét hajóid, Aulisban ne vesztegeljenek :
 Mily bús voltál, mily levert, hogy mint ezer hajó ura
 355 Nem özönlöd el hadaddal Priamosnak síkjait!
 S hívtál: „Mit tegyek? Hol leljek utat én, az úttalan,
 Hogy megfosztva fő rangomtól el ne vesszen
 hírnevem?“

S hogy Kalchas jós azt kívánta, áldozd fel leányodat
 Artemisnek, s kedvező szél lesz mindjárt, örvendezél,
 360 Igérted, hogy úgy cselekszel és irtál készségesen
 — Azt ne mondd, hogy kényszerítve — nődnék,
 hogy leányodat
 Küldje hozzánk, mert Achilles — azt koholtad —
 elveszi.

365 Éppen ez a mennybolt hallá ajkaidról ezt a szót.
 363 Aztán egyet gondolsz és más írást küldesz a helyett,
 364 Mert leányod gyilkosává nem leszel. Szép, szép
 nagyon!

Jártak így már mások is sok ezren a közügy terén :
 Készek minden áldozatra s meghátrálnak csúfosan ;
 Ezt megdönti balga népe, a másik méltán bukik,
 Mert szívébe' nincs erő megvédeni a hon érdekét.
 370 Én leginkább a szegény Hellas balsorsán búsulok,
 Mely dicső nagy tettere indult s most a hitvány
 barbarok

Gúnykaczajját fogja türni miattad s lányod miatt.
 Hadvezérré, hon fejévé fényes származásaért
 Nem tennék én senkit. Ahhoz bölcs belátás kelletik ;
 375 Kormányzónak az való, kit józan elme ékesit.

KARVEZETŐ.

Szörnyű a szóharcz testvér és testvér között,
 Ha meghasonlás szétvoná a szívüket.

AGAMEMNON.

Szidni foglak, ám szelíden és nem hosszadalmasan,
 Nem lesújtó zord szemekkel, — mérséklet határi
 közt,
 380 Mert öcsém vagy s tisztességre a nemes mindig
 tekint.
 Mondd csak : mért lihegsz dühödben, vérben mért
 forog szemed ?
 Szólj, ki bántott ? Mit kívánsz ? Egy tisztességes
 nőt, ugy-é ?
 Azt én nem szerezhetek. Volt ! Jobban mért nem
 őrizéd ?
 Én lakoljak a hibáért, mit nem én követtem el ?
 385 Vagy becsvágyam marja szived' ? Tán inkább
 ölelni vágysz
 Egy szép asszonyt, nem hallgatva tisztesség és
 józan ész
 Intelmére ? Aljas ember vágya aljas élvezet.
 Mert belátva tévedésem, bölcsebben határozék,
 Őrült volnék ? Tán *te* inkább, ki egy rossz nőt
 vesztesz el
 390 Istenednek jó-voltából, és — utána jársz megint !
 Esküt tett Tyndareosnak balgatag kérők hada
 Nászra vágyva. Ámde *isten* a remény is, úgy tudom ;
 Azt követték őkbizonynyal, nem téged s hatalmadat.

Ám vidd őket harczba, örült fővel véled tartanak,
 394a Mert az istenség nem balga és jól tudja, hogy mit ér
 395 És mily lenge eskü az, melyet ránk kényszerítenek.
 Gyermeximnek gyilkosává nem leszek, segédkezet
 Jogtalan' nem nyujtok arra, hogy rossz nődet meg-
 torold,
 Engemet meg könny emészszén éjjel-nappal szün-
 telen,
 Hogy jog ellen és galádul vérem ellen vétkezém.
 400 Im rövidre fogtam a szót s elmondám világosan;
 Hogyha benned nincs belátás, én tudom, hogy
 mit teszek.

KARVEZETŐ.

Egészen más beszéd ez, mint előbbi volt;
 Helyes valóban megkimélni gyermekünk.

MENELAOS.

Óh jaj nekem! Hát nincs barátom már sehol?

AGAMEMNON.

405 Van, csak romlásba ne taszítsd barátodat.

MENELAOS.

Hogy egy apánk volt, hol látom tanújelét?

AGAMEMNON.

Veled tartok, ha józan, nem, ha dőre vagy.

MENELAOS.

Barátival együtt busúl a jó barát.

AGAMEMNON.

Jó tettel vonj magadhoz, nem bút hozva rám.

MENELAOS.

410 Hát Hellasért a küzdelmet nem vállalod?

AGAMEMNON.

Hellással együtt örültté tett istened.

MENELAOS.

Kérkedjél jogaroddal, testvér-áruló!
[Én indulok más útat-módot lelni most
S hívebb barátot . . .]

HIRDETŐ (sietve jő).

Pánhellének fő ural!]¹

- 415 Agamemnon, ime, elhozám leányodat,
A kit te otthon Iphigeniának hívál.
S vele van anyja, Klytaemnestra hitvesed,
S a kis Orestes, hogy örülj látásukon,
Ki otthonodtól már olyan rég messze vagy.
- 420 [De ily nagy út után egy tiszta, szép patak
Habjában hűsitik gyöngéd kis lábukat;
Igy a csikók is, melyek a rét pázsitán
Bolyonganak most izlelvén a zöld füvet.]
Előre jöttem, hogy fogadni készülődj
- 425 Őket, mert lányod érkezését megtudá
A hadsereg, hamar szétröppent a hire.
Felénk özönlik a kíváncsi népcsoport,
Leányod látni vágyva; mert a boldogok
Magukra vonják mindenek csodálatát.
- 430 És kérdezik: „Tán lakzi vagy mi készül itt?
Avagy talán csak látni vágyott gyermekét
A fővezér?“ Mások meg ezt hangoztaták:

¹ A zárójelbe tett sorok nem illenek a szövegbe. Menelaosnak nincs semmi más terve. A hirdető beszédének valódisága szintén kétes; annyi bizonyos, hogy itt van a helye annak a jelentésnek, hogy Klytaemnestra leányával megérkezett. Ezért nem lehet Kirchhoffal és Weckleinnal a hirdető egész beszédét elvetnünk.

„Nem, Artemis, Aulis úrnője fogja őt
 Menyasszonytá avatni.¹ Férje vajh ki lesz?“
 435 Készítsd ki hát az áldozó kosarakat,
 Koszorút a főkre, s te, Menelaos király,
 Készülj a nászénekhez; hangozzék a ház
 A fúvólától s lábak dobbanásítól,
 Mert felvirradt a szűznek boldog napja ma.

AGAMEMNON.

440 Jól van, öreg, de menj be csak sátramba most;
 A többi majd a sors folytával rendbe jön.

(Hirdető el.)

Szegény fejem! Jaj, mit mondjak? Hol kezdjem el?
 Vas kényszerűség! Mily igát tettél reám?
 Egy daemon szállt meg lopva, sokkal fondorabb
 445 S hatalmasabb, mint összes cselfogásaim.
 Be jó is annak, ki alantas sorsban él!
 Bátran fakadhat könnye, hogyha bajba' van
 S mindent kimondhat. A magasrangúra ez
 Szégyenletes. A méltóságnak kényszere
 450 Vezérli éltünk, zsarnokunk a nagy tömeg.
 Ezért pirúlok én is könnyet ontani,
 S még sincs erőm, hogy elfojtsam könnyűimet,
 Midőn a legnagyobb csapás zudult reám.

S vajjon mit mondjak hitvesemnek? Óh mikép
 455 Fogadjam őt? Hogyan néztek szemébe majd?
 Hivatlan jötte a bajoknak serlegét
 Csordultig tölti! Illett elkisérnie

¹ Nász előtt szokás volt Herának és Artemisnak, mint védő isteneknek áldozni. Agamemnon azonban balul is értheti a dolgot, tudva azt, hogy Artemis éppen leánya feláldozását követeli. Ilyenekben irányul a régi drámaírók *tragikus ironiája*. Ilyen a 439. vers is.

Lányát a nászra, — hisz legdrágább kincse az,
 Kit másnak ad, — s itt látja, mily hitvány vagyok.
 460 És a szegény lány! — Mért is mondom lánynak őt?
 Hisz nem sokára Hadesnek lesz hitvese!
 Óh mily szívtépő lesz, ha sirva esdekel:
 „Megölsz, atyám? Hát ily nászt ülj egykor te is,
 És mindazok, a kik szivednek kedvesek!“
 465 S ott áll a kis Orestes, értelmetlenül
 Gügyögve sir, de én azért megértem őt.
 Óh Paris násza, mit Helenával kötött,
 Minden bajomnak az lett átkos kútfeje!

KARVEZETŐ.

Meghatja szívem, bárha idegen vagyok,
 470 Egy ily királynak könnyfakasztó bánata.

MENELAOS (meghatva).

Testvérem, engedd, hadd fogjam meg jobbodat.

AGAMEMNON.

Imé! Te vagy a győztes, én az elbukott.

MENELAOS.

Pelopsra, kettőnk nagyatyjára esküszöm,
 És Atreusra, a kitől éltünk nyerők,
 475 Hogy épen az lesz számon, a mi szívemen,
 S elmondom hímezetlen', a mit gondolok.
 Midőn szemedből könnyet láttam omlani,
 Szánalmat érzék és én is sírtam veled;
 A mit imént beszéltem kiméletlenül,
 480 Azt visszavonva egyetérték most veled,
 És azt tanácslom, meg ne öld leányodat
 Az én javamra; mert nem lenne jogszerű,
 Hogy könnyeidnek árán boldoguljak én
 S tiéid holta adjon életet nekünk.

- 485 Mit is kívánok? Hogyha asszony kell nekem,
 Módomba' nincs-e szépet, jót választani?
 És elveszítsem egyetlen testvéretem,
 Ily drága kincset adjak egy rossz asszonyért?
 Ah, gyermek voltam, örült, nem láttam be azt,
 490 Mit most, mily szörnyü meggyilkolni magzatunk.
 És megsajnáltam a balsorsu gyermeket,
 Meggondolám, hogy ő is vérrokon velem
 S szerelmemért most áldozatként hulljon el?
 Mi köti Helenához a te lányodat?
 495 Oszoljon a had, menjen Aulisból haza!
 Csak szünj meg arczod könnyekben fürösztteni,
 Bátyám, hiszen lásd, könny fakad szemembül is!
 S ha fontos rád a lányodról szóló ige,
 Nem fontos én rám; részem néked engedem.
 500 Hevességem hogy ily hamar levetkezém,
 Méltán tevém, hisz a testvéri szeretet
 Változtatott meg. És nem hitvány jellem az,
 A mely, ha a jobbat belátja, arra tér.

KARVEZETŐ.

Nemes szók, Tantaloshoz, Zeus fiához is
 505 Méltók! Te őseidre szégyent nem hozol.

AGAMEMNON.

Öcsém, dicsérlek érte, hogy váratlanúl
 Magadhoz illő, helyes szót hangoztatál.
 [Testvérvizszálnak oka vagy a szerelem,
 Vagy házuk kapzsisága. Óh mint gyűlölöm
 510 Az egymás ellen ádáz atyafiakat!]¹
 De mind hiába! Mert a sors rákényszerít,
 Hogy vérét ontva áldozzam fel gyermekem.

¹ Későbbi betoldásnak látszik.

MENELAOS.

Ki kényszeríthet, hogy saját lányod megöld?

AGAMEMNON.

Az összes helleneknek egybegyült hada.

MENELAOS.

515 Nem, hogyha őt Argosba visszaküldenéd.

AGAMEMNON.

Ezt titkon megtehetném. Egyet nem lehet...

MENELAOS.

S mi az? Ne féld a csőcseléket annyira!

AGAMEMNON.

Kalchas a hadnak elbeszéli jóslatát.

MENELAOS.

Előbb elteszszük láb alól, az nem nehéz.

AGAMEMNON.

520 Átok a jósök nagyravágyó fajtája!

MENELAOS.

Sehol sincs haszna, mindenütt csak bajt szerez

AGAMEMNON.

Nem félsz-e mástól? Most jutott eszembe épp!

MENELAOS.

Nyiltan nevezd meg; én ki nem találhatom.

AGAMEMNON.

Sisyphos sarja már mindenről értesült.¹

MENELAOS.

525 Odysseus nem ártad néked és nekem.

¹ Odysseust, Laertes fiát, későbbi korban a rossz nyelvek mondták a ravasz korinthosi király, Sisyphos fiának.

AGAMEMNON.

Mindig ravasz volt s a tömeggel fog kezét.

MENELAOS.

Igaz, becsvágy vezérli, és az kész veszély.

AGAMEMNON.

Biztosra vedd, hogy ott a harcosok között
 El fogja Kalchas jósigéjét mondani,
 530 Hogy Artemisnek ígértem leányomat
 S szavam megszegtem. Fellázítja a hadat,
 Hogy téged, engem öljenek meg s gyermekem
 Vérért kiontsák. Ha Argosba elfutok,
 Utánam jönnek, pusztítják a földeket
 535 S elhordanak Küklops-falunkkal minket is.
 Ily bajba estem! Mily boldogtalan vagyok,
 Az ég haragja mily válságba juttatott!
 Csak egyre kérek, hogyha a táborba mégy,
 Öcsém, a dolgot meg ne tudja hitvesem,
 540 A míg Hadesnek át nem adtam lányomat;
 A bánat könnye ezzel is kevesb legyen.
 S ti idegen nők, hallgatás a tisztetek.

KAR.

Strophe.

Boldog az, a ki szemérmatosan
 Éldeli, mérsékeltén az üdvöt,
 545 A melyet Aphrodité keze nyújt
 Menten a féktelen indulatok
 Vad viharától;
 Mert hisz' Erós, az aranyhaju isten,
 Kétféle nyilat tesz az ij idegére
 550 Egyike üdvöt adó,
 Másika tönkre tevő.

Óh te igéző, isteni Kypris,¹
 Ezt sohse vedd a szívembe;
 Mértéktelenül ne szeressenek engem,
 555 S én se sovárgjak szertelenül.
 Boldogítóm legyen ily szerelem,
 Messze maradjon a féktelen Eros.

Antistrophe.

Annyi ezernyi az emberi vágy,
 Emberi jellem; ámde örökké
 560 Él s virul az, mi valóba' nemes.
 És az erényre derék segítők
 A jó nevelés is:
 Bölcs is az, a ki szemérmes. Az illem
 Természete, nagy becse az, hogy azonnal
 565 Látja, mi tenni való;
 És nem enyészik a hír,
 Mely az ily élet koszorúja.
 Szép az erényre törekvés;
 Csendsben teszi ezt a hön szerető nő;
 570 Úgyde a férfi a tett mezején
 Vágyik elérni a tiszteletet,
 Úgy gyarapítja a népe javát.

Úgy-e tapasztaltad, Paris, ezt,
 A ki az Ida hegyén nevededtél
 575 Hószinü csordák pásztoraként
 S fújtad ügyetlen nádsipodon,
 Mit Phrygia dísze, Olympos²
 Zenge remek fuvoláján.
 Ott legelészett bőtejü nyájad,

¹ Aphrodite.

² Olymposzt, a meseszerű phrygiai énekest a fuvola fel-
 találójának tartották.

- 580 A mikor istennőket itéltél
 S birói szavad Hellasba repített
 Szép, elefántesont trónus elé,¹
 És epedő szemeiddel
 Ott a Heléna szivét
- 585 Hő szerelemre szitottad
 És szerelemnek a rabja levél magad is.
 Így vitt a viszály Hellasra viszályt
 S visz fegyvereket, hadi gályát
 Trója tetői ellen.
- 590 Hajh, hajh! A nagyoknak az üdve mi nagy!
 Nézzétek amott a királyi leányt,
 Lányát Agamemnon fejedelemnek,
 S Tyndareosét, Klytaemestrát,²
 Mily híres elődök sarjai ők
- 591 S rájuk milyen üdvnek a napja derül!
 Ah istenek e nagyok, a nyomorult
 Emberfia tőlük várja az üdvöt.

[Óh Chalkis lányai, rajta, siessünk
 Lesegíteni a fejdelemasszonyt,

- 600 Meg ne botoljék lába a földön.
 És nyujtsátok szeliden kezetek,
 Meg ne ijedjen a hős Agamemnon
 Magzata, ép most jőve közénk;
 Hiszen itt mi is, ők is idegenek:
- 605 Gyöngédtelenül
 Meg ne ijesszük az argosi nőket.]³

¹ Spártába, Menelaos palotájába.

² Az eredetiben is ily alakban.

³ A zárójelbe tett sorok valószínűleg későbbi korból származnak. Hogy a kar le akarja segíteni a királyi nőket, kik nagy kísérettel utaztak, példátlan az antik tragédiában.

(Klytaemnestra, Iphigenia nagy kísérettel megérkeznek.)

KLYTAEMNESTRA (a kocsiban).

Szerencsejelző jósjelnek tekintjük ezt
A szép üdvözlést és szives fogadtatást;
Ezért remélem, boldog frigyre vezetém
Leányomat.

(A szolgálkhoz.)

610 Hordjátok bé a kocsiról
A sok kelengyét, mit leányomnak hozok
És rakjátok le a sátorban gondosan.
Te meg, leányom, a szekérről szállj le most
És lábacskad vigyázva tedd a földre le.

(A cselédekhez.)

615 No nyujtsátok, leányok, ifju karotok
S szállítsátok le a szekérről lányomat.
Valaki nyujtsa támaszúl karját nekem,
Úlésemet hogy baj nélkül hagyhassam el.
[Ti meg a két csikó elébe álljatok,
620 Mert ijedősek s nem könnyen fékezhetők.
Ti meg vegyétek Agamemnon magzatát,
A kis Orestest, hisz' egész kicsinyke még.
Alszol, fiacskám? A szekér elringatott?
Ébredj nénéd örömnapjára vidoran.

625 Nemes vagy és nemes sógorság vár reád
Nereus leányának isteni szülöttivel.¹
Ide, leányom! Jöjj, anyád mellett maradj,
Iphigenia, édes, e nők lássanak
Boldognak engem drága lányom oldalán,
630 S innen köszöntsd, mellőlem édes jó apád.]²

¹ Thetis istennő fiával, Achilleessel.

² A zárójelbe tett sorokat különösen nyelvi okokból kéteseknek tartják.

- 633 Óh drága férjem, dicső Agamemnonom,
634 Parancsoddal nem ellenkezve itt vagyunk.

IPHIGENIA.

- 631 Anyám, óh hagyj elébe futnom, megbocsáss,
632 Apám keblére hadd szorítsam keblemet.
635 [Óh hadd siessek hosszú távollét után,
Hozzád, kebledre hadd boruljak jó atyám!
Oly rég' kívánlak látni! Úgy-e, megbocsátsz?]

KLYTAEMNESTRA.

Óh hogyne, lányom! ? Méhemnek gyümölcsei közt,
Mióta élsz, apádon legjobban te csügsz.

IPHIGENIA (atyjának nyakába borulva).

- 640 Óh mily örömmel látlak végre, jó apám!

AGAMEMNON (nagy zavarban).

S én téged! Mit magadról mondasz, rám is áll.

IPHIGENIA.

Légy üdvöz! Szép, hogy magadhoz hívál, atyám.

AGAMEMNON.

Szép vagy nem szép, leányom, én azt nem tudom.

IPHIGENIA.

Ah!

Miért vagy oly bús, ha örülsz látásomon?

AGAMEMNON.

- 645 Királynak, hadvezérnek gondja nem kevés.

IPHIGENIA.

Nekem szenteld magad most, hagyd a gondokat!

AGAMEMNON.

Egész lelkem veled van, mással senkivel.

¹ E három sor a megelőző kettő variansa.

IPHIGENIA.

Simuljanak redőid, nézz rám nyájasan.

AGAMEMNON.

Teljes szivemből örvendek látásodon.

IPHIGENIA.

650 Örülsz? S szemedből mégis könnyek hullanak?

AGAMEMNON.

Hosszú időre szól a válás, mely közelg.¹

IPHIGENIA.

Apácskám, édes, értem is, nem is szavad.

AGAMEMNON.

Minél okosb beszéded, annál meghatóbb.

IPHIGENIA.

Bohón beszélek inkább, csak hogy felvidulj.

AGAMEMNON.

655 Óh jaj, hallgatni nincs erőm. Jó gyermekem!

IPHIGENIA.

Atyám, maradj te gyermekid javára *honn*.

AGAMEMNON.

Óh mint szeretnék! Az fáj épp, hogy nem lehet.

IPHIGENIA.

Óh veszzen a harcz s Menelaos rossz ügye!

AGAMEMNON.

Előbb elveszt mást, és kétségbe épp ez ejt.

¹ Agamemnon maga iránt kegyetlen húmorral a közellévő feláldozásra czéloz; Iphigenia nem tudja, hogy apja a hadba menetelre czéloz-e vagy az ő házasságára. Így az egész példa-beszéden megható tragikus ironia vonúl végig.

IPHIGENIA.

660 Mióta vesztegelsz már Aulis réviben!

AGEMEMNON.

S ma is van, a mi visszatartja még hadunk.

IPHIGENIA.

Óh mondd, atyám, a phryg nép merre, hol lakik?

AGEMEMNON.

A hol Parisnak — mért kellett születnie!?

IPHIGENIA.

Elhagysz, atyám és hosszú útra száll hajód?

AGEMEMNON.

665 Miként atyád, oly messze szállsz, lányom, te is.

IPHIGENIA.

Ah!

Milyen szép volna mennem útitársadúl!

AGEMEMNON.

Te is hajózni fogsz¹ s atyád eszedbe jut.

IPHIGENIA.

Anyámmal együtt, vagy egészen egyedül?

AGEMEMNON.

Apád- s anyádtól elszakítva egyedül.

IPHIGENIA.

670 Csak nem küldesz más házba lakni, jó atyám?²

AGEMEMNON.

Hagyd el, nem illik lánynak ilyet tudnia.

¹ Az alvilág folyóján, a Styxen.² Mint a 652.-ben, itt is kíváncsiság és szűzi szemérem nyilvánul.

IPHIGENIA.

Jól végezz s Phrygiából térj hamar haza.

AGAMEMNON.

Előbb áldoznom kell még itt e partokon.

IPHIGENIA.

Nagy ünnepséggel? Mert hisz istenes dolog.

AGAMEMNON.

675 Meglátod, ott állsz a szentelt vízhez közel.

IPHIGENIA.

És tánczot is lejtünk az oltárnál, atyám?

AGAMEMNON.

Óh boldogabb, mint én, ki még semmit se tudsz!
De menj be most! A nyilvánosság nem való
A lánynak. Óh csókolj meg és add jobbodat,
680 Atyádat most hosszú időre elhagyod.
Édes kebel, te, drága arcz, szép, szőke fürt!
Óh mily gyász lett reátok Trója s Helena!
De hallgatok már, mert könnyek patakja tör
Elő szememből, hogyha így ölel karom.
Menj sátoromba!

(Klytaemnestrához.)

685 És te, Leda gyermeke,
Nézd el, hogy a bú így erőt vett lelkemen,
Mert Achilles kezére bízom lányomat.
Habár boldog frigy, a szülői szív sajog,
Ha gyermekét, kit fáradsággal fölnevelt,
690 Idegen házba kell örökre adnia.

KLYTAEMNESTRA.

Oly balga nem vagyok, hogy érte feddjelek;
Épp úgy lesujt a bánat, elhidd, engem is,
Ha szól a nász dal s elkisérem lányomat.

Enyhül idővel, a dolgoknak rendje ez!
 695 Kinek oda ígérted, a nevét tudom,
 De származását is hadd halljam és honát.

AGAMEMNON.

Aegina volt Asopos lánya egykoron.

KLYTAEMNESTRA.

S mely ember avvagy isten egyesült vele?

AGAMEMNON.

Zeus, s nemzé Aeakost, Oenoné urát.¹

KLYTAEMNESTRA.

700 S melyik fiára hagyta Aeakos a trónt?

AGAMEMNON.

Peleusra, a ki Nereus lányát² vette el.

KLYTAEMNESTRA.

S engedte atyja? Avvagy isten ellenére is?³

AGAMEMNON.

Od' adta apja, mert Zeus kívánta így.⁴

KLYTAEMNESTRA.

S hol vette nőül? A tenger hullámiban?

AGAMEMNON.

705 A Pelion szent ormán, hol Chiron lakik.

¹ Oenone Aegina szigetének régi neve.

² Thetist.

³ Csodálatos, hogy Nereus isten-létére halandó emberhez adta nőül leányát.

⁴ Zeus maga szerette volna nőül venni Thetist, de megijedvén Prometheus jóslatától, mely szerint Thetis születendő fia hatalmasabb lesz az atyjánál, saját uralma érdekében halandó ember feleségévé tette Thetist.

KLYTAEMNESTRA.

Hol, úgy mondják, a Kentauros-sereg tanyáz?

AGAMEMNON.

Ott ülték Peleus torát az istenek.

KLYTAEMNESTRA.

S atyja nevelte Achillest avagy Thetis?

AGAMEMNON.

Nem, a rossz erkölcsöktől Chiron óvta őt.

KLYTAEMNESTRA.

Ah!

710 Mily bölcs tanító! S még bölcsőbb, ki rá bízá.

AGAMEMNON.

Ily férfiú lesz a te lányod hitvese.

KLYTAEMNESTRA.

Kifogástalan! S melyik görög városban él?

AGAMEMNON.

Apidanos vizénél, Phthia térein.

KLYTAEMNESTRA.

És így oda viszi leányunkat haza?

AGAMEMNON.

715 Ez annak lesz a gondja, a ki elveszi.

KLYTAEMNESTRA.

Csak boldogság kísérje! S mely nap lesz a nász?

AGAMEMNON.

Ha üdvöt ígér a hold megtelt fényköre.¹

¹ A holdtöltét szerencsés időnek tartották a házasságkötésre nézve.

KLYTAEMNESTRA.

Herának áldozál-e már leányodért?¹

AGAMEMNON.

Még nem, de éppen ezt készítjük most elő.

KLYTAEMNESTRA.

720 S aztán adod a menyegzői lakomát?

AGAMEMNON.

Ha istenim megkapták áldozatjukat.

KLYTAEMNESTRA.

És mi a nőknek lakomát hol rendezünk?

AGAMEMNON.

Itt, a hellének ívezett hajóinál.

KLYTAEMNESTRA.

Kötelek s horgonyok közt! Adjon jót az ég!

AGAMEMNON.

725 Hallgass reám, nőm, hogy mit tégy s kövesd szavam.

KLYTAEMNESTRA.

Miben? Szavad fogadni mindig kész vagyok.

AGAMEMNON.

Én majd e helyt, a hol a vőlegény leszen...

KLYTAEMNESTRA.

Mit? Nálam nélkül? Anyja én vagyok talán?

AGAMEMNON.

Kiadom lányod a hellén hadak előtt.

KLYTAEMNESTRA.

730 S a mig ez végbe megy, mi addig hol legyünk?

¹ Herának és Artemisnek a nász előtt áldozatot mutattak be.

AGAMEMNON.

Te menj Argosba és gondozd leányidat.

KLYTAEMNESTRA.

Elhagyva lányom? Hát fáklyát ki tart neki?¹

AGAMEMNON.

Viszem majd én a menyasszony szövétnekét.

KLYTAEMNESTRA.

Nem úgy szokás! Te ezt nem vészed semmibe.

AGAMEMNON.

735 Hadnép között időzni nem hozzád való.

KLYTAEMNESTRA.

Hozzám való kiadni ennen gyermekem.

AGAMEMNON.

Az is, hogy honn leányid egyedül ne hagyd.

KLYTAEMNESTRA.

Az asszonyház megőrzi őket biztosan.

AGAMEMNON.

Fogadj szót!

KLYTAEMNESTRA.

Argos istenasszonyára,² nem!

740 Te künn parancsolj, benn a házban én fogok
[Mindent, a mit kell, az arának nyujtani].³ (EL.)

AGAMEMNON.

Hiába küzdtem, ah! megcsalt minden remény,
Eltávolítani nőmet innen nem tudom.

¹ Az volt a szokás, hogy az anya fáklyával kísérje leányát férje házába.

² Hérára.

³ Gyanús sor, gyöngíti Klytaemnestra kijelentését.

Fondorkodom csak, éppen legdrágábbjaim
 745 Ellen szövök cselet s mindenütt vesztes vagyok.
 De most az áldozó Kalchas jóshoz megyek,
 Hogy azt, mi tetsző Artemisnek, gyász nekem,
 Megfontolhassuk együtt, Hellasnak baját.
 Az okos ember engedelmes és derék
 750 Nőt birjon otthon vagy — ne nősüljön soha!
 (El.)

KAR.

Strophe.

Eljut hát Simois folyamának¹
 Ezüstszinü habjaihoz
 Ez az egybesereglett hellaszi had
 Gályahadával, fegyveresen
 755 Trója bástyafalához,
 Phoebos szent talajára,²
 Hol, mondják, Kassandra³ babér
 Zsenge galyával megkoszorúzva
 Szélnek ereszti szőke haját,
 760 Mihelyest megszállta az isten lelkesítő
 Jós ihlete keblét.

Antistrophe.

És ott állnak a bástyai tornyon,
 A trójai várfalakon
 A trójaiak, ha az ércz paizsos
 765 Had közeleg széporru hajók
 Egyenlő ütemével
 A simoisi habokhoz.

¹ Trója melletti kisebb folyó.

² Trója falát Apollon és Poseidon építette.

³ Kassandra Priamos király jós leánya.

Hogy Zeus égi magzatinak¹
 Szép hűgát, Helenát, Priamosnak
 770 Várából haza, hellašzi földre
 Vigyék, ha achájai pajzsok s bős z gerelyek
 Hős harcza kivívta.

[Phrygia várát, Pergamost
 És magas kőtornyait
 775 Gyilkos hadsereg köríti,
 Főket vagdos véres nyakról
 S tös-tövestül felforgatva
 Porba dönti Iliont;
 Szüzeket kelt siralomra
 780 És Priamos hitvését.
 Igy Heléna, Zeus leánya,
 Sok keserves könnyet ont majd,
 Hogy a férjét elhagyá.]² Bennem és
 Gyermekeimnek a gyermekiben
 785 Bár sohse kelne olyan remegés,
 Mint a minő kél Lydia és Phrygia
 Aranyosmezü asszonyiban,
 A mikor szövögetve a vásznat
 Egymás közt rebegik, zokogják:
 790 „Jaj, ha honunknak vesznie kell,
 Vajh ki leszen, ki hajamba ragad
 S elhurezol nyomorult rabul engem?
 A te hibád, hosszúnyaku hattyu leánya,
 Hogyha nemcsak szófia-hir,
 795 Hogy madár alakját öltve
 És Ledával egyesülve

¹ A Dioskurosoknak, Kastornak és Polydeukesnek.

² A zárójelbe tett sorok gyanúsak, mert jórészt az előbbi strófa bágyadt változatának tetszenek.

Zeus adá az éltedet.¹

Vagy talán csak a múzsa-sugallta

Csalfa, balga képzemény ez,

800 Emberelmét ámitó.

ACHILLES (a színre lép).

Achajosoknak itt találom hadfejét?

Melyik cselédje fogja megjelenteni,

Hogy Achilles keresi, Péleus fia?

Nem egy az Euriposnál táborzók sora.

805 A kik közülünk nászigát nem hordanak,

Honn pusztán hagyták házukat s e partokon

Itt vesztegelnek; mások nőt és gyermeket

Hagyának otthon; oly szörnyű vágy szállta meg

Hellast e harczért: isteneknek műve ez!

810 De én kimondom, a mit helyesnek hiszek,

Szóljon magáért más is, a kit szíve kész.

Én elhagyám Pharsálost s Péleus lakát²

S mert gyöngé a szél, Euriposnál ülök itt

Tartóztatván a myrmidont,³ mely ostromol

815 S nógat: „Achilles! Mért e késedelmezés?

Meddig halasztod útunkat Trójába még?

Ha tenni vágysz, tégy, vagy vezesd serged haza,

Ne várd, a míg a két Atrida⁴ tétováz.“

KLYTAEMNESTRA (kilép a sátorból).

Óh Nereus-lány sarja! Hallám odabenn,

820 Sátramba' hangod és kijöttem iziben.

¹ A mythos szerint — melyet itt Euripides szinte persifál — Zeus hatyualakban közeledett Ledához.

² Egy szóval: a szülői házat.

³ Achilles hadi népe.

⁴ Agamemnon és Menelaos, Atreus fiai.

ACHILLES.

Óh szent Szemérem! — Kit látok? Ki ez a nő,
A ki előkelő tartással itt közelg?

KLYTAEMNESTRA.

Nem ismeresz, nem csodálom, mert hisz még sohsem
Láttál; de szép, hogy a szemérmes tiszteled.

ACHILLES.

825 Ki vagy s miért jössz a görög táborba, mondd!
Te, gyöngé asszony, pajzsos férfiak közé?

KLYTAEMNESTRA.

A Léda szülte Klytaemnestra vagyok én,
És hitvestársam Agamemnon fejedelem.

ACHILLES.

Rövid szavakba illő választ foglalál.
830 De nem illendő nővel szóba állanom.
(Távozni készül.)

KLYTAEMNESTRA.

Maradj! Hová futsz? Tedd kezembe jobbodat,
A boldog nászkötésnek kedves zálogát.

ACHILLES.

Mit mondasz? Jobbom? Hát urad mit szólana,
Ha azt illetném, a mihez nincsen jogom?

KLYTAEMNESTRA.

835 Tengerlakó Thetisnek hősi magzata,
Csak bátran, illesd, hisz leányom elveszed.

ACHILLES.

Én a te lányod? Megnémúlok, asszonyom;
Ily képtelenség csak zavart észől telik.

KLYTAEMNESTRA.

Ez a szokásunk: mindnyájan szégyenkezünk,
840 Ha új barátunk házasságot emleget.

ACHILLES.

Lányod kezét sohase kértem, asszonyom,
S az Atridák se szóltak ily nászról soha.

KLYTAEMNESTRA.

Mi légyen ez? Te csak csodáld az én szavam,
Én a tiédet nem kevésbbé bámulom.

ACHILLES.

845 Kutasd csak! Ezt kutatni közös érdekünk;
Csak nem beszélünk mindaketten nem-valót!?

KLYTAEMNESTRA.

Mily méltatlanság! Menyegzőre készülök,
A mely — mint látom — nincs sehol. Mily szé-
gyen ez!

ACHILLES.

Valaki tréfát űzött én velem s veled,
850 De ne törődjél véle, szivedre ne vedd.

KLYTAEMNESTRA.

Isten veled! Szemedbe nézni sem merek,
Hogy mint hazug megszégyenített állok itt.

ACHILLES.

Viszonzom üdvözlésed. Most pedig megyek,
Hogy sátorában fölkeressem férjedet.

AGGASTYÁN (kitekint a sátorból).

855 Óh maradj, Aeakos sarja, istennő szülötte, várj,
Mert beszélnem kell te veled s Leda lánya, véle is.

ACHILLES.

Vajh ki hív oly aggodalmasan, megnyitva ajtaját?

AGGASTYÁN.

Szolga, kit büszkélkedésre sorsa nem szoktat-
hatott.

ACHILLES.

És kié? Enyém bizony nem! Nincs azoknak
dolguk itt!

AGGASTYÁN.

860 A hölgyé, ki ottan áll, Tyndareostól nyert rabúl.

ACHILLES.

Nos tehát beszélj, mit kívánsz? Vissza mért tar-
tóztatál?

AGGASTYÁN (halkan, aggodalmasan).

Csak ti ketten vagytok itt, az ajtónál, és senki
más?

ACHILLES.

Szólj, magunk vagyunk csak, gazdád sátorából
lépj ki hát!

AGGASTYÁN (kilép).

Óh eszem s te, jó sors, véd meg, a kit szívem
védni vágy.

ACHILLES.

865 Jó-hosszúra nyujtja a szót a fontoskodó öreg.

AGGASTYÁN.

* * *

KLYTAEMNESTRA.

Jobb kezedre! Szólj, ne késsél, hogyha van mit
mondanod.

AGGASTYÁN.

Jól tudod, hogy gyermekidnek s néked mily hived
vagyok.

KLYTAEMNESTRA.

Azt tudom, rég'óta hiven szolgálod már házamat.

AGGASTYÁN.

És hogy engem Agamemnon hozományoddal kapott?

KLYTAEMNESTRA.

870 És velem jövé! Argosba s mindig hű szolgám válál.

AGGASTYÁN.

Úgy van! És inkább te néked, mint uraknak
hódolok.

KLYTAEMNESTRA.

Rajta hát, leplezd le végre, mit közölni vágysz
velem.

AGGASTYÁN.

Lányodat tulajdon atyja ön-kezével vágja le!

KLYTAEMNESTRA.

Mit beszélsz, mily szörnyüséget? Vén ember, el-
ment eszed?

AGGASTYÁN.

875 Apja kardja festi vérrel a szegény lány hó nyakát.

KLYTAEMNESTRA.

Ah, szegény fejem! Tehát megőrült férjem és
dühöng?

AGGASTYÁN.

Óh eszén van, csak veled s lányoddal szemben
esztelen.

KLYTAEMNESTRA.

És mi okból? Mely rossz szellem csábította erre őt?

AGGASTYÁN.

Istenige Kalchas ajkán, hogy csak így indul hadunk.

KLYTAEMNESTRA.

880 Merre? Jaj nekem s jaj annak, a kit apja ölni kész!

AGGASTYÁN.

Iliosba, Menelaos hogy megkapja Helenát.

KLYTAEMNESTRA.

És Helena megtértének ára *lányom* élete?

AGGASTYÁN.

Most mindent tudsz: Artemisnek szánta apja
lányodat.

KLYTAEMNESTRA.

És a nász csupán ürügy volt, hogy hazúl kicsal-
janak?

AGGASTYÁN.

885 S hozd örömmel lányodat, mint Achilles meny-
asszonyát.

KLYTAEMNESTRA.

Romlásodra érkezél hát, lányom, és anyád veled.

AGGASTYÁN.

Jaj siralmas szenvedéstek! Szörnyüséget mert urad.

KLYTAEMNESTRA.

Végem van, nem bírom immár könnyem visszafojtani.

AGGASTYÁN.

Óh csak ontsd, hisz szörnyü bánat elveszít
gyermekünk.

KLYTAEMNESTRA.

890 És te honnan értesültél mindezekről, jó öreg?

AGGASTYÁN.

Úgy, hogy hozzád egy levéllel voltam útban az imént.

KLYTAEMNESTRA.

Mely halálra hozni lányom tiltá avvagy meghagyá?

AGGASTYÁN.

Megtiltá, mert férjed akkor józanúl gondolkodott.

KLYTAEMNESTRA.

És ha nálad volt, miért nem adtad át a levelet?

AGGASTYÁN.

895 Mert elvette Menelaos, mind e bajnak kútfeje.

KLYTAEMNESTRA (Achilleshez).

Hallod-é ezt, Nereus-lány sarja, Peleus fia?

ACHILLES.

Hallom, mily boldogtalan vagy s érzem en-bán-
talmamat.

KLYTAEMNESTRA.

Meggyilkolják lányom, azt hazudva, véled jegy-
zik el!

ACHILLES.

Engem is megbánta férjed: annyiban nem hagy-
hatom.

KLYTAEMNESTRA (lábához omlik).

900 Nem pirúlok, én, halandó, térdeidhez omlani,
Istenasszony sarjadéka! Mert mit ér a büszkeség?
Mi lehetne drágább nékem, mint leányom élete?
Ments ki, istennő szülötte, nagy bajomból engemet,
S őt, arádnak kit hazudtak, ámde mégis mentsd
meg őt.

905 Néked hoztam őt arául, koszorúztam meg fejét
S im' a bárd alá vezettem! Rád háramlik szégyene,
Hogyha meg nem mented; bárha hitvesed nem
lészen is,

A szegény lány jegyeséül emlegettek tégedet.

Állad-, jobbod- és anyádra esdekelve kérlek én:

910 Ha neved volt elveszítőnk, megmentőnk is azlegyen!
Térdeden kívül nincs oltár, melyhez folyamodhatom,
Nincs barát közel sehol se. Hallád férjem szándokát,
Mily kegyetlen, mily merész. Im' itt vagyok, mint
gyöngye nő

Féktelen hajóssereg közt, amely minden rosszra kész

915 Jóra is, ha rávezérlik. Védő jobbodat felénk
Ha kinyujtod, megmenekszünk, hogyha nem,
végünk vagyon.

KAR.

Anyának lenni szép s hatalmas egy dolog;
Az anya szíve minden áldozatra kész.

ACHILLES (magában).

Magasra száll az érzelem szárnyán szívem;
920 Bölcs mérséklettel tudja a bajt hordani,
És szint'úgy örvend, hogyha üdv szellője fű.
Csak olyan ember, a ki így gondolkodik,
Az élet útján bölcsen az halad csupán.
Van úgy, hogy nem ó a túlságos bölcsesség,
925 Van úgy viszont, hogy hasznos a megfontolás.
Én, kit a jámbor Chiron oktatott, nevelt,
Az egyenes jellemnek vagyok embere.
A két Atrida hogyha jó parancsot ad,
Hajtok szavukra, hogyha rosszat, elvetem.
930 Itt s Trója földjén egyaránt szabad vagyok
S mindig a harcz ügyét szolgálja fegyverem.

(Klytaemnestrához.)

Feléd, óh nő, a kit tiéid bántanak,
A mennyire ifjú embertől csak telik,
Részvétellel nyujtom gyámolító jobbomat.
935 Nem fogja férjed meggyilkolni lányodat,
A kit arámnak mondtak; mert nem engedem
Ily cselszövésre át személyemet neki.
Mert hisz nevem vón, bár kardot nem fog reá,
A mely megölné lányod. Bár urad bünös,
940 De mocskot ejtne szeplőtlen személyemen,
Ha én miattam, nászom ürügye alatt
Vinnék halálra e lányt zord-kegyetlenül.
De szörnyü méltatlanság az, mely engem ért!
A leghitványabb lennék Argos népe közt,
945 Egy semmi lennék s Menelaos hős vitéz,

Nem Peleusnak, egy gaznak volnék fia,
 Uradnak ölni ha *nevem* segítene.

Nem, Nereusra ott, a tenger mélyiben,
 Thetis anyámnak nemzőjére esküszöm :

950 Leányodhoz nem nyúl Agamemnon király,
 Még köntösét sem éri ujjának hegye ;
 Vagy város lesz a barbár fészek, Sipylos,
 E hadvezérek ős apjának székhelye,¹
 S az én Phthiámat még hírből sem ismerik.

955 A jó Kalchasnak is keserves lesz a tál
 S az áldozó dara.² Mily szerzet is a jós?
 Kevés igazság, sok hazugság embere ;
 Ha eltalálja, jó, s ha nem, tán vége van ?
 Nem e frigyért — hisz száz meg száz leány sovárg
 960 Nászfrigyre vélem — ám azért mondtam ki ezt,
 Mert Agamemnon csúful visszaélt velem.

[Miért nem tőlem kérte kölcsön a nevem,
 Hogy ide csalja lányát? S anyja én nekem,
 A vőlegénynek, adta volna szívesen ;

965 S én adtam volna át a hadnak, hogyha így
 Nyilik csak út Trójába ; meg nem tagadom
 Ez áldozatot bajtársim jólléteért.

E hadvezérek most nem néznek semmibe,
 Kényelmesen művelnek jót vagy becstelent.]³

970 Eldönti kardom : míg Trójába indulunk,
 Még itt e földön vértől fog pirosítani,
 Ha bárki tőlem elragadná lányodat.

¹ Sipylos, lydiai város volt Tantalosnak, Agamemnon nagyatyjának székhelye. — Phthia Achilles születése helye.

² A tál kézmosásra, a dara arra való, hogy a feláldozandóra szórják.

³ A zárójelbe tett sorok aligha eredetiek.

Légy hát nyugodt! Szemedbe istenként tűnék
Imént, bár nem vagyok, de néked — az leszek!

KAR.

975 Óh Peleusfi! Méltó volt hozzád e szó,
S méltó tengerlakó dicső anyádhoz is.

KLYTAE MNESZTRA.

Ah!

Hogyan dicsérjen ajkam nem-túlságosan,
S nem szük szavakkal, hogy megtarthassam kegyed?
Mert a nemes szív gyűlöl oly dicséretet,
980 Mely áradoz s minden határon túl csapong.
Szégyenlek is előtted sirni oly bajon,
A mely csak engem nyom, téged nem érdekel.
De szép, ha pártul fogja a boldogtalant,
Bajától bárha távol áll is, a derék.
985 Óh szánj meg engem, mert szánalmas helyzetem.
Nem rég még azt reméltem, hogy te vöm leszel:
Üres remény volt! Hátha majd baljóslatú
Leszen jövődő nászfrigyedre nézve az,
Lányom ha meghal? Ettől őrizkedni kell.
990 Hisz szépen kezdted a szót s szépen végezed.
Csupán akarnod kell, s leányom mentve lesz.
Kivánod-é, hogy átkulcsolja térdedet?
Lányhoz nem illő, ámde hogyha akarod,
Jó nyílt homlokkal a szemérmes leány.
995 Vagy hogyha úgy is megnyerem segélyedet,
Maradjon otthon: tiszta hírét félti ő.
De a szemérem sincs talán mindig helyén.

ACHILLES.

Nem, asszonyom, ne hozd előmbe lányodat:
A balga vádnak mért tegyem ki magamat?
1000 Ily nagy sereg, a házi gondoknak hiján

Gonosz nyelvű s gonosz beszéden kapva kap.
 Ha esdekeltek, éppen annyit értek el,
 Mint ha nem esdekeltek. Legfőbb pályabér
 Nekem most az, ha megmenthetlek titeket.

1005 Hallgass rám, tudd meg, nem hazug szavam;
 Hiú szavakkal hogyha ámitottalak,
 Haljak meg! Éljek, hogyha őt megmenthetem.

KLYTAEMNESTRA.

Óh áldva légy, inségesek védője, te!

ACHILLES.

Figyelj reám most, hogy jól foly on a dolog.

KLYTAEMNESTRA.

1010 Lesem szavad, nagyon hallgatnom kell reád.

ACHILLES.

Atyját vegyük rá, váltsa jobbra szándokát.

KLYTAEMNESTRA.

Óh gyáva ő s a hadseregtől fél nagyon.

ACHILLES.

Újabb okok győzhetnek a régiekben.

KLYTAEMNESTRA.

Sovány reménység! Ámde mondd, hogy' kezd-
 jem el?

ACHILLES.

1015 Kérd őt először, lányát hogy ne ölje meg;
 Ha ellenállna, jöjj akkor hozzám megint.
 Ha kérésedre hajlik, nincs szükség reám,
 Mivelhogy akkor lányod ügyis mentve van.
 Jó emberemmel én se húzok ujjat így,
 1020 És a sereg se gáncsolhat, ha célomat

Nem erőszakkal, bölcseséggel érem el.¹
 [S ha minden jól megy, kedvesidnek és neked
 Öröm leszen, hogy nélkülem czélt értetek.]²

KLYTAEMNESTRA.

Bölcsen beszéltél. Követem tanácsodat.
 1025 De hogyan el nem érem, mit szivem kíván,
 Hol látlak újra? Merre menjek én, szegény,
 Hogy föltaláljam megsegítő jobbomat?

ACHILLES.

Őrt állok én, a hol szükséged lesz reám,
 A táboron búsan ne lásson senki se
 1030 Végig rohanni. Házatoknak jó hírét
 Ne érje szégyen, s gáncs Tyndareos nevét,
 A hellenek közt mely mindig dicső vala.

KLYTAEMNESTRA.

Úgy lesz. Parancsolj! Én szavadnak engedek.
 (Achilles el.)
 Ily igaz ember, hogyan vannak istenek,
 1035 Jutalmat nyer. Ha nincsenek, mit küszködünk?
 (Bemegy a sátorba.)

KARDAL.

Strophe.

Libya sípján, tánczra hívó kitharán
 S Pánnak a nádfurulyáján
 Mily vidám lakodalmi danának
 Kedves hangjai zengtek,
 1040 A mikoron fel a Pélion ormaira
 — A hol az égi lakók lakomáztak —
 Szálltak a széphaju múzsák,
 S tánczos arany sarujokkal

¹ Achilles fölteszi, hogy a dolog a seregnek is tudomására jut.

² Későbbi betoldásnak látszik.

Ellebegének a földön :

1045 Péleus últe a nászát¹

S dallamos énekük ünnepelé a dicső párt

Pélionnak szent berkében,

A Kentaurosok hegyén.

És Zeus szeretett szeretője,

1050 Ivadéka a Dardanos-ösnek,

A phryg Ganymedes²

Meregette az égi italt

Az arany kráter bő öbleiből

És a fehér porondon

1055 Ötven lánya az agg Néreusnak³

Körbe forogva járta

A lakodalmi tánczot.

Antistrophe.

Fenyvek a kézben, zöld koszorú a fejen⁴

Ment fel a Kentaurosoknak

1060 Lóhajtó hada isteni nászra,

Vidám bakchosi torra,

Ujjongva, kiáltva : „Thetis, nosza halld, mit a bölcs

Chirón, az, ki a múzsaseregtől

Nyerte művészete titkát,

1065 Jóska : „Fiad születik majd,

Csillaga Thessaliának,⁵

A ki a trójai földre

Elmegy a myrmidonok paizsos seregével,

¹ Péleus és Thetis házasságából származott Achilles.

² Trójai királyfi, kit Zeus sasával az égbe ragadtatott s pohárnokává tett.

³ Thetis testvérei.

⁴ Mint bakchansok szokták. A Kentaurosok fenyűágakat vettek kezükbe thyrös gyanánt.

⁵ Achilles.

- Hogy feldúlja Trója várát,
 1070 Ölt arany fegyverzetet,
 Hephaestosi isteni kéznek
 Remekét,¹ melyet isteni anyja
 Az isteni hősnek
 Te viszel, hogy örökre deritsd’.
- 1075 Így boldogították égi lakók
 Akkor a híres atyájú
 Néréusi lánynak a nászát,
 Mit köte Péleusszal.
- 1080 Ah de neked koszorút nyom szüzi fejedbe
 Drága leány, az argosi had
 S kiontja nyakadból a vért, valamint az ünőnek,
 Mely az igát nem ismeri
 És odahagyta a bércki vadont ;
- 1085 Bár nem fúvola hangja nevelt,
 S nem pásztori ének,²
 Ámde anyád, hogy az argosi hős
 Hitvese légy majd egykoron.
 Mit tehet így a szemérem,
- 1090 Mit tehet így az erény,
 Hova lesz a hatalmuk,
 Hogyha a gazság lesz hatalom
 És az erény megvetve hever,
 Azzal senki se gondol ;
- 1095 Győz a jogtalan a jagon
 S nem könyörög valamennyi halandó,
 Hogy le ne sújtson az istenirigység!?

¹ Homeros szerint Hephaestos isten készített remek egy-
 verzetet Achilles számára, mikor előbbi fegyverzetét Patroklos
 holttestéről leszedte Hektor.

² Mint az ünőt.

KLYTAEMNESTRA

(férjét keresve jő a sátorból).

Kijöttem újra fölkeresni férjemet:

Elhagyta sátrát s oly sokáig elmarad!

1100 Szegény leányom benn keserves könnyet ont,

Sokféle jajsztót hangoztatnak ajkai,

Mióta tudja apja szörnyü szándokát.

(Észreveszi a közelgő Agamemnon.)

De éppen itt jő, a kiról emlékezem,

Agamemnon, a kit iziben leleplezek,

1105 Szülőtti ellen mily gaz terveket kohol.

AGAMEMNON (föllép).

Óh Léda lánya, jó hogy itt talállak épp

Leányod nélkül. Mert van hozzád egy szavam,

Mint a menyasszonynak nem illik hallani.

KLYTAEMNESTRA.

S mily szó az, melyre kedvező e pillanat?

AGAMEMNON.

1110 Bocsásd útjára *apjával* leányodat.

Ott áll a szent víz már az oltár zsámolyán,

A megtisztító tűzbe hintendő dara,

És ott a tulkok, hogy vérüknek bíbora

Ömöljön Artemisnek, mint nászáldomás.

KLYTAEMNESTRA.

1115 Szépen hangzó a szó, de azt, a mit művelsz

Elég szép szóval jellemezni nem tudom.

(Beszól a sátorba.)

Óh jöjj ki, lányom, hisz' te mind azt jól tudod,

Atyád mit forral, és vedd szárnyaid alá

Orestesünket, édes kis testvéredet.

(Iphigenia kilép a kis Oresztesszel.)

1120 Óh lásd, már itt van engedelmes magzatod.
De most helyette és magam hely'tt szólok én.

AGAMEMNON.

Mért sírsz leányom? Arczod mért olyan borús?
Szemed a földre szegzed és elleplezed?

KLYTAEMNESTRA.

Jaj!

Hol kezdjem elbeszélni szenvedésimet?
1125 Hisz' a hol tetszik, mindenütt elkezdhetem
[Középen, végül épp úgy, mint az elején.]

AGAMEMNON.

Mi történt? Mért ez egybehangzó hangulat?
E feldult arczok, e zavart tekintetek?

KLYTAEMNESTRA.

Én kérdezlek, s te, férjem, nyiltan válaszolj!

AGAMEMNON.

1130 Miért ez intés? Kérdezz, és én felelek.

KLYTAEMNESTRA.

Édes leányunk' meggyilkolni szándokod?

AGAMEMNON.

Hah!

Mily rémítő szó! Mily alaptalan gyanú!

KLYTAEMNESTRA.

Csak légy nyugodt!

Először arra válaszolj, mit kérdezék.

AGAMEMNON.

Illő kérdésre illő lesz a válaszom.

KLYTAEMNESTRA.

1135 Máskép nem kérdek és máskép te se felelj.

AGAMEMNON.

Óh sorshatalmak! Jaj, gonosz balvégzetem!

KLYTAEMNESTRA.

Enyém is, és ezé is. Hárman osztozunk!

AGAMEMNON.

Mi bántalmad van?

KLYTAEMNESTRA.

És még tőlem kérdezed?

Ily bölcs emberben ily csekély a bölcsesség!

AGAMEMNON.

1140 Elvesztem, óh jaj! Fölfedezték titkomat!

KLYTAEMNESTRA.

Mindent tudok! Hallottam ádáz tervedet.

E hallgatás, e sok sóhajtozás maga

Elég bevallás; szólni hát ne fáradozz!

AGAMEMNON.

Hát hallgatok; mért is tetézném vakmerőn

1145 Szemérmetlen, hazug beszéddel bánatom?

KLYTAEMNESTRA.

Figyelj tehát, mert hímezetlen lesz szavam

És nem fogok már rejtélyekben szólani.

Először is — ez első vádam ellened —

Erővel elraboltál, nőül úgy vevél,

1150 Meggyilkolád előbbi férjem, Tantalost,

Letépted a keblemről kisdéd magzatom

S szétzúztad földhöz csapva ártatlan fejét.¹

Bár két öcsém, Zeusnak égi magzati²

¹ Homeros semmit se tud ezekről, szerinte Agamemnon Klytaemnestra első férje.

² A Dioskurosok: Kastor és Polydeukes.

- Tündöklő ménen harczra szálltak ellened,
 1155 De ótalmába vett atyám, Tyndareos,
 — Hozzá könyörgél — s ismét a tied levék.
 Én megbocsátám mind ezt, s nem tagadhatod,
 Neked s háznak feddhetetlen asszonya
 Valék, szeplőtlen hírű, házad birtokát
 1160 Öregbítettem, úgy hogy örvendett szived,
 Ha haza jöttél és hazul ha távozálsz.
 Ritkán tehet ily üdvre szert a férfiú;
 Ám léha nőt, azt nem nehéz szereznetek.
 Három leányt és e fiút szültem neked,
 1165 S most egyiküktől vakmerőn megfosztanál?
 Ha kérdenek, miért szántad halálra őt,
 Mondd, mit felelsz? Vagy helyetted feleljek én?
 Hogy Menelaos visszakapja Helenát.
 Dicső od' adni lányunk egy rossz asszonyért!
 1170 Ily drága kincsen venni egy értéktelent!
 Ha harczba mégy, lásd, és otthon hagysz engemet,
 Te meg hosszú időn át oly távol leszel,
 Mit vélsz, otthon mi tölti majd be lelkemet?
 Ha majd üressen látom lányom székeit,
 1175 Üressen a szobáját s könnyeim között
 Ülök magamban, így siratva szüntelen:
 „Megölt, leányom, az, ki adta életedet,
 Az ölt meg, senki más, nem másnak a keze“.
 S ily gyűlölséget hagyva otthon, azt hiszed,
 Hogy haza térve még öröm lesz életed?¹
 1180 Csekély ürügyre lesz szükségünk akkoron,
 Hogy úgy fogadjunk én s honn lévő lányaim,
 A mily fogadtatásra méltó ily apa.
 Az istenekre, óh ne tedd, ne kényszeríts

¹ E sor az eredetiben hiányzik: tartalma nyilván ez vo

Rajtad gonoszszá válnom s ne légy az te se!
De jó!

- 1185 Feláldozod leányod. S mint imádkozol?
Vérét kiontva milyen áldást esdekelsz?
Gyászos megtérést, mint gyász volt a távozás?
S illő-e *hozzám* áldást esdekelní rád?
Balgatagoknak hinném akkor istenink,
1190 Ha gyilkosokra esdeném áldásukat.
S Argosba érve tán ölelnéd gyermekid?
Nincs rá jogod. Hisz melyik gyermeked tekint
Reád, tán hogy megöld az üdvözlés után?
Nem gondolád meg ezt? Nincs más eszedbe, mint
1195 Királyi pálcza és a hadvezérkedés?
Helyes szavakkal ezt kellett vón mondanod:
„Trójába vágytok, Achajának gyermeki?
Hát húzzunk sorsot, kinek haljon magzata?
Méltányos az lett volna, nem, hogy lányodat
1200 Magad dobd a görögnek áldozat gyanánt;
Saját ügyében mért nem adta Menelaos
Saját leányát asszonyáért? Én, a ki
Hű voltam hozzád, lányom én veszítsem el,
És ő, a hűtlen, ő Spártába visszatér
1205 És bírva lányát él tovább is boldogan?!
Felelj ezekre, hogyha nem helyes szavam,
De hogyha helyes, gondolkodjál józanúl
S ne öld meg a te és az én leányomat.

KAR.

- Engedj, hisz gyermekünket szép megmenteni,
1210 Agamemnon. Egy ember se rosszalhatja ezt.

IPHIGENIA.

Ha Orpheusnak hangján szólhatnék, atyám,
S bűvös szavam megindíthatna szirteket,

- Ajkam varázsa elbájolna bárkit is:
 Ez útra térnék. Ám egész művészetem
- 1215 A könny: ezt adhatok csak, én mást nem tudok.
 Térdedhez im' olajfagalyként¹ simulok
 Saját testemmel, melyet néked szült anyám:
 Ily ifjan óh ne ölj meg; látni a napot
 Oly édes s oly szörnyű a naptalan homály!
- 1220 Első valék, a ki apának hívtalak
 S te gyermekednek; térded engem ringatott,
 Hány édes csókot adtam s kaptam tőled én!
 S ezt mondogattad: „Óh leányom, látlak-é
 Egy férfiú lakában egykor boldogan
- 1225 Virulva, élve hozzám méltó sors ölen?“
 S én így feleltem símogatva álladat,
 A melyet esdekelve érint most kezem:
 „S én mit kívánjak? Vajh fogadlak, jó atyám,
 Öreg korodban házamnak vendégeül?
- 1230 S hű ápolással meghálálom gondjaid?“
 E szókra én óh most is jól emlékezem,
 Te elfeledted és kész vagy megölni most.
 Nem, nem! Pelopsra s Atreus atyádra, nem!
 Anyámra, a ki fájdalommal szült neked
- 1235 S most értem ép oly fájdalom nyilalja át.
 Paris nászához, Helenához mi közöm,
 Atyám, frigyük miért okozza vesztemet?
 Nézz rám, óh adj egy csókot, egy tekintetet,
 Hogy a halálban egy szép emlékem legyen,
- 1240 Ha meg nem indul szíved esdeklésemen.
 Öcsike, édes, bár segíteni gyöngé vagy,
 Csak sirj velem s apánkhoz esdekelj te is,

¹ Az ótalomkeresők olajfagalyat tettek a segítségül hívott isten oltárára.

- Hogy nénéd' meg ne ölje. Hisz a kised is
 Részvétet érez, hogyha mást szenvedni lát.
- 1245 Óh nézd, atyám, hallgatva is hogyan könyörg!
 Átallj megölni, kérlek, szánd meg éltetemet.
 Lelkedre kér és esdekel két kedvesed,
 Ez a piczinke s én, a felnőtt hajadon.
 A mit csak mondhatok, mind egybefoglalom:
- 1250 A napsugárnál embernek nincs édesebb
 S szörnyűbb a sirnál. Örült, a ki halni vágy.
 A kinos élet is jobb, mint a szép halál.

KARVEZETŐ.

Szörnyű Heléna! Miattad s nászod miatt
 Erős viszály dül Atreus sarjadéki közt.

AGAMEMNON.

- 1255 Mi érdemel könnyt és mi nem, nagyon tudom,
 S szeretem gyermekim. Másként őrvöngének.
 Szörnyű e tettet végbevinnem, hitvesem,
 És szörnyű megtagadnom. Mert mondd, mit tegyek?
 Látjátok e hatalmas, nagy hajóhadat,
- 1260 A helleneknek érczpánczélú harczosít;
 Nem nyílik út Ilios bástyáihoz nekik,
 Nem dönthetik le Trója híres várfalát,
 Ha fel nem áldozlak, mint Kalchas hirdeti.
 Örült vágy szállta meg a hellenek hadát,
- 1265 Hajózni gyorsan a barbárok partira,
 Hogy véget vessen nőink elrablásinak.
 Lemészárolnák Argosban leányaink,
 Titeket, engem, hogyha még ellenkezem.
 Nem Menelaos igaz le engem, gyermekem,
- 1270 Nem is az ő kivánságának engedek,
 Hellas parancsa, hogy, ha akarom, ha nem,
 Áldozzalak fel; s ez nálam hatalmasabb.

A mennyire, leányom, rajtad s rajtam áll,
Szabadnak kell hazánkna lenni, barbarok
1275 Ne hurczolhassák szolgaságba asszonyaink'. (El.)

KLYTAEMNESTRA.

Gyermekem! Asszonyok!
Elveszteni téged, mily iszonyú!
Jaj, elhagy atyád s Hádesbe taszít!

IPHIGENIA.

Jaj, anyám, nekem is! Ugyanazt, ugyanazt
1280 Keseregheti mindkettőnk panasza.
Óh nem enyém már
Többé e sugár, ez a napfény!
Óh jaj nekem!
Hóborította Phrygia völgye,
85 Ida bércze, a hol egykoron kitette
— Anyja melléről letépve —
Atyja Parist, veszszén ott
Ő, kit aztán Trója népe
1290 Ida, Ida gyermekének hitt vala!¹
Óh miért is számüzé őt
Marhanyájak pásztorául
[Alexandrost]²
Tisztavizű patakoknak a habjaihoz,
1295 Oda, hol nymphák tanyáznak,
Tarka virágos a rétség,
A hol a rózsa, a jáczint

¹ Priamos az Ida hegyének vadonába tétette ki Parist, hogy meghiusítsa a jóslatot, mely szerint Paris romlást hoz Trójára. A pásztorok azonban fölnevelték a kitett csecsemőt s Priamos később — bármint ellenezte a jós Cassandra — visszafogadta.

² Alexandros Paris másik neve. Fölösleges sor.

- Vágyik, hogy leszakítsák nymphea-kezek ?
- 1300 Oda ment Pallas is egykor,
 Meg az álnok Aphrodite
 S Hera, vélük Hermes,
 Zeusnak a követje ;
 Kypris,¹ szivek királynéja,
- 1305 Pallas, büszke lándzsájára,
 Hera : hogy Zeus fejedelmi
 Nyoszolyájában pihen.
 Szépségük felől a döntő
 Szóra vártak, mely reám halált hozott,²
- 1310 Óh asszonyok, de szép hazánkra hirnevet.

KARVEZETŐ.

Téged nyer első áldozatként Artemis,
 Hogy elvigye Trójába a hellén hadat.³

IPHIGENIA.

- Óh anyám, anyám ! Im' az, ki
 Nemzett engem, nyomorultat,
 Elmegy immár, elhagy engem.
- 1315 Mért láttam, — én boldogtalan ! —
 Vesztemre azt a csalfa gyász-Helénát ?
 Im' meggyilkolnak, elveszít
 Szörnyű apám szörnyű aczélja engemet !
 Óh bár ne fogadta volna be Aulis
- 1320 Érczorru hajóknak e büszke raját,
 Mely trójai part fele szállni
 Indulásra készen áll !
 S Zeus ne keltett volna az Euriposon

² Aphrodite.

³ Parist t. i. az ítélete következtében győztes Aphrodite juttatta Helena birásához, s ez volt oka a trójai háborúnak.

⁴ A hiányzó sor megközelítő pótlása.

- Viharos szeleket, hiszen ő szelidebb
 1325 Fuvalmat is ád, a kinek csak akar,
 S vígan leng a vitorla;
 S bút ad azoknak, kényszerü sorsot.
 Jó utat egynek, könnyü hajózást,
 Másnak vesztegelést.
- 1330 Ember, óh egynapi lény, te sokat vesződő,
 Látnod a kényszerüséget a legkeserübb
 Sors, a mi érhet!
 Óh jaj!
 Hajh Tyndareos leánya,¹
- 1335 Mi gyászt hozál Hellasra, mily nagy szenvedést!

KARVEZETŐ.

Óh mint szánlak, hogy rád zudult a sors
 Csapása! Másra lettél volna érdemes.

IPHIGENIA.

Óh szülő anyám, egész embercsoport közelg felénk!

KLYTAEMNESTRA.

Ah, az istennő szülötte, völegényed, mint hived.

IPHIGENIA.

- 1340 Nyissatok, leányok, ajtót, hadd rejtőzzem el hamar!

KLYTAEMNESTRA.

Gyermekem mért futsz?

IPHIGENIA

Pirúlok rá emelni a szemem.

KLYTAEMNESTRÁ.

És ugyan mért?

IPHIGENIA.

Meghiúsult nászomon szégyenkezem.

¹ Helena.

KLYTAEMNESTRA.

Ily kegyetlen sorscsapásban nincs helyén illem-
szabály.

Csak maradj, ha úgy kívánja büszkeségünk,
távozzunk.

ACHILLES.

(fegyveresek kíséretében megjelenik).

Óh szegény nő, Léda lánya!

KLYTAEMNESTRA.

1345 Az, szegény, valóban az!

ACHILLES.

Zúg, zajong a hellen tábor.

KLYTAEMNESTRA.

És miért zúg, mért zajong?

ACHILLES.

A te lányodért . . .

KLYTAEMNESTRA.

E kezdet ah milyen baljóslatú

ACHILLES.

Föl kell őt áldozni, zúgják.

KLYTAEMNESTRA.

S nem szólt senki ellene?

ACHILLES.

Még saját személyem is veszélybe' forgott...

KLYTAEMNESTRA.

Hogy s mikép?

ACHILLES.

Úgy, hogy csaknem megköveztek.

KLYTAEMNESTRA.

1350 Mert védted leányomat?

ACHILLES.

Úgy van, épp ezért.

KLYTAEMNESTRA.

S ki merte rád emelni a kezét?

ACHILLES.

Mind, a hellen.

KLYTAEMNESTRA.

És nem védett myrmidonjaid hada?

ACHILLES.

Az támadt reám először.

KLYTAEMNESTRA.

Úgy végünk van, gyermekem!

ACHILLES.

Szerellem bolondja, mondták.

KLYTAEMNESTRA.

S mit feleltél arra te?

ACHILLES.

A nekem szánt szüzet halni nem hagyom...

KLYTAEMNESTRA.

1355

Nagyon helyes!

ACHILLES.

A kit atyja nékem ígért.

KLYTAEMNESTRA.

És Argosból elhivott.

ACHILLES.

Ámde hangom túlrivallták.

KLYTAEMNESTRA.

Szörnyü a tömeg dühe!

ACHILLES.

Mindamellett megsegítlek.

KLYTAEMNESTRA.

Annyi ellen egymagad?

ACHILLES (harczosaira mutatva).

Lát'd e fegyveres csoportot?

KLYTAEMNESTRA.

Óh nemes szív, boldogulj!

ACHILLES.

Boldogságom az lesz.

KLYTAEMNESTRA.

Hát nem áldozzák fel lányomat?

ACHILLES.

Nem, a meddig élek.

KLYTAEMNESTRA.

És jön olyki elragadni őt?

ACHILLES.

Ezren is, elől Odysseus.

KLYTAEMNESTRA.

A Sisyphos-sarjadék?¹

ACHILLES.

Éppen az.

KLYTAEMNESTRA.

Magától jó vagy a sereg küldötteként?

ACHILLES.

Küldik, és ő szívesen jó.

KLYTAEMNESTRA.

Ölni! Szép egy küldetés!

¹ L. az 524. vers jegyzetét.

ACHILLES

Ámde útját állom én majd.

KLYTAEMNESTRA.

1365

S elvinné erővel is?

ACHILLES.

Megragadná szőke fürtjét.

KLYTAEMNESTRA.

S akkor én jaj, mit tegyek?

ACHILLES.

Csak szorítsd magadhoz.

KLYTAEMNESTRA.

Óh ha ettől függ, nem hal meg ő.

ACHILLES.

Hát öleld, szükség leszen rá.

IPHIGENIA.

Óh anyám, hallgassatok

A szavamra! Már belátom, haragudni nincs okod
 1370 Hitvesedre: lehetetlent kicsikarnunk nem lehet.
 Én azért nemes barátunk pártfogását köszönöm;
 Ám te is légy rajta, hogy ne rágalmazza őt a had,
 Mert mi úgyse nyernénk semmit, s őtet balsors
 sujtaná.

Halld, nyugodt megfontolással mit határozék, anyám.
 1375 Ők halálra szántak, és én azt kívánom, e halál
 Szép, dicső és minden aljas érzülettől ment legyen.
 Jó anyám, vedd fontolóra vélem e szép szándokot;
 Im' egész nagy Hellasnak most rajtam a tekintete,
 A hajóhad indulása, Trója veszte rajtam áll,
 1380 S hogy jövőben barbarok ne hurczolják el
 asszonyink,

Hogyha Trója porba hull Heléna elrablásaért.

Ezt halálommal vivom ki, és az én hírem-nevem,
A ki Hellast megmentettem, halhatatlanná leszen.

1385 És miért is csüggenék ez ifju élten annyira?

Nem magadnak, mind egész Hellasnak szültél
engemet.

Sok ezernyi harcos ember, érczpaizs a karjukon,
Sok ezer, ki evezőt fog, kész a megsértett honért
Bátran elleninkre törni és meghalni Hellasért:

1390 Hát ez egy életnek akkor ezt szabad meggátlani?

Hol lelnénk igazságos szót e kérdésre válaszúl?
És most erre térjünk át: e hősnek egy leány miatt
Nem szabad tusára kelni népével s meghalnia.
Többet ér *egy* férfiúnak élte mint száz asszonyé.

1395 Artemis ha elkivánja áldozatkép' éltemet,

Én, halandó, gátoljam meg a menny istenasszonyát?
Lehetetlen! Ifju testem én Hellasnak áldozom.
Öljetek meg, dúljátok fel Tróját! Ez lesz életem
Nem muló emléke, nászom, gyermekem s ez hir-
nevem.

1400 A barbár uralja Hellast, Hellas a barbárt soha,
Óh anyám, mert szolga az, de Hellas népe, az
szabad.

KAR.

Óh szűz, nemes, dicső ez elhatározás:
De sorsod és az istennő igaztalan.¹

ACHILLES.

Óh Agamemnon lánya, látom, istenim

1405 Mily boldoggá tehettek volna általad.

Irigylem érted Hellast s téged Hellasért.

¹ A költő felfogására nézve nagyon jellemző s az egész dráma eszmei tartalmát kifejező nyilatkozat.

- Dicsők és a hazához méltók e szavak,
 [Mert szembe nem szállsz a mennynek hatalmival
 És azt választod, a mi szép s szükségszerű].¹
- 1410 De látva lelked, mily fennkölt, nagy és nemes,
 Szivemben a vágy még erősb bírásodért.
 Figyelj: javadra tenni leghőbb óhajom
 S lakomba vinni. Fájna, Thetis a tanúm,
 Ha meg nem menthet küzdve éretted karom.
- 1415 Gondold meg azt, mily rémítő baj a halál.

IPHIGENIA.

- Nem, én kimondom s nem szégyenlem senkitől:
 Elég viszályt és gyilkolást támaszta már
 Tyndareosnak szép leánya. Hős vitéz!
 Értem te meg ne halj, se mást ne ölj te meg,
 1420 Hadd mentsem én meg Hellast, ha megmenthetem.

ACHILLES.

- Óh fennkölt lélek! Erre már nincs több szavam,
 Ha így határozál. Mily nemes gondolkodás!
 Miért ne mondanám ki nyíltan a valót?
 De hátha mégis megbánod határozatod?
- 1425 Figyelj reám s védj jól eszedbe a szavam:
 Én harcosimmal ott az oltárhoz közel
 Leszek halálod meggátolni, hogyha kell.
 Talán gondolsz szavamra és hasznát veszed,
 Ha látod, hogy nyakadhoz már közelg a bárd.
- 1430 [Nem hagylak meghalni meggondolatlanul:
 Harcos hadammal a templomhoz indulok
 És várva-várom oda-érkezésedet.]² (El.)

¹ E két vers tartalma ellentétben van Achilles egész beszédével.

² A már mondottak variáló ismétlése.

IPHIGENIA.

Mért hull szemedből némán a könny, jó anyám?

KLYTAEMNESTRA.

Szegény fejemnek sirni nincs elég okom?

IPHIGENIA.

1435 Hagyd abba, el ne lágyíts! S tedd meg ezt nekem.

KLYTAEMNESTRA.

Mit, gyermekem, mondd! Mindent megteszek neked.

IPHIGENIA.

Ne vágd le én miattam szép hajfürtidet
S tested ne öltjön szomorú, gyászos lepelt.

KLYTAEMNESTRA.

Hogyan, leányom? Elveszítve tégedet?

IPHIGENIA.

1440 Óh nem, hisz élek s rád dicsőséget hozok.

KLYTAEMNESTRA.

Mit mondasz? Nem kell gyászolnom halálodat?

IPHIGENIA.

Nem, én fölöttem sírhalom nem domborúl.

KLYTAEMNESTRA.

Hogyan? A holtat sírhalom nem illeti?

IPHIGENIA.

Az istennő oltára lészen sírkövem.

KLYTAEMNESTRA.

1445 Hát úgy teszek, leányom, helyesen beszélsz.

IPHIGENIA.

Mint Hellas megmentője oly boldog vagyok!

KLYTAEMNESTRA.

S testvéreidnek mily üzenetet vigyek?

IPHIGENIA.

Velük se öltess értem gyászruhát, anyám.

KLYTAEMNESTRA.

S ne mondjak-é egy kedves búcsuszót nekik?

IPHIGENIA.

1450 Isten velük! Orestest férfivá neveld.

KLYTAEMNESTRA.

Öleld magadhoz! Most utolszor látod őt.

IPHIGENIA (Orestest öelve).

Segítettél, a hogy csak tudtál, drága kincs!

KLYTAEMNESTRA.

S Argosban mit tehetnék még kedvedre, mondd!

IPHIGENIA.

Hogy ne gyülöld apámat, a te férjedet.

KLYTAEMNESTRA.

1455 Nem könnyü harczot kell miattad állnia.

IPHIGENIA.

Nem jószántából áldozott fel: Hellasért!

KLYTAEMNESTRA.

De cselfogással, Atreushoz méltatlanul.

IPHIGENIA.

Ki visz, előbb mint megragadnák fűrtimet?

KLYTAEMNESTRA.

Elviszlek én . . .

IPHIGENIA.

Nem, azt én meg nem engedem.

KLYTAEMNESTRA.

Fogom ruhádat . . .

IPHIGENIA.

1460

Óh anyám, kövesd szavam,
Maradj te itt: ez mindkettőnkre nézve szebb.
Atyámnak egy szolgája elkísér oda,
Az istennő berkébe, s ott vérem kihull. (Indul.)

KLYTAEMNESTRA.

Elmégy, leányom?!

IPHIGENIA.

S vissza többé nem jövök.

KLYTAEMNESTRA.

Meválsz anyádtól?

IPHIGENIA

1465

Meg, de dicsőségesen.

KLYTAEMNESTRA.

Maradj, ne hagyj el!

IPHIGENIA.

Könnyet ne ontson szemed!

Ti, óh szüzek, örömdalt zengjetek Zeus
Lányához, Artemishez vérem hulltakor
S hallgassa áhítattal a görög sereg.

1470 Hol van a szent kosár? A tűz mért nem lobog

A szent darától? Járja jobb felé körül

Atyám az oltárt! Én útamra indulok

S Hellasnak győzedelmet és üdvöt viszek

1475

Vigyetek hát, hadd döntsem én

Porba Tróját, Phrygiát.

És kössetek virágfüzért

- Fölékesíteni a fejem,
 S hozzatok forrásvizet.
 1480 Magasztaljátok Artemist, a boldogot,
 Lejtse oltárát körül
 Lábatok. S ha úgy kívánja, ám legyen,
 1485 Vérem omolta az
 Istenigét beváltja.
 Óh kegyes, édes anyám, te ne várd, hogy
 A szemeinkből alá : [könny fakadozzék
 1490 Áldozathoz nem való !

KAR.

- No rajta, lányok, zengjük együtt
 Artemist, a kalchisi
 Parttal szembe' trónolót,
 1495 [Hol a félelmes fegyverek
 Hirt adva nékem itt e szűk
 Öbölben vesztegelnek].¹

IPHIGENIA.

Pelasgos Argos, én szülő hazám !
 Mykene, drága otthonom !

KAR.

- 1500 A Perseus várát érted-é,
 Kyklops kezek dicső művét ?²

IPHIGENIA.

Hellas javára neveltetek :
 Nem rettegem hát a halált.

KAR.

Örök hirnév jut béredül.

¹ Gyanús sorok.

² Mykene kőfalát a mythos szerint kyklopsok rakták Perseusnak. Volt más Argos is.

IPHIGENIA.

1505 Előre hát!

Fényhozó nap, Zeus sugára!
 Új életnek és új sorsnak
 Látom immár földerülni hajnalát.
 Drága fény, isten veled!

(El. Klytaemnestra a sátorba vonúl.)

KAR.¹

Üdv néki, üdv!

1510 Látjátok, ott megy Ilion

S Phrygiának győztese.
 Virágfüzér disziti ifju homlokát,
 Szent víz meglocsolta.

Vérengző istenasszonyunk

1515 Oltárát s a fehér nyakat

Mindjárt pirosra festik vére árjai.

Várnak rád saját atyádtól

Nyujtott szent forráshabok,

És Achaja serge, a mely

1520 Útra kész Trójába már.

Zengjük hát Zeus leányát,

Artemis fenséges istenasszonyt,

S jó szerencse lesz velük.

Óh dicső, dicső szűz, emberáldozatban

1525 Gyönyörködő, vidd a görög hadat,

Vidd Phrygiának földre,

A csalfa Trója partira;

Add, Agamemnon fegyvere ott arasson

Hősi babért Hellasnak a harc mezején

1530 S halhatatlan hír virága

Koszorúzza homlokát.

¹ Itt kezdődik a későbbi keletű toldalék.

HIRADÓ (sietve jő).

Óh Klytaemnestra, Tyndareos lánya, jöjj
Elő sátradból, hallgasd meg, mi hírt hozok.

KLYTAEMNESTRA (kilép a sátorból).

Hallván a hangod, kisiettem iziben,
1535 Szegény fejem, s a félelemtől reszketek
Hogy új csapásnak bús hírét hozod talán
A meglevőhöz.

HIRADÓ.

Gyermeked felől fogok
Csodálatos, nagy dolgokat jelenteni.

KLYTAEMNESTRA.

Ne késs' tehát, hanem mondd el mentől előbb.

HIRADÓ.

1540 Óh drága úrnóm, mindent meghallasz legott.
Előlről kezdem, hogyha megzavart eszem
Meg nem bénítja a beszédben nyelvemet.
A mint elértük Zeus leánya, Artemis
Szentelt ligetjét s iratos szép rétjeit,
1545 Gyülekezőjét Achaja hadserginek,
Vívén leányod, mind özönlött már körénk
Argos hada. Hogy Agamemnon fejdelem
Látá leányát lépni az oltár felé,
Feljajdult s elfordítva tőle a fejét
1550 S arcát lepelbe rejtve ontá könnyeit.
De most atyjához oda lépett gyermeked
És így beszélt: „Atyám, nézd, íme itt vagyok;
Önként ajánlom áldozatként testemet
Hazám javára, a hellenség üdveért:
1555 Az istenasszony oltárához hát vitess,
Ha már az isten-ige így rendelte ezt.
Ha rajtam áll csak, boldoguljatok, apám

- S győztes gerelylyel térjetek majdan haza.
 De hozzám nem nyúl Argos egy vitéze sem:
 1560 Szó nélkül, bátran nyujtom bárd alá nyakam“.
 Ekkép beszélt, és a ki hallá, bámulá
 A szűznek fennkölt lelkét és bátor szívét.
 Talhybios,¹ mint tiszte hozta, most kiállt
 És áhitatra, csendre inté a hadat.
- 1565 A jós Kalchas kihúzta éles áldozó
 Kését a hüvelyéből és elhelyezé
 Arany kosárban s megkoszoruzá a lányt.
 Achilles fogta a kosárt s a szent vizet
 Körülhintette Artemisnek tűzhelyén
- 1570 S így szólt: „Zeus leánya, vadölő vadász,
 Homályos éjben fénykorongot görgető,
 Fogadd el áldozásunk, melyet nyujt neked
 Achaja serge s Agamemnon fejdelem,
 E szép szűznek nyakábul omló tiszta vért;
- 1575 Add, hogy hajóink baj nekül szállhassanak
 S hogy Trója várát porba döntse fegyverünk“.
 Az Atridák² s mindenki földre néze most.
 A pap kezébe vette a kést, esdekelt,
 S hogy jól találja, nézte a leány nyakát.
- 1580 A szívem ekkor fájó érzés járta át,
 Fejem lecsüggedt. S ekkor láttunk egy csodát.
 Mindenki tisztán hallhatá a bárdcsapást
 S nem látta senki, hogy hová tünt a leány.
 Kiált a pap, kiált bámulva a sereg,
- 1585 Látván az isten-küldte váratlan csodát,
 Megfoghatatlant, a ki látta, annak is.
 A földön egy vonagló gimszarvas feküdt,

¹ Agamemnon kiradója, kikiáltója.

² Atreus fiai: Agamemnon és Menelaos.

- Remek, hatalmas állat, vére bibora
 Magasra szökve megfesté a tűzhelyet.
- 1590 Kalchas, mit gondolsz, mily örömmel hirdeté :
 „Óh Achaja hadának fővezérei,
 Imé az áldozat, mit istenasszonyunk
 Tett oltárára, a hegyeknek szarvasa!
 A szűz helyett ezt vészi áldozat gyanánt.
- 1595 Olyan nemes vér hogy ne fesse tűzhelyét,
 Ezt szívesen fogadta s kedvező szelet
 Küld majd utunkra, Ilionra pusztulást.
 Hát bátorodjatok fel, gályánk harczeni.
 Hajóra most! Mert mielőtt a nap leszáll,
- 1600 El kell ma hagynunk Aulis kajla öbleit
 S Aegeus vizén átszállanunk“. Midőn pedig
 Hephaestos lángján elhamvadt az áldozat,
 Imádkozott, hogy megtérhessünk boldogan.
 És Agamemnon engem küldé, mondjam el,
 Mily sorsot adtak lányodnak az istenek,
- 1605 Hogy Hellas-szerte halhatatlan hírneve.
 Én ott valék és mindent láttam, mondhatom ;
 Lányod nyilván az istenekhez szálla fel.
 Így hát ne búsulj és férjednek megbocsáss.
- 1610 Váratlanul sokszor segítnek istenink
 S megmentik azt, a kit szeretnek. Im, e nap
 Meghalni látta s föltámadni gyermeked.

KARVEZETŐ.

E hírnek hallatára mint örül szívem ;
 Mint mondja : lányod él az istenek között.

KLYTAEMNESTRA.

- 1615 Melyik isten, lányom, az elragadód ?
 Hogyan is szólítsalak ?¹ Azt hihetem,

¹ Az esetben, ha Iphigenia az istenek közé emelkedett.

Hiu hír ez, az én vígaszomra koholt,
Hogy a bánat szünjön e szívben utánad.

KARVEZETŐ.

Itt jó Agamemnon fejedelem,
1620 Való-e vajjon a hír, ő tanúja lesz.

AGAMEMNON.

Bennünket, óh nőm, lányunk boldoggá teszen,
Mert ő valóban istenek közt nyert helyet.
Vedd hát öledbe a mi kedves magzatunk,
S indulj haza, mert a sereg már útra kész.
1625 Isten veled! Sokára látlak újra majd,
Trójából visszatérve. Élj hát boldogúl!

KARVEZETŐ.

Érj boldogúl, Atrida, Trója partira
S térj vissza boldogúl,
A legszebb zsákmányt hozva Trójából nekünk.

IPHIGENIA A TAUROSOKNÁL.

BEVEZETÉS.

Az agg költőnek Makedoniában írt utolsó trilogiájából (Iphigenia Aulisban, Alkmaeon, Bakchanszők) a közbülső rész elveszett. Azt hiszem, leghelyesebb, ha a körülbelül 8 évvel korábban írt taurosi Iphigeniát iktatom helyébe, mely az események rendje szerint mintegy természetes folytatása az aulisi Iphigeniának. De bár az aulisi Iphigenia cselekvénye mintegy előzménye s legjobb megértetője a jelen darabnak, nem szabad felednünk, hogy a költő a történet fonala szerint későbbit írta előbb s nem azzal a számítással, hogy egy pár év múlva az aulisi eseményeket is drámává fogja alakítani. Még különösebb, hogy a költő az utóbb írt darabban sem törekedett a mondai adatok egyeztetésére, hanem céljai szerint teljesen függetlenül alakította tárgyát. Ne lepjen meg tehát bennünket, ha a két darab egyes adatai között nincs meg a várt összhangzás. Így pl. a jelen drámának azt a fontos adatát, hogy Iphigeniát Artemis a taurosok földjére ragadta, nem igazolja az aulisi Iphigenia, melyben a költő hatásos befejezésre törekedve más mondai hagyományra támaszkodik és azt mondja Iphigeniáról, hogy halál helyett megdicsőült, s az istenek sorába emelkedett.

Említettem az előbbi dráma bevezetésében, hogy Iphigenia feláldozására nézve a mondai adatok, valamint a költői feldolgozások eltértek egymástól. Az egyik variáns szerint — melyet pl. Aeschylus követett — Iphigenia föláldozása valóban végbe ment. A másik szerint — mint már a Kypria cz. költemény előadta — Artemis a taurosok földjére¹ ragadta Iphigeniát s ott papnőjévé, majd halhatatlanná tette.

Ez a halhatatlanság annál jogosabb volt, mert — mint fentebb említettem — Iphigenia eredetileg is isten volt, t. i. a Hold istennője, kit később Artemisszel azonosítottak. Attika keleti partján nagyon el volt terjedve a vajúdo asszonyokat megsegítő (λοχία) Artemis tisztelete. Brauronban egy régi Artemis-templom volt, s a benne levő fából faragott Artemis-szoborról azt hitték, hogy azt, mint égből aláhullott szent szobrot (xoanont) Iphigenia a taurosok földjéről hozta. Brauronban mutatták Iphigenia sírját is. Ha meghalt, nem volt istennő, csak az istennő papnője, s ha a taurosok földjéről hozta át Artemis szent szobrát, nem lehetett más, mint Agamemnon királynak Iphigenia nevű leánya, kit Aulisban atyja fel akart áldozni, de Artemis megmentette s a taurosok földjére ragadta nyilván oly szándékkal, hogy legyen majd, a ki az ő szent szobrát és kultuszát a barbár földről Hellasba telepítse. Braurontól északra volt Halai városa Artemis Tauropolos templomával. Ott a Tauropolia-ünnepen hagyományos szokás volt, hogy a pap egy embernek megkarczolta a nyakát s vért serkentett belőle. Ez

¹ Nem mondhatjuk Goethével, hogy: *Tauris*ba, mert ilyen nevű országot nem ismertek a régiek. Goethe t. i. a latin czím (Iphigenia in Tauris) Tauris-át, mely ablativus, nominativusnak vette s így alkotta meg a Taurist mint országnevet.

jelképes emberáldozat volt, a régibb időkben Görögországban is szokásos valóságos emberáldozatok hagyományos emléke.¹ Hasonló jelképes emberáldozat divott az öt évenként ünnepelt Brauronia-ünnepen: ugyanis minden öt évesnél idősebb leánykát menyasszonyi díszben mint „medvét“² Artemis szolgálatára szenteltek. Ezeket az adatokat érdekesen egészíti ki Herodotos tudósítása (IV, 103), mely szerint a Krim félszigetén lakó taurosok³ a kezük közé jutott görögöket a „Szűznek“ szokták áldozni, s a taurosiak szerint ez a szűz istennő nem más, mint Iphigenia, Agamemnon leánya.

Ilyen adatokból, attikai kultusz-mondákból épült fel Euripides drámája, ez a geniális alkotás, mely épp úgy bizonyítja költőnk teremtő erejét, mint a honi hagyományokhoz való hű ragaszkodását. Valószínűleg Euripides leleménye, hogy Iphigeniát Orestesszel hozatja vissza a taurosok földjéről. S miért ment oda Orestes? Nyilván Apollon küldötte oda testvére szent szobraért: ezt a feladatot róttá még reá elégtétel gyanánt. Az athéni közönség azonban úgy tudta Aeschylus Oresteijából, hogy Orestes az Areiopagoson megnyerte a fölmentő ítéletet az anyagyilkosságért. Euripides ügyes leleménye úgy adja elő a dolgot, hogy a bosszuló Erinyseknek csak fele nyugodott bele Athena istennő ítéletébe, a többi tovább üldözte Orestest. Ekkor az újra Apollontól kért segédelmet, s Apollon ekkor tűzte eléje azt a feladatot, hogy a taurosok

¹ Ki ne gondolna Izsák feláldozására?

² Eredetileg annak a dögvésznek megszüntetése céljából, melyet Artemis az ő szelíd, szent medvéje megölése miatt támasztott volt.

³ Tauros a görög nyelvben bikát jelent.

földjéről vigye Attikába Artemis égből hullott szobrát. Így találja fel Orestes Iphigeniát, kiről azt hitte volt, hogy Aulisban feláldozták. Orestes maga is csaknem hasonló sorsra jut, de az érdekfeszítő bonyodalom során a testvérek fölismerik egymást, cselet szőnek s az okos görög furfang szerencsésen diadalt ül a barbár lomhaságon. Így a csomó isteni közbelépés nélkül is könnyen és természetesen megoldódhatnék, s mondanunk se kell, hogy a költő meg is oldotta volna, ha akarta volna. Neki azonban szüksége volt Athena fölléptetésére, mert csak annak szavai köthették össze a testvérek menekülését az élő, hazai kultusszal. S éppen ez volt a költő fő célja.

Nem fejtegetjük itt a ragyogó művészettel föl-
 épített, szépen tagozott, eleven menetű drámai cse-
 lekvényt, melyben kivált a nagy hatású fölismerések
 Aristoteles tetszését annyira kivívták. Az ókor általá-
 ban nagyra becsülte, görög és római költők utánoz-
 ták¹ s a képzőművészet is gyakran merített belőle.
 Elmondhatjuk, hogy az Iphigenia-mondának Euripides
 adta meg örökérvényű drámai alakját.

Nem kis érdeme ennek a drámának, hogy Goethét
 Iphigeniája megírására ösztönözte. A darab tárgya
 lényegében Goethénél is ugyanaz, de a kidolgozás,
 az ethikus tartalom és a motívumok nagyon külön-
 böznek az antik darabtól. Míg a görög dráma *külsőleg*
 oldotta meg azt a problémát, hogy egy bűnös nem-
 zetség miképen szabadul meg az örökölt bűn átkától,
 t. i. Artemis kultuszának Attikába telepítése által:

¹ Így mindjárt Sophokles is hatása alatt állott *Chryses*-ében, Polyeidos pedig (Kr. e. 400 táján) utánozta; hasonlókép a római Pacuvius Dulorestes-ében.

addig Goethe a specziális görög érdekek helyébe általános emberi érdekeket, „tisztá emberiességet“ tett s a cselekvények rugóit a lélekben helyezve el, a jellemekből folyó megoldásra törekedett; épp ezért a külső hatásról csaknem teljesen lemondva erkölcsi megigazulás *belső* folyamatát tárta elénk, melyben görög érzés és gondolkodás helyett tiszta humanis- mustól áthatott keresztény lélek a mozgató elem. A legnagyobb válság idején is bizni istenben és az igazság győzelmében, kockára tenni igazmondásunkkal a magunk s a miénk életét: a léleknek olyan heroismusa, a mire görög ember nem volt képes. Ezért tartotta Schiller Goethe drámáját annyira nem-görögnek és bámulatosan modernnek. Goethe a görög szellemet, melyért különben annyira lelkesült, a leg-tisztább emberiesség szellemében eszményítette azzal, hogy belevitte az erkölcsi tisztaság megváltó hatalmát.

Meddő kérdés, melyik érdemli meg jobban a pálmát. Senki se tagadhatja, hogy ethikus mélység és eszmei magasság dolgában Goethe meghaladja antik mintáját; de az is kétségtelen, hogy Euripides darabja színszerűbb, görögebb és végre is — eredetibb. Euripi- des kora nem fogadta volna el Goethe conceptióját.

SZEMÉLYEK.

Iphigenia.

Orestes, Iphigenia öccse.

Pylades, Orestes barátja és sógora.

Hellen leányok kara.

Pásztor.

Thoas, a taurosok királya.

Hiradó.

Athena istennő.

IPHIGENIA A TAUROSOKNÁL.

Szabad tér Artemis dór temploma előtt a taurosok földjén.
Előtte vértől pirosuló áldozati oltár, rajta csüggenek a kivég-
zett idegenek ruhái, fegyverei. Reggeli szürkület.

IPHIGENIA (a templomból kilépve).

Pelops, a Tantalosfi, gyors kanczáival
Pisába ment s elnyerte Hippodamiát: ¹
Ez lett az Atreus anyja; annak két fia
Menelaos s Agamemnon; ettől származám
5 Én, Tyndareoslány ² lánya, Iphigenia,
Kit ott, hol Euripos kéklő hullámaid
Gyakran kavarja a viharzó fergeteg,
Aulis híres berkében — mint hiszi — atyám
Helenáért egykor Artemisnek áldozott.
10 Mert oda gyűjté Agamemnon fejdelem

¹ Oenomaos, pisai király Elisben, azt a jóslatot kapta, hogy veje által kell meghalnia. Ezért, mint kitünő kocsihajtó, annak ígérte oda lánya kezét, a ki őt kocsiversenyben legyőzi Pelops, Tantalos phrygiai király fia, rábirta a király kocsisát, hogy vegye ki a kerékszegeket. Így a király kocsija csakhamar összetört, s a kibukott Oenomaost Pelops lándzsájával leszúrta. Így nyerte el Hippodamiát. A kocsist pedig, mikor jutalmát kérte, a tengerbe taszította.

² Tyndareos spartai király leánya: Klytaemnestra.

- A hellenek ezer hajónyi táborát,
 Görög hadakkal hogy kivívja Ilion
 Dicső babérját s Menelaos kedveért
 Büntesse a Heléna-rabló gaz latort.
- 15 Midón a szélvész indulásuk gátolá,
 Jóslánghoz fordult s a jós Kalchas így beszélt
 „Óh Agamemnon, Hellasnak hajóhadát
 A ki vezérled, gályád el nem oldhatod,
 Mig Artemisnek nem vágod le lányodat,
- 20 Iphigeniát; a legszebbet, mit az év
 Terem, a fáklyás istennőnek¹ szenteléd.
 Nőd, Klytaemnestra szült volt egy lánygyermeket
 — A szépség bérét a jós nékem juttatá —
 Azt kell megölnöd“. — S Odysseus csele kitép
- 25 Anyám karjából,² mint Achilles jegyesét.
 Aulisba érve már a máglyaláng fölött
 Villant a kard, hogy árva éltem elvegye,
 De elragadt kezükből a szűz Artemis,
 Helyembe gímet adva s fényes égen át
- 30 Vivén a taurosoknak földjén itt letett.
 Ezeknek barbár népén a barbár Thoas
 Uralg, kinek gyors lába szárny gyanánt repül
 S e gyorsaságtól nyerte volt Thoas nevét.³
 Itt tett papnővé e templomban engemet,
- 35 Hol ünnepének, a mely csak nevére szent,
 Előtte kedves vad szokásit végezem;
 De hallgatok, mert istennőmtől rettegek.

¹ Artemist, a hold istennőjét, rendszeren fáklyásan ábrázolták.

² Az auliszi Iphigeniában a költő Odysseust kihagyta a játékból.

³ A görög *thoos* = gyors. Az egész passusban valószínűleg arra czéloz a rationalista költő, hogy Iphigeniát voltaképp barbár kalózok rabolták el Aulisból.

- Mert hogyha hellen lép e földre, azt nekem
Föl kell áldoznom ősi szent szokás szerint.
- 40 [De csak beszentelem, a szörnyű áldozást
A templom belsejében mások végzik el.]¹
De mily szokatlan látomást hozott az éj,
Hadd mondjam el, tán vigaszomra lesz az is.²
Azt álmodtam, hogy ezt a földet elhagyám
- 45 S Argosban, udvarhölgyeim közt szunnyadék:
Hát im' alattam megrendül a földgerincz;
Futok s kijutva látom a párkányzatot,
Mint hulladoz le s az egész tetőzetet,
Magas oszlopfejekről földre mint zuhan.
- 50 Az ősi házból egy oszlop maradt csupán,
Úgy álmodám, és szőke hajfürtöt bocsát
Alá az oszlopfő s emberként szólni kezd;
Én, nem feledve embergyilkos tisztemet,
Mint egy halálra szántat, úgy megöntözém
- 55 És folyt a könnyem. — Álmom így értelmezem:
Meghalt Orestes, s én adám halálnak őt.
Hiszen a háznak a fiú az oszlopa,
S kit én meghintek, meg kell annak halnia.
És más rokonra álmom nem vonatkozik,
- 60 Hisz' eltüntemkor magtalan volt Strophios.³
Igy hát öcsémnek síri áldomást adok,
Itt, tőle messze — ennyi, a mit tehetek —
Cselédeimmal, hellen nőekkel, a kiket
Mellém adott királyom. Hol késhetnek ők

¹ E két sor gyanús. A 72. vers szerint a templom *előtti* oltáron történt a feláldozás.

² Ez okolja meg némileg Iphigeniának kijövetelét és monológját.

³ Így tehát Iphigeniának nincs tudomása Pyladesről (v. ő. 249. v.).

65 Ilyen sokáig?¹ Bémegek a házba hát,
 Melyben lakom s mely istennőm szent hajloka.
 (Bemegy a templomba.)

(Orestes és Pylades jönnek jobbról, a tenger felől. Pylades előre megy s kémlelődik.)

ORESTES.

Nézz csak, vigyázz, nem jő az úton valaki?

PYLADES.

Nézek, lesem, mindenfelé jár a szemem.

ORESTES.

Ez Artemis szent háza, mit vélsz, Pylades?
 70 [Hová Argosból szállt a tengeren hajónk?]²

PYLADES.

Ez az, Orestes; bátran elhihet'd nekem.

ORESTES.

És ez az oltár, melyről hellen vér csorog?

PYLADES.

Úgy van, pirosra festé párkányát a vér.

ORESTES.

S a párkány alját fegyverzsákmány díszíti?

PYLADES.

75 Leölt idegeneknek a trophaeuma.
 De jól ügyeljünk s jártassuk körül szemünk.

ORESTES.

Óh Phoebos! mily hálóba csalt a jóslatod
 Megint, mióta jó atyám halálaért

¹ Iphigenia tehát már megbizást adott nekik. Ezzel elő van készítve a kar föllépése.

² Fölösleges, gyanús sor; sérti a stichomythiát (az egy sorú párbeszédet).

- Anyám megöltem? Üldöz bős Erinysek hada,
 80 Földönfutóként bujdosom mint hontalan,
 Robotba' végzem bús versenyfutásomat.
 Megkérdezélek, e kerengő örület
 S e gyötrelmek célpontjához miként jutok,
 [A melyeket Hellast bolyongva szenvedék].¹
 85 A taurosok földjére küldött jószavad,
 Hugodnak, Artemisnek szent oltárihoz:
 Ragadjam el szobrát, melyről az itt a hír,
 Hogy templomába égből hullott volt alá;²
 Ha csel vagy jó szerencse hozzájuttatott,
 90 S megálltam a veszélyt, Athénbe vigyem el;
 — Továbbiakról semmit sem szólt jóslatod —
 S ezt teljesítve minden inség véget ér.
 Szavad követve im' e partokon vagyok,
 Ez ismeretlen, vad vidéken. Pylades,
 95 Minden bajomban részt vevő hivem, beszélj!
 Mondd, mit tegyünk? A falgyűrű, mint láthatod,
 Elég magas: vajjon hágcsóknak a fokán
 Mászszuk meg? Úgyde hogy' tapasztalnék ki azt,
 Mit nem tudunk? Ha feszegetve a kaput
 100 S széttörve rúddal érczverésü zaráit
 Próbálunk behatolni s rajta kapnak, itt
 Biztos halál vár. Jobb tehát, ha elfutunk
 Hajónkon, a mely e partokra szállt velünk.

PYLADES.

- Ah türhetetlen s nem szokásunk a futás;
 105 Gyáván az isten-ígét sem vethetjük el.

¹ E sor később (1455. v.) ismétlődik s ott helyén való. Itt fölösleges.

² Ezt tartotta a jámbor hit a fából faragott ősi szobrok-ról, az úgynevezett *xoanon*-okról.

A templomtól távozva rejtőzzünk csak el
 A barna tengerártól vert barlang ölén,
 Távol hajónktól, nehogy, a ki látja azt,
 Jelentse a királynak és elfogjanak.

- 110 Csillagszemével a sötét éj hogyha jő,
 Légy bátor, s próbáljunk meg minden cselfogást,
 Hogy szent helyéről a faképet elrabold.
 A triglyphok közt, nézd, elég nagy a nyilás
 Leereszkedni.¹ Küzdelemre szívesen
- 115 Száll a derék, a gyáva mindenütt remeg.
 Azért tevénk-e ily nagy útat tengeren,
 Hogy most a czélnál visszafordítsuk hajónk?

ORESTES.

Helyes beszéd, meg kell fogadnom. Nos, jerünk
 S a partüregben lopva rejtsük el magunk.

- 120 Rajtam ne múljék, hogy az isten jóslata
 Beteljesüljön. Rajta, merni kell tehát!
 A vész nagysága nem mentség az ifjura.
- (Mindketten el balra, a merről jöttek)

KAR

(jobbról, a város felől bevonul).

- Csend s áhitat itt,
 Ti a zord Pontos két összezsapó
- 125 Sziklája körül lakozók!²

¹ A fából épült dór templom architrávjának triglyphosai (hármás rovatai) között tehát még nyitva voltak azok a közök, melyeket később a kőből épült templomokon az úgynevezett metopékkal (reliefes márványlapokkal) töltöttek ki.

² A Pontos Euxeinos (Fekete tenger) bejáratánál, tehát a Bosporos torkolatánál levő két szikla a monda szerint egykor össze-összezsapódott; ezek voltak az úgynevezett Symplegasok. Mióta azonban az Argo hajó sértetlenül átjutott köztük, azóta mozdulatlanok.

- Leto leánya,
 Hegyeken vadászó! ¹
 Aranyos párkányu házad
 Szép oszlopos udvarába
 130 Szentül teszem én szüzi lábam a szüz
 Kulcsárod ² szolgálója,
 Miután paripás Hellasnak
 Elhagytam tornyait és falait
 135 Lombtól zöldellő erdeivel,
 Székhelyét őseimnek.

(Iphigenia kilép a templomból, hogy holtak hitt föcsésének italáldozatot öntsön. A mézből, borból és tejből kevert folyadékot egy szolgáló hozza utána arany edényben.)

- Hivatál. Mi a hír s mi a gond, mely epeszt?
 Mért, mért hivatál a templom elé,
 Szüzlánya dicső Agamemnonnak,
 140 Ki hires gályáknak büszke hadát,
 Sok ezernyi hajót, sok ezernyi vitézt
 Vezetett vala Trója alá.

IPHIGENIA.

- Óh hű cselédim!
 Szomorú siralomnak az árja borít.
 145 Nem lantnak a húrján pengetem én
 Gyászhangzatu ének bús panaszát,
 Óh jaj, de a holtnak búgom a jajt,
 Mivel oly iszonyú baj sujta reám
 Hisz ösém holtát gyászolja szívem,
 150 Olyan álmot küldé reám ez az éj,
 Melynek most oszla homálya.
 Oda éltem, oda!

¹ Artemis.

² Iphigenia.

- Oda már ősim palotája!
 Elpusztula nemzetségünk!
 155 Argost a baj árja elönté.
 Óh daemoni balsors, mért rabolád el
 Egyetlen öcsémet, mért taszítád
 Hadesbe? Halotti áldozatot
 160 Kell készítenem s a síri italt
 Kilocsolnom a földnek a hantján:
 A hegyen legelő tehén tejivel,
 S a méhnek aranyszín ajándokival
 165 Elegyített bakchosi nedvet
 Gyönyörűségére a holtak.

(Kisérő szolgálójához:)

Az arany korsót nosza nyujtsd hát
 Hadesnek szánt italával.

(Az italt kiöntve:)

- 170 Agamemnon magzata, halld oda lenn!
 Mint holtak im' ezt küldöm te neked.
 Óh vedd, ha sirodhoz nem vihetem
 Se hajam fürtjét, sem könnyeimet.
 175 Messze ragadtak a te hazádtól,
 Az enyémtől, s azt hiszik, áldozatúl
 Ömlött ki szegénynek a vérem.

KAR.

- Viszonozva dalod gyászhangzatait
 180 Búsan zokogom neked, úrnőm,
 Ázsia barbár hangu siralmát;
 Olly dallamokat, miket a holt
 Örömet hall s lant szava nélkül¹
 185 Zeng el a zord Hades oda lenn.

¹ Mert lanttal az öröm dalát kísérték.

- Atrida-család, óh jaj, kialudt
 A te uralmad csillaga már!
 Argos boldog fejedelmeinek
 190 A hatalma letűnt!
 A baj csak bajt szül örökké,
 Szárnyas fogatát a mióta a Nap
 Pályáján visszafelé röpíté
 S elfordítá fényes szemeit.
 195 Megujúlt az utódok közt is a baj
 Az aranygyapjas bárányka miatt,
 Ölésre ölés s a keservre keserv.¹
 Im' ezért a legyilkolt Tantalidák
 200 Vérbosszuja végig gázol a házon
 S buzgón siet a te fejedre
 Lecsapni a daemon.

IPHIGENIA.

- Ah ellenségem e daemon
 Kezdetől fogva, anyámnak
 Nászéjjele óta! Mihelyt születém,
 205 Sorsom Moirái kemény nevelés
 Fonalát fonták meg a gyöngye leánynak,
 207 Kit Leda leánya azért szült

¹ Pelops fiai, Atreus és Thyestes versengtek az uralomért. Atreus nyájában feltűnt egy aranygyapjas bárány. Mivel ebben az uralom jelképét látták, Thyestes elcsábította bátyja feleségét és annak segítségével megszerezte a bárányt. A viszálynak az lett a vége, hogy Thyestes földönfutó lett. Később Atreus visszahívta, de a kibékülés ünnepén Thyestes elé annak földarabolt és megfőzött fiait tálaltatta föl. Ez volt Thyestes lakomája, melynek láttára a Nap is elfordította a szemét. Thyestes, mikor megtudta, milyen lakomában volt része, megátkozta Atreus nemzetségét. Ezért nem pihen a bosszú szeleme, a daemon, mint a kar hiszi.

- 209 — Elsőnek nyílt virágszált —
 210 Hogy atyám lemesse kegyetlen';
 Rettentő áldozatul szült
 S a halálra nevelt mindaddig, a mig
 Gyors ménfogaton röpítve
 215 Aulis fövényére ragadtak
 Araként hitegetve, gyász-araként,
 Kit boldog frigyre Thetis fia vár.
 S most mint idegen lakom itt e sivár
 Zord tengeri parton férjtelenül,
 220 Gyermeektelenül, hon- s társtalanul,
 208 Ki körül otthon kérők raja zsongott;
 221 S nem zengem az argosi Hérát¹
 A szövőszék kedves hangjai mellett,
 Nem szövöm itt szövetembe Athénát
 És a titánok szörnyű csatáit,²
 225 Nem, de jajongó idegeneknek
 Vérével festem az oltárt,
 Hiába kesergnek szívrehatón,
 Szemükbül a könny hiába fakad.
 De most feledem már mindezeket
 230 S Argosba' kimúlt vérem siratom,
 Kis öcsémet, a kit csecsemőként,
 Zsenge virágként hagytam anyám
 Szerető kebelén és karjai közt —
 235 Argos urát, fejedelmi Orestest.

(Egy pásztor jő a tenger felől.)

¹ Iphigenia, mint argosi lány, először is az Argosban nagy tiszteletben álló Herát említi, mint honi istent.

² Athénben, a panathenaia ünnepén díszes peplost vittek Athena istennőnek, melybe az istennő tettei, harczi (pl. a titánokkal vívottak) voltak beleszőve.

KARVEZETŐ.

A tengerpartról im' egy pásztor jő felénk;
Bizonynyal új hirt fog neked jelenteni.

PÁSZTOR.

Óh Agamemnon s Klytaemnestra lánya, halld,
Milyen újságot jöttem megjelenteni.

IPHIGENIA.

240 Mi az, mi gyászos gondjaimból felzavar?

PÁSZTOR.

Evezve gyorsan a sötét szirtek¹ között
Imént a partra egy pár ifju érkezett:
Artemisünknek épp alkalmas áldozat!
Készítsd ki hát mentől előbb a szent vizet
245 Az áldozáshoz s a szokásos sós darát

IPHIGENIA.

Honnan valók? Mely föld adott nekik nevet?

PÁSZTOR.

Hellasbul, annyi biztos, többet nem tudok.

IPHIGENIA.

Azt sem tudod hát, mily nevet viselnek ők?

PÁSZTOR.

Egyik Pyladesnek hívá a másikat.

IPHIGENIA.

250 S neki magának mi volt vajjon a neve?

PÁSZTOR.

Nem tudja senki, egyikőnk se hallható.

IPHIGENIA.

És hol láttátok, hogy fogtátok őket el?

¹ Az összecsapódó szirtek (Symplegasok) között.

PÁSZTOR.

A zord tenger hullámtöréses partjain.

IPHIGENIA.

S a pásztornép a tenger partján mit keres?

PÁSZTOR.

255 Fürdetni vittük a habokban barmaink.

IPHIGENIA.

Térj vissza arra és mondd, hogy fogtátok el,
 Minő fortélylyal? Ezt szeretném hallani.
 Épp jókor jönnek, istennők oltárkövét
 Régen nem festé helleneknek vére már.

PÁSZTOR.

260 A legelőről épp tengerre kergetők

A marhanyáját, innen a két szirtfokon;

A habveréstől vájva ott egy szirtüreg

Tátong felénk, biborhalászok¹ kunyhaja.

Hát egyikünk, egy pásztorember, hirtelen

265 Két ifjat lát meg, visszatér lábujjhegyen,

A partfövényben allig hágy egy kis nyomot.

S szól: „Nem látjátok? Halhatatlan istenek

Tanyáznak ottan!“ Egyik jámbor czimbora

Karját feléjük tárva így imádkozott:

270 „Hajóknak őre, Leukothea gyermeke,

Urunk Palaemon, nézz reánk kegyelmesen!²Avvagy talán ti vagytok ott, Zeus-fia,³

Vagy Nereusnak drága ékességei,

Ötven dicső Nereis tánczó kara?“⁴¹ Biborkagylót halászók.² Leukothea már az Odysseiában szereplő tengeri istennő s fiával, Palaemonnal együtt segítője a hajósoknak.³ A Dioskurosok, Kastor és Polydeukes.⁴ Nereus tengeri istennek ötven leánya volt; egyikük volt Thetis, Achilles anyja.

- 275 Egy másik, léha, törvényt fitymáló viszont
 Nevette a fohászt: „Hajótört útasok
 Bujkálnak ott — szólt —; félnek, mert neszét
 vevék,
 Hogy a vándort levágjuk szent szokás szerint“.
 Többen helyeslők a beszédet s indulánk,
- 280 Hogy Artemis számára jó fogást tegyünk.
 Ekközben egyik elhagyá buvó-helyét,
 Megállt, le és fel rázta a fejét vadúl,
 Nyögött, sohajtott, reszketett a két keze
 S örültként hadonázva mint vadász rikolt:
- 285 „Látod, Pylades? Mondd, avagy nem látod-é
 Hades sárkányát?¹ Jő megölni engemet,
 S szörnyű kigyóknak ölti rám fulánkjait!
 Az ott tüzet s halált lehellve szárnyra kél,
 Anyámat tartva karja közt fennem lebeg,
- 390 Nagy szirtdarabját mindjárt rám zudítja már!
 Jajjaj, megöl, hová fussak?“ — De semmi sem
 Látszott e rémek közzül. Úgy látszik, hogy ő
 A marhabögést, ebvontítást képzelé
 A Fúriák hangjának, mely azzal rokon.
- 295 Mi meglapultunk, azt hívők, végünk vagyon,
 S hallgatva ültünk. Az kirántja pallosát,
 Mint egy oroszlán ront a marhanyáj közé,
 És azt hívén, a Fúriákat öldözi,
 Szügyökbe szúrja, lágyékukba zord vasát
- 300 S pirosra festé a tenger hullámaait.
 Látván a nyájunk így pusztulni, hullani,
 Fegyverkezéshez láttunk mindnyájan hamar
 S kagylóba fújva a vidéket fölverők;
 Mert ilyen izmos ifjak ellen, úgy hívők,

¹ Az Erinyst (Furiát), mint anyja bosszúló szellemét.

- 305 Gyöngék vagyunk mi harczot állni, pásztorok.
 Igy kis-vártatva nagyra nőtt a kis csoport.
 A vándor most megszűnt dühöngni, összerogy,
 Habzott az ajka. Hogy lerogyini láttuk így
 Javunkra ötet, elkezdők mindannyian
- 310 Hajgálni, dobni. Ám a másik idegen
 Habját letörlé, lankadt testét ápolá,
 Ruhája szépszövésü leplével fődé,
 Reá hajolva fölfogá dobásaink
 S kedves barátját mindenkép becézgeté.
- 315 De józanodva talpra állt az idegen
 S látván az ellen rázuduló árjait
 S a kettejükre tornyosuló nagy veszélyt,
 Feljajdult; ám mi csak dobáltuk a követ
 Rájuk, ki erről, ki amarról szüntelen.
- 320 Rémes kiáltás hangozék fülünkbe most:
 „Haljunk, Pylades, ám halálunk hadd legyen
 Szép és dicső! Hát rántsd ki kardodat s kövess“.
 Hogy láttuk a két kardot ránk villámlani,
 Futvást a sziklás völgy ölébe rejteznék.
- 325 De míg egy rész futott, a másik meg-megállt
 S dobálta őket; és a mint ez is futott,
 Azok dobáltak, kik imént elbujtanak,
 De különös, hogy senki annyi kéz közül
 El nem találta isten áldozatait.
- 330 Csak nagy-sokára győztünk rajtuk, nem vitéz
 Erővel, ámde közre fogtuk s fegyverük
 Kővel verők ki a kezükből; földre hullt
 Roskadva térdük. Ekkor a király elé
 Vonszoltuk őket. Hozzád küldi nyomban ő
- 335 A szent mosásra s áldozatra foglyaink.
 Óh szűz, kivánd, hogy mindig ilyen áldozat
 Jusson kezedre; mert, ha hellen emberek

Véreznek itt el, Hellas úgy méltán lakol
Azért, hogy téged Aulisban feláldozott.

KARVEZETŐ.

340 Csodát beszélsz felőle, bárki légyen is,
Ki Hellasból e zord tenger partjára jött.

IPHIGENIA.

Jól van! Tehát menj s hozd a két vándort elő.
Mit tisztünk kíván, azt mi fontoljuk meg itt.

(A pásztor el jobbra.)

Szegény szívem te, eddig oly szelíd valál
345 A vándorokhoz, benned irgalom lakott
S ha egy-egy hellen a kezed közé jutott,
Honossaidtól nem sajnáltad könnyedet.
Most, hogy az álom képe azzal rémitett,
Hogy a napot nem látja már Orestesem,
350 Jöhettek, ám részvétet nem találtok itt.
Biz' az, leányok. szent igaz, tapasztalám:
A szerencsétlen, mert maga is bajba' van,
Nem részvevő a szerencsétlenebb iránt.
Hiszen Zeustól nem jött egy szellő soha,
355 Nem egy hajó, mely a két sziklafal között
E partra hozná megölőmet, Helenát
S Menelaost, hogy rajtuk bosszút állanék,
S ez Aulisszal fizethetnék a másikért,
Hol a görögség, mint egy tulkot, megragadt,
360 Levágott, és atyám volt áldozó papom.¹
Hajh, azt a szenvedést feledni nem tudom,
Atyámnak állát hányszor illeté kezem,²
Hányszor kulcsoltam át ölelve térdeit

¹ Mert azzal, hogy Artemis őt megmentette, nem kisebb az áldozók bűne.

² Az esdeklő gestusa a görögöknél.

- S rimánkodám: „Atyám! Mily rémitő
 365 Nászünnepem lesz általad! Te itt megölsz,
 A mig anyám¹ s egész Argosnak lányai
 Nászdalt dalolnak, s fúvólától hangozik
 Egész lakunk: s te addig engem itt megölsz!
 Hades tehát, nem Achilles, Peleus fia,
 370 A vőlegényem, és te csalfán rászedél:
 A gyors fogat vérnászra vágatott velem!
 Finom fátyolba burkolám lányarczomat,
 És kis öcsémet karjaimra sem vevém,
 Ki most kimúlt, és mint szemérmes ara²
 375 Édes hugomnak ajkait se csókolám:
 Akkorra tettem volt el gyöngédségimet,
 Ha majd megint megtérek Argos földre.
 Szegény Orestes! Hogyha meghaltál, milyen
 Atyai fénytől, üdvtől³ estél el, szegény! —
 380 De istennők bölcsességét hibáztatom!
 Hisz olyan embert, kinek vér tapad kezén,
 S ki új-szülötthöz avvagy holt emberhez ért,
 Az oltárától eltilt mint tisztátalant,
 S az emberáldozatban im' kedvét leli!
 385 Nem hozhatott világra Leto, Zeus hitvese,
 Ily oktalan lényt. Én bizony nem is hiszem
 Igaznak azt a tantalosi lakomát,
 Hogy gyermekének húsát ették istenek.⁴

¹ Klytaemnestra tehát ez adat szerint nem kísérte el leányát Aulisba. Az elkísérés Euripides későbbi inventiója, melylyel az aulisi Iphigeniában találkozunk.

² Szégyelve piruló arczát mutatni.

³ E föltevés hatásos ellentéte a nézőktől ismert dolgoknak.

⁴ A mythos szerint Tantalos, hogy az istenek mindentudóságát próbára tegye, saját fiát, Pelopsot megfőzte és feltálalta az isteneknek. Az istenek észrevették a csel fogást és Pelops összeállított tagjaiba új életet adtak.

Épp így e nép, mivelhogy vérre szomjazik,
 390 Az istennőre fogja rá undok bűnét;
 Én halhatatlan istent rossznak nem hiszek.¹
 (Iphigenia a színen marad s várja a foglyokat.)

KAR.

Égszinü ár! Égszinü tengeri útszoros te!
 Argosból te rajtad uszott Ió át;
 395 Űzte a bögöly vad viharos habokra,
 Mig Európa partjait
 Fölváltá Asiával;²
 Vajjon kik azok, kik a bővizü, nádövezett folyamot,
 400 Eurótást elhagyák
 Vagy Dirke remek folyásit³
 S ide jöttek e zordon, e zordon partvidékre, a hol
 Zeus lányának
 405 Oszlopos szent csarnokán
 Ember vére piroslik?

Vajjon azért verte-e két felül a viz árját
 Zúgva a fenyővezők csapása,
 410 És a vitorlát szélnek azért feszíték,
 Hogy gyarapítsa fényes
 Kincsek garmada házuk?

¹ Ugyanaz a tisztult felfogás, melyet Goethe Iphigeniája (I, 3. jel.) hangoztat:

„Der missversteht die Himmlischen, der sie
 Blutgierig wähnt; er dichtet ihnen nur
 Die eignen grausamen Begierden an.“

² Ió, az argosi királyleány, Zeus kedvese, tehén-alakban a Hera küldte bögölytől úzve átkelt a róla nevezett Bosporoson (= tehén útja) és sokat bolyongván, Egyiptomban nyerte vissza emberi alakját.

³ Tehát vagy Sparta vagy Theba vidékéről.

Óh mert a remény soha sem szűnik meg az emberi
 415 Növelni vágyait; [szívnek
 Vagyonra vadászva járnak
 Idegen vizeket meg a barbaroknak messze földjét
 Balga fővel.
 A kincsvágy határtalan,
 420 Ritkaság a középút.

Hogy hatoltak az összecsapó
 Szirteken át, Phineusnak
 Álmodni nem adó partján,¹
 425 Amphitrité² hulláminak merészen
 Neki vágva, küzdve,
 A hol ötven lánya az agg
 Nereusnak a bárkát
 Tánczolva zengi körül?
 430 Széltől a vitorla dagad,
 A rengő gálya farán
 Kormánylapátja recseg,
 Hogyha a dél szele fú
 Vagy süvölt a Zephyros.
 435 Vajh hogyan értek a sokmadarú föld
 Fehér partjára, Achilles
 Remek versenyterire³
 A zord tengerek árján?

¹ Phineus salmydessosi király; országát a Fekete-tenger háborgó hullámai tették álmodni nem adóvá.

² Amphitrite a végtelen tenger istennője, Poseidon felesége.

³ Leuke (= Fehér) szigete (ma: Fidonisi) a Fekete-tengeren van a Duna torkolatához közel. Lakatlan volt, de sok fehér madár tanyázott rajta s Achillesnek is volt ott szenthelye és versenypályája.

- Bárcsak úrnők vágya szerint
 440 Léda lánya, Heléna
 Eljönne e földre,
 Elhagyva Tróját! Akkor a hajára
 Koszorút a vérnek
 Harmata fonna, mert a nyakát
 445 Úrnőknek keze vágná
 El, hogy lakoljon a gaz.
 Az lenne örömhír-adás,
 Ma Hellas partjairól
 Szállna e partra hajó
 450 Véget vetni e bús
 Szolgaság nyomorának.
 Vajha betelne szívünknek ez álma,
 És otthon, az ősi hazában
 Élveznénk víg dalokat
 455 Örvendőkke örülve!

(A pásztorok hozzák a megkötözött foglyokat
 a tenger felől.)

KARVEZETŐ.

- Im' hátra kötött kézzel jön amott
 A két idegen. Új áldozatot
 Kap Artemisünk. Csend, kedveseim!
 Java áldozatul szent háza felé
 460 Közelít a két görög ifjú.
 Nem volt hazug a hír, melyet a pásztor
 Hozott az imént.
 Kegyes istennő, ha neked csakugyan
 Tetsző az ily áldozat, ime, fogadd!
 465 Hellaszi törvény
 Szava bár szentnek sohse vallja.

IPHIGENIA.

Lehet!

Fő gondom istennőknek szertartásait
Gondozni. Oldjátok fel foglyaink kezét:
Az istennek szánt nem hordhat bilincseket.

470 Ti menjetek be a templomba; mit szokás
S szükség kíván, ott mindent elrendeztetek!¹

(A pásztorok leveszik a foglyokról a kötélkeket és bemennek a templomba.)

(A foglyokhoz:)

Ah!

Ki volt anyátok, a ki szült, óh szóljatok,
Apátok és a nőtestvérték, hogyha van,
Ki ily testvérpárt elveszítve, ezután

475 Testvértelen lesz? Ah, ki tudja, nem jut-é
Hasonló sorsra? Istenek határozata
Homályba' jár, nem tudni róla biztosat;
A sorsnak útján sűrű köd homálya ül.

Óh honnan jöttetek, szerencsétlen fiúk?

480 A honi partról hosszú utat tettetek
S hosszan, örökké távol lesztek — oda lenn!

ORESTES.

Miért panaszkod ezt, óh asszony, bárki vagy?
Miért ijesztesz bús jövőnknek képivel?

Nem böles szerintem, a ki, hogyha halni kell,

485 Halálfélelmét jajgatással fékezi

S ha Hades árnya integet, panaszkodik
Kétségbe esve. Így egy szenvedés helyett
Kettőt teremt, mert balgának mutatkozik

S mégis meghal. Hadd járja hát útját a sors!

¹ A költő el akarja távolíttatni a pásztorokat s nem törődik vele, hogy a templomi dolgok elrendezése nem az ő feladatuk.

490 Minket ne sírass! Jó-előre ismerők
Az áldozás szokását, a mely itt honos.

IPHIGENIA.

Melyőtök az, kit itt Pyladesnek nevé-
Neveztek? Ezt szeretném tudni mielőbb.

ORESTES (Pyladesre mutatva).

Ez az, ha ezt megtudni úgy kívánkozol.

IPHIGENIA.

495 S melyik görög föld vallja polgárának őt?

ORESTES.

Mi hasznod abból, ezt ha megtudod, leány?

IPHIGENIA.

Testvérek vagytok, egy anyának gyermeki?

ORESTES.

Vérség szerint nem, szív szerint azok vagyunk.

IPHIGENIA.

S atyád te néked, mondd, minő nevet adott?

ORESTES.

500 „Balsorsu“ volna legmegilletőbb nevem!¹

IPHIGENIA.

Nem ezt kérdeztem; csak sorsodra vess ezért.

ORESTES.

Ha névtelen' halok meg, nem bánt gúnykaczaj.

IPHIGENIA.

Miért e zárkozottság? Vagy oly büszke vagy?

ORESTES.

Ekkép csak testem áldozod fel, nem nevem.

IPHIGENIA.

505 És azt se mondd meg, mely város a honod?

¹ A költő meglepő ügyességgel késlelteti a fölismerést.

ORESTES.

E kérdés sincs javamra, mert hisz' meghalok.

IPHIGENIA.

Mi gátol abban, hogy felelj a kedvemért?

ORESTES.

Hazámnak én a híres Argost mondhatom.

IPHIGENIA.

Az égre, vándor, az valóban a hazád?

ORESTES.

510 S Mykene város, a mely egykor dús vala.

IPHIGENIA.

A nép üzött el vagy milyen más sorscsapás?

ORESTES.

512 Akarva, nem akarva, mint bolyongó bujdosom.]

IPHIGENIA.

515 Hogy Argosból jössz, mégis oly örvedetes.

ORESTES.

516 Nekem nem! Örvendj, hogyha néked az, magad.

IPHIGENIA.

513 Megmondanád-e, a mit tőled kérdezek?

ORESTES.

517 Nehéz bajomnak terhe nem lesz több vele.

IPHIGENIA.

514 Tróját, a melyről minden ajk zeng, ismered?

ORESTES.

Óh bár még álmomban se hallanám hírét!

IPHIGENIA.

Megsemmisülve, úgy mondják, porban hever.

ORESTES.

520 Valóban úgy van; nem mesét hallottatok.

IPHIGENIA.

Menelaoszhoz így Helena visszatért?

ORESTES.

Megtért — enyéim egyikének vesztire.¹

IPHIGENIA.

És most hol él? Mert én reám is bajt hozott.

ORESTES.

Spártában él a régi férjével megint.

IPHIGENIA.

525 Utálatos lény Hellasnak, nemcsak nekem!

ORESTES.

Óh bűnös násza ízét én is élvezém.

IPHIGENIA.

S Achája serge megtért, mint híresztelik?

ORESTES.

Egyszerre, egy szavaddal annyit kérdezel!

IPHIGENIA.

Mert hogyha meghalsz, többé nem kérdezhetem.

ORESTES.

530 Hát kérdezz, hogyha tetszik; én majd felelek.

IPHIGENIA.

Trójából egy Kalchas nevű jós visszatért?

ORESTES.

A mint Mykénében beszéltek, elveszett.

¹ Apja halálára czéloz.

IPHIGENIA.

Óh hála, Úrnóm! És a Laërtes fia? ¹

ORESTES.

Honába még nem ért, de azt mondják, hogy él.

IPHIGENIA.

535 Pusztuljon el s ne lássa otthonát soha!

ORESTES.

Átkozni sem kell! Rázudúlt minden csapás.

IPHIGENIA.

Él-e Thetisnek, Nereus lányának fia? ²

ORESTES.

Nem él, hiában ült Aulisban kézfogót.

IPHIGENIA.

Mert ámitás volt, jól tudják a szemtanúk.

ORESTES.

540 Ki vagy te, Hellas dolgait hogy így tudod?

IPHIGENIA.

Onnan való, mint gyermek lettem hontalan.

ORESTES.

Méltán kívánod tudni hát e dolgokat.

IPHIGENIA.

S a fővezér, kit oly boldognak mondanak?

ORESTES.

Melyik? Kit én tudok, bizony nem boldog az.

IPHIGENIA.

545 Az Atreusfi Agamemnon fejdelem.

¹ Odysseus.

² Achilles.

ORESTES.

Azt nem tudom, tovább ne kérdezz, óh leány.

IPHIGENIA.

Az istenekre szólj, hadd éledjen szívem.

ORESTES.

Meghalt szegény és tönkretett még valakit.¹

IPHIGENIA.

Meghalt? És mily halállal? Én boldogtalan!

ORESTES.

550 Miért sohajtozol! Talán atyádfia?

IPHIGENIA.

Azon kesergek, mily boldogság omla el.

ORESTES.

Szörnyű halál volt, hitveskéz gyilkolta meg.

IPHIGENIA.

Siratni méltó a gyilkolt s a gyilkoló.

ORESTES.

Hagyd abba most, ne kérdezősködjél tovább.

IPHIGENIA.

Csak egyet: él-e még szegénynek hitvese?

ORESTES.

555 Nem él. Saját szülötte, fia ölte meg.

IPHIGENIA.

Nyomorba süllyedett ház! És mért tette ezt?

ORESTES.

Hogy bosszut álljon édes atyja veszteért.

¹ Orestes ezzel magára céloz.

IPHIGENIA.

Jaj!

Mily rémitő tett és és mégis milyen jogos!

ORESTES.

560 Bármily jogos, nem nyer kegyelmet ég előtt.

IPHIGENIA.

Maradt e honn' még sarj, Agamemnon után?

ORESTES.

Igen maradt, Elektra, egyetlen leány.¹

IPHIGENIA.

S feláldozott leányáról nincs semmi hír?

ORESTES.

Nem, semmi, csak hogy meghalt s nem lát több
napot.

IPHIGENIA.

565 Szegény leány s szegény atya, ki megölé!

ORESTES.

Hálátlan áldozat volt egy rossz asszonyért.²

IPHIGENIA.

S a holt atyának él Argosban a fia?

ORESTES.

Megvan, nyomorban, mindenütt él és sehol.³

IPHIGENIA.

Óh csalfa álmok, menjetek, hazudtatok!

(Elméláz.)

¹ E hely szerint költőnk Agamemnonnak két leányt tulajdonít, mint Aeschylos; Orestesében azonban (23. v.) hármát említ.

² Helenáért.

³ Sehosem talál nyugalmat, mert az Erinysek mindenütt üldözik.

ORESTES (félre).

570 Az istenek, kiket bölcseknek nevezünk,
 Csak oly csalfák, mint röpke álmképeink.
 Isten s ember minden dolgában egyaránt
 Sok zűr-zavar van. Legbosszantóbb balgaság,
 Ha józan elme jós igéket elhívén
 575 Rohan vesztébe, mint mindennap látható.

KARVEZETŐ.

Jaj, hát vajjon mi mit mondjunk? A szüleink
 Meghaltak-é, vagy élnek? Ezt ki mondja meg?

IPHIGENIA (főleszmél).

(A foglyokhoz :)

Hallgassatok rám, mert egy eszmém támadott,
 Barátim, a mely nektek és nekem közös
 580 Javunkra lesz. A jó leginkább úgy ered,
 Ha a közérdek szempontjának megfelel.
 Mondd, kész vagy-é, ha most megmentem éltedet,
 Argosba menni és szeretteimnek ott
 Átadni egy levélt, a melyet egy rab irt,
 585 Ki látta sorsom és belátta, hogy nem én
 Ölöm meg őt, hanem a törvény és szokás,
 Mivelhogy *ezt* helyesli istenasszonyunk?
 Mert Argosból eleddig nem jött senki se,
 A kit megmentve, kedvesimhez küldheték
 590 Argosba, e levélt hogy adja át nekik.
 De mert te, a mint látom, nem vagy nemtelen
 S jól ismered Mykénét és szerettimet:
 Kelj útra gyorsan s vedd e kis levélkéért
 Nem megvetendő díjul édes éltedet.
 595 Ez, mert a nép rákényszerít, te nélküléd
 Essék el Artemisnek áldozat gyanánt.

ORESTES.

Egyet kivéve mind ez helyes, óh leány.
 Ennek feláldozása én rám nagy csapás.
 Az én hajóm van rakva bánat terhivel,
 600 Ő útitárs csak, inségemben osztozó.
 Nem lenne helyes, hogy kedved szerint tevén,
 Az ő vesztével mentsem a vérszből magam'.
 Ekkép legyen hát: add a levelet neki,
 Argosba ő, miként óhajtod, elviszi.
 605 Őljön meg engem, a kinek kell. Legnagyobb
 Szégyen magunkat jó barátunk vesztivel
 Megmenteni. Nemes barátom életét
 Csak oly becsesnek tartom, mint a magamét.

IPHIGENIA.

Óh nagy lélek! Nemes családból származál
 610 S barátaidnak őszinte barátja vagy.
 Bár mássod volna az, ki véreim közül
 Még megmaradt. Mert, vándorok, én sem vagyok
 Testvértelen, éppen csak hogy nem látom őt.
 Ha úgy kívánod, jó, hát ezt bocsátom el
 615 A levelemmel, és te halsz meg. Mily dicső
 Szív az, mely hívéért ily áldozatra kész!

ORESTES.

S feláldozásom szörnyü tiszte vajh kié?

IPHIGENIA.

Enyém; e tisztet istennőm reám rová.

ORESTES.

Nem boldogító, rémes egy tiszt, óh leány!

IPHIGENIA.

620 De teljesítnem kell a kényszer zord szavát.

ORESTES.

Magad vágod le karddal, lány a férfiút?

IPHIGENIA.

Nem, csak hajadra hintem a szentelt vizet.

ORESTES.

S ki fog levágni, hogyha kérdenem szabad?

IPHIGENIA.

Benn a templomban vannak, kiknek gondja ez.

ORESTES.

625 S mily sír fogad be, hogyha már halott leszek?

IPHIGENIA.

Oda benn a szent tűz s egy tátongó szirtodú.

ORESTES.

Ah!

Bárcsak testvéri kéz temetne engemet!¹

IPHIGENIA.

Hiú kívánság, óh szegény, akárki vagy:

Hisz ő e barbár földtől messze, messze van!

630 De mert épp Argos néked is szülőhonod,

Mi módomban van, azt neked mind megteszem:

Sok drága díszszel ékesítem sírodat,

Sárga olajjal hintem meg holttestedet,

S aranyszín mézet öntök a máglyádon el,

635 Melyet a bércz virágiból gyűjtött a méh.

De most megyek s a szent helyről legitt hozom

¹ Mivel az eltemetés a legközelebbi atyafiak tiszte, a görög felfogás a legnagyobb szerencsétlenségnek tartotta azt, ha valaki övétől távol halt meg s az óhajtott végtisztességben nem részesült.

A levelet. — Haraggal ellenem ne légy!

(A szolgákhoz beszél a templomba:)

Láncz nélkül vannak, szolgák, jól őrködjetek!
Váratlanúl hirt küldök én Argosba most

640 Egy kedvesemnek, a ki legdrágább nekem;
A kit holtnak hitt, azt élőnek hirdeti
Ez a levél s öröme gyűjtja majd szivét.

(Bemegy a templomba.)

KAR (Oresteshez).

Szán a szivem, szegény, a kire már a szent
Permetező vizek

645 Harmata várva vár.

ORESTES.

Ne szánjatok, leányok, örvendezzetek.

KAR (Pyladeshez).

Óh de te, boldogabb, áldjuk a sorsodat,
Mert te szülő honod
Földire visszatérsz.

PYLADES.

650 Keserves egy sors, hogyha hívünk elveszett.

KAR.

Bús hazatérni így

Jaj, jaj!

Mert hisz az elveszett,

Óh jaj!

Mellyik a szánnivalóbb vajon?

655 Szüntelenül haboz, kétkedik a szivem,
Kin keseregjek előbb: rajtad-e, rajtad-e?

ORESTES.

Az égre Pylades, egyet gondolsz velem?

PYLADES.

Nem tudva, hogy mit gondolsz, nem felelhetek.

ORESTES.

660 Ki e leány? Szavából hellen szív beszélt
 Hogy kérdezé a Trójavivó harcokat,
 Achajosoknak visszatértét, és a jós
 Kalchast, Achillest, aztán a boldogtalan
 Agamemnont mint sajnálta, hogy kérdé nejét
 665 És gyermekit. Bizonyynal Argosból való
 Görög leány ez, másképp mért is küldené
 A levelet s mindezt miért kérdezte vón,
 Mikéntha üdve Argosétól függene.

PYLADES.

Megelőztél; éppen ezt akartam mondani,
 670 Egyen kívül; mert hisz királyaink balvégzetét
 Mindenki tudja már, a kit csak érdekelt.
 De én egy más eszmével is foglalkozom.

ORESTES.

Mivel? Közöld csak, s tisztábban látod magad.

PYLADES.

Te hogyha meghalsz, élni szégyen lesz nekem;
 675 Veled szálltam hajóra, hát veled halok.
 Mert gyáva és gaz lenne másként a nevem
 Argosban s Phokis hegy-völgyes vidékein.
 Azt mondja a világ — mert a világ gonosz —
 Elhagytalak, csakhogy megmentsem enmagam;
 680 Megingott házatokra hálóm kivetém
 És vést koholtam ellened trónod miatt,
 Melyet hugod kezével együtt elnyerek
 Ez az, mi aggaszt, ez, a mit szégyenlenék,
 Ezért kell véled kilehellnem lelkemet

685 Elhullni áldozatként s elhamvadni ott
Mint hű barát, ki foltot nem tűr a nevéen.

ORESTES.

Némuljon ajkad! Sorsomat viselni kell,
És egy baj helyett mért hordozzak kétszerest?
Miről te mondád, hogy kínos, szégyenletes,
690 Mind engem ér, ha téged, hű bajtársamat
Halálba döntlek. Nekem, a kit istenek
Haragja ekkép sujtol, áldás a halál.
Te boldog vagy és hajlokod mocsoktalan;
Az én házam balvégzetű és átkozott.
695 Szabad leszel s testvérem, kit nődül adok,
Neked viruló sarjakat szül és nevel;
Nevem tovább él és családi tűzhelyem
Nem hül ki elhagyottan, sarjadéktalan'.
Te menj, te élj, te lakd atyámnak csarnokát.
700 Hellasba jutva, Argos lólegeltető
Síkjára, e baráti jobbra kérlek én:
Emel sirhalmot,¹ rajta emlékoszlopot
S a testvér fürtje, könnye hadd hulljon reá.
Vidd hirül azt, hogy ölt meg itt egy argosi
705 Asszonynak áldozatra szentelő keze.
S testvéremet ne hagyd el hűtlenül soha,
Atyám lakát s törzsét, ha veszni látod is.
Isten veled, te legdrágább, leghűbb barát,
Vadászbajtárs, ki együtt nőttél fel velem
710 S minden bajomban hű osztályosom valál.
Engem Apollon jósigéje rászedett;
S mert szégyenére vált előbbi jóslata,²

¹ Kenotaphiumot.

² Az, a mellyel Orestest rábirta, hogy atyja halálát anyján torolja meg.

Nagy-messze kergetett Hellasból álnokúl.
 Hittem szavának, átadám magam neki,
 715 S anyám megölve most halállal bünhödöm.

PYLADES.

Meglesz a sír s testvéredet el nem hagyom,
 Szegény barátom, mert holtodban még hivebb
 Leszek te hozzád, mint az életben valék.
 De tönkre még nem tett az isten jóslata,
 720 Bár a halálnak révéhez közel vagy is.
 Épp akkor, akkor, hogyha legnagyobb a vész,
 Fordul nagyot, ha kedvező, a sors szele.

ORESTES.

Hallgass! A jós Apollon rajtam nem segít.
 Hisz templomából im a papnő már kilép.
 (Iphigenia jő a levéllel.)

IPHIGENIA (az örökhöz).

725 Ti menjetek s bent nyújtsatok segédkezet
 Azoknak, a kik végzik a szent áldozást.

(Az örök el.)

(A foglyokhoz:)

Imé barátim, itt a sokrétű¹ levél.
 Előhozám s halljátok, mit ezen kívül
 Kivánok. Más az ember, hogyha bajba' van,
 730 És más, ha baj multával új remény derül.
 Aggaszt tehát, hogy az, kivel a levelet
 Argosba küldöm, hogyha innen messze lesz,
 E megbizásról végleg elfelejtkezik.

ORESTES.

Hát mit kívánsz? Mi adhat megnyugvást neked?

¹ Fatáblácskából összerakott.

IPHIGENIA.

Esküdjék meg, hogy elviszi e levelet
[Argosba, s egyik kedvesemnek adja át].¹

ORESTES.

S viszont te néki éppen úgy megesküszöl.

IPHIGENIA.

Hogy mit teszek, mondd, avvagy hogy mit nem
teszek.

ORESTES.

E barbár földről élve elbocsátod őt.

IPHIGENIA.

740 Természetes. Másképpen hogy vihetne hírt?

ORESTES.

S e föld királya vajjon beleegyezik?

IPHIGENIA.

Rábirom, s őt hajóra magam ültetem.

ORESTES (Pyladeshez):

Esküdj! Iphigeniához :)

S te mondd előtte a szent esküvést.

IPHIGENIA.

Mondd: Ezt az írást kedvesimnek átadod.

PYLADES.

745 Én ezt az írást kedvesidnek átadom.

IPHIGENIA.

Én meg kimentelek e szirtfalak közül.

PYLADES.

S kit hívsz tanúnak erre istenid közül?

¹ A stichomythiát (soros párbeszédet) sértő toldalék.

IPHIGENIA.

Én Artemist, kit papnőként szolgállok itt.

PYLADES.

Én meg Zeust, az ég dicső urát hívom.

IPHIGENIA.

750 S ha esküdet megszegnéd és kijátszanál?

PYLADES.

Honom ne lásson! S te, ha meg nem mentenél?

IPHIGENIA.

Argosba élve ne tegyem lábam soha.

PYLADES.

Figyelj egy szóra, melyet eddig elhagyánk.

IPHIGENIA.

Sohsem időszerűtlen a helyes beszéd.

PYLADES.

755 Legyen kivétel, hogyha vészbe jut hajónk
S terhével együtt e levélt is elnyeli
A tenger árja s testem menthetem ki csak:
Akkor ne kössön többet esküm engemet.

IPHIGENIA.

Tudod, mit tészek? Sok gondból sok jó telik;
760 Mind azt, mit e sokrét levél magába rejt,
Elmondom szóval, hogy hirül vihesd nekik.
Bizton leszünk így: hogyha megmarad lapom,
Elmondja némán, a mi benne írva van;
S betűimet ha tenger árja elnyeli,
765 S te partra jutsz, szavam te benned él tovább.

PYLADES.

Helyes beszéd a te s az én ügyemben is.

Jelentsd tehát, Argosban kinek adjam át
A levelet s nevedben ott mit mondjak el?

IPHIGENIA.

Agamemnonfi Orestesnek mondd el ezt:
770 „Az Aulisban levágott Iphigenia,
Kit holtnak hisznek, él, és ezt küldé neked“.

ORESTES.

És hol van ő? A sírból új életre kelt?

IPHIGENIA.

Itt látod őt, de félbe ne szakítsd szavam!
„Óh ments meg drága testvér, mig meg nem halok
775 S e barbár földről vigy Argosba, vándorok
Vérét ne kelljen istennőmnek ontanom“.

ORESTES.

Mit mondjak, Pylades? Óh szólj, hová jutánk?

IPHIGENIA.

„Másképp fajodnak átka lészek szüntelen,
Orestes“! — Újra mondom, megjegyezd nevét!

ORESTES.

Óh istenek!

IPHIGENIA.

780 Őket miattam hívod-é?

ORESTES.

781 Nem, csak fejezd be! Elmém elkalandozott.

IPHIGENIA.

783 Mondd, Artemis megmentett és helyembe egy
Szarvasgimet tett; — azt áldozta föl atyám,
785 Midőn azt hitte, rám sujt éles pallosa —
S e földre szállított le. — Igy szól a levél,
Ez van megírva összehajtott lapjain.

PYLADES.

Mily könnyű esküvel kötelezél te le
 S magad' mi széppel! Nem, soká nem késhetem,
 790 Beváltom esküvésem, melyet esküvém.

(Oresteshez lépve :)

Fogadd ez írást, elhozám és átadom,
 Orestes, a te nőtestvéred küldi ezt!

ORESTES.

S én átveszem! De hagyva most a holt betűt,
 E szép gyönyört nem írott szóból élvezem.
 795 Óh drága testvér, bármikép megrendülék,
 De bízva kulcsol mégis át a két karom
 S örömtül ujjongok, hogy hallom e csodát.

(Átöleli.)

IPHIGENIA.

Vándor, merész vagy, hogy a papnőt illeted
 És átfogod érinthetetlen öltönyét.

ORESTES.

800 Óh drága testvér, egy atyától származó,
 Agamemnontól, óh ne fordulj tőlem el:
 Birod öcsédet, mit sohsem remélhetél.

IPHIGENIA.

Talán te volnál! Szünj meg ilyet mondani!
 Argosba' jár ő vagy Nauplia partjain.

ORESTES.

805 A te testvéred nincsen ott, boldogtalan!

IPHIGENIA.

Hát a lakóni Tyndaris¹ szült tégedet?

ORESTES.

Úgy van s Pelopsnak unokája volt atyám.

¹ Tyndareos leánya, Klytaemnestra.

IPHIGENIA.

Mit mondasz? S erre van bizonyosságod neked?

ORESTES.

Van! Csak kérdezz ki a szülői ház felől.

IPHIGENIA.

782 Bizonyossághoz kérdéssel sem jutok.

810 Inkább beszélj te, én meg hallgatom szavad.

ORESTES.

Elmondom azt, mit Elektra közölt velem.

Atreus s Thyestes bús vizsályát ismered?

IPHIGENIA.

Hallám, arany bárány volt e vizsály oka.¹

ORESTES.

Emlékezel, hogy szép szövetbe hímezéd?

IPHIGENIA.

815 Óh drága ember! Megremegteted szívem!

ORESTES.

S beléje szótted volt az elfordult napot?

IPHIGENIA.

Finom fonállal, úgy van, azt is beszövéem.

ORESTES.

S anyánk Aulisba nászfürdőt adott veled?²

IPHIGENIA.

Tudom! A szégyen nem feledteté velem.

¹ L. a 197. vers jegyzetét.

² Minthogy az anya nem ment leányával s így nem teljesítheti örömanyai tisztét, hogy lányának a nász előtt fürdőt készítsen, legalább egy otthoni szent forrás vizét adja vele e célra.

ORESTES.

820 Aztán anyádnak elküldéd hajfürtidet.

IPHIGENIA.

A sirhalomra testem hely'tt emlékjelül.

ORESTES.

S elmondom, a mit en-szememmel láthaték:

Ősünk, Pelops lándzsáját őrzé otthonunk;

Ezt forgatá, hogy megszerzé a szép szüzet,

825 Hippodameiát s ledöfé Oenomaost;

Leányszobádnak rejtekében¹ őrizék.

IPHIGENIA (nyakába borulva).

Óh drágaságom! — Mert csak az vagy, semmi

Birlak, Orestes,

[más! —

Argosi szép honunk

830 Földiről, édesem!²

ORESTES.

S én téged! — A kit holtnek hittek mindenek.

Öröm harmatja, bánattal vegyült gyönyör

Áztatja szempilládat, mint az enyimet.

IPHIGENIA.

Mint csecsemőt, pólyás kisdedet hagytalak

835 Otthon a dajka ölen, a mikor eljövék.

Óh üdv, nagyobb vagy, mint szavakkal mondható!

Mit is mondhatok? Hisz csoda-számba megy,

840 Nincsen is erre szó!

¹ Tehát a ház belsejében levő biztos helyen.

² Az úgynevezett *dochmius* mértéket (— — — — vagy — — — — —, én inkább ez utóbbi alakban — esetleg így is — — — — — alkalmaztam a mi rhythmus-érzékünknek megfelelően) a kitörő érzelmek tolmácsolására használta a görög tragédia. E részeket t. i. énekelték. De közben-közben jambikus trimeterek is előfordulnak.

ORESTES.

Óh bár ezentúl együtt lennénk boldogok!

IPHIGENIA.

Ah! hihetetlen egy öröm ez, édesim!
Mint rettegek, hogy a kezemből elröpül,
S a levegőbe száll.

845 Óh üdv, kyklopsi tűzhely! ¹ Üdv neked, hazám,
Drága Mykene, te!
Hála az élteért, fölneveléseért!
Te valál, a ki gondozád
Drága öcsémet, a ház áldó napsugarát.

ORESTES.

850 Drágám! Családunk származása szép s dicső,
De a *mi* éltünk boldognak nem mondható.

IPHIGENIA.

Jaj, tudom, én szegény, a mikor elvakult
Atyám pallosát nyakamon érzém...

ORESTES.

855 Jaj, mintha látnám, bárha nem valék jelen!...

IPHIGENIA.

A mikor engemet nászi dalok nekül
Csellel Achillesnek
Vittek a sátra felé.
860 Az oltár körül bús zokogás, panasz...
Behintik fejem... iszonyu ünnep ez!

ORESTES.

Én is sirattam zord atyánk merényletét.

¹ Mykene várának, kyklopsi falai voltak.

IPHIGENIA.

Atyám szívtelen, sorsom iszonytató!

865 S egy bajból másik terem . . .

ORESTES.

Testvéredet, szegény, csaknem feláldozád!

IPHIGENIA.

Rossz szellem sugalma volt!

Szörnyü merényletet forrala ellened,

870 Rettenetest e kéz, drága öcsém! Alig

Kerülhetted el az istentelen

Halálos csapást!

És mit várhatunk jövőre?

Sorsom útja merre fordul?

875 Milyen utat lelhetek én,

Mellyen a gyilkoló pallos elől menekülj

Argosi földre, haza,

880 Mielőtt az a kard a szivedbe

Merül. Óh, szegény szív, a te dolgod ez,

Erre találj utat.

De a sós vizen indulj vagy gyalogszer

885 Vágj neki a világnak?

Veszedelmes az útd a zord idegenben,

Úttalan úton által; tengeren át a szorosnak

890 Szirtjei közt ha szállsz: végtelen árjain

Végtelen útd is.

Szegény te, szegény szív!

895 Árva szivem, van-é istened, embered?

[Vagy vakesetbe' bizol?]¹Ki az Atrida-ház egyedüli²¹ Az összefüggést zavaró sor.² Elektra, mint Pylades neje, már nem tartozik szorosan az Atrida-családhoz.

Sarjainak baján megkönyörül s nekik
Még segedelmet ád?

KARVEZETŐ.

900 Óh mily mesés ez! Mondhatatlan egy csoda!
Tán el se hinném, hogyha nem látnám magam.

PYLADES.

Ha jó barátját újra látja jó barát,
Egymást ölelni illendő, Orestesem;
De hagyjuk immár a panaszt és nézzük azt,
905 Hogy megragadva a szerencse üstökét,
E barbár földről szép honunkba mint jutunk?
A bölcs ne hagyja el jó sorsa ösvenyét
És el ne játszsza üdvét, hogyha int a percz.

ORESTES.

Ez helyes intés! A szerencse, azt hiszem,
910 Gondot visel ránk. A ki tette kész, ha kell,
Azt megsegítik a hatalmas istenek.

IPHIGENIA.

De tudd meg, engem nem tart vissza semmi sem,
Hogy meg ne kérdjem, Elektránknak élete
Miként folyik? Enyéim kedvesek nekem.

ORESTES.

915 Ő e barátom oldalán él boldogan.

IPHIGENIA.

Hová való barátod és kinek fia?

ORESTES.

Az atyja Phokis fejedelme, Strophios.

IPHIGENIA.

S az anyja Atreus-lány? ¹ Így atyámfia?

¹ Agamemnon testvére, Anaxibia, Pyladesnek anyja volt.

ORESTES.

Unokatestvér és páratlan hű barát.

IPHIGENIA.

920 Ő még nem élt, midőn atyám föláldozott.

ORESTES.

Nem, Strophios sokáig magtalan vala.

IPHIGENIA (Pyladeshez).

Óh üdvöz légy, édes hugomnak hitvese!

ORESTES.

Nemcsak rokon, de megmentőm is én nekem!

IPHIGENIA.

De mondd, anyánkkal azt művelni hogy meréd?

ORESTES.

925 Erről ne szólj! Atyámért állt bosszút karom.

IPHIGENIA.

S mi volt az ok, hogy férjét ő meggyilkolá?

ORESTES.

Óh hagyd anyádat! Hallanod sem illenék.

IPHIGENIA.

Hát hallgatok. De Argos most téged ural?

ORESTES.

Menelaos ott az úr. Én hontalan vagyok.

IPHIGENIA.

930 A bátya csak nem bitorolja trónodat?

ORESTES.

Nem, az Erinyseknek üldöz rémhada.

IPHIGENIA.

934 Ez istennők megölt anyádért kinzanak?

ORESTES.

935 Véres lehelletükkel törnek ellenem.

IPHIGENIA.

932 Ezért beszélték, hogy dühöngsz a partokon?

ORESTES.

933 Nem most először láttak így dühöngeni.

IPHIGENIA.

936 S miért tevéd e part ölére lábadat?

ORESTES.

Mivel Apollon jósigéje készítetett.

IPHIGENIA.

S mi volt a cél? Elmondhatod vagy szent titok?

ORESTES.

Elmondom. Sok bajomnak épp ez kútfeje. —

940 Midőn anyámon elkövette azt kezem,
Miről nem szólok, nyomban üldözőbe vett
Erinyseknek nyugtot nem hagyó hada,
Mig Loxias¹ Athénbe küldött, büntetés
Végett e névtelen,² nagy istennők előtt.

945 Mert³ szent ítélő szék van ott, melyet Zeus
Rendelt Aresnek, minthogy vér tapadt kezén.³

Megérkezém, de nem nyitá meg ajtaját
Ily istentől gyűlöltnek semmi jó barát.⁴

¹ A jós Apollon.

² Mert nevüket féltek kimondani.

³ Ares megölte Halirrhothioszt, Poseidon fiát, a miért az erőszakot tett az ő leányán, Alkippén. Aeschylus Eumenisei szerint Athena istennő éppen Orestes anyagyilkossága ügyében állította fel a vértörvényszéket az Areiopagason.

⁴ Törvény tiltotta a gyilkossal mint tisztátalannal való érintkezést.

- A jobb szivűek, egy háznak termében is,
 950 Külön terítve adtak ételt és italt;
 953 Külön pohárba töltöttek kinek-kinek
 954 Egyforma részt Bakchos vidító nedviből,¹
 951 S hallgatva ültek, hogy hozzám se szóljanak,
 952 S evés-ivásban egymáshoz ne legyen közünk.
 955 Gazdáimat megszegényíteni nem merém,
 Némán türtem, színlelve, észre sem veszem,
 S némán sohajtám: hisz anyagyilkos vagyok!
 Hallom, hogy Athén népe emlékünnepet
 Szentelt balsorsomnak s fennáll a szent szokás,
 960 Hogy Pallas népe telt boros kannát ürit.²
 Ares halmára érve, a törvény elé
 Álltam s a vádlottnak kövét foglaltam el;³
 A másikon a legkorosb Erinys állt.
 Hogy elhangzott a vérvád és a védelem,
 965 Megmente Phoebos jó tanúságtétele
 S Pallas kezében az egyenlő szavazat:⁴
 A szörnyü törvényszéket győzve hagytam el.
 Megnyúgodott az ítéletben egy fele
 A Fúriáknak s ott kapott lakóhelyet.⁵
 970 De a kiknek nem tetszett a birói szó,

¹ Előre megtöltötték mindenkinek a poharát, ezzel jelezve a közösség hiányát.

² A februáriusban űlt Anthesteria-ünnep másodnapján minden athéni egy kanna tiszta bort ivott; a ki leghamarább megitta, jutalomban részesült.

³ Álva.

⁴ Aeschylus Eumeniseiben a nézők előtt folyik e tárgyalás. Hat birói szavazat elítéli, hat fölmenti Orestest, s Athena istennő az utóbbiakhoz teszi szavazókövét.

⁵ Az Ares-halom földalatti üregében. Aeschylus szerint az Erinyszek mind belenyugodtak a fölmentő ítéletbe s elfogadták az Athena által felajánlott szent üreget lakóhelyül.

- Utánam esve üztek fáradatlanúl,
 Míg újra Phoebos szent földjére érkezém¹
 S lerogyva étlen-szomjan az oltár előtt
 Megesküvém, hogy ott oltom ki éltemet,
 975 Ha meg nem ment Apollon, tönkre juttatom.
 Arany tripusról zenge Phoebos jósszava
 És ide küldött, hogy Athén székhelyire
 Vigyem a szobrot, mely az égből hullt alá.
 Mit így az isten elrendelt váltságomúl,
 980 Segíts kivívni. Ha mienk a szent szobor,
 Elhagy a téboly, s hullámszegdelő hajón
 Mykene révpartjára elviszlek megint.
 Óh hát te, drága, egy test és egy vér velem,
 Mentsd meg az ősi házat, ments meg engemet;
 985 Pelops családja s minden üdvöm elveszett,
 Ha a miénk nem lesz az égi szent szobor.

KARVEZETŐ.

Az istenek nehéz haragja szállta meg
 S veszélybe dönti Tantalosnak sarjait.

IPHIGENIA.

- Még itt se voltál, már azért epedt szívem,
 990 Hogy lássam Argost s drága testvér, tégedet;
 Szándékom az, mi néked: hogy megmentselek
 Bajodból, s megbocsátva a feláldozást
 Életre keltsem őseink sinylő lakát.
 Úgy lesz, mert véredtől távol tartom kezem
 995 S megmentem ősi házunk. Csak aggaszt nagyon,
 Hogy' szedhetem rá istennőmet s a királyt,
 Ha pusztán látja képe kőtalapzatát?
 Ki ment meg a haláltól? Védelmem mi lesz?

¹ Delphibe.

- De hogyha minden egy csapásra sikerül,
 1000 A szobrot elhozod s hajódra elviszel,
 Akkor javunkra üt ki szép merényletünk ;
 Ha csak egyik valósul, úgy elvesztem én,
 Te jól intézve dolgodat honodba jutsz.
 De a haláltól sem félek, ha halni kell,
 1005 Csak boldogulj *te!* Férfi veszte súlyosabb
 A házra, nő halála kissebb veszteség.

ORESTES.

- Anyám megöltem, testvért ölni nem fogok ;
 Elég annak a vére! Véled szívesen
 Életben és halálban egyként osztozom.
 1010 Elviszlek, hogyha innen menekülhetek,
 Hazádba, vagy te véled együtt itt halok.
 Figyelj reám: ha ellenezné Artemis,
 Hogy' hagyta volna Loxias azt meg nekem,
 Hogy szobrát Pallas városába elvigyem? ¹

* * *

- 1015 S engedte volna látnom arczod? Én hiszem,
 Mind egybevetve ezt, hogy haza juthatunk.

IPHIGENIA.

De mint lehet, hogy elkerüljük a halált
 S célunk elérjük? Mert hisz épp ezen mulik
 A visszatérés! Ezt kell megfontolni jól.

ORESTES.

- 1020 E föld királyát nem tudnók megölni mink?

IPHIGENIA.

Szörnyű! A vendég a gazdáját ölje meg?

¹ E vers után egy pár vers, úgy látszik, elveszett. Iphigenia bizonyára felsorolt még egy pár okot, kivált saját megmenekülését s a taurosokhoz jutását.

ORESTES.

Ha téged, engem ez megmenthet, merni kell.

IPHIGENIA.

Nem, átallom, bár szándokod dicséretes.

ORESTES.

Nem rejthetnél el a templomban engemet?

IPHIGENIA.

1025 [Tovább osonni onnan, ha beáll az éj?

ORESTES.

Az éj a tolvajé, a fény az igazé.]¹

IPHIGENIA.

Benn templomőrök, rejtve nem maradhatunk.

ORESTES.

Végünk van akkor! Hogy mentjük meg életünk?

IPHIGENIA.

Jó gondolat jutott eszembe, úgy hiszem.

ORESTES.

1030 Mily gondolat? Hadd tudjam én is, szólj, közöld!

IPHIGENIA.

Lelked baját használok jó ürügynek én.

ORESTES.

A cselszövésben asszonyésznél nincs külömb!

IPHIGENIA.

Azt mondom, Argosból futsz anyagilkosúl.

ORESTES.

Használd fel szenvedésem, hogyha nyersz vele.

¹ E két sor gyanús. Orestes fentebb (110 skk.) egészen nyugodtan fogadta Pylades hasonló tervét.

IPHIGENIA.

1035 S az istennőnek nem lehetsz így áldozat...

ORESTES.

És millyen okból? Már különben sejtem is.

IPHIGENIA.

Vér szennye mocskol; csak tisztát áldozhatok.

ORESTES.

S miért könnyebb a szobrot elragadni így?

IPHIGENIA.

A tengerárja mossa csak le szennyedet...

ORESTES.

1040 S melyért jövénk, a kép a templomban marad?

IPHIGENIA.

Megmosom azt is, azt mondom, hogy illetéd.

ORESTES.

S ez hol megy végbe? Ott, az öblös part ölén?

IPHIGENIA.

Hol lenkötél hajódat a parthoz köti.

ORESTES.

Magad hozod a szobrot avvagy más keze?

IPHIGENIA.

1045 Magam, mert másnak hozzá nyulni nem szabad.

ORESTES.

És hol fog állni Pylades e táncz¹ során?

IPHIGENIA.

Azt mondjuk, őt is éppen oly bűn szennyezi.

¹ Közmondásszerű kifejezés. V. ö. „Három a táncz“. „Ke-mény táncz lesz most e tusa“ (Arany, Keveháza).

ORESTES.

S titkon vagy a királynak tudtával teszed?

IPHIGENIA.

Őt elhitetve; mert titokban nem lehet.

ORESTES.

1050 Így! És evezni kész minden hajólapát.

IPHIGENIA.

A többire, hogy jól üssön ki, te ügyelj!

ORESTES.

A fő dolog, hogy e nők titkot tartsanak.
Esengj hozzájuk, úgy, hogy a szívükre hass;
Megindításban nagy művész a női ajk.

1055 Egyéb talán majd kívánság szerint halad.

IPHIGENIA (a karhoz).

Rátok tekintek, én édes nőtársaim;
Hisz' töletek függ, vajjon boldogulok-é,
Vagy elpusztúlok, elveszítem szép hazám,
Édes öcsémet és imádott hűgomat.

1060 Hadd kezdjem ezzel esdeklő kérésemet:

Mind nők vagyunk, kik kívánják egymás javát,
S a közös érdek legkitartóbb őrei.

Hallgassatok hát s a szökésre nyujtsatok
Segédkezet: a titkot őrző ajk dicső.

1065 Látjátok, egy sors vár három hű szivre itt,
Az ősi honba eljutás, vagy a halál.

Megmentve, hogy sorsomban osztozhassatok,
Hellasba viszlek. Esdekelve kérlek én
Jobbodra téged, (egy másikhoz:)

szép arczodra tégedet,

1070 Térdedre, a szivednek szeretettire

[Apád-anyádra s gyermekedre, hogyha van].¹

Mit válaszoltok? Ki akarja és ki nem?
Óh szóljatok! Ha nem helyeslitek szavam,
Elvesztem akkor én s szegény öcsém velem.

KARVEZETŐ.

1075 Óh kedves úrnóm, bízzál s mentsd meg csak magad.
A nagy Zeusra, mindent, a mit csak kívánsz,
Elhallgatunk s titok leplébe burkolunk.

IPHIGENIA.

Légy áldva szódért, jó szerencse véletek!

(Oresteshez és Pyladeshez :)

Ti most a templom belsejébe menjetek,
1080 Mivel e föld királya nyomban itt leszen
Megtudni, végbe ment-e a feláldozás.

(Azok bemennek.)

Nagy istenasszony, a ki Aulis partjain
Atyám gyilkos kezétől megmentőm valál,
Óh ments meg újra velük! Másként Loxias
1085 Szavában te miattad nem hisz a világ.
Hagyd el jó szíved ezt a barbár tartományt
És jöjj Athénbe! Nem méltó hozzád e föld,
Ki Pallas boldog városában lakhatol.

(Bemegy a templomba.)

KAR.

Jégmadár, te a tengerek
1090 Sziklás partjai mentén
Zenged szivreható dalodat,
S érti az érző szív a panaszt,

¹ E sor ellenkezik a 130-ikkal, mely szerint a kar hajadonleányokból áll.

- Hogy te a párod után keseregsz örökké: ¹
 Gyászomban veled egy vagyok,
 1095 Óh mert Hellas után epedek,
 S Artemisért, a ki védi a nőt; ²
 Ott a lakása a kynthosi halmon
 Hol zsenge pálma virúl,
 Hol diszlik a karcsú babér,
 1100 A hol kék olajfa tövében
 Szülte Leto magzatait
 S körbe kerengő tó vizén
 Zengő hattyumadár dala szól
 1105 Dicsőítve a múzsát.
 Sűrűn hulltak a könnyeim
 Ifjú arczomon akkor,
 Hogy honomnak a vára ledőlt
 S elleneim hadi préda gyanánt
 1110 Vittek a gyors-evezős hajóba dobva,
 És aranyért eladva e
 Barbár földre kerültem;
 Itt szolgálom a szarvasölő
 Artemisünk fejedelmi szüzét,
 1115 Az agamemnoni lányt, hol az oltárt
 Nem festi állati vér; ³

¹ A monda szerint Keyx thessaliali, trachisi király hajótörésben vészett el, s felesége, Alkyone addig kesergett utána a parton, míg az istenek férjével együtt jégmadárrá változtatták. A himétől megfosztott nőstény jégmadár szüntelen keseregése szinte közmondásos volt a régiéknél már Homerostól kezdve.

² A görög nők a vajudó anyát védő *görög* Artemis után vágyódnak, ki Delos szigetén, a Kynthos hegyén született egy kerek tó mellett.

³ Hanem emberek vére.

Irigylem azt, ki sohsem
 Volt még boldog: annak a bánat
 Jó barát, kivel összeszokott,
 1120 Az nem is érzi a nyomort.
 Ámde az üdvnek a napja után
 Jajkeserves az inség.

Tégedet, óh te dicső leány,
 Argosi bárka ragad honodba
 1125 És viasszal egyberovott
 Sipját fujja a hegylakó Pán
 Biztatva hajósodat; ¹
 És jó Phoebos, a héthuru lant
 Zengzetivel dala egybevegyül
 1130 S tégedet elkísér a dicső
 Fényes Athénnek földire.
 Csak is én nem mehetek!
 Téged visz a gyors evező,
 És a hajónak az orra felé neki duzzadt
 1135 Lenge vitorla feszíti a tatkötelét
 A sebes naszádnak.

Mért nem szállhatok arra,
 A hol a fényes Hélios jár?
 1140 Nem pihenne a szárnyam előbb,
 Mig csak a honi föld tetőit
 Nem látja meg a szemem.
 És járnám a füzért nyoszolyó-
 Lányul a fényes nászi toron,
 1145 Kedves anyámnak az oldalán,
 Egykoru társaim között
 Szüzi bájnak s ragyogó

¹ Az istenképet vivő hajót istenek vezérlik.

Kincseknek¹ a versenyire
 Szállva velük, valamint hajdanta, mikor még
 1150 Fátyol arany hime földte fejem, sűrű fürt
 Árnyékozta arczom.

(Thoas király szolgák kíséretében jobbról érkezik.)

THOAS.

A templom öre, a görög szűz hol vagyon?
 Megszentelé-e már a vándor ifjakat
 1155 És testük ég-e a szent máglya lángjain?
 (Iphigenia, kezében az istennő szobra, kilép a templomból.)

KARVEZETŐ.

Itt van, királyom, a ki felvilágosít.

THOAS.

Ah!

Agamemnon lánya, istennőnket mért hozod?
 Talapzatáról elmozdítani hogy meréd?

IPHIGENIA.

Uram, megállj, a templom tornácán maradj!

THOAS.

1160 Mi újság a szent helyen, Iphigenia?

IPHIGENIA.

Utálat! Tisztaságért légyen mondva ez.

THOAS.

Szokatlan kezdet ez. De szólj világosan.

IPHIGENIA.

Zsákmányotok nem tiszta áldozat, király!

THOAS.

Ki adta értésedre, vagy csak sejtelem?

¹ Ékszereknek.

IPHIGENIA.

1165 Az istenasszony szobra megfordult helyén.

THOAS.

Magától avvagy a föld rendült meg vele?

IPHIGENIA.

Magától, és lehunyta mind a két szemét.

THOAS.

S vajjon mi okból, nem tiszták a vándorok?

IPHIGENIA.

Csupán ezért, hisz rettentőt műveltek ők.

THOAS.

1170 Talán kezüktől hullt el egy alattvalóm?

IPHIGENIA.

Ők már hazúl vérfertezetten jöttek el.

THOAS.

Milyennel? Ezt kíváncsi volnék hallani.

IPHIGENIA.

Kielták anyjuk életét együttesen.

THOAS.

Apollon-uccse! Ilyet barbár nép se tesz.

IPHIGENIA.

1175 Egész Hellas elüzte őket bűnükért.

THOAS.

Tehát ezért hozod ki istenasszonyunk?

IPHIGENIA.

A megfertőzött helyről tiszta ég alá.

THOAS.

S hogy ismeréd fel foglyaink bűnmételyét?

IPHIGENIA.

Megláttam, a mint istennőnk elfordula.

THOAS.

1180 Bölcsnek nevelt Hellas, hogy észre vetted ezt.

IPHIGENIA.

S édes csalétkük im horogra csalna most!

THOAS.

Argosból hoztak, nemde, kedves híreket?

IPHIGENIA.

Hogy boldogúl él egyetlen Orestesem.

THOAS.

Igen, hogy a jó hírért megmentsd éltüket.

IPHIGENIA.

1185 Hogy él atyám is, és jól folynak dolgai.

THOAS.

De te, mint illő, istennődet nem hagyád.

IPHIGENIA.

Mert Hellast, mely megölni kész volt, gyűlölöm.

THOAS.

Szólj most tehát, e vándorokkal mit tegyünk?

IPHIGENIA.

Tisztelni kell a szent szokást, mely itt honos.

THOAS.

1190 Mért nincs tehát kezednél a szent viz s a kard?

IPHIGENIA.

Előbb vérszenyűk tiszta árral elmosom.

THOAS.

Forrás vizével vagy tenger hullámival?

IPHIGENIA.

A tenger árja elmos minden földi szennyt.

THOAS.

Igy istennőknek szentebb lesz az áldozat.

IPHIGENIA.

1195 És tisztem én is helyesebben végezem.¹

THOAS.

Nem mossa-é a tenger templomunk terét?

IPHIGENIA.

Magányra van szükség s más is van hátra még.²

THOAS.

Menj, a hová kell: titkokat meg nem lesek.

IPHIGENIA.

Megszentelésre vár istennők szobra is.

THOAS.

1200 Mert anyagilkos kéznek mocska szennyezé.

IPHIGENIA.

Köszékiról máskép nem vettem volna le.

THOAS.

Dicséretes jámborság, hű gondoskodás!

IPHIGENIA.

Most tudod, mi a teendő?

THOAS.

A te tiszted, hogy jelentsd.³

¹ Kétértelműleg mondja.

² Thoas más titkos szertartásokra értheti; Iphigenia saját menekvésükre gondol.

³ A nyugodtabb jambusi trimetert egyszerre a gyorsabb és élénkebb trochaeusi tetrameter váltja fel.

IPHIGENIA.

Verd a két foglyot bilincsre.

THOAS.

Tőled hogy' szökhetnek el?

IPHIGENIA.

A görög megbizhatatlan.

THOAS.

1205

Hát bilincset, szolgálhad!

IPHIGENIA.

Most hozasd előmbe a két idegent.

THOAS.

Meg lesz az is.

IPHIGENIA.

És fejük lepel borítsa.

THOAS.

Hogy ne lássa napsugár.¹

IPHIGENIA.

S adj mellém egy pár kísérőt.

THOAS.

Itt ezek kísérnek el.

IPHIGENIA.

S küldj egyet, ki a városnak megjelentse . . .

THOAS.

Mit? Beszélj!

IPHIGENIA.

Minden ember honn maradjon!

¹ A nap tiszta fényének nem szabad tisztátalant látnia.

1210

THOAS.

Hogy ne érje fertelem.

IPHIGENIA.

Mételyét elhinti a bűn.

THOAS.

Szolga, menj és vidd hirül.

(Szolga el.)

IPHIGENIA.

Látni se kívánja senki!

THOAS.

Városomra jól ügyelsz.

IPHIGENIA.

Fő gondom van a hivekre.¹

THOAS.

Ép ezért hálás vagyok.

IPHIGENIA.

Addig itt maradj az istenház előtt . . .

THOAS.

És mit tegyek?

IPHIGENIA.

Csarnokát füstöld ki kénnel.

THOAS.

Hogy tisztán láthasd viszont.

IPHIGENIA.

És midőn a két fogoly kilép az ajtón . . .

THOAS.

Mit tegyek?

IPHIGENIA.

Két szemed takard lepellel.

Kétértelmű.

THOAS.

Hogy ne érjen mételyük.

IPHIGENIA.

És ha tán soká maradnék . . .

THOAS.

Meddig várhatok reád?

IPHIGENIA.

Meg ne lepjen.

THOAS.

1220 Szép nyugodtan végezd szent szolgálatod.

IPHIGENIA.

Bár ohajtásom szerint mehetne végbe!

THOAS.

Úgy legyen!

(Az örök hozzák a foglyokat bilincsekben, letakart fővel. Áldozati szereket s állatokat a szolgák hoznak utánuk. A király eltakarja arczát, míg a menet elvonul.)

IPHIGENIA.

Látom, már kilépnek isten csarnokából foglyaink.
Látom a tinót, a bárányt, majd ezeknek véritől
Megtisztul a vérnek szennye; fáklyafényt s mindazt,
a mit

1225 Foglyaink s az istennő megtisztulása megkíván.

Félre most e fürtelemnek útjából, óh honfiak!
Templom öre légyen bár, ki tiszta kézzel áldozik,
Vagy ha jó egy nászra lépő, avvagy áldott méhü nő,
Fusson innen, félre álljon, fertőzet ne fogja meg.

1230 Zeus és Leto szűz leánya, bűnüket ha elmosám
És áldoztam ott, a hol kell: ¹ tiszta házban lakhatol

¹ Kétértelmű. Ő Attikát érti.

S boldog élet vár mi ránk is. Már tovább nem
folytatom;

Értik a mindentudók azt, érted, istenasszonyom!

(Elindul a menet után, jobbra. Thoas a templomba megy, hogy
kifüstölje.)

KAR.

Leto fia, nagy, dicső!¹

1235 Téged a délosi dús

Völgyek ölén kinosan

Szült istenasszony-anyád,

Téged, aranyhaju mesteri lantost,

Jó nyilaiddal a célba találót.

1240 Vizölelte szülése helyét²

Elhagyta véled anyád

S ment keresni bő vizeket

A Parnásos orma tövében,

Hol Bakchost ünnepelik,

1245 Hol a rőt színű sárkány, a véres szemű,

Sűrű águ borostyán árnyas rejtekén

— A Föld óriás csoda szörnye —

Őrzi a jós üreget.³

S te őt, óh Phoebos, mint kicsiny,

1250 Anyaölbe' szökellve játszó gyermek,

Megöléd s az isteni

Jóshelyre legott bemenél;

Az arany tripuson ülsz

S e trónusról, mely nem hazug,

¹ Apollon.

² A vízben szegény Delos szigetét.

³ A delphii jóshelyet először Gaia (= anyaföld), utána leánya, Themis bírta s Python sárkány, a Föld szörnyetegfia, őrizte. Apollon megölte a sárkányt s Themist elűzve birtokába vette a föld közepén levő jóshelyet.

1255 Embernek jövő
 Sorsát jósolod,
 Ama szent közepéről a földnek, a hol
 Kastalia szent forrása buggyan.

De hogy Létónak fia
 1260 Isteni jóshelyiről
 El-tovaüzte a Föld
 Lányát, Themist: a boszús
 Föld szüle éjjeli álmokat akkor,
 Mellyek az emberi nemnek a sorsát,

1265 A mi volt, a mi van s a mi lesz,
 A föld kebelén aluvó
 Embernek tudtára adák.¹
 Így állt bosszut s jóslata hírét
 Phoebostól elragadá.

1270 Sietett az olymposi lakba a király
 S rátéve Zeus trónjára kis kezét
 Kérte, Gaia sötét haragától
 Mentse orákulumát.
 Nevette Zeus a gyermeket,

1275 Hogy aranyra sovárog s tiszteletre;²
 Kegyesen bólínt feje,
 S megszűnt a sok éjjeli hang,
 Meg az éj álmaiból
 Merített jóslatok becse;

1280 S tisztelet vevé
 Loxiast körül,

¹ Voltak álom-orákulumok, a hol a szent helyen való incubatio útján nyert álmok adták az embereknek tudtára a jövőt.

² A delphii templom tele volt a vágyuk teljesülteért hálás jóslatkérők dús adományaival.

S a zarándokok ezreit a bizalom
 Szent székihez gyűjti jós igéért.
 (Az örök egyike mint híradó sietve jő a tenger felől.)

HÍRADÓ (a templomajtó felé fordulva).

1285 Óh templomörök és oltárok papjai,
 Thoas, e föld királya vajjon merre van?
 No, nyissátok ki a kapuknak zárait
 S a szentház belsejéből hívjátok ki őt.

KARVEZETŐ.

Mi hirt hozál, ha kérdezetlen' szólhatok?

HÍRADÓ.

1290 A két rabifju eltűnt, híre-hamva sincs;
 Agamemnon leánya szötte terv szerint
 Megszöktek országunkból s a szent szobrot is
 Magukkal vitték a hellén hajó ölén.

KARVEZETŐ.

Ez hihetetlen! Ő pedig, kit látni vágysz,
 E föld királya, a templomból távozott.

HÍRADÓ.

1295 Hová? Mert, a mi történt, meg kell tudnia.

KARVEZETŐ.

Nem tudjuk, hát siess utána és keresd;
 Ha megtaláltad, add tudtára híredet.

HÍRADÓ.

Lám, mily megbízhatatlan a nők fajzata!
 A történetekben nektek is van részetek.

KARVEZETŐ.

1300 Bolond! A foglyok szökéséhez mi közünk?
 A fejdelemnek palotájához siess!

HÍRADÓ.

Nem én, mig meg nem mondja egyik templomőr,
Hogy benn van-é e föld királya, nincsen-é? —

(Dörömböl a templom ajtaján.)

Hahó! ti benn, halljátok? Nyissatok kaput
1305 S jelentsétek meg a királynak, rossz hírek
Nehéz terhével megrakodva itt vagyok.

THOAS (a megnyílt ajtón kilép).

Ki mer zajt ütni a szent istenház előtt,
Fölverni csendjét és döngetni a kaput?

HÍRADÓ (a karhoz).

Hazudtatok hát és tovább küldöttetek,
1310 Urunk hogy elment! Lám, pedig jelen vagyok!

THOAS.

Milyen hasznot reméltek vagy kerestek így?

HÍRADÓ.

Majd szólok erről. De előbb hallgasd meg azt,
Mi sürgetősebb. Az a lány, ki templomunk
Papnője volt, Iphigenia, megszökött
1315 E földrül a két ifjuval és Artemis
Szobrával együtt. Csel volt a szent megmosás!

THOAS.

Mit mondasz? Ily rossz szellem szállhatá meg őt?

HÍRADÓ.

Orestes életéért! Ez csodás neked?

THOAS.

Azért-e, a kit Tyndareos leánya szült?

HÍRADÓ.

1320 S kit áldozatra szentelt istenasszonyunk.

THOAS.

Csodák csodája! Máskép hogy nevezzem ezt?

HÍRADÓ.

Ne arra fordítsd elmédet, hallgass reám!
S ha meghallgattál, alkalmas tervet találj,
Mint végyük üldözőbe és hogy fogjuk el?

THOAS.

1325 Helyes, beszélj hát! Útjok úgy sem oly rövid,
Hogy el ne érné őket dárdámnak hegye.

HÍRADÓ.

Midőn a tengerpartra érkezénk, a hol
Orestes titkon kikötötte a hajót,
Int Agamemnon lánya nekünk, kik, miként
1330 Meghagytad, a két ifjut lánczokon vivők,
Hogy álljunk félre, a míg ő a szent tüzet
Lobbantja lángra s a tisztítást végezi.
Igy ő fogá a két fogoly bilincseit
S nyomukba' lépdelt. Ámbár ez gyanús vala,
1335 Mégis belényugodtak szolgálid, Uram.
Aztán, hogy azt ne higgyük, hogy tétlenkedik,
Föl-fölkiáltott s különös varázsigét
Dalolt, mint a ki vérbűn szennyét mossa le.
Hogy jó-sokáig ott ültünk, eszünkbe jut,
1340 Lánczát letépve hátha most a két fogoly
Megöli a lányt s észrevétlen' megszökik.
De félve, meg ne lássuk, a mit nem szabad,
Némán ülénk. Végtére azt határozók,
Nézzünk utánuk, bárha megtilták nekünk.
1345 Hát csak szemünkbe tűnik egy görög hajó
Röpülni készen a lapátok szárnyain;
Ötven hajós ült a hajópadok során,
Lapát kezükben, és minden bilincs nélkül

- A mi két ifjunk állt a gályafar körül.
 1350 Rudakkal tartják a hajóortt némelyek,
 A fölszedett horgonyt akasztja helyre az,⁴
 Ez fölszállásra a lánynak hágsót bocsát.
 Látván e rút cselet, nem kimélhettük tovább
 1355 Az idegen lányt, megragadtuk nyomban őt,
 A tatkötélt s a jómüvű hajó farán
 A kormányrúdat, hogy kirántsuk helyiből.
 S rájuk kiáltánk: „Mily jogon rablátok el
 Tőlünk e föld papnőjét s istenasszonyát?”
 1360 Ki vagy te, honnan jössz, hogy elrabold e nőt?
 S ő szólt: „Orestes, Agamemnon gyermeke,
 S e lánynak öcsese; tudd meg, őt, testvéremet
 Viszem honába, a ki egykor elveszett.“
 De mink azért erősen tartók a leányt
 1365 S elédbe jönni minden áron késztetők.
 Lett erre öklöződés, arczomon nyoma.
 Mert hisz nekik se volt kezükben fegyverük,
 Nekünk se; pusztá öklökkel folyt a tusa;
 És rugva, zúzva döngeté a két legény
 1370 Oldalbordánkat és vesénket egyaránt,
 Úgyhogy lankadva roskadoztak tagjaink.
 Szörnyű jelekkel elboritva megfutánk
 A magas partra; egyikünknek a fején,
 Másnak szemén volt vértől ázó sebhelye.
 1375 Magas helyünkről biztosabban harczolánk,
 Ontván reájuk a köveknek záporát.
 De a hajó faráról visszanyomtanak
 Nyilvesszeikkel lődöző ijászaik.
 Ekközben, — mert egy hullám parthoz lóditá
 1380 Hajójuk, s vízbe lépni nem mert a leány —

¹ Az 1352. sor, mint helytelen toldalék, fordítatlan maradt.

Orestes őt a bal vállára fölkapá,
 A vízbe gázolt és föl a hágsó fokán,
 S letette nénjét a hajó födézetén
 Az égből hullott Artemis szent képivel.

1385 Most a hajóból ily kiáltás hangozott:

„Hellen hajónknak evezősi, fogjatok
 Lapátot és verjétek a fehér habot.
 Immár miénk az, a miért zord szirtkapún
 Átszelte bárkánk a víz vészes útjait!“

1390 Azok vidáman ujjongottak és verék
 A sós víz árját. Még a révnek öbliben
 Haladt hajójuk; csakhogy a nyilt tengeren
 Hányták-vetették óriás hullámhegyek;

Mert hirtelen nagy szélvihar keletkezett

1395 És visszanyomta a vitorlát. Küzdtek ők
 Az ár ellen, de egy újabb hullámcsapás
 A partra lökte a hajót. Föllála most
 Iphigenia s esdekelt: „Szűz Artemis,

Papnőd óh mentsd meg s vidd e barbár földről őt

1400 Hellasba, és bocsásd meg nekünk ezt a cselt.

Testvéred, óh istennő, kedves néked is,
 Lásd, nem kevésbé drága testvérem nekem!“

A lány fohászatát a hajósnép üdvdala

Kisérté, s felgyürközve a parancs szerint

1405 Hónaljig, evezéshez láttak íziben.

De mindinkább a szirt felé szállt a hajó.

Ekkor beugrott a habokba egyikünk,

Hurkot vetettek mások a hajó felé.

Engem meg ide küldtek hozzád egyenest,

1410 Uram, hogy megjelentsem a történeteket.

Siess hát, végy kezedbe hurkot, kötelet,
 Mert hogyha meg nem csendesednek a habok,
 Akkor menekvésükre nem lehet remény.

A nagy Poseidon, tengerek dicső ura
 1415 Trója miatt Pelops utódit gyűlöli; ¹
 Neked s népednek kezetekbe adja ő
 Most is, úgy látszik, az Agamemnon fiát
 S lányát, ki Aulis gyilkát elfeledve most
 Az istennőnek hálátlansággal fizet.

KARVEZETŐ.

1420 Szegény Iphigenia, hogyha visszajutsz
 Urad kezébe, meghalsz, és öcséd veled.

THOAS.

Ti barbar földem összes hű polgárai,
 Gyors ménetekre vessetek kantárokat,
 Száguddjatok a partra és a kivetett
 1425 Hellen hajót istentelen rablóival
 Fogjátok el, segítsen ebben Artemis!
 Ti a habokra gyors hajót bocsássatok,
 Üldözzük őket tengeren, mint szárazon
 S vagy bércztetőről dobjuk a mélységbe le,
 1430 Avvagy hegyes karókba húzzuk testüket.

Ti meg lányok, kik jól tudtátok a csalást,
 Mihelyt ráérek, számot adtok énnekem
 S lakoltok; ámde nyugtom addig nem lehet,
 A míg jó végre nem juttattam dolgomat.
 (A mint Thoas indulni készül, Athena istennő megjelenik
 a magasban, az u. n. theologeionon.)

ATHENA.

1435 Hová, hová vezérled üldöző hadad,
 Thoas király? Halld Pallas Athene szavát.
 Tartsd vissza üldözéstől serged árjait;
 Mert Loxiasnak jóslatára jött ide

¹ Poseidon haragszik a görögökre s kivált a Pelopidákra Trója feldúlásáért, melynek falait ő építette volt Apollonnal.

Orestes a haragvó fúriák elől,

1440 Argosba vinni testvérét, kit föltalált
S az én földemre a dicső istenszobort:
Sok szenvedése véget így érhet csupán.
Ez volt a szóm tehozzád. Orestest pedig,
Kit a viharban elfogván megölni vágysz,
Immár Poseidon kedvemért vihartalan'

1445 Viszi a tenger elsimult tükrén tova.

De halld Orestes, tóled mit kívánok én:
— Távolban is meghallod isten szózatát —
Menj, vidd a szobrot s vidd édes testvéredet;
S midőn az isten-épitett Athénbe jutsz,

1450 Látsz Attikának legvégső határain,
Honnan Karystos hegyerincze látható,
Egy szent berket: Halai a nép ajkán neve;
Emelj a szent szobornak ott szép templomot
S a Tauros-földről és a sok bajról nevezd,

1455 Miket Hellasban rád rótt az Erinysek
Dühös haragja. S a halandók ajkai
Tauropolosnak zengik eztán Artemist.¹
S törvénybe iktasd: ünnepet ha ül a nép,
Feláldozásod kárpótlásaúl a kard

1460 Véresre hadd karcolja egy ember nyakát,
S adassék hitnek s istennőnek tisztelet.²

Iphigenia, te Brauron dicső hegyén
Fogod szolgálni istenasszonyod tovább.
Ha meghalsz, ott léssz eltemetve s díszedül

1465 Teszik le majd a drága-szöttes lepleket,

¹ Halai, a hol Artemis Tauropolos kultusza dívott, Attika keleti partján volt, Euboea hegyfokával, Karystossal szemben.

² A Tauropolia ünnepén dívó illetén szokásnak, mint a régi emberáldozatok szimbolikus maradványának adja itt magyarázatát a költő.

Melyek szülésben elhalt asszonyuép után
Maradnak.¹ (Thoashoz :)

Meghagyom, e hellen lányokat
Bocsásd el innen, hogy honukba térjenek.²

* * *

(Oresteshez :)

Imé, Orestes, újra megmentettelek³
Igazságos lelked jutalmaul, miként
1470 Az Ares halmán, hol egyenlőn oszla meg
Biráid voksa. Eztán is törvény legyen :
Egyenlő számu voks a bűnöst mentse fel.
Hát vidd honodba e földről testvéredet,
Orestes, és te nyúgodjál belé, Thoas.

THOAS.

1475 Athena úrnő, a ki istenek szavát
Meg nem fogadja, annak nincs helyén esze.
Hát nem haragszom Orestesre, Artemis
Szobrát hogy elrabolta, s testvéreire sem.
Hatalmas istenekkel mért versengenék ?
1480 Csak menjenek földedre s istenasszonyunk
Szobrát ott újra állítsák föl boldogan.
E nőket is, miként parancsod meghagyá,
Az isten-áldta hellen földre szállítom.
Mit azok ellen fogtam, dárdát, evezőt
1485 Letészek, mint kívántad, istenasszonyom.

¹ A Brauron hegyén (ma Vraona) Attikában Artemist, mint a vajúdo nők megsegítőjét tisztelték.

² Innen kezdve elveszett néhány vers, melyekben valószínűleg arra intette Thoas Artemist, hogy szüntesse meg az idegenekkel való embertelen bánásmódját. Azután ismét Oresteshez intézte szavát.

³ Ez a sor sem maradt fenn ; pótoltam az összefüggés kedvéért.

ATHENA.

Helyes! A szükség nálad s nálunknál erősb.

Szellők vigyétek Agamemnon gyermekit
Athénbe! Én is együtt szállok ő velük
S hugom magasztos képmását ótalmazom.

KARVEZETŐ.

1490 Szerencse kíséren el útatokon,
Ti boldog megmenekültek!

S most halld te, a földi s az égi karok
Fennen tiszteltje, Pallas Athena:
Mi betöltjük örömmel a szózatodat.
Örvendetes és váratlan a hír,
A mely ma jutott a fülünkbe.

(Athena eltűnik. Thoas embereivel a város felé indul,
a kar utána vonúl e szavakat zengve:)

Te dicső, te magasztos Nike, te tartsd
Kezeidben az én
Életemet s koszorúzni ne szűnj meg.¹

¹ E három sorral, melyekben voltakép a költő esdekel a győzelem istenasszonyához, Nikéhez, a versenydíjért, végződik még más két darabja is, t. i. Orestes és a Phoenikiai nők.

BAKCHANSNÖK

BEVEZETÉS.

A görög dráma teremtő istene, első és egy ideig egyedüli tárgya Dionysos (Bakchos) volt, s Euripides, a dráma fénykorának befejezője, utolsó drámai trilogiájának harmadik darabjában, élete és költői működése hattyúdalában, művészete patrónusát, Dionysost s a Dionysos-kultusznak az emberi lelket átalakító nagy hatását rajzolja. Miért nem jutott előbb eszébe, hogy ennek az istennek áldozzon? Hiszen előtte volt — hogy régibb, hasonló tárgyú darabokról ne szóljunk — Aeschylus Pentheus-trilogiája s rokon tárgyú Lykurgeia cz. trilogiája. Nem véletlenség, hogy ez a tárgy élete alkonyán, s nem Athénben, hanem Makedoniában ragadta meg a lelkét. Ott a Dionysos-kultusz még csaknem hamisítatlan, ősi vadságában, természetes nyersségében dívott. Hiszen Plutarchosnál azt olvassuk, hogy ott — jóval később — Nagy Sándornak az anyja is részt vett a Bakchos-ünnepekben s az isten rajongó hívei, a bakchansok közé állva attól se riadt vissza, hogy kígyókat vegyen a kezébe. Ott, Makedoniában, hol a hazájától meg nem értett s eléggé nem méltányolt költő gyógyulást és feledést keresett, bármennyire idegenkedett a tömeg fanatikus hitétől, ő se zárkózhatott el annak a kultusznak a hatása elől, mely az embert ős állapotába,

a természet ölébe ragadta, mely a hypercultura minden bántalmát elfeledtette s a sikertelen küzdelmekben kapott sebhelyekre gyógyító balzsamot csepegtetett. Hiszen olyanok közt volt, a kik őt és művészetét megbecsülték; miért ne énekelt volna egy dithyrambost szívesen látó gazdáinak istenére?

„Ott vannak a Charisok, ott van a Vágy:
Ott ülheti orgiáit a bakchans“. (414—5).

Ott ő, „a ki a tengeri vérszőlő megmenekülve a révbe jutott“ (902—3), szintén elzenghette háladalát, melyet elejétől végig Makedonia sugalmazott.

Dionysos (Bakchos, Bakchios, Bromios, Jakchos) a természet életének, különösen a szőlőtermelésnek, a bornak istene. A szőlő nedvét, melynek a Kaszitó déli partvidéke volt a hazája, nyilván phoenikiaiak ismertették meg a görögökkel; magát a szőlőtőt minden valószínűség szerint a thrákoktól kapták a görögök. Lehetséges, hogy maga Dionysos eredeti görög isten, de egész lényének és mythosainak teljes kialakulására idegen, kivált thrák befolyások érvényesültek, s tomboló kultusza a phrygiai-thrák Zabazios isten kultuszának mása. A görögök mindent kisajátító képzelete azonban csakhamar egészen magáévá tette azt az idegen istent, kinek működésében és hatásában a természet ereje oly hatalmasan nyilvánult. Hogy az olymposi istenek rendjébe iktathassa, Zeus fiává tette s születését görög földre, Thebába helyezte, de — mintha jelezni akarta volna idegen eredetét — oly módon, hogy Dionysost a Phoenikiából görög földre vándorolt Kadmos leányától, Semelétől származtatta. Semele, mikor már szíve alatt hordta magzatát, a féltékeny Hera rosszakaratú tanácsára hajtva azt kérte Zeustól,

jelenjék meg előtte egyszer mint isten, teljes olymposi fönségében. Zeus előleges ígérete szerint kénytelen volt teljesíteni a végzetes kérést. Megjelent Semelének teljes fényében, villámlás és mennydörgés között. Semele életével fizette meg meggondolatlan kérését s egyúttal életet adott koraszülött magzatának. (Schiller drámája.) Zeus saját testében érlelte meg az idétlen szülöttet, s annak idején újra világra hozva, elküldötte Hermesszel a Nysa-hegyi nymphákhoz s azoknak a gondjára bizatta. Ez a mythos élénk képzelettel megfigyelt természeti jelenségek megelevenítése, személyes képekbe öltöztetése. A szőlő is, mint zöld bogyo, éretlenül fakad ki a földanya (= Semele) szőlővesszejéből, mikor az ég (= Zeus) egész fönségében, termékenyítő, de egyúttal pusztító viharok közt leszáll a földanyához; azután az ég áldásos erejének kell működnie, hogy az éretlen bogyo fanyar nedvét édes itallá érlelje.

A fölserdült Dionysosnak fő törekvése, hogy az egész földön elterjeszsze tiszteletét, elismertesse istenségét, azután elfoglalja az Olymposon az őt megillető helyet. De mert az ő tisztelete az embert természetes ős állapotába varázsolvá szinte kiforgatja magából, úgy-hogy az ő hive eldobja magától a konsolidált társasélet sablonos törvényeit, nagyon érthető, hogy e rajongó, tomboló kultusznak ellenségei támadnak, a kik elkeseredett harczot vívnak az új isten és orgiákat ülő hivei ellen. Már Homeros megemlékezik Lykoorgos thrák királyról (Ilias VI, 130 s kk.), a ki Dionysos dajkáit, a nymphákat szétkergette a Nysa hegyén s magát az istent is megszalasztotta marhaösztökével. Meg is lakolt érte: Zeus vaksággal büntette s életét is megrövidítette. — Kedves történetet beszél el az

úgynevezett „homerosi“ hymnusok 7. darabja. Tengeri rablók ragadják el Dionysost, kit királyfinak hisznek s jó áron el akarják adni a tengeren túl. De bámulva látják, hogy az ifjúról lehullanak a kötélékek. A hajó kormányosa inti a kalózokat, de azok kigúnyolják intéseit. Egyszerre csak azt látják, hogy bor habzik végig a hajón, borostyán és gerezdekkel megrakott szőlőtő fut fel az árbóczra. Maga Dionysos oroszlánná változik s egy medve is feltűnik a hajón: a kalózok rémülten beleugranak a tengerbe s ott delfinekké válnak; a jámbor kormányos ellenben megmenekül s élvezi Dionysos áldásos kegyét.

Még érdekesebb és fontosabb, hogy magában abban a családban is ellentétek és tusakodások támadnak az ő istenségével szemben, melyből származott s mely éppen ezért büszke lehetne isteni ivadékára. A Theba-alapító Kadmos beleútván az uralkodásba, még életében átadja trónját leánya, Agaue s a földszülte Echion fiának, az ifjú Pentheusnak. Természetes, hogy Dionysos, miután más országokban elismertette hatalmát, egészen Indiáig elterjesztette kultuszát, most már Görögországot és első sorban szülőföldjét, Thebát veszi célba. Bebizonyúl, hogy senki se próféta a maga hazájában. Éppen saját családja vonja kétségbe az ő istenségét, s Pentheus, az állami rend őre, a legnagyobb erélylyel ellene szegül az idegen isten tiszteletének, melyben a jó rend és erkölcs felforgását látja. De isten ellen erőszakos eszközökkel folytatott harcz a föld fiára nézve csak gyászosan végződhetik, s Pentheusnak be kell váltania neve baljóslatát.¹

¹ Pentheus összefügg a görög *penthos* szóval, a mely gyászt jelent.

Ezt a gyászos végű küzdelmet már Aeschylos is feldolgozta *Pentheus*-ában, mely valószínűleg épp úgy, mint a *Lykurgeia*, egész trilogia volt; s Pentheus tragikus küzdelmét és gyászos végét dolgozza fel költőnk utolsó trológiájának harmadik darabjában, a *Bakchansnök*-ben. Mit és mennyit vett át Aeschylos-tól, mit és hogyan módosított, azt az aeschylosi darabok elveszte következtében s pontosabb adatok híjján megállapítani alig lehetséges. Azonban tudva azt, mily átalakító és újító Euripides más műveiben, s számba véve azt, hogy Aeschylos egész trológiává szélesítette e tárgyat, míg Euripides egy egységes darab keretébe szorította, már ennél fogva is valószínűnek kell tartanunk, hogy költőnk meglehetősen önállósággal alakította tárgyát. Rá is mutathatunk egy önállóságát bizonyító fontos különbségre. A prologos 52. verse szerint azt várjuk, hogy Pentheus fegyveres erővel fog kivonúlni a bakchansok ellen, mivelhogy Dionysos is fegyveres ellenállást említ; később (781 skk. v.) Pentheus is harczra készül az isten hivei ellen, de erre nem kerül rá a sor, azért nem, mert *szándékával ellenkezőleg* rá engedi magát vétetni, hogy pánczél helyett női ruhát öltve, tehát férfiúhoz nem illő módon meglesse a bakchansnőket s így, ilyen megalázó helyzetben éri utól a bűnhődés. Minthogy pedig Aeschylos Eumeniseiben (24—6) említve van, hogy Bakchos *harczba szállott Pentheus ellen*, jogosnak látszik az a következtetés, hogy Pentheusában is így adta elő a dolgot. A *Bakchansnök* említett helyei (52. 781) szerint úgy látszik, hogy eredetileg Euripides is így tervezte Pentheus actióját, de munkaközben eltért e tervtől s a nőnek öltöztetés motívumát használta fel; e szerint ellenmondásba esett, melyet

megszüntetni — Bruhn szerint — elmulasztott. E szerint a nőnek öltöztetés motivuma s mindaz, a mi belőle következik — mint Bruhn dicsérettel elismeri — Euripides inventiója. Én részemről azt sem tartom okadatoltnak, hogy a költőt következetlenséggel vádoljuk. Nem ő következetlen, hanem Pentheus, a kit éppen ő akart következetlenné rajzolni s így a bünhődésre méltóbbá tenni. Ha előbb nincs szó harczba szállásról, akkor nincs is tragikus fordulat. Szükség volt tehát a fegyveres kivonulás *szándékára*, hogy Pentheusnak a férfias szándéktól való következetlen elállását be lehessen tudni, ő legyen érte felelős s ő viselje a következményeket. Éppen ebben rejlik Pentheus tragikum. Pentheus, a hideg józanság és erkölcsi rend, de egyúttal a hatalom és erőszak embere,¹ a legjobb szándékkal, a legbecsületesebb meggyőződéssel, de egyúttal sivár lélekkel és nyers hatalommal szegül ellene annak a kultusznak, melytől városa erkölcsét félti s egy előre megalkotott balhiedelemhez görcsösen ragaszkodva (t. i. hogy a bakchansnók a Bakchos-tisztelet ürügye alatt Aphroditének hódolnak) bilincsekkel, fegyverekkel, minden áron gátat akar vetni a zabolátlanságnak, de nem tud mindvégig kintartani a maga álláspontja mellett: emberi gyarlóságból lépre csalatja magát s maga megcsúfolja királyi tekintélyét, lealázza férfiúi felsőbbségét. Gőgös elbizakodottságával, hybrisével maga idézi elő gyászos sorsát. Igaz, hogy elméjét behálózta Dionysos, de a költő phraseologiája szerint ezt is az emberi gyarlóság rovására kell írunk, éppen úgy, mint Herakles őrjöngését.

¹ Kit éppen ezért nem joggalánál hasonlítanak össze Sophokles *Kreon*-jával.

Igaz, hogy fegyveres erővel kivonulva, az istennel szemben csak úgy kudarczot vallhatna (igy volt nyilván Aeschylus trilogiájában), de akkor bukása kevésbé volna megokolva. Aeschylus elégnek tarthatta a bukásra az istennel való szembeszállást. Euripidesnek, ki a fődologban Pentheus pártján állott, ez nem lehetett elég. Minthogy istennel szemben győztessé nem tehetette, emberi gyarlóság alakjában legalább az ő lelkébe oltotta bele még így is megindító romlásának csiráját.

E tekintetben tehát bátran kimondhatjuk, hogy Euripides nemcsak utánozta az aeschylosi alkotást, hanem tökéletesebbé is tette. Ezt a későbbi kor is elismerte, melynek felfogásában, tudásában, izlésében Euripides Pentheusa maradt irányadó. Görög és római költők egész sora irt drámát e tárgyról s valamennyi Euripides hatása alatt állott. Művészi alkotások (vázaképek, reliefek) nagy száma mutatja a Bakchansnök termékenyítő hatását. Már Lukianos a Bakchansnököt tartja Euripides legkitünőbb drámájának, épp úgy, mint Goethe.¹ Alexandriai Kelemen a hellenekhez intézett intőszózatában, melyben a kereszténység mysteriumait a Dionysoséival egybeveti, Euripides Bakchansaiból veszi a színeket, s a naziansosi Gergelynek tulajdonított „*Szenvedő Krisztus*“ cz. középkori dráma Máriaja

¹ Goethe így nyilatkozott Götting előtt: „Was für prächtige Stücke hat Euripides doch gemacht! Für sein schönstes halte ich die Bakchen. Kann man die Macht der Gottheit vor trefflicher und die Verblendung der Menschen geistreicher darstellen, als es hier geschehen ist? Das Stück gäbe die fruchtbarste Vergleichung einer modernen dramatischen Darstellbarkeit der leidenden Gottheit in Christus mit der antiken eines ähnlichen Leidens, um daraus desto mächtiger hervorzugehen, im Dionysos“. — Goethe külömben lefordította a Bakchansnök 1244—1298. verseit.

Agae szavaival kesereg fia holtteste fölött. A görög színpadon sokszor felújították. Kr. e. 53-ban a párthus király udvarában került színre s ez alkalommal Agae Crassus levágott fejével helyettesítette Pentheus fejét.

Drámánkhoz egy sokat vitatott kérdés fűződik, melyet — legalább röviden — szóba kell hoznom. Minthogy ugyanis e drámában Dionysos csodás hatalma olyan nagy erővel, kultusza olyan hatásos, meleg színekkel van rajzolva, s több helyt, kivált a kardalokban a naiv, jámbor hit van ajánlva a kétkedő okoskodás ellenében, s minthogy az egész darab az istentagadó, isten ellen harczoló Pentheusnak gyászos bűnhődésével és Dionysos diadalával végződik: ebből sokan azt következtették, hogy Euripidesnek e hatyúdálában az Olympos isteneit mindig fitymáló, gúnyoló, megtagadó költőnek vezeklő palinódiáját, a régi jámbor hithez való visszatérését kell látnunk.¹

Wilamowitz-Moellendorf szerint senki sem ismerheti jobban félre Euripidest, mint az, a ki azt hiszi, hogy e művében visszatért a vénasszonyok hitéhez.² A kérdés végleges tisztázása nem könnyű, mert mindkét fél nyomós bizonyságokra hivatkozik. S éppen ez ennek a maga nemében páratlan drámának egyik fő érdeme, t. i. hogy a mindenben okszerűséget kereső költő máskor oly élénk és szenvedélyes kritikáját és protestálását elhallgattatva s magát költői képzeletének és az azt tápláló bakchosi kultusz búfelejtető

¹ Így fogják fel e drámát: Tyrwhitt, Lobeck, K. O. Müller, Musgrave, Nägelsbach, Schopenhauer, G. H. Meyer, Rohde, Gomperz, Beloch s félig-meddig Christ is.

² E vélemény képviselői: Nestle, Décharme, Masqueray, Weil, Paul Girard, Verall, Dalmeyda, Hans von Arnim, Lindskog stb.

mámorának átengedve Bakchos istent, csodás hatalmát, rajongó kultuszát igazán eleven, megkapó, meleg színekkel s olyan objektivitással tudta rajzolni, mint Homeros a görögök ellenségeit, a trójaiakat. Azonban hogy a ravaszúl és kegyetlenül bosszút álló Dionysos nem az ő istene (mert hiszen: „rosszat cselekvő istenek nem istenek“ — mondja egyik töredékében) s eljárását nem tartja istenhez méltónak, arra sok bizonyítékot lehet idézni, de egy sem csattanósabb, mint Agauénak az a kijelentése, hogy:

„Az istenben ne lakjék földi bosszuvágy“¹ (1348. v.), melyre Dionysos nem tud egyebet felelni, mint ezt:

„Zeus atyám ezt rég' megengedé nekem.“

Sajátságos is volna, ha a jámbor hithez való visszatérés nyomai éppen csak a Bakchansnőkben mutatkoznának, holott a vele majdnem egyidejű, egy trilogiához tartozó Aulisi Iphigeniában ilyesmit éppen nem lehet fölfedezni s a három évvel korábban színre vitt *Orestes* is tele van a költő szokott rationalismussával. Kétségtelen s ma a legilletékesebbek elismerik, hogy Euripides mint ember és mint költő egész multjához, élete egész tanításához e darabban se lett hűtelen, ő most is testestől-lelkestől a józan okszerűség és igazságszeretet embere, a ki szívével Pentheus pártján van, a ki Kadmos és Tiresias istenfélelmét utilitarius okokból magyarázza, Dionysos kétszeri születését magával a hívő Tiresiasszal rationalisan fejtegetteti s Demetert és Dionysost a termőföld és a bor megszemélyesítéseinek magyaráztatja (277. skk.), stb., de megengedi, sőt hirdeti, hogy erkölcsi és vallási

¹ V. ö. Hippolytos 129. „Hisz embernél az isten bölcsőbb kell legyen“.

kérdésekben vagy naiv hitre, vagy *mértéktudó*, okos szellemi felsőbbségre van szükségünk. A mindent tagadó, sophistikus bölcselkedésnél mindenesetre boldogítóbb és kívánatosabb apáink jámbor hite s a szent hagyományok tisztelete. A mindenek keblét betöltő vallásos rajongást erőszakkal, fegyverrel kiirtani nem lehet. A hit fanatismusa oly hatalom, mely a vele szembezálló egyes embert eltiporja. Ezt költőnk éppen Makedoniában tapasztalhatta, hol a Bakchos-kultusz még érezte elemi őserejét. Athénben bizonyára másképp írta volna meg ezt a darabot. Így is kettős arculata van. A hívő megbotránkozás nélkül, sőt lelkesedéssel nézhette végig, mint Dionysos hatalmának himnuszát;¹ a kétkedő elég gyakran észrevehette, hogy a költő voltaképp vele tart s Pentheust éppen úgy, mint az Aulisi Iphigeniát az oktalan fanatizmus sajnálatraméltó áldozataként tünteti fel, mintegy anticipálva Lucretius mondását:

Tantum religio potuit suadere malorum.

Drámánk e röviden érintett problémáját s a hozzá fűződő kérdéseket egész könyvben tárgyalja Gilbert *Norwood*.² Véleménye, melylyel a darab „rejtélyét” megoldottnak tekinti, elég sajtószzerű. Ő t. i. úgy fogja fel a dolgot, hogy maga a költő nem Dionysos istent látja drámája Dionysosában, hanem egyszerűen Semele törvénytelen fiát, a ki keleten nevelkedett, ott megismerkedett az ázsiai varázslat titkaival s most ázsiai hiveivel Thébában akarja elterjeszteni új istene kultuszát, az új természetvallást; e czélből a csalás és

¹ Ezt hallani különösen a kardalokból. A kar azonban, Dionysos rajongó ázsiai kísérete, nem beszélhet másképp.

² *The Riddle of the Bacchae*, Manchester 1908. XX+188 l.

szemfényvesztés minden eszközét fölhasználja, az embereket bűvös mesterségével hypnotizálja. Így pl. Pentheus palotája egyáltalában nem omlik össze, ezt csak a hypnotizált bakchansnők képzelik. Így ejti meg végre varázslatával Pentheust is stb. Ez az elmélet tarthatatlan. Hiszen Dionysos mindjárt a *közönség tájékoztatására* szánt első sorokban kijelenti, hogy ő Dionysos isten, ki most emberi alakot öltött; ellenben saját hívei előtt csak Dionysos prófétája akar lenni. Norwood föltevése szerint Dionysos nem is híveit s általában a darab személyeit, hanem a nézőket akarná rászedni. Természetesen abból, hogy a költő Dionysos istent emberi alakban szerepelteti, nem következik, hogy ő ezt a valóságban is megtörténtnek vagy megtörténhetőnek hitte. Hiszen nem egyszer dolgozott fel drámailag olyan csodás mythost, melynek valóságában maga nem hitt. Azt azonban, hogy a drámájában szereplő Dionysost ő maga egy lydiai szemfényvesztőnek tartotta, csak akkor hihetnők, ha föltennők, hogy a költő drámája cselekvényét ebben az alakban valóban megtörténtnek gondolta.

Norwood könyve különben ügyesen vitatkozik azokkal, a kik a Bakchansnőkben palinódiát látnak.

Tudjuk, hogy drámánkat Kr. e. 407/6-ban vitte színre Athénben Euripides hasonló nevű fia, s ezzel ötödik diadalát aratta a már sírjában nyugvó költő. De nem lehetetlen, hogy már előbb, Makedoniában is színre került.

SZEMÉLYEK.

Dionysos.

Bakchansnök kara.

Tiresias, thebai vak jós.

Kadmos, Theba volt királya.

Pentheus, thebai király, Agaue fia.

Csatlós.

Híradó.

Másik híradó.

Agaue, Pentheus anyja.

BAKCHANSNŐK.

Szabad tér a thebai királyi palota előtt. Jobbra Semele elkerített sirja, s házának füstölgő romjai. Balról emberi alakban föllép Dionysos.

DIONYSOS.

Thebae földjére jöttem én, a Zeus fia,
Dionysos, a kit egykor Kadmos lánya szült,
Semelé, villám tüzéből adva nékem életet.
Ember alakját öltve istené helyett

5 Jövék a Dirke s Ismenos hullámihoz.¹

Villámsujtott anyámnak sírját látom itt
Közel a palotához s háza romjait:
Zeus tüzenek füstjét még lehellgetik
És Hera gögjét, mely anyámat üldöze.

10 Dicsérem Kadmost, hogy leánya szenthelyét
Igy elkeríté; ² én pedig körös-körül
Zöldellő szőlő lombornyójével fődém.

Arany mezőit Lydiának elhagyám,³

El Phrygiát s a verőfényes Perzsiát,

15 Meglátogattam Baktriának kőfalát,

¹ Dirke vize keletről, Ismenos nyugatról határolta Thebae városát.

² A villámütötte helyet különben is szentnek tartották és bekerítették.

³ A lydiai Paktolos folyóból aranyat mostak.

- Hó-födte médus földet, boldog Arábiát,
 Kisázsziát, a sós víz partján elnyulót,
 A hol sok barbár nép, hellénekkal vegyest,
 19 Szép tornyu városoknak lakja dús ölet;
 21 S eljárva tánczom, elrendezve kultuszom,
 22 — Hogy a halandók istenül tiszteljenek, —
 20 Az első hellen város, melybe jöttem, *ez*.
 Thébát töltém először hellen földön el
 Vig Évoéval,¹ özbört öltetek velük,
 25 Kezükbe repkénylándzsát, thyrstost adtam én,²
 Mert nem szégyenlék anyám nőtestvérei
 Azt mondani: Dionysos nem Zeus gyermeke;
 Semelét — mondják — halandó csábitotta el,
 S most Zeusra tolja — mint Kadmos tanácsolá —
 30 Saját hibáját; büntetésül im' *ezért*
 Ölé meg őt Zeus, mert hazudta e frigyet!
 Ezért örjítő ösztökömmel fölvevém
 Házukbul őket: a hegyek közt bomlanak;
 Kezükbe adtam orgiáim eszközt;³
 35 S Kadmos népének összes női fajzatát,
 Asszonyt, szüzet házukból fölhajszolgaték;
 És most vegyülve Kadmosnak leányival
 A bércezen ülnek, fenyveserdők hüvösén.
 Tanulja meg e város, — bár húzódozik —
 40 Szolgálni Bakchost, a kit eddig megvetett.
 És meg kell védnem anyám, Semele hírét,
 Megismertetve Zeustól szült istenfiát.

¹ Dionysost (Bacchost) ünneplő ujjongással.

² Így voltak öltözve és fölszerelve a Bacchos-ünneplők. Dionysos először is hitetlenkedő nagynénjeit (Agauét, Inót és Antonoét) készíti bakchantikus tombolásra.

³ A szent szertartások (orgiák) főeszközei a fentebb említett özbör, thyrstosbot.

Kadmos a kormányzásnak tisztét és a trónt
 Átadta Pentheusnak, kit leánya szült:

- 45 Ez ellenem küzd, áldozattól eltaszít,
 Meg sem is említ imádságiban soha.¹
 Megmutatom hát isten-voltomat neki
 S Thebae egész népének. Elrendezve itt
 Mindent, lépésim más felé irányozom:
 50 Ismerjenek meg mindenütt. S ha ez a nép
 Dühös haraggal a hegyről bakchansimat
 El merné űzni, harczba én szállok velük.²
 Ezért vetém le éppen isten-alakom
 S ölték magamra im' helyette emberit.

(Az utolsó szavak alatt bevonúl a kar.)

- 55 Kisérő sergem, asszonyok, kik Lydia
 Bástyáját, Tmolost³ elhagyátok s idegen
 Földről velem jövétek útitársakul:
 Emeljétek, mint Phrygiában szent szokás,
 60 Az engem és Rheát ünneplő kis dobot,⁴
 S csoportosúlva Pentheus palotája körül⁵
 Verjétek, hogy meghallja Kadmos városa.
 Én a Kithaeron szakadékihoz megyek
 Bakchansaimhoz s táncaikban részt veszek.

(El jobbra.)

¹ Az egész város nevében bemutatott áldozatokról s ily alkalommal mondott imádságról van szó.

² T. i. a bakchansokkal a nép ellen.

³ Lydiai hegység.

⁴ A félgömb-alakú. bőrrel bevont fadob, melyet kézzel vertek, egyaránt szokásos volt Rhea Kybele és Dionysos ünnepein.

⁵ A fordító is többször élt azzal a szabadsággal, mely a görög eredetiben oly gyakori, hogy t. i. a jambus-láb helyébe anapaestust tett. (L. Arany János Walesi bárdok című költeményét.)

KAR.¹

Asiát oda hagyva,
 65 Oda Tmólosnak a bércezét, nagy örömmel
 Ide jöttem, Bromios² szolgálatára
 Évoével dicsőítve a dicsőt.

Ki van ott? Ki az úton?
 El az útból, be a házba! Figyelem, csend!
 70 A szokásos dalok édes zengzetével
 Dionysost dicsőíteni fogom én.

Boldog az, a ki a teljes
 Avatásban részesült,
 Kinek élte szennytől ment
 75 S lelke a szent megtisztulás
 Örömét megízlelé;
 S ujjongva a bércek ölné,
 Kybelé dicső anyánk
 Orgiáit ünnepelve
 80 És a thyrsost lobogtatva,
 Borostyánnal koszorúzva
 Dionysosnak a híve.³
 Nosza, bakchák, nosza, bakchák!⁴
 Ti hozátok haza isten
 85 Ivadékát, Dionysost
 Phrygiának koszorús bércei közzül
 Hellaszi földnek tágas téreire.

¹ E kardalban az uralkodó versláb az ionicus a minori (— — — —, s helyette néha — — — —).

² Bromios = Bakchos.

³ Egy szóval: boldog az, a ki Dionysos és Kybele titkos szertartásaiba be van avatva.

⁴ Bakchák = bakchansnök.

- Öt, a kit egykor kényszerű
 Vajadás kinjaiban,
 90 Kronion¹ villámtüze közt
 Anyja² időnek előtte szült,
 De szegény, a menny tüzétől
 Maga lelkét kilehellte!
 Az idétlent fogja Zeus,
 95 Teszi titkos zug ölébe
 — Neje, Héra meg ne sejtse! —
 A saját czombjába rejti,
 Arany tűkkel tüzi össze.
 Hogy a Moirák ugy akarták,
 100 Megszülé a bika-szarvút³
 És kigyókból koszorút font
 A fejére. Im' a bakchans is ezért
 Fonja hajába kigyóknak gyűrűit.
- 105 Óh Semelé hona, Theba!
 Föd' koszorúzza borostyán,
 Duzzadozó bogyóktól⁴
 Rajta, virulj, virulj csak
 S bakchosi módra tombolj
- 110 Fenyügaly vagy a cser díszében.

¹ Zeus, Kronos fia.

² Semele.

³ Dionysost a legrégebbi időkben bika alakban ábrázolták vagy képzelhették.

⁴ Az eredeti meg is nevezi a bogyós növényt, t. i. a milaxot vagy smilaxot (smilax aspera, Stechwinde), melynek örökzöld levelei s piros bogyói vannak; nálunk csak Fiume mellett található. Magyar nevéül Richter Aladár barátom a *szúrós száracsagyökér* elnevezést ajánlotta. A versbe, sajnos, nem fért bele. A borostyánon kívül ezt is használták koszorúnak, valamint fenyű- vagy cserfalombot.

- Diszitsétek a hófehér
 Gyapju-pihével a foltos özbört; ¹
 Pajzán thyrsosokat vegyetek kezetekbe,
 S keljen tánczra legott az egész nép,
- 115 Ha vezérli a hegyre, a hegyre
 Csapatát Bromios, hol a nők
 Serge csapong: Dionysos
 A szövőszéktől, a guzsalytól
 Oda vitte ki, verte ki őket.
- 120 Székhelye Kureseknek,
 Kréta dicső barlangja,
 Isteni bölcseje Zeusnak, ²
 Hol sisakos Korybantok ³
 Föltalálták nékem
- 125 A kerek bőr tompa szavát,
 S döngő dob dobogó zaját
 Egybevegyíték phryg fuvola
 Édes zengzetivel s letevék a kezébe
 Rheának, társul a bakchosi dalhoz!
- 130 De az isten-anyátul a bomló
 Satyros-rajok elkunyorálták
 És a nagy, ünnepi tánczczal,
 Zeneszóval párosították: ⁴
 Mit hallva örül Dionysos.

¹ A bakchansok viselte özbört fehér gyapjubojtokkal szegélyezték.

² Zeus a krétai Idahegy barlangjában született, s a Kuresek — a krétai Rhea papjai — vették ótalmukba Kronos ellen, a ki ezt a fiát is meg akarta enni.

³ A phrygiai Rhea papjai, kik dobszóval kísérték tánczaikat.

⁴ Vagyis: a bakchansok tánczához Rhea istenasszony engedte át az ő hangszereit.

- 135 Kedves az a hegyek közt,
 Hogyha sebes rohanástól
 Szent őzbőr-köpenyében
 Földre rogy, a ki a kecskét
 Vérre szomjasan űzi, vadászsza,
 140 Phrygia, Lydia bérczire vágyva.¹
 Rajta, kiáltsd hát: Bromios, Évoé!
 Lám, folyik a föld tejjel, mézzel, borral,
 Füstölg Syria tömjén-illatárja.
 Lám, a szurokfenyő
- 145 Lángját thyrsosa végén
 Rázza rohanva Bakchos, a vándort
 Ingerli, ijeszti kiáltva.
- 150 Lobog a levegőben dús haja fürtje
 És evoék közepett kiabálja:
 „Nosza, rajta ti, bakchák!
 Rajta, a Tmolos arany díszében²
- 155 Zengjétek Dionysosotok'
 Mélyszavu dobnak a hangjai közt“.
 Evoé, evoé dicsóitse az istent
 Phrygia dallaminak csendülete mellett
- 160 Szépszavu, szent fuvolának
 Szellete szálljon a légbe
 S kísérje vidáman a hegyre, a hegyre
- 165 Rohanók csapatát: oly örömmel,
 Mint a csikó legelésző anyja mellett,
 Úgy szedi lábait ugrándozva a bakchans.

(Az öreg vak jós, Tiresias, az őt lelkesítő Bakchostól láthatatlanul vezetve, jó jobbról s zörget a palota kapuján.)

¹ T. i. a bakchantikus tombolásba belefáradt bakchans.

² Minthogy a Paktolos folyó a Tmolos hegységéből ered.

TIRESIAS.

- 170 Hahó, kapus! Szólítsd ki Agenor fiát,
 Kadmost a házból, őt, ki Sidon városát
 Elhagyva ezt a tornyos várost fölraká.
 Menj csak hamar s jelentsd meg, hogy Tiresias
 Keresi. Úgy is tudja már, miért jövök:
 175 Öreg az aggal megegyeztem volt vele,
 Thyrsost veszünk, vállunkra özbőrt aggatunk
 S borostyánból fejünkre koszorút fonunk.

KADMOS (jö a palotából).

- Óh drága! Mindjárt megismertem hangodat
 Még benn a házban, a bölcs ember bölcs szavát;
 180 Im' itt vagyok felöltve isten diszeit.
 Hisz Dionysost, édes lányom magzatát,
 [Ki istennek jelenté a földön magát]¹
 Magasztalnunk kell, mint erőnktől telhetik.
 Most hol tánczoljak, hogy kell raknom lábamat,
 185 Hogy ráznom ősz fejem, te oktass engemet,
 Mint agg az aggot, bölcs eszű Tiresias!
 A földet éjjel-nappal fáradatlanul
 Fogom döngetni thyrsosommal. Oly öröm
 Feledni aggkorom!

TIRESIAS.

- Úgy vagy, mint én, vele!
 190 Mert én is ifju lettem s tánczra készülök.

KADMOS.

Igy hát a hegyre szekerünkön kimegyünk?

TIRESIAS.

Hisz úgy kevésé tisztelnők meg istenünk.

¹ Fölösleges pótlék.

KADMOS.

No jó, hát — agg az aggot — elvezetlek én.

TIRESIAS.

Az isten fáradoalmak nélkül elvezet.

KADMOS.

195 S Bakchosnak a városból csak *mi* tánczolunk?

TIRESIAS.

Eszünkön csak mi járunk a sok balga közt.

KADMOS.

Ne késsünk hát sokáig, fogd meg a kezem!

TIRESIAS.

Imhol fogadd és fűzd karomba karodat.

KADMOS.

Én, a halandó, nem fitymálok istenim.

TIRESIAS.

200 S az istenekről nem bölcselkedünk sokat!

Atyáinktól öröklött, ősi korból származó

Hagyományainkat meg nem dönti emberi

Észnek, bár a legélesebbnek éle sem.

Mondják talán, hogy aggkoromra szégyen az,

205 Tánczolni repkényfűzérés fővel nekem.

De hisz nem mondta isten, hogy csak ifjakat

Kívánna tánczba hívni, nem korosbakat;

Mindenkitől elvárja ő a hódolást,

Nem egy-kettőtől, ámde valamennyitől.

(Balról Pentheus csatlósokkal közeledik.)

KADMOS.

210 Tiresias, te a napfényt nem láthatod,

Hát én jelentem néked a történeteket.

Látom sietve közeledni Pentheust,

Echion fiát, kinek uralmam átadám.
Mily izgatott! Mi újat fog majd mondani?

PENTHEUS

(útról érkezve föllép s az aggodkat nem veszi észre).

- 215 Honomtul éppen távol voltam, s hire jött,
Hogy városom' szokatlan új baj lepte el,
Hogy szent őrzöngést színlelvén az asszonyok
Tűzhelyüket mind elhagyák s erdős hegyek
Sűrűit bújva tánczczal ünnepelnek egy
220 Újdonsült istent, Dionysost, gondolom;
És a csoportok közepén telt kráterek
Állnak s emitt is, ott is, erdők rejtekén
Megbúva egy-egy szép szerelmes pár enyelg.
Ürügyük az, hogy istenfélő maenasok,¹
225 De Bakchos helyett Aphroditét tisztelik!
A kiket rajtakaptam, megkötötöttem
S a város börtönében őrzik őreim;
A hiányzókat a hegyen fölhajszolom,
Inót, Agauét, Echiontól a ki szült
230 Engem,² s Aktaeon anyját is, Autooét.
És vas bilincsbe verve őket, csakhamar
Meggzüntetem ez átkozott bakchanskodást.
Azt is beszélük, egy idegen érkezett
Ide Lydiából, egy szemfényvesztő bűvész;
235 Szép, szőke fürtök illatoznak a fején,
Rózsás az arcza, szeme, mint egy Vénusé;
Ez éjjel-nappal ifju nőekkel mulatoz,
A Bakchos-ünnep éppen jó ürügy neki.

¹ A bakchansok másik neve (= őrzöngők).

² Echion, Pentheus atyja, egyike volt az életben maradt öt spartának, vagyis az elvetett sárkányfogakból kikelt vitéznek.

Ha sikerül e kard ügyébe kapnom őt,
 240 A földet thyrsosával majd nem döngeti,
 Nem rázza fürtit, mert levágom a nyakát!
 Dionysosról azt állítja, isten az,
 És Zeus czombjába volt bevarrva egykoron,
 Holott a villám lángja hamvasztá el őt
 245 Anyjával, a ki Zeust hazudta hitvesül.
 Hát nem kötélre méltó az ily vakmerő
 Szentségtörés, mit ez a jött-ment végbe visz?
 (Észreveszi a két aggot.)

De mily csodát lát a szemem? Tiresiaszt,
 A jóst, válláról tarka őzbőr csügg alá
 250 S anyámnak atyját — kész nevetség látni ezt! —
 Thyrsost lóbálva. Én, atyám, nem tűröm azt,
 Hogy tisztos aggokban se légyen értelem.
 Eldobd azonnal a borostyánt! A kezed
 Legyen szabaddá a thyrsostól, nagyatyám!
 255 Te birtad rá, Tiresias! Az emberek
 Között új istent terjesztesz, mert a madár
 Röptébül, áldozatbul jó hasznot remélsz.
 Szerencséd az, hogy megvédelmez ősz fejed:
 Másként bakchansiddal ülnél börtönbe' most
 260 E gonosz ünnepért. A hol a lakomán
 A nőknek szőlő-nedvet adnak italúl,
 Oly orgiákról semmi jót se mondhatok.

KARVEZETŐ.

Mily káromlás! Óh mondd, uram, nem féled-é
 Istent és Kadmost, sárkányfogakat vetőt? ¹
 265 Echion fia, gyalázod tennen nemzetségedet?

¹ A thebaiak őt őse a Kadmos által elvetett sárkányfogakból termett.

TIRESIAS.

- Ha okos ember megtalálta a beszéd
Tárgyát, szépen beszélni akkor nem nehéz.¹
Te bölcsnek látszol, mert hisz nyelved jól pereg,
De szavaidban nincsen helyes értelem.
- 270 Veszélyes polgár az, ki nyelvével merész
S beszélni jól tud, ámde értelmetlenül.
Ez az új isten, kit te gúnyolsz és nevensz,
Nem is tudom kimondani, milyen dicső
Lesz még Hellasban. Mert a földön két dolog
- 275 Szent, óh fiam: Démétér istenasszonyunk
— Vagy mondjuk: a Föld, mert így is nevezheted —
Az embereknek ő adja a *kenyeret*;
De Semelének sarja versenyez vele:
A *szőlő nedvét* ő fedezte föl s adá
- 280 A föld fiának, és eloszlik bánata
Az inségesnek, hogyha iszsza e nedüt;
Ez álmodat ad s a mindennapi gondokat
Felejteti, a bú egyetlen gyógyszere.
Az isteneknek áldomásként ömlik ő,
- 285 Az isten,² és minden jót általa nyerünk.
S te még kigúnyolod, hogy Zeus czombjába volt
Bevarrva. Megtanítlak, hogy kell érteni.
Hogy kiragadta Zeus a villám lángiból
S az Olymposra fölvivé a magzatot,
- 290 Az égből Hera le akarta dobni őt;
De a hatalmas Zeus e cselet eszelte ki.

² Czélzás a költő korabeli sophistikus retorikára, mely nem a tartalom igazságára, hanem a megvesztegető előadásra helyezte a súlyt.

¹ Mert Bakchos metonymice = bor. Italáldozatra tiszta bort használtak.

- Tépett egy darabot a földet környező
 Aetherből, Bakchosszá formálta s átadá
 Hera dühének váltságául. Így, mivel
 295 *Váltságul* birta Hera őt, az emberek
 Kiforgaták s úgy értették később a szót
 Hogy Zeus czombjából *vált* ki érve a gyerek.¹
 S *jós* ez az isten, mert a bakchans-tombolás
 És mámor gyakran megmutatja a jövőt;
 300 Testünket isten ha betölti teljesen,
 Mámorba ejt s jövendülésre képesít.
 Aresbül is van istenünkben egy darab:
 Fegyverben áll és harczy rendben a sereg
 S lándzsát se dob, a félsz már szertekergeti:
 305 Az ily fejtelenség is Bakchostól ered.²
 És látod őt majd Delphinek szikláin is:³
 Fáklyát csóválva kettős ormán tánczra kél,
 Lóbálva, rázva a szentelt thyrsosbotot
 S dicséri Hellas. Pentheus, hallgass reám!

¹ Ez a hely a benne lévő különös szójáték miatt szinte fordíthatatlan. A szójáték abban áll, hogy *εμνηρος* kezest, mondjuk: váltságot, *ó μνηρός* pedig czombot jelent. E két fogalomra rokon hangzású magyar szót nem találván, egy másik szóval (vált ki) akartam némileg éreztetni a szókkal való játékot. A görög mythológiában többször előfordul, hogy valakit egy felhőből, aetherből formált képmással helyettesítenek. — Érdekes különben, hogy a Zeus czombjába való bevarrást még a hívő Tiresias is milyen rationalisan magyarázza. A költő rationalismusa nem tagadta meg magát.

² E többektől gyanúsított sort én úgy értem, hogy a Bakchos által lelkesített hadsereg az *ellenséget* futamítja meg; mert ha maga futna meg, az nem válnék dicsőségére Bakchosnak. Bruhn szerint itt Tiresias a Pán-keltette félelmet sophismával Bakchostól származtatja.

³ A Parnasos kettős ormán.

- 310 Nagy hatalomnak ne véld az erőszakot,
S ha valamit vélsz bölcs megfontolás nélkül,
Bölcsességnek ne hidd! Fogadd be istenünk,
Áldozz, vigadj és fonj fejedre koszorút.
Nem Dionysos készíti a nőt esztelen
- 315 Szeretkezésre, csak saját természete.
Meg kell figyelni: tisztát és szemérmetet
A bakchans tombolás se ronthat meg soha.
Óh mint örülsz majd, ha kapud előtt tolong
- 320 A város népe magasztalva Pentheust
S az istenség is örvend, hogyha tisztelik.
Én hát és Kadmos, kit te gúnyoltál imént,
Repkényt fonunk fejünkre, tánczra perdülünk,
Ősz tánczos pár, de mink azért is tánczolunk,
- 325 Az isten ellen harcra nem csábit szavad.
Hiszen te őrjöngsz és bajodban gyógyulást
Sem gyógyszer útján, sem a nélkül nem találsz.

KARVEZETŐ.

Óh agg, Phoebosra nem hoz szégyent e beszéd;
Bölcs vagy, hogy Bromios nagy istent tiszteled.

KADMOS.

- 330 Fiam, helyes tanácsot ad Tiresias:
Velünk lakozzál és ne törvényen kívül.
Most csak csapongasz s bölcs létedre balga vagy.
S ha igazad van és az új isten nem él,
Csak mondd, hogy éljen és hazudjál jámborúl,
- 335 Hadd higgye minden, istent szüle Semele,
Hadd érje így dicsőség a mi törzsökünk.
Te Aktaeonnak gyászos vesztét ismered:
Falánk kutyái, mellyeket mind ő nevelt,
Széttépték a mezőn, mert avval kérkedett
- 340 Szegény, hogy Artemisnél is külömb vadász.

Hogy így ne járj, engedd, fejedre hadd tegyek
Repkényfüzért. Tiszteld mi vélünk istenünk!

PENTHEUS.

Hozzám ne nyulj; menj, folytasd a bakchanskodást,
És e bolondság mételyét rám ne ragaszd!

- 345 De a ki erre az örültségre oktatott,
Az meglakol most. Szolga! Hallod-é? Siess!
Ennek¹ madárnéző helyére menj hamar,
Emelő rúddal dülj szét mindent, forgass fel ott,
És tős-tövestül mindent össze-visszahányj,
350 Ereszd a szélnek szent gyapjú-szalagjait:
Tudom, hogy jobban semmivel se bánthatom.
Ti meg nyomozzátok ki a városban őt,
A lányarczú idegent, ki asszony nép között
Új kórt terjeszt el s erkölcsük beszennyezi.
355 Ha megfogtátok, hozzátok bilincsben el
Ide, hogy megkövezve szenvedjen halált
S torkára forrjon Thebae Bakchos-ünnepe!

TIRESIAS.

- Boldogtalan te, mit tudod, hogy mit beszélsz!
Imént se voltál józan, most pedig dühöngsz.
360 Menjünk mi, Kadmos, és imádjuk istenünk
Ő érte is, bármily vadúl dühösködik,
S a városért is, hogy ne érje büntetés.
Repkénybotodra támaszkodva jöjj, kövess,
És tarts erősen engem, mint én tégedet.
365 Szégyen, ha két agg tántorog, de rajta csak!
Mert szolgálunk kell Zeus szülöttét, Bakchiost.

¹ Tiresiasnak.

Csak gyászt ne hozzon Pentheus gyászos neve¹
Házadra, Kadmos! Nem jóslatként mondom ezt,
Tények mutatják: balgán szól a balgatag.

(Jobbra eltávoznak.)

(Pentheus a színen marad, nem figyelve a kar énekére.)

KAR.²

- 370 Te dicső Szent³ odafenn,
Ki fölöttünk tova szállsz
Aranyos szárnyaidon:
Hallod-e Pentheus szavait?
Hallod-e, mily bűnös e gög
- 375 Dionysos, Semele
Magzata ellen, ki virágos lakomán
Túltesz a menny istenein?
Mert csak is ő tőle való
Kari tánczok gyönyöre,
- 380 A vidám fúvolaszó.
A bubánat tovatűnik,
Ha az égi lakomákon
A bor édes leve habzik
S hinti a balzsamos álmot
- 385 A koszorús vigadozók szemére.
- Baj a vége, ha a nyelv
Zabolátlan, s ha jogot
Típor ok nélkül a gög.
De a csendes nyugalom

¹ Mert Pentheus rokon hangzású a *penthos*-szal, mely gyászt jelent.

² Az uralkodó versláb itt is az ionicus a minori (— — — — és — — —) choriambusokkal (— — — —) vegyülve.

³ Az istenesség, jámborság megszemélyesített fogalma.

- 390 S a belátó, okos ész
 Vihar ellen menedék
 S védi a házat; mer' az istensereg ott
 Lakva az aether magasán
 Látja halandók müveit.
- 395 A nagyon bölcs sohse bölcs,
 Ha eget vív az esze.
 Hisz az élet rövid: a ki
 A nagyot vágyik elérni,
 A jelent az elszalasztja.
- 400 Rosszakaró embereké
 S esztelené e szokás szerintem.
- Bár Kyprosba mehetnék,
 Kypris szép szigetére,
 A hol a bájos Erósok
- 405 Kedves népe tanyázik,
 És Paphosba, a melyet a száz
 Torkú Bókaros árjai
 Öntözgetnek eső helyett.¹
 Avvagy Pieriának
- 410 Múzsák lakta tájaira
 A dicső Olympos alján.²
 Oda vigy, oda óh Bromios, Bromios,
 Bakchans seregek vezére!
 Ott vannak a Chárisok,³ ott van a Vágy,
- 415 Ott ülheti orgiáit a bakchans!

¹ Kypros szigetének délnyugati partján van Új-Paphos. Ó-Paphos, melyet a költők (a mi class. iskolabeli költőink is) emlegetnek, a Bókaros folyó torkolatához közel volt, phoenikiai gyarmat Aphrodite kultuszával, ki a monda szerint ott született.

² Pieria Makedoniában volt. A költő Archelaosnak bókol.

³ A kellem istennői gyakran jelennek meg mint Dionysos társai.

- Örvend ünnepi zajnak
 Zeus fia s kedveli Béke
 Istennőt, ki vagyont ad ¹
 420 S növeli ifjui sarjunk.
 Egyenlő adományt ada ő
 A dúsnak s a szegénynek:
 Gondűző gyönyörét a bornak;
 S gyűlöli azt, a ki nem szeret
 425 Nappalon, édes éjjelen át
 Vidáman mulatozni.
 Az okos sohse bizzon azokban, a kik
 Túlon-túl bölcsek akarnak lenni.
 430 Mit a köznapi nép hite szentesített,
 Azt, csak is azt akarom követni.
 (Több csatlós hozza jobbról a megköötözött Dionysost.)

CSATLÓS.

- Megjöttünk, Pentheus, és elfogtuk a vadat,
 435 A melyre küldtél, hajszánk nem sikertelen!
 Igaz, szelíd egy vad volt, nem iparkodott
 Elszökni, jó szántából megadá magát.
 Még el se sáppadt, színében se változott,
 Mosolygva türte, hogy megköötve elhozók,
 440 Futni se próbált, megkönnyítve tisztemet.
 S én tisztelettel szóltam hozzá: „Idegen!
 Nem önként viszlek, Pentheus parancsa ez“.
 De a bakchansnők, kiket megköötztetél
 S bilincsre verve börtönünkbe záratál,
 445 Eltüntek onnan és szabadon a mező
 Felé szökellnek és ujjongják Bromioszt.

¹ Ezért ábrázolja Kephisosodosos Eirénét (a Béke istennőjét) úgy, hogy karján tartja gyermekét, Plutost (a gazdagságot).

Maguktól oldódtak fel kötelékeik,
 S habár ember hozzá nem ért, kinyilt a zár.
 Ily sok csodával teljesen jött emberünk
 450 Thebába. Hát a többit intézd most magad.

PENTHEUS.

Oldjátok fel kezét! Hisz oly hálóba' van,
 Melyből, bármily ügyes, nem fog megugrani.

(A csatlósok teljesítik a parancsot.)

Valóban, idegen, nem rút az alakod
 A nők szemében, a kikért hozzánk jövéel.
 455 Fürtös hajad nem birkozótérről hozod,
 Oly vágyat-ingerelve körzi arczodat.¹
 Fehér a bőröd, látszik, hogy jól gondozod,
 Nem napsütötte. Inkább árnyékos helyen
 Vadászod szépségeddel Kyprisnek kegyét.
 460 No mondd először is, hogy honnan származol?

DIONYSOS.

Könnyű a válasz, kérdésre nem szorúl.
 Virágos Tmolosról hallottál biztosan.

PENTHEUS.

Arról, mely koszorúzza Sardes városát.

DIONYSOS.

Odavaló vagyok és Lydia hazám.

PENTHEUS.

465 S Hellasba ezt a kultuszt, mondd, miért hozod?

DIONYSOS.

Dionysos küldött engem, Zeus magzata.

¹ A birkózó rövidre nyiratta haját, hogy ellenfele bele ne markolhasson. Az ifjúnak a palaestrában kellett nevekedni.

PENTHEUS.

Új istent nemző új Zeus van ott talán?

DIONYSOS.

Épp az, ki Semelével itten egybekelt.

PENTHEUS.

Álmodtad-é vagy szemtől-szembe' bíza meg?

DIONYSOS.

470 *Igy* láttuk egymást! S átadá szentségeit.

PENTHEUS.

E szentségeknek micsodás a lényegük?

DIONYSOS.

Avatatlannak tilos ezt megtudnia.

PENTHEUS.

S az áldozók látják-e némi hasznukat?

DIONYSOS.

Bár tudni méltó, hallanod mégsem szabad.

PENTHEUS.

475 Ravaszkodol, hogy annál kíváncsibb legyek.

DIONYSOS.

Istentelent isten szentségi gyűlölik.

PENTHEUS.

Az istent szemtől-szembe láttad. Nos, milyen?

DIONYSOS.

A millyen lenni kíván, én meg nem szabom.

PENTHEUS.

Jól elcsavartad! A mit mondtál, semmi az.

DIONYSOS.

480 Ki balgához bölcsen szól, *annak* balgatag.

PENTHEUS.

Először *országomba* hoztad istened?

DIONYSOS.

Nem, a barbárság üli már mind ünnepét.

PENTHEUS.

Belátásban gyöngébbek, mint a hellenek.

DIONYSOS.

Ebben erősbek! És másutt más a szokás.¹

PENTHEUS.

485 Nappal vagy éjjel ülöd ezt az ünnepet?

DIONYSOS.

Jobbára éjjel. A homály magasztosabb.

PENTHEUS.

A nőkre nézve csalfa, rút kelepce az!

DIONYSOS.

Ki rútra vágjik, módját ejti nappal is.

PENTHEUS.

Meg fogsz lakolni hitvány sophismáidért.

DIONYSOS.

490 Te pedig oktalan s hitetlen voltodért.

PENTHEUS.

Merész a bakchans, nyelvelésben járatos.

DIONYSOS.

Shogy kell lakolnom? Mily bünhődést szánsz nekem?

PENTHEUS.

Először is lenyírom omló fürtidet.

¹ Vagyis abból, hogy szokásaik különböznek a görögökéi től, még nem következik, hogy nincs helyes belátásuk.

DIONYSOS.

Szentelt e hajfűrt, istenemnek ápolom.

PENTHEUS.

495 Aztán kezedből ide adod thyrsosod.

DIONYSOS.

Vedd el magad: Dionysos tulajdona.

PENTHEUS.

Magad pedig börtönbe zárva őrizüink.

DIONYSOS.

Mihelyt kívánom, megszabadít istenem.

PENTHEUS.

Ha esdve hívod a bakchansok serge közt.¹

DIONYSOS.

500 Most is jelen van, látja szenvedésimet.

PENTHEUS.

Ugyan hol? Hisz sehol se látja őt szemem.

DIONYSOS.

Mellettem! Nem látod, mert benne nem hiszel.

PENTHEUS (a csatlósokhoz).

Ragadjátok meg! Gúnyol engem s városom.

DIONYSOS.

Ti balgák! Bölcsen intlek, meg ne kössetek.

PENTHEUS.

505 Kötözzétek meg! Én, az úr, parancsolom!

DIONYSOS.

Azt sem tudod, mit művelsz, azt sem, hogy ki vagy.²

¹ De mivel oda többé nem jut, tehát: soha.

² T. i. velem szemben semmi. De Pentheus félreérti.

PENTHEUS.

Pentheus, Agaue és Echion gyermeke.

DIONYSOS.

Baljóslatú név, gyászos sorsot hirdető.¹

PENTHEUS.

El véle! Zárjátok az istállóba őt,

510 A hol semmit se lát, csupán sötét homályt.

Ott táncolj! És kiket büntársidúl hozál

Ide, a nőket szolgálókul adjuk el,

Vagy a szövöszék mellé ültetem s tudom,

A dobveréstől ott majd elszokik kezük.

DIONYSOS.

515 Hát menjünk! Úgy se tűröm, a mit végzetem

Nem rótt ki rám. De tudd meg, e gazságodért

Meggbüntet Dionysos, kit te megtagadsz.

Engem bezárva, ő az, kit börtönbe vetsz!

(A csatlósok elvezetik.)

KAR.

Te dicső szűz, Achelóos

520 Hajadon szép lánya, Dirke! ²

Te fogadtad habjaidban,

Te füröszted Dionysost,

A mikor Zeus — kiragadván

Lángjaiból — bele rejté

525 A czombjába s így kiálta:

¹ L. a 367. verset és jegyzetét.² Dirke, mint Theba folyója, itt megszemélyesítve (mint Achelóosnak, a nagy folyamnak leánya) egész Theba képviselőjeként szerepel. A kar t. i. szemére veti Dirkének s így Thebának és Pentheusnak Dionysossal szemben tanusított erőszakosságát.

- „Ide rejtőzz, *Dithyrambos*,¹
 Anyaméh homálya helyett.
 Akarom, hogy Théba téged
 Ezen a néven nevezzen!“
- 530 S ime most te, boldog Dirke,
 Koszorús tánczaimat nem
 Hagyod eljárnom öledben?
 Mért tagadsz meg? Mért kerülsz te?
 Bizony egykor — Dionysos
- 535 Tele fürtös tőkéjére! —
 Neked is lesz Bromiosra *gondod*.²
- Pentheus is kimutatja
 Hogy a sárkány ivadéka;
 540 Hiszen apját, Echiont a
 Bevetett sárkányföld termé.
 Nem is ember, vérszopó egy
 Fenevad vagy gigas, a ki
 Az eget megostromolja.
- 545 Meg akar minket kötözni,
 Dionysos szolgálóit;
 Oda benn a palotában
 Már a börtön bús homálya
 Rejti ünnepi vezérünk’.
- 550 Zeus isten fia, Bakchos,
 Nézd, prófétád hogyan harczol
 Az erőszak kényszerével!
 Aranyfürtű, jöjj egedből
 És a thyrsost rázva, fékezd
- 555 Meg e gőgös, e vérszomjas embert.

¹ Dionysos egyik mellékneve, jelentése valószínűleg: „Zeus ajtaján kijövő“.

² Baljóslatú ozézés.

- Hol időzöl, Dionysos,
 Thyrsosrázó csapatoddal?
 Vadnevelő Nysa bércezen?
 Ormain a Parnasosnak?
 560 Vagy az erdő-koszorúzta
 Nagy Olympos szakadékin,
 A hol Orpheus zengő lantja
 Meginditá vadak sergét,
 Meg a lombos fák csoportját?
 565 Óh te, boldog Pieria!
 Szeret Bakchos, oda indul,
 Tombolás közt ropva tánczát;
 Axios gyors habjain át
 Tova kél és a keringő
 570 Maenasoknak viszi sergét.
 Tova kél a Lydiáson,¹
 Mely a népnek — jó atyaként —
 Bó áldást ad, s az a híre,
 Hogy paripa-termő földjét
 575 Szép árjával itatja.

DIONYSOS (a palotából).

Hahó!

Nosza halljátok a szómat,
 Hajh ti, bakchák, hajh ti bakchák!

KAR.

Hallga, vajon ki az, óh ki az, a ki kiált? Bizony
 az Dionysos!

DIONYSOS.

- 580 Nosza hát újra kiáltok,
 Fia Zeusnak, Semelének.

¹ Lydias folyama Pierián át folyik s tengerbe ömlése előtt egyesül az Axioszal.

KAR.

Hahó! hahó! Én uram, én uram!
 Ide csak, óh jöjj csak a mi
 Seregünkbe, Bromios, óh Bromios!

DIONYSOS.

585 Rázd meg a háztalajt, isteni Rendület!
 (Mennydörgés, földrengés.)

FÉLKAR A.

Ah! Ah!
 Omlik azonnal,
 Porba omlik Pentheus tetője már!
 Dionysos benn uralg a házban.
 Imádjátok!

FÉLKAR B.

590 Óh imádjuk!

FÉLKAR A.

Nézd csak az oszlop-emelte gerendát,
 Csupa kő, hogyan omlik!
 Bromios diadalt ujjong oda benn.

DIONYSOS.

Gyulj ki megint, villám tüze, gyulj ki!
 595 Égjen a földig a Pentheus háza.

FÉLKAR B.

Ah, ah!
 Nem látod a lángot, a lángot
 Semelé szent sirja körül,
 Melyet egykor a mennykövező Zeus
 Villáma hagyott?

KARVEZETŐ.

600 Maenasok, úgy-e remeg szivetek?
 Földre borúljatok!

Mert e házat felforgatja, porba dönti
A mi urunk, Zeus magzata.

(A kar földre borúl. Dionysos kilép a házból.)

DIONYSOS.

605 Barbár nők, mily rémület vett úgy erőt ti rajtatok
Hogy mind földre hulltatok? Láttátok tán, hogy

Bakchios

Mint megrengeté a házat? Rajta, rajta, keljetek
És elüzve remegéstek, bátorodjatok megint.

KARVEZETŐ.

Bakchos-ünnepléseinknek óh vezérlő csillaga!
Mily örömmel látlak újra! Olyan elhagyott valék!

DIONYSOS.

610 Megrémültetek, mikor bevíttek Pentheus emberi
Hogy homályos börtönébe engemet bevessenek?

KARVEZETŐ.

Hogyne? Hogyha bajba jutnál, hol lelnék ótalmazót?
Óh de mondd, hogyan menekvél a gonosz' hálóiból?

DIONYSOS.

Én magam mentém magam ki könnyü szerrel,
baj nekül.

KARVEZETŐ.

615 Nem kötözteté kötéllel össze mind a két kezed?

DIONYSOS.

Éppen ebben csúfolám meg: azt hívé, hogy megkötöz,
S egy ujjal se nyúla hozzám, álmképet kergetett.
Egy bikát látván az ólban, melybe zárni készüle,
Annak vet kötélt és hurkot térdire s patáira;
620 Fújt a dühtől, a verejték minden tagjáról szakadt,

Marta ajkát a fogával; én pedig hozzá közel
Állva néztem nagy-nyugodtan. Ekkoron egy percz
alatt

Megrázá a házat Bakchos és lángot lobogtatott
Anyja sírján. Pentheus most azt hívé, hogy ég a ház,
625 Futkos erre, futkos arra, és kiált szolgálinak:
„Vizet, vizet!“ Minden szolga fut — hiába! —
oltani.

Ezt azután abbahagyta, azt hívé, hogy megszökém,
S öldöklő kardot ragadva palotájába rohan.
Bromios most — hogyha helyyesen gyanitom a
valót —
630 Csalfa képet támasztott az udvarban. Ő arra ront,
Szúr és vág a puszta légbé, vélve, engem öldököl.
Bakchios ezenkívül még más bajt is zudita rá:
Palotáját porba dönté: romjaiban itt hever!
Igy lakolt a megkötésért. Ott ül kimerülve most,
635 Kézből elbocsátva kardját. Mert halandó létire
Isten ellen támadott. Én meg nyugodtan távozám
S nem törődve Pentheusszal ime hozzátok jövök.
Úgy hiszem, mert hallom immár lépteit benn
kongani,
Ide jő a ház elé. Mit fog mindehhez szólani?
640 Én nyugodt fogok maradni, bármiképen fú s dühöng,
Mert a bölcs emberhez illő, hogy józan s higgadt
legyen.

(Pentheus nagy felháborodásban kirohan a palotából.)

PENTHEUS.

Óh mily gyalázat! Megszökött az idegen,
Ki csak imént még megkötözve benn feküdt!
Lám, lám!
645 Hisz itt van! Jól lát-é szemem? — Hogyan lehetsz
Te itt, kapum előtt, elhagyva házamat?

DIONYSOS.

Megállj csak, fékezd bőszi indulatod hevét.

PENTHEUS.

Hogyan lehettél a bilincsektől szabad?

DIONYSOS.

Nem megmondám, valaki meg fog menteni?

PENTHEUS.

650 Ki? A mit mondasz, az rám nézve új dolog.

DIONYSOS.

Kitől a fürtös szőlőt kapja a világ.

PENTHEUS.

A két anyáju istent érted, úgy-e bár?¹

DIONYSOS.

Ez csak dicsőség, melylyel Bakchost díszited.

PENTHEUS.

Körül az összes bástyákat bezáratom.

DIONYSOS.

655 Átlépi isten könnyen a bástyák falát.

PENTHEUS.

Bölcs vagy te, bölcs, csak ott nem, a hol kellene.

DIONYSOS.

A hol leginkább kell, bölcs éppen ott vagyok.

De halld előbb annak szavát, óh Pentheus,

Ki éppen itt jó a hegyről hírt mondani.

Én itt fogok maradni és el nem futok.

(Balról egy pásztor jó lelkendezve.)

¹ E hiányzó sor E. Bruhn gyanítása szerint van pótolva.

PÁSZTOR.

660 Pentheus, Thebának országán uralkodó!
Épp a Kithaeronról jövök, a hol sohsem
Olvad el a fehér hó fényes rétege.

PENTHEUS.

Ily sietésre mily hírmondás késztetett?

PÁSZTOR.

Látám a bakchansnőket, a kik városunk,
665 Fehér bokáikkal szökellve elhagyák
S jövök neked s a városnak jelenteni,
Miket művelnek, az valóban kész csoda!
Csak azt szeretném tudni, nyíltan mondjam el,
Mik ott történnek vagy szépítgessem talán,
670 Uram, mert rémít hirtelen természeted
És szerfölött királyi lényed zord heve.

PENTHEUS.

Bátran beszélj és büntetéstől mitse tarts;
Igazmondóra haragudni nem helyes.
A bakchansnőkről mennél szörnyűbbet beszélsz,
675 Annál jogosban sujtja büntetésem azt,
Ki asszonyinkat ily gázságra oktató.

PÁSZTOR.

A marhanyáját éppen a magas tető
Felé hajtám legelni, a midőn a nap
A földre hinté első hév sugárait.
680 Három csoportját látom asszonyinknak ott;
Az elsőt Autonoe vezérlé, míg a másikat
Anyád, Agaue, Ino a harmadikat.

Elnyult tagokkal mind ott szunnyadoztanak,
Egy részük a fenyőgalyaknak dőtte hátukat,

- 685 Más részük a cserlombra hajtva a fejük
 A földön, illendően, nem, miként hiszed,
 Hogy bortul és fuvolahangtul ittasan
 Erdőknek árnyán Aphroditét édelik.
 A mint a nyájnak bögését hallá anyád,
- 690 A bakchansok közt állva egy nagyot sikolt
 És ezzel őket szenderükből fölveré.
 Gyorsan kiverték a szemükből álmukat
 S mind talpra szöktek, — bámulatos fegyelem! —
 Idősbek, ifjak, asszony- és leánysereg.
- 695 Először is vállukra engedék hajuk,
 Az özbört rendbe hozták, hogyha már lazán
 Tartott a kapesa, és a tarka bőrköpenyt
 Nyelvük-rezegtető kigyókkal övezék,
 Özborjat tart az ölben, farkaskölyköt az,
- 700 És mert a meggyült tejtől melle duzzadott,
 Honn hagyván a magáét, a vad magzatát
 Szoptatja anyatejjel. Borostyánfüzért
 Fontak fejükre, cserlombot, szárcsagyökeret.¹
 Most egyikük a szirthez csapta thyrrosát,
- 705 És üde forrás bugyogott elő nyomán;
 A másik a talajba nádszárat dugott,
 És borforrást fakasztá nyomban istene.
 Voltak fehér tej italára szomjazók:
 Ujjok hegyével földbe vájtak egy lyukat,
- 710 És tej patakzott! A repkényes thyrros is
 A méznek édes balzsamát csöpögteté.
 Ha láttad volna, azt az istent, a kit úgy
 Kigúnyolsz, áhitattal tisztelnéd legott.
- gyebegyültünk, juh- és marhapásztorok,
- 715 Közös tanácsot űlni a dolog felől

¹ A már említett milaxot (l. a 107. vers jegyzetét).

- [Mily szörnyű, mit művelnek, mily csodálatos].¹
 Egy kotnyeles, ki a városba járatos,
 Így szól a többiekhez: „Szent hegyormokat
 Lakók, no rajta, a tánczos bakchák közül
 720 Agauét, Pentheus anyját lopva fogjuk el
 S kedveskedjünk urunknak!“ — Úgy tetszett
 nekünk
 Hogy jól beszél, hát lesbe álltunk, a bozót
 Mögé rejtőzve. Jött a megszabott idő,
 Thyrsost csóválva, tánczra perdültek hamar
 725 S egyszerre hangzott: „Jakchos,² Zeus fia,
 Óh Bromios!“ — s együtt tombolt a hegy velük,
 Velük minden vad, nyugton semmi sem maradt.
 Agaue éppen ott szökelt hozzám közel:
 Előugrottam, hogy megfogjam, hirtelen,
 730 S elhagytam a bozótot, melyben rejtezém.
 Ő felsikoltott: „Hajrá, gyors futó kutyák!
 Itt férfiak vadásznak ránk. Kövessetek!
 Kövessetek, s lándzsátok a thyrsos legyen!“
 Futvást menekvénk, hogy széjjel ne tépjenek
 735 A bakchansok; de legelésző barmaink’
 Elérte fegyver nélkül is gyilkos kezük.
 Láthattad volna, a telt tőgyü, szép tehén
 Bakchans kezek közt lelkét mint hörögte ki;
 Dirib-darabra téptek mások borjakat.
 740 Láthattad volna, hosszú ívben mint repült
 Vértől csepegve borda, hasgatott köröm,
 És mint akadt fenn a fenyőknek ágain.
 Bikák imént még öklelőre nagy dühvel
 Szegték le szarvuk, és már földre rogytanak,

¹ Toldalékvers.

² A Bakchos változata.

745 Lenyomta őket száz meg száz asszony keze.
S előbb le volt a húsnak burka nyúzva, mint
Királyi szempilláddal egyet intenék.

Könnyű madárseregként lengenek tova
A rónaságra, mely Asópos partjain

750 Kadmos népének érlel duzzadó kalászt;
Hysiaet s Erythraet, a Kithaeronnak tövén
Húzódó két falucskát, ellenségesen
Megtámadák, kizsákmányolva feldulák,
Sőt elrablák a házakból a gyermeket . . .¹

* * *

755 A mit vállukra raktak, az mind ott ragadt,
Nem tartá semmi bár, s nem hullt a földre le,
Sem ércz, se vas; hajfürtjeik között tüzet
Vittek bántatlanul. A megrabolt lakók
Fegyvert ragadva rájuk törtek ekkoron.

760 Szörnyű színjáték tárult most elénk, uram!
A férfiak lándzsája nem ütött sebet,
Ellenben a nők, meglendítve thyrsosuk'
Megsebesíték és futásra készíteték
A férfisérget. Nyilván isten volt velük.

765 Majd visszatértek, honnan útra keltenek,
A kútfőkhöz, miket fakasztá istenük,
Lemosni a vért, egy-egy cseppet a kigyók
Nyaltak le gyöngé orczáiknak bőréről.

Igy hát ez istent, bárki légyen, óh uram,
770 Fogadd be városunkba. Ő mindenbe' nagy,
S azt is beszélük róla, jó hallá fülem:
Embernek a gondúzó szőlőt ő adá.
Pedig ha bor nincs, megszünik a szerelem
S nincs a világon többé semmi élvezet.

¹ E sor után egy-kettő elveszett.

KARVEZETŐ.

775 Ámbátor félek itt a fejdelem előtt
Nyíltan beszélni, mégis csak kimondom azt:
Dionysos egy istennél sem hátrább való.

PENTHEUS.

A bakchansok e gonosz gőgje, mint a tűz,
Mindig közelb jön Hellas szégyenére már.
780 Nem késhetünk hát! Az Elektra-kapuzhoz
Siess hamar, gyűjtsd egybe a pajzsos hadat;
Minden lovas gyors lóra üljön íziben,
S a kispajzsot lendítők, ijak idegét
Feszítők jöjjenek, mert harcza indulunk
785 A bakchák ellen. Mindent meghaladna az,
Ha eltűrnők a nőktől, mit most tűrni kell.

DIONYSOS.

Habár nem hallgatsz a szavamra, jól tudom,
Pentheus, s nagyon megsértél, mégis intelek:
Fegyvert ragadni isten ellen te ne merj!
790 Nyugton maradj, mert el nem tűri Bromios,
Hogy a hegyekről szétkergesd bakchansait.

PENTHEUS.

Engem leczkértetsz? Örvendj, hogy kijuthatál
A börtönből, vagy megkötöztetek megint.

DIONYSOS.

Helyedben inkább áldoznék, semhogy dühvel
795 Mint ember isten ellen rugjak vakmerőn.

PENTHEUS.

Jó, áldozok — asszonyvért: azt erdemlik ők!
Ádáz tusánk lesz a Kithaeron völgyiben.

DIONYSOS.

Ti fogtok futni! S rút lesz, hogyha ércz paizs
Ijedve hátrál bakchansok thyrssositól.

PENTHEUS.

800 Terhemre van ez alkalmatlan idegen,
Ki élve-halva száját meg nem fékezi.

DIONYSOS.

Nézd csak, barátom, még mindent jóvá tehetsz.

PENTHEUS.

Hogyan? Szolgáimnak legyek szolgálja tán?

DIONYSOS.

A nőket én harcz nélkül meghozom neked.

PENTHEUS.

805 Óh jaj! Már újra cselt szósz, hogy megejts vele.

DIONYSOS.

Dehogy! Művészetemmel épp megmentelek.

PENTHEUS.

Tervet szövéték,¹ hogy tovább tomboljatok.

DIONYSOS.

Igen, a tervet istenemmel szőttem én.

PENTHEUS.

Hozzátok fegyverim! Te szünj meg szólani!

DIONYSOS.

810 Ejh!

Nem vágyol őket látni a vadonba' tán?

PENTHEUS.

Óh hogyne! Adnék érte jó marék aranyt.

¹ T. i. az ellenem, életem ellen irányuló cselt.

DIONYSOS.

Hogy van, hogy erre oly mohón sovárg szived?

PENTHEUS.

Gyötörne, hogyha látnám őket ittasan.

DIONYSOS.

815 S e gyötoremre szived mégis áhitoz?

PENTHEUS.

Úgy van, megülnék némán a fenyves tövén.

DIONYSOS.

Ha lopva jössz is, ők kiszimatolnak ám.

PENTHEUS.

Nyiltan megyek hát; helyes volt az intelem.

DIONYSOS.

Vezesselek tán? Kész vagy útra kelni most?

PENTHEUS.

820 Mentől előbb! Nincs veszteni való időnk.

DIONYSOS.

Byssos-ruhába¹ burkold bé a testedet.

PENTHEUS.

Mi célra? Férfiúból asszonygyá legyek?

DIONYSOS.

Megölhetnének, látva ott mint férfiút!²

PENTHEUS.

Igazságod van! Nem ma jött meg az eszed.

¹ Azaz: finom len-ruhába, melyet az iónoktól vettek át a gyapjuruha helyett az athéni nők.

² Férfiaknak nem volt szabad a nők orgiáiban részt venni.

DIONYSOS.

825 Mind erre engem Dionysos oktatott.

PENTHEUS.

S mikép kövessem legjobban tanácsodat?

DIONYSOS.

Menjünk a házba, majd ott öltöztetlek át.

PENTHEUS.

Asszonyruhába? Nem, nem, szégyelném magam!

DIONYSOS.

Már nem sovárogsz látni a bakchansokat.

PENTHEUS.

830 Tehát mily mezbe kívánsz öltöztetni, mondd!

DIONYSOS.

Először szép fürtökbe rendezem hajad.

PENTHEUS.

Hát második darabja díszemnek mi lesz?

DIONYSOS.

Bokáig érő peplos, aztán főkötő.

PENTHEUS.

S elég ez vagy hozzája még mást is teszel?

DIONYSOS.

835 Még thyrsos is kell s foltos őznek bőre is.

PENTHEUS.

Nem, testemen nem tudnék túrni női mezt!

DIONYSOS.

De vér folyik, ha a bakchákkal harczra kelsz.

PENTHEUS.

Helyes! Előbb hát kémszemlére indulok.

DIONYSOS.

Bölcsebb, mint bajjal újabb bajt szerezni még.

PENTHEUS.

840 S hogy' jutok észrevétlen' át a városon?

DIONYSOS.

Vezetlek én! Magános úton megyünk.

PENTHEUS.

Mindent inkább, mint a bakchansi gúnykacajzt!

DIONYSOS.

[Szánd el magad s ne késlekedjél hát tovább].¹

PENTHEUS.

Menjünk be! Ott megfontolom majd, mit tegyek.

DIONYSOS.

Tessék! Minden szolgálatodra kész vagyok.

PENTHEUS.

845 Megyek tehát s vagy fegyvert fogva indulok,
Vagy a te bölcs tanácsaidnak engedek.

(Bemegy a palotába.)

DIONYSOS.

848 Im' asszonyok, már lépre mén e férfiú
847 S a bakchansoknál zord halállal bűnhődik.

Dionysos! Nem vagy messze, végezd tisztedet,
850 Lakoljon ő! Először vedd el ép eszét,
Bocsáss enyhébb dühöt rá, mert ha ép eszű,
Nem fog bizonynyal női leplet ölteni,

¹ Valószínűség szerint pótoltt hiányzó sor.

- De ha kizökken elméjéből, fölveszi.
 A mért imént oly rémitőn fenyegetett,
 855 Thebae előtt nevetség tárgyává teszem,
 Női alakban átvezetve városán.
 Megyek, hogy a dísz, melyben Hádeshez leszáll
 — Ha majd levágta önnön anyjának keze —
 Ráadjam. Majd megismeri Zeus fiát,
 860 Dionysost, a ki legrettentőbb istene
 A rosszaknak, de legkegyesb a jók iránt.
 (El a palotába.)

KAR.

- Vajjon lendül-e hófehér
 Lábam bakchosi tánczra
 Újra egész éjente, s nyakam
 865 Hányom a harmatozó
 Légbe, mint zöld rét kiesén
 Örvendezve játszó őzike,
 Melly a vadászat rettenetét
 S jól sodrott háló gyűrűjét
 870 Kikerülve vígan szökdcicsél?
 Rikkant éleset a vadász
 És uszítja utána a falkát;
 Az sebesen, miként a szél
 A sikon tova száguld
 A folyam mentében, örül
 875 A néptelen magánynak
 S az árnyas erdő lombozatának.
 Van-é szebb dísz, szebb bölcsesség,
 Mellyet az égtől nyerhetünk,
 Mint ha elleneink fején
 880 Megnehezülhet erős kezünk?
 A mi szép, az kedves örökké.

- Lassan működik, ám azért
 Épp oly bizton az istenerő;
 Büntetlen sohse hagyja azt,
 885 A ki ledéren s oktalanúl
 Örült elvakulással az ég
 Isteneit nem imádja.
 Lesben áll ravaszúl az ég
 Bosszuja, késik jó ideig:
 890 Végre a bünösre lesujt!
 Törvéynél soha sem lehet
 Szentebb és hatalmasabb.
 Mert hisz könnyü áldozat
 Hinni, hogy hatalma van
 Annak, a mi isteni,
 895 Régtől fogva mi szentesített
 Természet s törvény szerint.
 Van-é szebb dísz, szebb bölcsesség,
 Mellyet az égtől nyerhetünk,
 Mint ha elleneink fején
 900 Megnehezülhet erős kezünk?
 A mi szép, az kedves örökké.
- Boldog az, a ki a tengeri vészből
 Megmenekülve a révbe jutott!
 Boldog az, ki a szenvedésen
 905 Győzedelmes; bár kincsben hatalomban
 Egyik a másnak éléje vághat.
 Ezereknek ezerféle
 A reményük; egyik-másik
 Teljesül és boldogságot ad,
 Ámde nagyon sok meghiusúl.
 910 A ki egyik napról a másra
 Boldog, az sorsának örülhet.

DIONYSOS

(kilép és visszaszól a palotába).

Ki azt kívánod látni, a mit nem szabad,
 S tiltott dolgokra vágysz, szólítlak, Pentheus!
 No, jöjj ki házadból s mutasd magad nekünk
 915 Női ruhában, öltvén bakchansnő mezét,
 Hogy így kikémeled a rajt és saját anyád.
 Pompás! Kadmos-leány szakasztott mássa vagy!

PENTHEUS

(kilép bakchansnői öltözetben, utána egy szolgál).

Amott az égen, úgy-e, két nap tündököl?
 Két Thébát látok hétkapús bástyáival.
 920 Te, úgy rémlik, hogy bika-alakban vezetsz,
 A homlokodból két szarv van kinőve. Szólj!
 Állat vagy-é valóban? Úgy látom, bika.

DIONYSOS.

Az isten, a ki ránk haragvék, most velünk
 Tart hű frigyesként. Most látod, mit látni kell.

PENTHEUS.

925 S milyennek látsz te engem? Nem olyan vagyok,
 Akár csak Ino vagy talán épp mint anyám?

DIONYSOS.

Téged ha látlak, őket látom, úgy hiszem.
 De nézd, e hajfürt félrecsúszott, nincs helyén
 [A főkötő alatt, miként elrendezém].¹

PENTHEUS.

930 A mint előre-hátra hánytam a fejem
 Bakchansilag tombolva benn, kimozdula.

¹ A párbeszéd kettős sorait zavaró toldalék.

DIONYSOS.

Szolgálatodra készen állva én megint
Elrendezem; csak tartsd nyugodtan a fejed.

PENTHEUS.

Csak ékesíts! Rád bizom teljesen magam.

DIONYSOS.

935 Öved nagyon tág s köntösöd redői sem
Hullnak bokádig szép-szabályosan alá.

PENTHEUS.

Magam is vettem észre — a jobb lábamon.
Emitt — úgy tetszik — tetszetősb redőkbe' hull.

DIONYSOS.

Legjobb barátodnak vallasz, ha látod azt,
940 Hogy józanabbak a bakchansok, mint hivéd?

PENTHEUS.

A thyrsost jobb vagy balkezembe végyem-é?
A bakchansokhoz hogy leszek hasonlatosb?

DIONYSOS.

Jobb kézbe fogd s jobb lábaddal együtt emeld!
Helyes, hogy immár másképen gondolkodol.

PENTHEUS.

945 Bár a Kithaeront és a bakchákat vele
A vállaimra fel tudnám emelni mind!

DIONYSOS.

Akard csak, és tudod! Előbb nem volt helyes
Eszed járása; most a helyes útra tért.

PENTHEUS.

Emelőruddal vagy kézzel tépjem ki hát
950 A bérczet, neki vetve vállam s két karom?

DIONYSOS.

Nem, el ne pusztítsd a nymphák székhelyeit
És Pán tanyáját, a hol sipja hangozik.

PENTHEUS.

Helyes beszéd! Nem nyers erővel győzők én
A nők raján. A fenyvesben rejtőzöm el.

DIONYSOS.

955 Olyan jól rejtő rejtekhelyen rejtezel,¹
Mely illik a bakchák furfangos kémiához.

PENTHEUS.

Hiszem, találok egy-egy párt a sűrűben,
Mely ott kedves fészekre lelve párosúl.

DIONYSOS.

Hisz éppen ezt indultál el kikémleni!
960 Meg is kapod tán, hogyha ők nem tégedet.

PENTHEUS.

Nyiltan vezess Thebae utczáin engemet;
Merészségem mutassa, nincs itt férfi több.

DIONYSOS.

Magad fáradsz a városért, csupán magad!²
Vár is sok elkerülhetetlen küzdelem.
965 Kövess! E búcsujárásod vezére én vagyok;
Majd *vissza* — más vezérel.³

PENTHEUS.

Úgy-e bár anyám?

¹ Baljóslatú kétértelműség. Dionysos a sir örök rejtekére
ezel.

² Ismét kétértelmű (= szenvedsz).

³ Kegyetlen irónia, melyet Pentheus jóhiszemű feleletei
még fokoznak.

DIONYSOS.

Minden szem látni fog!

PENTHEUS.

Épp ez a cél vezet.

DIONYSOS.

Tenyeren hordoznak!

PENTHEUS.

Az nem lenne férfias.

DIONYSOS.

Anyád hord tenyerén.

PENTHEUS.

Ily elpuhult legyenek!?

DIONYSOS.

Nem szégyen az, dicső!

PENTHEUS.

970

Úgy van s megérdemelt.¹

DIONYSOS.

Nagy vagy te, nagy és nagy dolgokra hívatott,
Egész' az égig fog hatolni hírneved.

(Pentheus el.)

Vesd rá kezed, Agaue, s többi lányai
Kadmosnak itt. Most ezt az ifjut én viszem
975 Nagy küzdelemre, melyben győztes én leszek,
Meg Bromios. A többiről a tett beszél.

(El Pentheus után.)

¹ Utolsó szavaival Pentheus megpecsétli gyászos sorsát.

KAR.¹

Lyssa kutyái föl!² Nosza a bérczre föl!
Ünnepet ülnek ott Kadmos lányai.

Tüzeljétek őket

980

A nőnek öltözött férfinak ellene,
Ki bujkálva ott a bakchákra les.

Az első, ki meglátja a messzire
Néző szirtfokán az ott kémkedőt,
Éppen az anyja lesz s a bakchákra kiált:

985

„Ki az a thébai,
Bérczi leselkedő,
Bakchák, a ki a hegyre, a hegyre kijönni
Ki szülhette őt? [merész?

990

Nem asszony hozá ezt a világra, nem,
Oroszlán avagy Libya szörnyeteg
Gorgóinak egyike!“

995

Jelenj meg, Bosszú, vedd kezedbe kardodat,
Nyakát élesen szeld le a törzsiről,
Mert istentelen, jogtalan és gonosz
E föld-sarjadék, Echion magzata.

1000

Ő, ki gonosz dühvel, jogtalan' üldözi
Bakchos s Rhea anyánk isteni ünnepit
S oktalan-, elvakult-
Gőgösen azt hiszi, a diadalmas ő
Lészen, e képtelen harcza ha véget ér.
Emberi józan ész s szerénység nyugodt
Éltet ad annak, a ki
Az istenre néz s őt szolgálni kész.

¹ A következő kardalnak uralkodó, s az erős pathost éreztető verslába a dochmius (— — — — — és — — — — —).

² Lyssa a megszemélyesített dühöngés.

- 1005 Nem irigyellek én, emberi bölcseség!
 Más, a mi lelkesít:
 Egy szebb és dicsőbb kincs, a mely életünk
 Szépre vezérel.
 Éjjelen és napon tisztetem, a mi szent;
 Mi törvénytelen s jogtalan, elvetem,
 1010 Tisztetem istenim.
 Jelenj meg, Bosszú, vedd kezedbe kardodat,
 Nyakát élesen szeld le a törzsről,
 1015 Mert istentelen, jogtalan és gonosz
 E föld-sarjadék, Echion magzata.
 Jelenj meg miként bika vagy sokfejű
 Sárkány vagy lángot okádó
 Rémes orozlán.
 1020 Jövel Bakchosunk és a vadásznak ott,
 A ki a bakchans-nőkre vadászik,
 Nevetve vess halálos
 Hurkot a nyakába.
 (Pentheus szolgálja jó sietve mint híradó.)

HÍRADÓ.

- Óh ház, Hellasban mely virultál egykoron,
 1025 S sidóni agg,¹ ki a sárkánynak magvait
 Aonia² termőföldjében elvetéd,
 Óh mint siratlak én e szolgál-sorban is!
 A jó cselédnek fáj gazdája búbaja.

KARVEZTŐ.

Mi történt? A bakchákról hoztál hírt talán?

HÍRADÓ.

- 1030 Echion fiának, Pentheusnak vége van.

¹ Kadmos.

² Boeotia.

KARVEZETŐ.

Urunk, Bromios! Üdv, hatalmas istenünk!

HÍRADÓ.

Hogy mondtad? Mit beszélsz? Tán még örülsz,
Óh nő, ha balsors éri a gazdáimat?

KARVEZETŐ.

Evoét zengek barbár ének hangjain:
1035 A félelem jármában már nem görnyedek.

HÍRADÓ.

Azt véled, férfaktól Theba oly üres,
[Hogy ily merész szót ejthetnek ki ajkaid]?¹

KARVEZETŐ.

Zeus sarját, Dionysost, nem Thebát
Vallom uramnak én.

HÍRADÓ.

Elnézhető bár néktek, mégse szép dolog
1040 A megtörtént bajon örülni, asszonyok.

KARVEZETŐ.

Mondd el, óh mondd, beszélj: sorsa hogy' ölte meg
A gonoszat tevő férfiut, a gonoszt?

HÍRADÓ.

Hogy Théba földjének legszélső udvarát
Elhagyva átkelénk Asopos árjain,
1045 A Kithaeron hegysége közzé hatolánk,
Pentheus meg én (mert én kísértem uramat)
S az idegen, ki vezetett a cél felé.
Először egy virágos völgybe érkezünk;
Vigyázva léptünk s elfojtók ajkunk szavát,

¹ Az eredetiben hiányzó sor.

- 1050 Hogy láthassunk, de bennünket ne lássanak.
 A szirtfalaktól zárt völgyet patak mosá
 És fenyves árnyékolta. Ott tanyáztak ők,
 A bakchansok s kedves munkákon járt kezük.
 Egy részük a repkényvesztett thyrst megint
- 1055 Borostyán friss galyával koszorúzatá;
 Mások, mint jármukat lerázott vad csikók,
 Bakchos-dalt zengtek, váltogatva énekük.
 Szegény Pentheus, nem látva a nők sergeit,
 Így szóla: „Idegen! Erről a helyről én
- 1060 Sehogyse látom a bakchanskodó¹ hadat;
 Egy hegyre mászva vagy sudár fenyőre, tán
 Jobban látnám a maenasok csúf tetteit.“
 Ekkor csodás dolgot művelt az idegen:
 Egy égbenyúló fenyűszálat megfogott;
- 1065 Hajlítja, hajtja, hajtja fekete földig azt,
 S az hajlott, mint az ij vagy mint a porban egy
 Körzővel irt kör szép kerekre idomúl.
 Úgy hajlítá a bérczi fenyvet a keze
 Egész' a földig, — mit halandó nem tehet.
- 1070 Pentheust a legfelső ágakra ülteté
 S lassan, vigyázva engedé magasra föl,
 Hogy a nyeregből le ne hulljon a lovas.
 Égnek meredve állott a fenyő megint,
 Hordozva hátán rajta ülő uramat.
- 1075 Ő mitse látott, őt már látta a csapat;
 Alighogy a magasban ülve megjelent,
 Immár seholyse láthatók az idegent,
 S a levegőből egy hang hangosan kiált,

¹ Pentheus nem akarja őket igazi bakchansoknak elismerni, hanem azt hiszi, hogy a bakchansság ürügye alatt fajtalankodnak.

- Nyilván a Bakchosé: „Óh ifju nőserég!
 1080 Hozom, ki titeket, ki engem s ünnepem
 Gúnyolni merete. Most büntessétek meg őt!“
 A mint kimondta, isteni tűz lángjai
 Csaptak föl égre és a föld színére le.
 Elhallgatott a lég, az erdő lombjai
 1085 Már nem rezegtek, elnémultak a vadak.
 Azok a hangot nem hallák világosan
 S fülük hegyezve jártaták körül szemük.
 Ismét kiáltott, és Kadmos leányai,
 Mihelyt tisztán megérték Bakchios szavát,
 1090 Rohanva szálltak, mint sebes galambcsapat,
 A föld színét alighogy érték lábaik,
 Agaue, anyja, annak két testvérhuga
 S a többi bakchák; bércki csermely árjain,
 Sziklákön űzte őket isten ihlete.
 1095 A mint gazdámat megpillanták a fenyőn,
 Felmászva szemközt egy sziklának ormira,
 Dobálni kezdték jó darab kövekkel őt
 S dárdák gyanánt fenyőágakkal czélozák;
 Mások meg thyrsosuk hajították szegény
 1100 Uramra, csakhogy nem találták el a czélt.
 Olyan magassan űlt szegény ügyefogyott,
 Hogy el nem érte a dobálók nagy heve.
 Vastrúdjak nem levén, a tölgyek ágait
 Hegyezgeték s kezdték kiásni a gyökért.
 1105 Midőn e fáradságuk is hiába volt,
 Mondá Agaue: „Álljátok körül a fát,
 S ragadjátok meg, maenasok! Fogjuk meg őt,
 Rászállt vadunkat, isten titkos ünnepét
 Ki ne beszélje“. Most ezer kéz fogta meg
 1110 Egyszerre és kirántá földből a fenyőt.
 Magas trónjából Pentheus alázuhan

- A földre szörnyü jajveszékelés között,
Érezte, hogy most menthetetlen' elveszett.
A vérontás első papnője anyja volt,
- 1115 Az rontott rá. Fejérül ő a főkötőt
Ledobja, hogy megismerhesse az fiát
S kimélje a boldogtalan. S szól arczait
Megsimogatva: „Én vagyok, anyám, fiad,
Pentheus, kit Echionnak szültél egykoron.
- 1120 Anyám, óh szánj meg és az én hibám miatt
Ne büntesd magzatod vérével tenmagad!“
Habzott a szája, körben forgatá szemét
A nő s bomoltan már nem eszmélt semmire,
Megszállta Bakchos, fiára nem hallgatott.
- 1125 Mindkét kezével megragadta bal kezét
És oldalának vetve lábát, teljesen
Kitépte vállát — nem saját erőivel,
Csak isten adhatott kezébe ily erőt.
Ino a másik oldalon végzé művét
- 1130 Szaggatva húsát; Autonoé s egész csapat
Bakchans reá ront s lett rémitő hangzavar.
Ő jajgatott, a hogy csak a torkán kifért,
Azok ujjongtak. Egyik elvivé a kart,
Másik — lábát czipőstül. Tépett oldala
- 1135 Eleven hús volt. Vértől ázó vad kezek
Mint labdát, úgy dobálták Pentheus húsát.
Ott fekszik a test, részben érdes szirteken,
Részint az erdő árnyékhintő rejtekén.
Nem könnyü összeszedni! Éppen csak fejét
- 1140 Ragadta volt kezéhez anyja és hegyes
Thyrsosra tűzve, mint oroszlánfőt viszi
Ujjongva a Kithaeron völgyén és hegyén,
A bakchansok közt ott hagyván testvéreit.
És most szörnyü vadászsákmányával közelg

- 1145 Nagy-fennen városunkba, zengi Bakchiost,
 Vadásztársát, ki jó fogáshoz juttatá,
 A győzelmet, ki gyászos győzelmét adá.
 Én, hogy ne lássam e borzalmat, elmegyek
 S nem várom itt be, míg Agaue haza jön.
- 1150 Bizony csak legjobb a szerénység s istenek
 Félelme; azt mutatja a tapasztalás,
 Ez a halandó-bölcsesség legszebb java. (El.)

KAR.

- Mi ünnepeljük Bakchiost
 És ujjongjunk balvégzetén
- 1155 Pentheusnak, a sárkányivadéknak,
 A ki női ruhában,
 Bakchosi thyrsost véve kezébe
 Követé vezetőjét, a „bikát”.
 A ki halálba, pusztulásba vitte őt.
- 1160 Thébai bakchák!
 A győztes istennek diadalt szereztetek
 Bús siralomnak árán.
 Dicső egy győzelem, ha önnön gyermeke
 Véríbe mártja kezét az anya.

- 1165 De ím' közelg, rohanva jó a ház felé
 Agaue, Pentheus anyja, vadúl forog szeme.
 Fogadja *Évoé* az isten vig hadát!

(Agaue, bakchansnők kíséretében, diadalmasan rohan; thyrsosára van tűzve Pentheus véres feje.)

AGAUE.

Asia bakchansi!

KARVEZETŐ.

Miért szólítasz?

AGAUE.

A hegyről hozunk
 1170 Frissibe' most leszelt borostyángalyat,
 S szép, nemes egy vadat.

KARVEZETŐ.

Látom, óh üdv, dicső ünnepi társ, neked!

AGAUE.

És háló nélkül fogtam el
 Kezemmél a csecsemő kis oroszlánt,
 1175 A mint láthatod.

KARVEZETŐ.

Mely vadon árnya alatt?

AGAUE.

A Kithaeron . . .

KARVEZETŐ.

A Kithaeron?

AGAUE.

Az vala veszte neki.

KARVEZETŐ.

S ki találta el őt?

AGAUE.

Az enyém e dicsőség!

KARVEZETŐ.

Óh boldog Agaue!

AGAUE.

1180 Így nevez a seregem.

KARVEZETŐ.

S ki találta el aztán?

AGAUE.

A Kadmos . . .

KARVEZETŐ.

A Kadmos . . . ?

AGAUE.

Leányi

Találták utánam, utánam

El a nemes vadat.

KARVEZETŐ.

Szerencsés fogás!

AGAUE.

A lakomán vegyetek részt.

KARVEZETŐ.

Nem illet minket ez

AGAUE.

1185 Fialat kölyök ez!

Gyöngé sörénye alatt, az álla körül

Most sarjad a sűrű pehely.

KARVEZETŐ.

Vadállathoz ily sörény jól talál.

AGAUE.

Okos vadász a mi Bakchosunk,

1190 Azért uszította e vadra a bakchák

Sergeit oly okosan.

KARVEZETŐ.

Ügyesen üz vadat ő.

AGAUE.

S engem nem dicsérsz?

KARVEZETŐ.

Hogyne? Dicsérlek.

AGAUE.

S a kadmosi nép?!

KARVEZETŐ.

S Pentheus, a te fiad?

AGAUE.

Dicséri az anyját!

KARVEZETŐ.

1195 Mert a vadat legyőzte.

AGAUE.

Ezt a fiók-oroszlánt.

KARVEZETŐ.

Az erőset.

AGAUE.

Nagy erővel.

KARVEZETŐ.

Ujjongasz?

AGAUE.

Örömmel

Vagyok telve, hogy ily dicső

Diadalt araték . . .

KARVEZETŐ.

Egész Théba előtt!

1200 Győzelmes, boldog asszony, most zsákmányodat,
Melyet hozál, mutasd meg városodnak is.

AGAUE.

Polgárok, szépkapús Thébának városát

Lakók, no jöjjetek, lássátok e vadat,

Melyet mi ejténk el, Kadmos leányai,

1205 Nem thessalos nép bőrfülű¹ kopjáival,

¹ A bőrfület megfogva az ilyen kopját jobban lehetett hajtani („füles labda“).

- Nem is hálóval, ámde hófehér karok
 Erős izmával. Mily hivságos kérkedés
 Fegyverkovácstól venni jó szerszámokat,
 Mikor mi puszta kézzel ejtök el vadunk
 1210 S vadásztőr nélkül szedtük széjjel tagjait!
 Öreg apám hol van? Siessen már ide!
 S hol a fiam, Pentheus? Állítson ő a ház
 Falához jó erős létrákat iziben,
 S e főt szegezze a párkányzat ormira,
 1215 Vadászszákmányom, rőt oroslánom fejét.
 (Kadmos jö balról, utána szolgák letakart gyászpado
 Pentheus tagjait hozzák.)

KADMOS.

- Utánam, szolgák! Tartsatok a ház felé,
 Hozzátok a bús terhet, a holt Pentheust,
 Kinek testét a Kithaeron-hegy völgyiben
 Sokat vesződve, hosszú keresés során
 1220 Én szedtem össze, nem is egy, ha' száz helyen,
 A mint találtam útlan erdő rejtekén.
 Hallám a hirt leányim szörnyü tettiről,
 A mint a Bakchos-ünnepről Tiresias
 Kiséretében városunkba megjövék,
 1225 S a hegyre visszafordulék, hogy gyermekem',
 Kit a bakchák megöltek, én gondozzam el.
 És ott találtam Inót, Autoonót, a ki
 Aristaeosnak egykor Aktaeont szülé:
 Örjöngtek még szegénykéek a tölgyek között.
 1230 Agauét nem találtam. Mondják, erre jött
 Csapongva bakchans-módra; s a hír nem hazug:
 Itt látom immár. Óh mily rémes látomány!

AGAUE.

Atyám, valóban nagy-fennen kérkedhetel,
 Hogy a világon legdicsőbb leányokat

- 1235 Te nemzéd! Mindről mondhatom s rólam kivált,
 Ki a vetéllőt a szövőszéken hagyám
 S nagyobbra törtem: kézzel fogni dúvadat!
 Hozom, mint látod, karjaim közt, ime nézd
 A hősi bért, hogy a te házad ormaid
- 1240 Diszítse fölszegezve. Vedd tehát, atyám!
 Vadászszerencsém büszkén ünnepelve hívd
 Barátainkat lakomára boldogan:
 Boldogság az, hogy ily hős lányok apja vagy.

KADMOS.

- Óh gyász, nem mérhető, szemmel nem nézhető!
- 1245 Boldogtalan kezek gyilkos merénylete!
 Szép áldozat hullt isteninknek általad,
 Szép torra hívod Théba népét s engemet!
 Jaj nékem, a te, óh jaj en-bajom miatt!
 Házunk szülötte, Bromios nagy istenünk
- 1250 Jogos, de szörnyü pusztulást küldött reánk.

AGAUE.

- Óh mily zsémbessé, mily mogorvává teszi
 Az öregség az embert! Óh bárcsak fiam
 Anyjára ütne s menne mint derék vadász
 Vadászni a vadonba ifju népivel
- 1255 Thébának. Sajnos, ő csupán csak ahhoz ért,
 Hogy istennel pöröljön. Illenék, atyám,
 Őt helyes útra térítned. Hívjátok őt
 Szemem elé, hadd lásson engem boldogan.

KADMOS.

- Óh jaj, ha észre tértek, a mit tettetek,
- 1260 Mily szörnyü bánat lesz! Ha véges-végig ily
 Homály ülné elméteket, nem volna bár
 Boldog, de tán boldogtalan sem éltetek.

AGAUE.

Mi az, mi néked nem tetsző vagy bús dolog?

KADMOS.

Emeld először a mennyboltra a két szemed.

AGAUE.

1265 Nos, ime! És mit kívánsz, hogy mit nézzek ott?

KADMOS.

Úgy látod-é, mint máskor, vagy megváltozott?

AGAUE.

Most fényesebb, mint régen volt s szebben ragyog.

KADMOS.

És lelkedben még most is megvan a homály?

AGAUE.

Szavad rejtély, de úgy rémlik magamnak is,
1270 Elmém egyszerre józanabbá változott.

KADMOS.

Hát kérdezhetlek, és értelmesen felelsz?

AGAUE.

Már elfeledtem, mit beszéltünk, jó atyám.

KADMOS.

Új asszonyúl mily házba vittek tégedet?

AGAUE.

Földszülte Echionhoz adtál hitvesül.

KADMOS.

1275 S fiat szültél férjednek, nemde? Mily nevűt?

AGAUE.

Kettőnk frigyének Pentheus volt záloga.

KADMOS.

S kinek fejét hordozzák mostan karjaid?

AGAUE.

Oroszlánét — mondák vadászó társaim.

KADMOS.

Néz meg magad, sok fáradságba nem kerül.

AGAUE.

1280 Mit látok, ah! Mit tartok én kezem között?

KADMOS.

Csak nézd meg jól, míg megtudod világosan.

AGAUE.

A legnagyobb csapást látom, szegény fejem!

KADMOS.

Oroszlánfő mássának nézed mostan is?

AGAUE.

Nem, Pentheus feje! Óh én, boldogtalan!

KADMOS.

1285 Merő egy vér volt, úgyhogy rá nem ismerél.

AGAUE.

Ki ölte meg? Kezem közé hogy juthatott?

KADMOS.

Szörnyü igazság, rossz időben jössz te most!

AGAUE.

Csak mondd ki, a mit szívem reszket hallani.

KADMOS.

Te ölted őt meg és tennen testvéreid!

AGAUE.

1290 És hol veszett el? Otthon vagy milyen helyen?

KADMOS.

Épp ott, hol Aktaeont széttépték a kutyák.

AGAUE.

S a Kithaeronra mért ment a boldogtalan?

KADMOS.

Gúnyolni ott az istent s a te bakchans-ünneped.

AGAUE.

S hogyan jutottunk arra a vidékre mink?

KADMOS.

1295 Tomboltatok s a város tombolt véletek.

AGAUE.

Bakchos tett tönkre minket, csak most látom át.

KADMOS.

Tagadva isten-voltát megsértétek őt.

AGAUE.

S hol van fiannak drága teste, jó atyám?

KADMOS.

Emitt hozom! Bajos volt összeszednem őt.

AGAUE.

1300 És összeilleszthetted összes tagjait?

KADMOS.

[Kivéve azt, mi szertehullt a szirteken].¹

AGAUE.

De balgaságom mért bünhődte meg fiam?

KADMOS.

Olyan volt, mint ti! Istent ő se tisztelé.

Ezért vetett romlásba most mindötöket,

¹ A görög szövegben hiányzó sor.

- 1305 Titeket és őt,, elpusztítá házamat
 1305 És engem, a ki — nem levén figyermekem —
 Méhed gyümölcsét, óh boldogtalan szülő,
 A legrútabb halállal látom halva itt.
 Reád nézett a ház, tetőnknek oszlopa
 Valál, fiam, leányom édes magzata!
- 1310 És hogy tisztelt a város! Senki sem meré
 Gúnyolni a vén embert, látva tégedet,
 Mert méltó bosszut álltál volna rajta te.
 Most majd kiűznek palotámból becstelen',
 A nagy Kadmost, ki Théba népének faját
- 1315 Elültetém s szép aratást arathaték.
 Óh drága ember! — mert ha többé nem vagy is,
 Mindig legkedvesebbjeim közt lesz helyed —
 Nem érinted kezeddal többet államot,
 Jó nagy-apádat nem ölelheted, fiam,
- 1320 Mondván: „Ki bánt? Ki becsmérel, jó öregem,
 Szived ki sérti, bánatot ki vet bele?
 Mondd csak, hogy megfenyitsem a gonoszt, atyám!^a
 Nyomorult vagyok most én, te meg balvégzetű,
 Anyád is szánni méltó és testvérei.
- 1325 Ha van, ki a menny istenit gúnyolja még,
 E holtra nézzen s istent félni megtanúl!

KARVEZETŐ.

Én szánlak, Kadmos! Ámbár lányodnak fia
 Méltán lakolt, de ez nagy fájdalom neked.

AGAUE.

Atyám, te látod, sorsom mint megváltozott:
*Szerencse, jóllét és remény a porba hullt.*¹

¹ Agaue panasza és Dionysos reá következő beszédének eleje elveszett. Az előbbinek tartalmáról Apsines rhetornak egy helye ad felvilágosítást. A fennmaradt verseket pedig a

Tagadtuk azt, hogy Dionysos Zeus fia :
 Ő istenségét megmutatva bosszút állt.
 Ő küldte ránk a tomboló dühöt, fiam,
 Mi azt hívők, orozzlánkölkyöt gyilkolunk
 S széttéptük drága tested a szirtek között.
 Óh hogy sirassam gyászos pusztulásodat,
 Én, átkozott lény? Véres kézzel hogy vegyem
 Ölembé tested? Mily módon sirassalak?
 Ha ennen vérem nem fertőztetné kezem,
 Nem tartóztatna vissza senki, hogy fiam
 Minden tagját ne hintsem csókokkal tele,
 Ne csókolgassam a húst, melyet termelék.
 Óh drága arcz, óh ifju állnak lágy moha,
 Ó drága kéz, dobogni megszüint hős kebel!
 Óh vértől ázott, széjjel marczangolt tagok!
 Utolsó csókját hinti rátok ajakam.
 Óh Dionysos, Zeus fia, lásd kínomat
 S ha istenek szívében van még irgalom,
 Könyörülj rajtam, óh ne büntess már tovább.
 Engedd szeretve sírba tennem magzatom
 S gondozni sírját, míg csak el nem jő a vég~
 (Dionysos megjelenik a palota tetője fölött.)

DIONYSOS.¹

Agaue, esdő szózatod hozzám jutott
 S Atyám lakából ide hívott engemet.

Szenvedő Krisztus cz. középkori drámának köszönjük, melynek szerzője nyilván Agaue panaszát használta fel az istenanya panaszának, fájdalomának kifejezésére. A dölt szedésű sorok Hans von Arnim és mások kiegészítéseinek alapján a fordítótól származnak; céljuk az, hogy a mai olvasó számára a külömben értelmetlen töredékeket olvashatókká tegyék.

¹ A dölt betűs sorok szintén a fordító kiegészítései (részben Arnim nyomán).

*Im' eljövök, tudtodra adni sorsodat.
 A jámborság útjára későn tért szived,
 Későn könnyörgezs most hozzám, boldogtalan.
 Pentheus holttestét el te nem temetheted,
 Siratnod és sirját gondoznod sem szabad.
 Titkos helyen lesz eltemetve nyomtalan',
 Ott, a hol ember szeme meg nem lelheti:
 Örök feledség hadd borítsa a bűnöst.
 Nagy vétke volt: tagadta isten-voltomat,
 Gőgös beszéddel gúnyolt és bilincsbe vert.
 Igy halt, kik által nem kellett vón halnia,
 S méltán szenvedte mind azt, a mit szenvedett.
 Most, hogy mi vár a népre, azt se titkolom.
 Lakolva e szentségtelen fertőzetért,¹
 El kell e várost mindenestül hagyniok,
 S hazájukat nem láthatják többé soha.
 Te is hugaiddal, a kik bűnöd részesei,
 E hétkapús várost elhagyjátok ma még,
 E földön, a mely most enyém, nincs helyetek,
 Sem éltetekben, sem ha a halál elért.
 Idegen földön bujdosatok mind akkorig,
 Míg Aristaeos, Autonoénak hitvese,
 Ki Aktaeon halála óta szinte künn
 Bolyg a világban, véletek találkozik.
 Neked is, Kadmos, el kell hagynod városod,
 Kezed művét: ekkép akarja Ares ezt,
 Ki rád és gyermekidre sok-sok szenvedést
 Küldött, a mért leverte sárkányát karod.²
 Megmondom azt is, mily balsors vár még reád.*

¹ Pentheus szétदारabolásáért.

² A Kadmos által leverett sárkány elvetett fogaiból keltek ki a thebaiak ősei.

- 1330 Sárkánynya változol te, s nőd, Harmonia,
 1332 Ares leánya, kit halandó emberül
 1331 Nőül vevél, kigyó alakját ölti fel.
 Mint Zeus jósolja, hajtasz bikafogatot
 Vezetve nőddel együtt barbarok hadát,¹
 1335 S roppant sereggel számos várost dúlva fel.
 De a mikor majd Loxiasnak jóshelyét²
 Merészlik dülni, csúfosan térnek meg ők
 Honukba. Harmoniát s tégedet Ares
 Megótmalmaz s a boldogok földjére visz.
 1340 Ezt hirdetem én, Dionysos, kit nem földi lény
 Nemzett, hanem Zeus. Hogyha észre tértetek
 Volna korábban, Zeus fiát hű frigyeseül
 Nyertétek volna és üdv lenne részetek.

AGAUE.

Dionysos, bocsáss meg, szörnyüt vétkezénk!

DIONYSOS.

1345 Korábban kellett volna megismernetek.

AGAUE.

Belátjuk, óh de borzasztó a büntetés!

DIONYSOS.

Ti is, mint istent, borzasztón gunyoltatok.

AGAUE.

Az istenben ne lakják földi bosszuvágy!

¹ Kadmos ugyanis az encheleusokhoz vándorolt s nejével együtt vezérük lett az illyrekkel való harcukban; győzelmet aratván, az illyrek királya lett. Végre nejével együtt sárkánynya változva a boldogok szigetére került, kiváló istenfiak és hősök paradicsomába.

² Delphit.

DIONYSOS.

Zeus atyám ezt rég' megengedé nekem.

(Eltűnik).

AGAUE.

1350 Óh jaj, öreg, tehát honunkból futni kell!

DIONYSOS.

Mért késni ott, hol nincs változtatásra mód?

KADMOS.

Óh gyermekem, mily rémitő egy sorscsapás

Reám, szegény fejedre s testvéredre ez!

A barbarokhoz menjek én, boldogtalan,

1355 Hazátlan agg! S a sors még azt is rám rová,

Hellasba hozzak egy vegyes barbar hadat.

S Ares leányát, hitvesem Harmoniát

Kígyó-alakban mint kígyót kísérem el

A hellen oltárokhoz és sírokhoz én,

1360 Lándzsás sereg vezére! S nem szünik bajom,

Nem szállhatok le Acheron hullámihoz,¹

A nyugalom révébe meg nem térhetek.

AGAUE.

Atyám! Elválva tőled kell bolyonganom?

KADMOS.

Miért ölelsz karoddal, árva gyermekem,

1365 Mint ifju hattyu a megvénhedett szülőt?

AGAUE.

Hová forduljak én, szegény földönfutó?

KADMOS.

Én nem tudom, fiam! Atyád mitsem tehet.

¹ Nem száll le az Alvilágba, mert nem hal meg, hanem kígyó-alakban él a boldogok szigetein.

AGAUE.

Élj boldogul óh ház és te, szülő-
Honom! Elhagylak már benneteket
1370 S idegenbe futok.

KADMOS.

Menj, gyermekem és veled a hugaid,
Míglen Aristaeosra találtok,
Mint Bakchos szava jóslá.
És a bolyongás megszűnik akkor.¹

AGAUE.

Siratlak, atyám!

KADMOS.

S téged, fiam, én!
És siratom testvéridet is.

AGAUE.

Óh Dionysos urunk
1375 Rettenetes gyászszal
Látogatá meg a házad.

KADMOS.

Szörnyüt szenvedte tőletek ő is:
Thebában neve nem vala tisztelt.

AGAUE.

Szerencse kísérjen, atyám!

KADMOS.

Tégedet is, szegény leányom!
1380 Ah de alig lesz abba' részed.

(El a palotába.)

¹ A dőlt betűs sorok ismét kiegészítések.

AGAUE.

Vigyetek, szolgák, hogy vándorutam
 Osztyalyosa légyen a két hugom is.
 Hadd menjek messzire, hol
 Sohse lásson a szörnyü Kithaeron,
 1385 S én sohse lássam a szörnyü Kithaeront,
 A hol a thyrsosnak hire sincs:
 Más bakchans keze csóváltgassa!
 (El jobbra.)

KAR.

[Sok alakba' tünik fel az isteni sors,
 Megesik sok az ég tetszése szerint
 Váratlan', a várt meg messze marad.
 Útat lel az isten a nem-hihetőre.
 Ez a gyászeset így mene végbe!]¹

¹ Ugyanezekkel a sorokkal végződik Alkestis, Helena, Andromache és Medeia is. Ide nagyon kevésé illenek.

TARTALOM.

	Lap
Előszó	5
Euripides	8
Alkestis	31
Ion	93
Iphigenia Aulisban	187
Iphigenia a taurosoknál	273
Bakchansnők	355

ΚΟΛΛΑΤΗΤΑ

Magyar Tudományos Akadémia
Könyvtára 55.252/195.2 sz.